

..... 2019

..... TARİH ABD

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

.....

YÜKSEK LİSANS TEZİ

.....

NERMİN SANLI

T.C.

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

KIBRIS OLAYLARI (1950-1974) VE MERSİN KIBRIS GAZİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NERMİN SANLI

GAZİANTEP

TEMMUZ 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**KIBRIS OLAYLARI (1950-1974) VE MERSİN KIBRIS
GAZİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NERMİN SANLI

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ÜNÜVAR

GAZİANTEP
TEMMUZ 2019

T.C.
UNIVERSITY OF GAZİANTEP
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY

THE CYPRUS ISSUE (1950-1974) AND CYPRUS VETERANS OF MERSİN

MASTER'S OF ART THESIS

NERMİN SANLI

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ÜNÜVAR

GAZİANTEP

JULY 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

Kıbrıs Olayları (1950 – 1974) ve Mersin Kıbrıs Gazileri

Nermin SANLI

Tez Savunma Tarihi: 11.07.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Hasan AKSOV
Enstitü Müdürü Yardımcısı
Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet GÜNDOZ
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ÜNÜVAR
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ÜNÜVAR (Tez Danışmanı)

Doç. Dr. Metin KOPAR

Dr. Öğr. Üyesi Yüksel BAYIL

İmzası

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Nermin SANLI

ÖZ

KIBRIS OLAYLARI (1950-1974) VE MERSİN KIBRIS GAZİLERİ

SANLI, Nermin

Yüksek Lisans Tezi, Tarih ABD

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ÜNÜVAR

Temmuz 2019, 258 Sayfa

Tarih bir milletin geçmişi ve şimdiki arasındaki ilişkilerin nasıl olduğunu gösteren bir yol haritası gibidir. Asya, Avrupa ve Afrika Kıtasının ortasında yer alan ve Akdeniz'in üçüncü büyük adası konumunda olan Kıbrıs'ta, özel konumu ve buradan geçen ticaret yolları sebebiyle tarih boyunca devletlerarası rekabet ve siyasi üstünlük mücadeleleri eksik olmamıştır. Coğrafi açıdan Anadolu topraklarının bir uzantısı olan Kıbrıs Adası sırasıyla Mısır, Hitit, Fenike, Asur, Pers, Roma, Bizans, Templar Şövalyeleri, Lüzinyanlar ve Venedik egemenliklerine girdikten sonra 1571'de başlayan Osmanlı hakimiyeti ile en uzun ve istikrarlı yönetimini bulmuştur. 1878'de Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralanması ile adada toplumsal karışıklıklar ivme kazanmıştır. İngiltere'nin 1950'li yıllarda adadan çekilmeye karar vermesiyle Kıbrıs meselesi mili ve hayati bir mesele olarak Türk dış politikasının odak noktası olmuştur. Kıbrıslı Rumların adanın Yunanistan'a bağlanması için Türkleri yıldırmaya yönelik başlattıkları baskılar ve kanlı eylemleri Zürih ve Londra Antlaşmalarına dayanarak 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti ile çözülmeye çalışılmışsa da başarılı olunamamıştır. Yunanistan ve İngiltere gibi garantörlük unvanına sahip Türkiye'nin bu haklı yetkisine dayanarak Kıbrıs Türklerinin güvenliğini sağlamak için, Mersin Kıbrıs Gazilerinin de katkısıyla, 1974'te adaya düzenlediği iki Barış Harekatı, adanın ikiye bölünmesi ile sonuçlanmıştır. 1975'te kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti, 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti adını alarak günümüzdeki statüsüne kavuşmuştur.

Anahtar Kelimeler:Megali İdea, EOKA, ENOSİS, Garantörlük Anlaşması, Kıbrıs Cumhuriyeti, Akritas Planı, Kanlı Noel, Kıbrıs Barış Harekatı, Mersin Kıbrıs Gazileri.

ABSTRACT
THE CYPRUS ISSUE (1950-1974) AND CYPRUS VETERANS OF
MERSİN

SANLI, Nermin
M.A. Thesis, Department of History
Tez Danışmanı: Assist Prof. Süleyman ÜNÜVAR
July 2019, 258 pages

History is like a road map showing the relations between the past and present of a nation. Cyprus, which is located in the middle of Asia, Europe and Africa and is the third largest island of the Mediterranean Sea, has not lacked inter-state competition and political superiority struggles throughout history due to its special location and trade routes. The Cyprus Island, which is an extension of the Anatolian lands in terms of geography, has found its longest and stable rule with the Ottoman rule that began in 1571 after entering the domination of Egypt, Hittite, Phoenician, Assyrian, Persian, Roman, Byzantine, Templar Knights, Lusignans and Venice respectively. With the renting of Cyprus to England in 1878, social unrest on the island gained momentum. With the British decision to withdraw from the island in the 1950s, the Cyprus issue became the focus of Turkish foreign policy as a milestone and a vital issue. Although the Greek Cypriots' attempts to intimidate the Turks to connect the island to Greece and their bloody actions were tried to be solved with the State of the Republic of Cyprus established in 1960 based on the Zurich and London Treaties, they failed. guarantees such as Greece and England title with Turkey, based on the right authority to ensure the security of the Turkish Cypriots, with the contribution of Mersin, Cyprus Veterans, 1974, the island held by two Peace Operation, has resulted in the island's division into two. The Turkish Federated State of Cyprus, established in 1975, was renamed the Turkish Republic of Northern Cyprus in 1983 and gained its present status.

Key Words: Megali Idea, EOKA, ENOSIS, Guarantor Agreement, Republic of Cyprus, Acritas Plan, Bloody Christmas, Cyprus Peace Operation, Mersin Cyprus Veterans.

ÖNSÖZ

19. asırda ortaya çıkan ve 21. asırda hâlâ çözüme kavuşmamış uluslararası sorunlardan birisi olarak süre gelen Kıbrıs sorunu, son yıllarda özellikle de Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde gündemin ön sıralarında yer alamaya devam etmektedir. Kıbrıs sorununun güncelliğini korumasının temel nedeni adanın coğrafi ve stratejik önemidir. Kıbrıs sorununda tarafların çok olması, çözüm sağlanamamasının en büyük nedenlerindedir. Adada yaşayan Türkler ve Rumlar dışında, Yunanistan, Türkiye, İngiltere, ABD ve AB ülkelerin de kendi menfaatleri doğrultusunda soruna dahil olması Kıbrıs sorunu çok boyutlu ve karmaşık bir hâle getirmiştir.

Bu çalışmamda, Kıbrıs Sorununun tarihsel gelişimine genel hatlarıyla ışık tutmaya ve menfaatleriyle örtüşmediği için Batı dünyası ve ABD tarafından çok eleştirilen Birinci ve İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı'nın haklı gerekçelerini gün ışığına çıkarmayı amaçladım. Kıbrıs Sorununun tarihsel gelişimini kronolojik bir sıra ile anlatırken soruna damgasını vuran dönemin siyasi ve toplumsal olayları ile siyasi literatürde yer alan önemli kavramlara vurgu yapmaya çalıştım.

Günümüze kadar Kıbrıs Sorunu ve Kıbrıs Barış Harekâtı ile ilgili çok sayıda eser yayınlanmıştır. Özellikle Dr. Vehbi Zeki Sertel ve H. Fikret Alasya ile Sabahattin İsmail ve Sabahattin Egeli'nin Kıbrıs konusundaki eserleri incelemeye değer ve Kıbrıs'ın tarihine ışık tutacak niteliktedir. Ancak çalışmamla ilgili eserlerin niceliği kaynak taraması aşamasının uzamasına neden olmuştur. Aynı zamanda sorunun uzun bir tarihi kökeni olması, derin bir perspektife ve çok yönlülüğe sahip olması gibi etkenler nedeniyle de tez konumun içeriğini sınırlandırmakta güçlük çektim. Tez konumuyla ilgili kaynak araştırması yönteminin yanında alan çalışması da gerçekleştirdim. Bu bağlamda Türkiye Muharip Gaziler Derneği'nin Mersin şubesini ziyaret ederek gazilerimizle birebir görüşmeler yaptım. Kıbrıs Barış Harekâtını ve Harekâtına katılan gazilerimiz ve harekâta yaşamını yitiren şehitlerimizin bilgilerini tüm yönleriyle açıklığa kavuşturmak isterdim. Ancak yeni yasal düzenlemeler ve gizlilik derecesinden dolayı bütün belge ve bilgilere ulaşamadım. Bu nedenle verilmiş orijinal emirleri, yapılmış harekât planlarını orijinalinden tetkik etme imkânım olmadığı gibi gazilerimizin ve şehitlerimizin tüm kimlik bilgilerine, kütük sicil numaralarına ve adres bilgilerine de erişemedim. Tüm bu zorluklara rağmen incelediğim eserler ve bizzat sohbet ettiğim gazilerimizin anılarından yola çıkarak 1950-1974 yılları arasında gerçekleşen Kıbrıs Olaylarını daha derli toplu ve ayrıntılı olarak sunulması hedefine kısmen de olsa ulaştım.

Tezimi hazırlamamda yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Süleyman Ünüvar'a, gazilerimiz ile görüşme yapma olanağı sağlayan ve kendisi de bizzat Kıbrıs Barış Harekâtına katılan Mersin Muharip Gaziler Derneği Şubesi Başkanı Sayın Kemal Cındız'a, yaş ve sağlık sorunlarına rağmen kıymetli vakitlerini bizlere ayıran saygıdeğer gazilerimize ve tez süresince gösterdiği sabır ve incelikten dolayı sevgili eşime teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Nermin SANLI

TEMMUZ 2019

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR	vii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
I. KIBRIS ADININ KÖKENİ	1
II. KIBRIS'IN COĞRAFYASI	2
III. KIBRIS'IN TARİHİ	5
A. Osmanlı İdaresinde Kıbrıs	12
B. Kıbrıs'ta İngiliz Dönemi (1878-1960).....	22
C. Kıbrıs'ta Yunan Yayılmacılığı.....	31
1. Megali (Megola) İdea Ülküsü	31
2. Enosis Ülküsü.....	35
D. Adada Rum ve Yunan Faaliyetleri.....	39
İKİNCİ BÖLÜM	53
1950- 1974 KIBRIS OLAYLARI	53
I. 1950-1960 İNGİLİZ DÖNEMİ VE ADADA YAŞANAN GELİŞMELER	53
A. Kıbrıs'ta Örgütlenmeler	53
1. Rum Örgütlenmesi.....	53
2. Adada Türk Örgütlenmesi.....	79
B. Uluslararası Antlaşmalar ve Kıbrıs Cumhuriyeti	86
1. Zürih ve Londra Antlaşmaları	86
2. Garanti ve İttifak Antlaşmaları	87
C. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu.....	89
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	95
1960- 1974 KIBRIS OLAYLARI	95
I. ADADAKİ İKİ TOPLUM ARASINDAKİ ANLAŞMAZLIK KONULARI	95
A. Bağımsız Belediyeler Sorunu.....	95
B. Temsilciler Meclisi	98

C. Anayasa Mahkemesi Kararları.....	99
D. Veto Hakkı.....	99
E. Bakanlar Kurulundaki Oylamalar.....	100
F. Kamu Hizmetlerindeki Oranların Uygulanmasında Yaşanan Sorunlar	101
G. Vergi Konusundaki Sorunlar	103
H. Ordu ve Polis Teşkilatlanmasındaki Sorunlar.....	104
I. Anayasa Değişikliği Teklifi.....	106
II. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN YIKILIŞI.....	109
A. Akritas Planı ve Kanlı Noel	109
B. Yeşil Hat.....	116
III. 1964-1974 KIBRIS OLAYLARI	117
A . 1960 Anayasasının Feshedilmesi ve Londra Konferansı	117
B. Kıbrıs Sorununun Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine Taşınması	121
C. Uluslararası Müdahaleler	123
1. Amerika Başkanı Johnson'un Türkiye'ye Yaptığı Uyarı.....	123
2. Acheson Planları.....	130
3. Plaza Raporu.....	132
D. 1967 Kıbrıs Buhranı -Geçitkale ve Boğaziçi Olayları	135
E. EOKA B ve Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974 Darbesi	140
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	144
KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE MERSİN KIBRIS GAZİLERİ.....	144
I. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI.....	144
A. Birinci Barış Harekâtı.....	144
B. İkinci Barış Harekâtı.....	161
II. KATLİAMLAR.....	168
A. Atlılar (Aloa) Köyü Katliamı.....	168
B. Muratağa ve Sandallar Köyü Katliamı.....	170
C. Taşkent (Dohni) Katliamı.....	172
D. Alamyıo Katliamı.....	173
III. KIBRIS TÜRK FEDERE DEVLETİ	174
IV. BARIŞ HAREKÂTINA KATILAN MERSİNLİ KIBRIS GAZİLERİ.....	178
SONUÇ	225

KAYNAKLAR.....	231
EKLER	237

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AKEL	:Anorthokio Komma Ergazomenou Laou(Emekçi Halkın İlerici Partisi)
B.	: Baskı
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
D.T.	: Doğum Tarihi
Ed.	: Editör
EDMA	:Milli Demokratik Mücadele Cephesi'nin
EOKA	: Ethniki Organosi Kiprion Agoniston (Kıbrıs Savaşçıları Milli Örgütü)
G.Y	: Görüşme Yılı
KATAK	: Kıbrıs Adası Türka Azınlığı Kurumu
KMTB	: Kıbrıs Milli Türk Birliği
MSP	: Milli Selamet Partisi
M.Ö.	: Milattan Önce
NATO	:Kuzey Atlantik Paktı
NBC	:National Broadcasting Corporation
OPEK	: Kıbrıs Rumlarını Koruma Teşkilatı
PEON	: Pankipriaki Ethniki Organosi Neoleas (Birleşik Kıbrıs Milli Teşkilatı)
RMMO	: Rum Milli Muhafız Ordusu
s	: Sayfa Numarası
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
UNFICYP	: Kıbrıs Birleşmiş Milletler Barış Gücü
Yay.	: Yayınları.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

I. KIBRIS ADININ KÖKENİ

Kıbrıs isminin nereden geldiği tam olarak bilinmemektedir. Kıbrıs adının kökeni konusunda çeşitli fikirler öne sürüldüğü için bu hususta bir görüş birliği bulunmamaktadır. Kıbrıs Adası'nın adını bir çiçekten, Kınaris'in kızından veya aşk tanrıçası Kiplis'ten aldığı ifade edilir. Ünlü şehirlerinden Pafya, Amatuzya ve Salaminya adlarıyla da tanınmıştır. Çok bereketli olması ve tanrıça Afrodit'in evi olması nedeniyle tarihçiler ve şairler Kıbrıs Adası için verimli, zengin, bayındır, cazibeli, kutsal, safalı gibi sıfatları da kullanmışlardır. Geçmiştekilerden bazıları şekli itibariyle adayı bir koyun ya da keçi postuna benzetirken bazıları ise kalkana ya da Yunus Balığına benzetmişlerdir.¹

Ünlü tarihçi Joseph Hammer Von'un ifade ettiği bu manalar dışında, Kıbrıs Adası'nın bakır manasına gelen Latince Cuprum kelimesinden veya Kıbrıs'ta bol miktarda yetişen Kypros bitkisinden geldiğini ifade eden araştırmacılar da vardır. Bazı kaynaklarda ise bu adın Yadana, Kittim, Cypr ve yine bakır manasına gelen Zabar sözcüğünden geldiği belirtilmektedir. Kıbrıs Adası'nın, tuzlandıktan sonra kuruması için ahır kapısına gerilen öküz derisine benzeyen şeklinden dolayı da bu adı aldığı da ifade edilmektedir.²

Kıbrıs adının kökeni ile ilgili bir başka tez ise Ana Tanrıça Kibele'den dolayı Kipris şeklinde ifade edilmesidir. Diğer bir görüş ise Kıbrıs adının Kıbrıs Kralı Philocyprus'dan ilham alınarak Cyprus şeklinde söylendiğinin savunulmasıdır. Ada ayrıca Mionis, Esfeika, Kerasitsi, Makarya gibi isimler ile de anılmıştır. Antik çağlarda adada bol miktarda bakır madenini bulunmasından dolayı Akatça'da bakır manasına gelen Zabar ve Cypr sözcüklerinin Batı dillerine geçtiği iddiası ortaya sürülmüştür.³

¹HAMMER, Joseph Von, *Osmanlı Tarihi*, Çev. Mehmet Ata, İstanbul,MEB Yay., 1991, II, s. 135-136

² KESER, Ulvi, *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemeti Teşkilatı*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., No: 213, Araştırma İnceleme Dizisi, 1.B., 2007, s. 19.

³ ÜNÜVAR, Süleyman, BAYIL, Yüksel, " Jeopolitik Gerçeklik ve Kıbrıs'ın Jeopolitik Konumu ", 16. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, Ed. A. Vecdi Can ve diğerleri, *Türk Dünyası araştırmaları Vakfı Yay.*, İstanbul, 2018, s. 657.

Kıbrıs adının M.Ö. 1500'lere doğru Mısır kayıtlarında "İsi" olarak geçtiği, daha sonraları "Alaşıa" ismine dönüştüğü, İbrani kaynaklarında da Yafes'in oğlu "Kittim" olarak geçtiği yönünde bir görüş mevcuttur. Yunancada Kypros adına ilk Homeros'ta rastlanmaktadır. Kypros, Grekçe de bakır anlamına gelmektedir ve Kıbrıs Adası'nı zengin bakır madenlerine sahip olmasından ötürü bu ismin kullanılmış olma ihtimali üzerinde durulmaktadır.⁴

Kıbrıs adının Fenike kökenli olduğunu iddia eden tarihçiler vardır. Fenike dilinde "kubru", "kıyı" anlamına gelmektedir. Fenikelilerce bu adın kullanılması, Kıbrıs'ın Anadolu'ya karşı kıyı olmasına bağlanmaktadır.⁵

Kıbrıs adı Türkçede Kıbrıs, Arapçada "Kubrus", batı dillerinde ise "Cyprus", "Gipros" olarak geçer. Mısır ve Hitit kaynaklarında Alaşıya olarak ifade edilmektedir. Belgelere göre Alaşıya'nın en azından o dönemlerde Pedios'un (Kanlıdere'nin) denize döküldüğü yerde bir kent krallığının adı olduğu kesinleşmiştir. Alaşıya sonradan Enkomi diye anılacaktır.⁶

II. KIBRIS'IN COĞRAFYASI

Kıbrıs'ın Sicilya ve Sardunya Adasından sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Akdeniz'in kuzeydoğusunda 34°33' ve 35° 41' kuzey paralelleri ile 32° 17' ve 34° 35' doğu meridyenleri arasında yer alır.

9283 km² yüzölçümüne sahip adanın 3242 km²'si (%35) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin, 5510 km²'si (%59.5) Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'ne aittir. Kıbrıs dünyadaki birçok yerle kıyaslandığında yüzölçümü olarak çok büyük bir öneme sahip değildir. Bu nedenle Kıbrıs'ın önemi yüzölçümünden değil coğrafi konumundan kaynaklanmaktadır.⁷

Eski dünya kıtalarının birleşim noktasında olması açısından merkezi bir konuma sahip olan Kıbrıs, Girit Adasıyla birlikte su geçiş yollarının da kesiştiği bir hat üzerindedir. Asya ve Avrupa'yı ayıran boğazlar ile Asya ve Afrika'yı ayıran Süveyş Kanalı üzerinde yer alan Kıbrıs, Akdeniz Bölgesi'nin de üçüncü büyük adası

⁴ GÜRÜN, Kamuran, *Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1983, s. 379.

⁵ MANİSALI, Erol, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, İstanbul, Gündoğan Yay., 2002, s. 13.

⁶ HAKERİ, Bener H., *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, K.K.T.C Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay.-28, T.C. Adalet Bakanlığı Keçiören Açık Cezaevi Matbaası, 1993, s. 7.

⁷ BOZKURT, Enver, DEMİREL, Havva, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, Ankara, Nobel Yay., 2004, s. 5.

olma özelliğine sahiptir. Doğu Akdeniz'deki bu jeopolitik konumu nedeniyle Asya, Avrupa ve Afrika Kıtası'nda önemli bir rol oynayan Kıbrıs sahip olduğu özel konumu ve buradan geçen ticaret yollarıyla komşu devletlerin iştahını kabartan bir cazibe merkezi haline gelmiştir.⁸ Bu nedenle Kıbrıs Adası her zaman Doğu Akdeniz ve onu çevreleyen toprakların ve buralardan geçen kuzey-güney, doğu-batı istikametindeki deniz ve kara ticaret yollarının kontrolünü sağlamak açısından mühim bir jeopolitik ve stratejik öneme sahip olmuştur.⁹ Avrupa, Asya ve Afrika'nın arasında stratejik bir konumda bulunan Kıbrıs Avrasya-Afrika bağlantısının en mühim su havzaları olan Körfez ve Hazar Havzaları ile Süveyş, Aden ve Hürmüz su yollarının nabzını tutabilen ve Doğu Akdeniz ticaret yolunu denetim altında tutabilen sabit bir üs ve uçak gemisi konumundadır şeklinde ifade edilebilir.¹⁰

Doğal şartlar açısından bakıldığında da Kıbrıs'ın Anadolu'nun bir uzantısı olduğu görülür. Örneğin Kıbrıs'ın yeryüzü şekilleri Anadolu'nun güneyindeki Toros Dağları'nın bir uzantısı niteliğindedir. Jeolojik devirlerde bir çöküntü sonucunda Kıbrıs, Hatay topraklarından ayrılmıştır. Adanın ilk sakinleri Anadolu'dan gelmişlerdir.

Kıbrıs Adası'nın kuzeyinde ve Karpas Yarımadası'nda Neolitik devre ait yerleşim yerlerinde yapılan arkeolojik çalışmalardan elde edilen eserler ile Anadolu'nun Çatalhöyük ve Hacılar yerleşmesinde elde edilen eserler arasındaki benzerlikler adaya ilk ev sahipliği yapan insanların Anadolu'dan geldiklerine işaret etmektedir.¹¹

Türkiye'ye 64 km, Yunanistan'a 770 km uzaklıkta olan ada yerbilimcilerin yaptıkları araştırmalara göre her sene Türkiye'ye 2.5 cm yaklaşmaktadır. Bu durumuyla Kıbrıs Adası Anadolu'nun küçük bir parçası durumundadır İngilizler istisna olmakla birlikte Anadolu'ya hangi devlet hakim olmuş ise adaya da hakim olmuştur.¹²

Jeopolitik ve jeostratejik konumu neticesinde Kıbrıs Adası öyle büyük bir önem kazanmıştır ki bu sebeple büyük devletlerin adaya sahip olma mücadeleleri en

⁸ DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, İstanbul, Küre Yay., 19.B, 2004, s. 177-178

⁹ ÇEVİKEL, Nuri, "İngiliz Sömürgeleri Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları" (1878-1960), Türk Dış Politikası Cumhuriyet Dönemi, Ed. Mustafa Bıyıklı, İstanbul, Gökkuşbu Yay., s. 231.

¹⁰ ERSOY, Hamit, "Kıbrıs Sorunu'nun Türk Dış Politikasına Etkileri", Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil (Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi Bugünü ve Yarını), Ankara, HD Yay., 2001, s. 115-122

¹¹ ÖZTÜRK, Osman M., *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, Ankara, Altinküre Yay., No:8, 1.B, 2003, s. 13.

¹² BOZKURT, DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 6.

eski tarihlerden günümüze kadar Akdeniz dünya politikasının en can alıcı konularından birisi olmuştur. Roma, Osmanlı ve Büyük Britanya İmparatorluğu gibi büyük güçler Kıbrıs ile istisnasız ilgilenmişlerdir.¹³

Dünyanın ortası olarak tarihte hep ön plana çıkan Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in karşısında yer alan Kıbrıs Adası bu iki bölgeyi denetim altında tutmak isteyen güçler için merkezi bir karakol konumundadır. Adadan en uzak mesafede olmasına rağmen Yunanistan'ın ada üzerinde en fazla hak ileri sürmesi ve adayı sahiplenmesi adanın jeopolitik konumuna ters bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Kıbrıs'a en yakın mesafede yer alan Türkiye'nin ada ile ortak jeopolitik konumu ve karşılıklı bağlantıları dikkate alınmadan Yunanistan'ın Kıbrıs Adası üzerinde egemenlik hakkı iddia etmesi gerçeklerle örtüşmeyen son derece çelişkili bir durumdur. Türkiye'nin coğrafi konumu açısından ele alındığında Anadolu Yarımadası'nın güvenliğinin Kıbrıs ile çok yakından bağlantılı olduğu ortaya çıkmaktadır.¹⁴ Kıbrıs'ın Orta Doğu ve Kafkas petrollerine yakın olması ada için çok mühim bir avantajdır. Son senelerde ada etrafında, yeni enerji kaynaklarının bulunması için başlatılan sondaj çalışmalarının ilk bulgularının da olumlu neticelenmesiyle Doğu Akdeniz sadece enerji transferinde önemli bir kavşak noktası olmakla kalmayacak aynı zamanda küresel güçlerin ilgisinin daha çok arttığı bir enerji merkezi haline gelecektir. Bu durum Doğu Akdeniz'de hakim olmak isteyen devletler için Kıbrıs Adası'nın jeopolitik ve stratejik önemini bir kez daha ön plana çıkarmaktadır.¹⁵

Kıbrıs'ın Jeopolitik konumu şu şekilde özetlenebilir:

1.Hava Hakimiyet Teorisine göre (Alexander P. Seversky'ın, Kara ve Deniz kuvvetlerini hava kuvvetlerine bağlı kılarak hava hakimiyetini elde eden tarafın diğerlerini de etkisi altına alacağını ifade etmesi Hava Hakimiyeti Teorisi olarak adlandırılır.) hava gücünün her istikamete yönlendirilmesinde Kıbrıs Adası mühim bir stratejik platformdur.¹⁶

2.Süveyş Kanalı'ndan Hint ve Pasifik Okyanusu'na kadar uzanan deniz güzergahını kontrol edebilecek konumdadır.

3. Orta Doğu bölgesinden Afrika'ya kadar uzanan eksen denetleme konumuna sahiptir.

¹³ ÇEVİKEL, İngiliz Sömürgeleri Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları, s. 231.

¹⁴ ÇEÇEN, Anıl, *Kıbrıs Çıkmazı*, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yay., 1.B., Eylül 2005, s. 21-22.

¹⁵ ÜNÜVAR, BAYIL, " Jeopolitik Gerçeklik ve Kıbrıs'ın Jeopolitik Konum ", s. 658.

¹⁶ BOZKURT, DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 7.

4.Ortadoğu petrollerinin ulaşım yollarına hakim konumdadır.

5.Ortadoğu Bölgesinde enerji kaynakları sebebiyle çıkabilecek bir savaşta depo görevini üstlenebilecek bir konumdadır.

6. Kıbrıs Adası'na sahip olan devletler Orta Doğu ülkeleri üzerinde prestij sahibi olabilecektir.¹⁷

Kıbrıs Adası sahip olduğu bu kıymetli coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle geçmişten bugüne kadar sürekli bir sorun kaynağı içerisinde yer almıştır.

Adanın Türkiye açısından daha büyük bir kıymeti vardır. Kıbrıs'ta yaşayan halkın bir kısmı Kıbrıs'ın fethinden sonra başta Akdeniz bölgesi olmak üzere Anadolu'dan adaya göç eden insanların torunları yani Türk halkının soydaşlarıdır. Bu hakikatın dışında Kıbrıs adası Anadolu kıyılarına çok yakındır ve Anadolu'nun güney kıyılarının güvenliği başta olmak üzere Mersin ve İskenderun limanları dahil güneydeki kıyı ticari faaliyetleri ve ikmal yollarını da kontrol edebilir bir coğrafi konumdadır. Adayı elinde tutan bir yabancı güç Türkiye için daima bir tehdit ve tehlike faktörü olacağı için Kıbrıs Türkiye'nin savunması için ana basamaktır. Bu sebeple Mustafa Kemal Atatürk de Anadolu'nun savulmasında önemli bir üs görevi gören Kıbrıs'ın coğrafi konumuna dikkat çekmiştir.¹⁸

III. KIBRIS'IN TARİHİ

Coğrafi konumu nedeniyle Kıbrıs Adası tarih boyunca bölgedeki güç dengelerinin ve farklı kültürlerin tesiri altında kalmıştır. Eski dünya kıtalarına ait ticaret yollarının kesiştiği yerde bir kavşak noktası konumunda yer alan Kıbrıs Adası Asya, Avrupa ve Mısır uygarlıklarının buluşup kaynaşmasında önemli bir ülke olma özelliğine sahip olmuştur. Bu konumundan dolayı bölgede tarih boyunca devletlerarası rekabet, askeri ve siyasi üstünlük mücadeleleri eksik olmadığı gibi Kıbrıs'ta millet olgusunun yani tek uluslu bir toplum yapısının oluşması da mümkün olmamıştır.¹⁹

Kıbrıs'a ilk yerleşenlerin ulusal kökenleri hakkında belirsizlik mevcuttur. Başta Yunanlı tarihçiler olmak üzere bazı Batılı tarihçiler Kıbrıs Adası'nın ilk

¹⁷ BOZKURT, "İsmail, Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", Avrupa Birliği Kışkıracısından Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını), Ed. İrfan K. Ülger ve Ertan Efeğil., 2001, Ankara, 2.B, s. 91.

¹⁸ ÜNÜVAR, BAYIL, " Jeopolitik Gerçeklik ve Kıbrıs'ın Jeopolitik Konum ", s. 658.

¹⁹ GAZİOĞLU, Ahmet C., "Kıbrıs'ta Türk Dönemi(1571-1878) ve Ada Yönetiminin İngiltere'ye Devri", *Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı*, Ed. Hüseyin Gökçekeş, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi Yay., 12-14 Haziran , S. 17-34.

sakinlerinin Yunanlılar olduğunu iddia etmektedirler. Konuyla ilgili bir başka yaygın görüş ise Herodot'un görüşüdür ki Herodot, Kıbrıs'ın ilk sakinlerinin Fenikeliler olduğunu savunur.²⁰

Kıbrıs Adası'nın tarihini ile ilgili yapılan bazı araştırmalara göre ilk insan yerleşimi M.Ö. 6500-7000 yıllarına kadar uzanmaktadır. Bu bilgiler ışığında Kıbrıs Adası'nın ilk yerleşimcilerinin Anadolu, Kuzey Suriye veya Filistin kökenli olmaları ihtimal dâhilinde kalmaktadır.²¹

Bir başka görüşe göre bugünkü Rum halkının kökeni Anadolu'dan göç ederek Kıbrıs'a yerleşen melez bir halk olan Miken halkına dayanmaktadır. Kıbrıs, Bizans idaresine geçtikten sonra Adadaki Miken Kökenli halk Ortodoks inancını ve Rum dilini benimseyerek giderek Rumlaşmıştır. Kıbrıs halkı zamanla kendisini Helen ırkına ait bir ulus olarak kabul etmeye başlamıştır. Ancak Kıbrıs Rum halkının kökeniyle ilgili olarak iki hususun iyi anlaşılması gerekmektedir. Birincisi, Kıbrıs Adası'na Yunanistan'dan hiçbir zaman önemli göç dalgası olmamıştır. İkincisi ise tarih boyunca ada hiç bir zaman Yunan toprağına katılmamıştır.²²

Jeolojik sebeplerle Anadolu'dan kopan Kıbrıs Adası'nın coğrafik, tektonik, jeolojik ve iklimsel olarak Anadolu ile benzerliği oldukça dikkat çekicidir. Arkeolojik çalışmalar sonucu Kıbrıs Adası'nda yaşamış olan cüce fillere ait fosil kemikler ve fosil cüce su aygırı kemikleri bulunmuştur. Bu fosillere Sardinya, Sicilya, Malta ve Girit'te de rastlanılmıştır. Ayrıca Asya Kıtasında rastlanan yabani koyun ve hala Anadolu'da yaşamakta olan yaban kedisi ile yaban domuzu da Kıbrıs Adası'nda da bulunmaktadır. Bunların adanın kara ile bağlı olduğu zamanlardan kalmış olduğu düşünülmektedir.²³ Adanın bugünkü yüzey şekli, Türkiye'deki Toros Dağları'nda görüldüğü gibi Üçüncü Jeolojik Zamanın genç kıvrımlarına aittir ve Dördüncü Jeolojik Zamanın başlarında adanın İskenderun Körfezi yönünde Toros sistemiyle ilişkili olduğu yönünde bulgular yer alır. Bu sebeple bir çok coğrafyacı ve jeolog, Kıbrıs ile Anadolu'nun jeolojik yönden ilişkisini, İskenderun Körfezi

²⁰ ŞAHİN, İsmail, *Kıbrıs'ın Sosyal Tarihi (Tarihi Arka Planı ve 1945-1974 Arası Olayları)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, s.5-6

²¹ ÇELİK, Cemil, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu (1878-1914)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2012, s.2.

²² KALAYCI, İrfan, *Kıbrıs ve Geleceği Ekonomik Bir Tartışma*, Nobel Yay., No:746, 2004, 1.B., s. 332.

²³ DEMİR, Nesrin, "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, 2005, C. 15, S. 1, s. 348.

güneyinde denize ulaşan Toros Dağları'nın bir devamı olarak izah eder.²⁴ Ve tüm bu veriler Ada'nın Anadolu ile jeolojik bağlılığına kanıt oluşturur niteliktedir. Jeolojik devirlerde Hatay coğrafyasından büyük bir çöküntü sonucu kopan Kıbrıs Adası'nın ilk sakinleri ise doğal olarak Anadolu üzerinden gelen insanlar olmuşlardır.

M.Ö. 4000'li yıllarda yerleşmenin başladığı adada M.Ö. 3000'lü yıllardan sonra daha yoğun bir nüfusun yerleşmeye başladığı dikkat çekmektedir. Bu nüfusun büyük bir oranı Anadolu halkının bir uzantısı olarak Kıbrıs'a gelip yerleşmiştir.²⁵ Adada ilk dönemlerde mahalli teşekküller halinde bağımsız bir hayat sürüldüğü anlaşılmaktadır.²⁶ Daha sonra Kıbrıs Adası ve Mısır arasındaki ilişkiler sonucunda firavunların etkisi altına giren Kıbrıs Mısır'a bağlanmıştır.

Tarihi boyunca Kıbrıs sırasıyla Mısır, Hitit, Fenike, Asur, Pers, Roma, Bizans, Templar Şövalyeleri, Lüzinyanlar ve Venedik egemenliklerine girdikten sonra Osmanlı ve sonrasında İngiliz egemenliği ile 1960 yılına ulaşmıştır.²⁷

Kıbrıs'ta iktisadi ve siyasi münasebetler ilk defa Mısır ile başlamıştır. Firavunların etkisi altına giren Kıbrıs, M.Ö. 1500'de Mısır'a bağlanmıştır. Bir süre Mısır hakimiyetinde yaşayan Kıbrıs M.Ö. 1200'de Mısırlılar ve Hititler arasında bir çekişme alanı haline gelmiştir. M.Ö. 1320' de Hititlerin egemenliği altına giren ada Anadolu'daki Hitit Devleti'nin yıkılmasından sonra M.Ö. 1200' de tekrar Mısırlıların egemenliği altına girmiştir.²⁸

Kıbrıs yeniden Mısır hakimiyeti altındayken Dor istilasını nedeniyle Anadolu'nun çeşitli yerleri ve Ege'den kaçarak Anadolu'ya gelen kavimler arasında yer alan Fenikeliler Kıbrıs Adası'nın hakimiyetini ele geçirmişlerdir. Fenikeliler Doğu Akdeniz sahilinde kurdukları ticaret kolonileri sayesinde bu bölgenin gelişmesini sağlamışlardır. Adanın hakimiyeti M.Ö. 709'da Fenike uygarlığından Asur Uygarlığına geçmiştir. Uzun sürmeyen Asur hakimiyetinden sonra adada M.Ö. 669' dan itibaren bağımsız bir krallık hüküm sürmüştür.²⁹

²⁴ DAĞLIOĞLU, Burcu, 1923-1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs, 2019, s. 4-5.

²⁵ ÇEÇEN, *Kıbrıs Çıkmazı*, s. 31.

²⁶ ÖZTÜRK, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 13.

²⁷ İRKİÇATAL, Eftal, *İngiltere'nin Kıbrıs Politikası (1945-1960)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2012, s. 10.

²⁸ ÖZTÜRK, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 13.

²⁹ ÇEÇEN, *Kıbrıs Çıkmazı*, s. 32.

M.Ö.576' da Kıbrıs Adası Pers Kralı Keyhüsrev'in hakimiyeti altına girmiş ve ada Persler tarafından yıllık vergiye bağlanmıştır. Pers Kralı I.Dara zamanında ise ada beşinci satraplık haline getirilmiştir. M.Ö. V. asrın başlarında ise adanın Soli dışındaki tüm şehirleri Persler tarafından işgal edilmiştir. M.Ö. 333 yılında Kıbrıs Adası'nı Pers hakimiyetinden Makedonya Kralı Büyük İskender kurtarmıştır. Büyük İskender'in imparatorluğu dağılınca adaya Mısırlı Ptolemeler egemen olmuşlardır. Son Ptoleme kralın ölümüyle Ada M.Ö. 80'den sonra bir süre bağımsız bir krallık olarak yönetilmiştir. M.Ö. 58' de ise adayı Romalılar ele geçirmişlerdir. Kıbrıs'ı Kilikya ile birlikte bir eyalet haline getiren Roma İmparatorluğu Kıbrıs'ın başına Cicero'yu vali olarak atamıştır.³⁰ Roma'nın cumhuriyet idaresinden imparatorluğa geçmesiyle birlikte Kıbrıs'a M.Ö. 22 yılında eyalet statüsü verilmiş ve Kıbrıs, Roma Senatosunun atadığı valiler tarafından yönetilmeye başlamıştır. Roma İmparatorluğu Akdeniz'i egemenliği altına alınca Roma ticareti de tüm Akdeniz'de gelişip yayılmıştır. Bu gelişme Kıbrıs'ı, Doğu-Batı ticaret hattının odak noktası haline getirmiştir. Bu stratejik konumun da etkisi ile Roma İmparatorluğu Kıbrıs'ta bayındırlık, imar, altyapı gibi hizmetlere ağırlık vermiştir. Adanın elverişli tüm körfezleri bu dönemde birer liman haline getirilip ticaret hayatı daha da canlandırılmıştır. Kıbrıslılar bu dönemde ilk kez su kemerleri ve köprülerle tanışmışlardır. Bu dönemde Kıbrıs'a çevre ülkelerden özellikle de Yahudilerden göçler başlamıştır. Kıbrıs'ta Roma'nın hüküm sürdüğü bu dönemde ticaretin de gelişmesiyle zenginlik ve refah artmıştır.³¹

Çok tanrılı bir inanç sisteminin hakim olduğu Kıbrıs Adası'nda M.S.46' da adanın Romalı valisi Hristiyanlığı kabul ettiği için Kıbrıs Hristiyanlıkla yönetilen ilk ülke olmuştur. Ancak adada yoğun olarak yaşayan Yahudiler Kıbrıs'ın resmi dininin Hristiyanlık olmasına tepki duyarak isyan etmişlerdir. Yahudilerin bu isyan hareketi adada din çekişmelerinin ilk örneğini teşkil etmiştir.

M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması sonucu Kıbrıs Adası Doğu Roma'nın(Bizans) payına düşmüştür.³² Böylece 395 tarihinden itibaren Kıbrıs'ta Bizans egemenliği başlamıştır. Bizans egemenliğinin başlamasıyla adada Kıbrıs tarihi açısından önemli değişimler yaşanmıştır. Bizans yönetiminin adada

³⁰*Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, İstanbul, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Dış İlişkiler ve Savunma Grubu, No:15, 1990, S. 15.

³¹ ŞAHİN, İsmail, *Kıbrıs'ın Sosyal Tarihi*, s. 10.

³² ÖZKUL, Ali E., *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, İstanbul, 1.B., s. 31.

Ortodoks Kilisesi'ni kurmasıyla adadaki Hristiyan halk arasında Katolik- Ortodoks çekişmesi başlamış ve bu konu günümüze kadar gelen önemli bir sorun olmuştur.³³ Bizans hakimiyetindeki Kıbrıs, genel olarak sosyo-ekonomik zenginliğin, refahın çok yükseldiği bir dönem olarak anlatılıp gösterilmeye çalışılsa da bu dönemde özellikle adadaki yoksul köylüler uzun yıllar süren kuraklıklardan, veba gibi salgın hastalıklardan, ağır vergilerden, şiddetli depremlerden çok çekmişlerdir.³⁴

Bizans idaresindeyken Kıbrıs'a 632-694 yılları arasında İslam orduları tarafından 24 sefer düzenlenmiştir. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde Kıbrıs Adası 649'da Müslüman Araplar tarafından fethedilmiştir. Ancak İslam orduları belli miktarda bir vergi karşılığında adaya yerleşmeyerek adadan çekilmişlerdir. Zamanla adadaki yöneticilerin vergi kuralına uymaması sonucu İslam orduları yeniden adaya akımlar düzenlemişlerdir.³⁵

Kıbrıs Adası 7.asırda Emevi Halifesi Muaviye tarafından fethedilmiştir. Ancak Muaviye'nin oğlu Yezid tarafından ada bilinmeyen bir nedenle boşaltılmıştır. Hz. Muhammed'in halasının kızı Ümmü Haram'ın da eşiyile birlikte Kıbrıs Seferine katılmıştır. Ümmü Haram'ın İslam kaynaklarına göre Larnaka civarında atından düşerek öldüğü rivayet edilir. Osmanlı'da Tuzla olarak ifade edilen Larnaka'da yer alan "Hala Sultan Mezarı" Kıbrıslı Müslümanların kutsal yerlerinden birisidir.³⁶

Kıbrıs Adası 649 yılından 964 yılına kadar Emevi ve Abbasi devletlerine bağlı kalarak yönetilmiş ve bu devletlere vergisini ödemeye devam etmiştir. 964'te tekrar Bizans Yönetimine giren adada Hristiyanlık yayılmış, Ortodoks Kilisesi kurulmuş ve Rumca resmi dil olmuştur. Bizanslı bir vali olan Isaac Commeneus 1184'te bir hileyle adanın yönetimini ele geçirmiş ve yedi yıl boyunca Kıbrıs'ta bağımsız bir imparatorluk kurmuştur. Ancak bu süreçte Kıbrıs halkı ağır vergiler ve baskılar altında zor günler yaşamıştır.³⁷

III. Haçlı Seferine çıkan İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard, 1191'de Kıbrıs'ı ele geçirerek Isaac Commeneus'tan adayı geri almıştır.³⁸ Isaac halkına zulmeden bir imparator olduğu için 1191 yılında Arslan Yürekli Richard'ın adayı

³³ ÖZTÜRK, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 14.

³⁴ ŞAHİN, *Kıbrıs'ın Sosyal Tarihi*, s. 10.

³⁵ ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 31.

³⁶ GEDİKLİ, Yusuf, *Kıbrıs Meselesi Nasıl Bir Çözüm?*, İstanbul, Hamle Basın Yayın, 2002, 1.B, s.16

³⁷ ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 32.

³⁸ GÜRÜN, *Dış İlişkiler ve Türk Politikası*, s. 380.

kuşatması Kıbrıs halkı tarafından memnuniyetle karşılanmış ve Richard bir kurtarıcı gibi görülerek ona yardım edilmiştir.³⁹

Arslan Yürekli Richard Kıbrıs Adasını ele geçirdikten sonra Adayı Templar (Templier) Şövalyelerine satmıştır.⁴⁰ Ancak şövalyelerin idaresinden hoşnut olmayan Kıbrıs halkı isyan edince ada tekrar İngiltere Kralı I.Richard'a iade edilir. Richard adayı eski Kudüs kralı olan " Guy de Lusignan "a satmıştır. Böylece 1192-1489 yılları arasında adayı Lusignan soyundan gelen krallar yönetmiştir.⁴¹ Böylece Kıbrıs'ta 1191 yılında bir Haçlı Krallığı kurulmuş ve Kıbrıslılar ilk kez bir Katolik yönetici tarafından yönetilmeye başlamışlardır. Guy, Lüzinyan sülalesinden gelen koyu Katolik bir Fransız asilzade idi.⁴²

Lüzinyanlar, Kıbrıs'a 1191 ile 1489 yılları arası, 300 yıla yakın bir müddet hâkim olmuş ve Frenk Krallığı idaresini sürdürmüşlerdir.⁴³ Kıbrıs Adası'na bu dönemde Filistin'den getirilen insanlar yerleştirilerek adada Lusignanların hakimiyeti güçlendirilmeye çalışılmıştır. Kudüs krallarının adayı yönettiği dönemde ortaya çıkan özelliklerden birisi Anadolu'daki Selçuklu Türkleri ile geliştirilen ticari ilişkiler diğeri ise adada Latin Başpiskoposluğu'nun kurulmasıdır. Bu yeni kurum adadaki Katolikliğin Ortodoksluğu gölgelemesine neden olmuştur. Bu dönemde yoğunlaşan Ortodoks isyanları krallık yönetimi tarafından şiddetle bastırılmıştır. Bu huzursuzluğun temelini 1260 yılında Papa Alexander'ın yayınladığı resmi yazıyla Latin Başpiskoposunu adanın tek dini lideri ilan etmesi oluşturmuştur. Böylece Katolik Hristiyanlığı adada rahatça yayılma imkânı bulmuştur.⁴⁴

Lusignan Hanedanlığı'nın adadaki hakimiyeti 1489'a kadar devam etse de bu devirde Akdeniz'de rekabet içinde olan Ceneviz ve Venedik İtalyan şehir devletleri de adayı ele geçirmek için mücadele halinde olmuşlardır. Cenevizler bu mücadeleden

³⁹ ŞAHİN, *Kıbrıs'ın Sosyal Tarihi*, s. 39.

⁴⁰ Templar Şövalyeleri (Tapınak Şövalyeleri) Fransız Soylusu Hugues de Payen tarafından 1119 yılı civarında Kudüs'te Hristiyan hacıları korumak için 9 şövalye ile temeli atılıp kısa sürede genişleyen askeri tarikatlardan biridir. Bkz : DAĞLIOĞLU, 1923-1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, s.11.

⁴¹ *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, s. 15.

⁴² ŞAHİN, *Kıbrıs'ın Sosyal Tarihi*, s. 42.

⁴³ GÜRSOY, "Kıbrıs Müşahedeleri", s. 166.

⁴⁴ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 14-15.

üstün çıkararak 1373-1464 yılları arasında Adanın Mağusa kentine bir süre hakim olmuşlardır.⁴⁵

Lusignan Hanedanlığı devrinde Memlûklüler de 1425 yılında adaya akınlar düzenlemişler ve 1426'da adayı ele geçirmişlerdir. Ancak adaya yerleşmeyen Memlûklüler, yıllık vergi almak şartıyla adayı Lusignanların idare etmesine izin vermişlerdir. Memlûklülerin adaya girmesiyle böylece adada ilk defa bir Türk devletinin hakimiyeti başlamıştır.⁴⁶ Venedikler bu tarihten itibaren Lusignanların verdiği vergiyi Memlûklü Devleti'ne ödemeye başlamışlardır.⁴⁷

1489 yılında ise Kıbrıs, Venedik hâkimiyetine geçmiştir.⁴⁸ Venedik egemenliği döneminde Venedikliler Kıbrıs'ı daha çok askeri bir üs olarak kullanmışlardır. Lefkoşa, Mağusa ve diğer önemli bölgelere kaleler ve savunma mevzileri inşa etmişlerdir.⁴⁹

Venedikler adadaki hakimiyetlerinin ilk senelerinde soylu rahiplerin ve geniş halk kitlelerinin hoşnutluğunu kazanmak için bazı tedbirler almışlardır. Bu amaçla Ortodoks Kilisesine bazı haklar verip yabancı asıllı toprak sahiplerinin Lusignan Hanedanlığı döneminde sahip oldukları ayrıcalıklı mal varlıklarını sürdürme haklarını güvence altına almışlar ve köleliği devam eden kişilere ücret ödeme karşılığında özgürlüklerini satın alma hakkı tanımışlardır.⁵⁰ Adayı askeri valiler yönetirken, sivil yönetimde de geniş yetkiler verilmiştir. Valiler sivil yönetimde bilgisiz ve beceriksiz olunca alınan tüm bu tedbirler bir işe yaramamıştır. Kıbrıs'ın ekonomisi düzelmediği gibi halkın kölelik statüsünde sömürülmesi durumu da artmıştır. Ada gelişmemiş, ticaret iyice zayıflamış, üretim oldukça düşmüştür. Doğal afetler, çekirge hücumları ve veba salgınları da adanın ekonomik ve sosyal yapısını olumsuz etkilemiştir. Adada yaşam daha da zorlaşmıştır. Adada fırsat bulanlar buradan göç etmişlerdir. Kaçamayanlar ise tüm bu olumsuz koşullardan ve baskıcı Venedik yönetiminden kurtulmanın yollarını aramışlardır. Ve en son Osmanlı Devleti'nden yardım talebinde bulunmuşlardır.⁵¹

⁴⁵ GEDİKLİ, *Kıbrıs Meselesi Nasıl Bir Çözüm?*, s. 15.

⁴⁶ ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 33.

⁴⁷ ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 33.

⁴⁸ GÜRÜN, *Dış İlişkiler ve Türk Politikası*, s. 380.

⁴⁹ ÇELİK, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu*, s. 10.

⁵⁰ ALTAN, Zekai, *Kıbrıs'ı Tanıyalım, Gezelim, Görelim*, Lefkoşa, Ateş Matbaacılık, 1998, 1.B., s.25.

⁵¹ ÇELİK, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu*, s. 10.

1517'de Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim (I. Selim)'in Mısır'ı ele geçirmesiyle buradaki Memlûklü Devleti'ne son verilmiştir. Bu nedenle Venedik Devleti Kıbrıs Adası için daha önce Memlûklülere ödediği vergiyi Osmanlı Devleti'ne ödemeye başlamıştır.

Katolik Venedikliler döneminde yoğun baskı altında kalan Adadaki Ortodoks Kıbrıs halkı hem dini yönden hem de ağır vergiler ödediği için ekonomik yönden ezilmiştir. Böylece Lusignanlar Döneminde adada Katolik Başpiskoposluğunun kurulmasıyla başlayan dini çekişmeler Venedik Devrinde Ortodoks ada halkının ezilmesiyle sonuçlanmış ve bu eziyet durumu Osmanlı Devletinin Kıbrıs Adası'nı fethetmesine kadar sürmüştür.⁵²

A. Osmanlı İdaresinde Kıbrıs

Türklerin Kıbrıs Adası'na ilgi duyması ve ada ile ticari ilişkiler kurması Türkiye Selçukluları zamanına başlamıştır. 1220 senesinde Türkiye Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad Kıbrıs Krallığı ile bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre iki ülkenin vatandaşları karşılıklı olarak serbest ticaret yapma hakkı kazanmışlardır.

Kıbrıs, Osmanlı Devleti'ne karşı ilk kez 1472'de Venedik, Rodos Şovalyeleri ve Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan tarafından oluşturulan bir ittifak içerisinde yer almıştır.

1486 Senesinde Osmanlı Devleti Kıbrıs Krallığından Memlûklere karşı yapılacak seferde Osmanlı donanması için bir üs talep etmiştir. Ancak bu talebin reddedilmesi üzerine Sultan II. Bayezid zamanında adaya akınlar düzenlenmiştir.⁵³

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Adası ile münasebeti Yavuz Sultan Selim Döneminde gelişmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti Padişahı Yavuz Sultan Selim 1516'da Mercidabık'ta, 1517'de Ridaniye'de Memlûklü ordularını yenerek Memlûklü Devleti'ne son verince aynı yılın sonunda Venedik Cumhuriyeti ile yapılan antlaşmada Venedikliler, Mısır Sultanına vermekte oldukları 8.000 dükalık vergiyi bundan böyle Osmanlı Devletine vermeyi kabul etmişlerdir. Bu antlaşmadan dolayı

⁵² ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 34.

⁵³ ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 34-35.

Osmanlılar Kıbrıs'a imparatorluğun bir parçası olarak bakmışlar ve bu durum sessiz bir biçimde Venedikliler tarafından da onaylanmıştır.⁵⁴

Osmanlı Devletinin Yavuz Döneminde Mısır'ın ele geçirilmesiyle adaya artan ilgisi, 1522'de Kanuni Sultan Süleyman'ın (I.Süleyman) Rodos Adası'nı fethetmesiyle daha da artmıştır. Ada halkının, Venedikliler tarafından baskı altında tutulması, halkın ağır koşullar altında çalışmaya zorlanması ve Katolik Venediklerin adanın Ortodoks yerli halkına yaptığı dini eziyetler sonucu ada halkı Venedik idaresinden yüz çevirerek muhtemel bir Osmanlı yönetimine sempatiyle bakmıştır.⁵⁵

Suriye ve Mısır'a hâkim olan Osmanlı Devleti için Kıbrıs'ın fethedilmesi çok mühim bir hadise idi. Doğu Akdeniz'in en stratejik yeri olan Kıbrıs'ın Venediklilerin elinde olması Güney Anadolu Kıyılarının güvenliğini tehdit ediyordu. Halifelik makamını temsil eden Osmanlı Devleti hac yollarının emniyetini de sağlamakla görevliydi. Ancak adada bulunan Hristiyan korsanlar hem Osmanlı ticaret gemilerine hem de hacıları taşıyan gemilere saldırarak can ve mal kaybına neden oluyorlardı.⁵⁶

Sultan II. Selim'in şehzadeliği döneminde Mısır Beylerbeyi tarafından Şehzade Selim'e gönderilen hediyeleri taşıyan gemiler de korsanlar tarafından yağlanmıştı. Kıbrıslı korsanlara haddini bildirmek isteyen II. Selim tahta çıktığında Yemen'in fethini ve Osmanlı donanmasının ihtiyacını tamamladıktan sonra Kıbrıs Adası'nın fethine karar vermiştir.⁵⁷

Kıbrıs tarihte hiçbir dönem Yunan idaresi altında olmamıştır. Katolik Venedik yönetimi altında ezilen Ortodoks halkın Başpiskoposları dahi sürgün edilmiş ve Başpiskopos bu zalim Venedik idaresinden kurtulmak için İçel Bey'i aracılığıyla Osmanlı padişahı II. Selim'den Kıbrıs'ın fethedilmesini arz etmiştir.⁵⁸

Siyasi, stratejik, ekonomik ve dini etkenlere ek olarak büyük bir Venedik baskısı altında yaşayan Kıbrıs halkının Venedik hakimiyetinden kurtarması için

⁵⁴ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s.137

⁵⁵ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.15.

⁵⁶ AKSUN, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1994, I, s.352-353.

⁵⁷ ŞEREF, Abdurrahman, *Osmanlı Devleti Tarihi*, İstanbul, Gökkuşbu Yay., 1994, I, 1.B., s. 171.

⁵⁸ ALASYA, H., " Fikret, Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi", *Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu*(Dün, Bugün, Yarın), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 8-9 Mart 1990, s. 229.

Osmanlı Sultanı II. Selim'e heyetler gönderip dilekçeler yazması da adanın fethini zorunlu kılmıştır.⁵⁹

Kıbrıs'ın fethinin diğer bir nedeni de Süveyş Kanalı Projesidir. Akdeniz'den Kızıldeniz'e dolayısıyla da okyanusa açılmaya imkân verecek olan bu proje çalışmaları için 1568 yılında bölgeye çeşitli mimarlar ve mühendisler gönderilmiştir. Kıbrıs ele geçirilmeden böyle bir projeye girişmek oldukça güçtü. Zira Kıbrıs Venediklilerin elinde kaldığı sürece proje alanı potansiyel tehdit altındaydı. Fakat, Kıbrıs fethedildikten sonra da proje hayata geçirilememiştir. Bunun sebebi olarak aynı dönemde başlanan Don-Volga projesine daha çok önem verilmesi gösterilmektedir.⁶⁰

Kıbrıs'ın fethedilmesi meselesine Vezir Lala Mustafa Paşa ve Piyale Paşa destek verirken dönemin ünlü sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa seferin yapılmasına itiraz etmiştir. Sokullu'nun bu itirazının nedeni Batılı devletler ile büyük bir mücadeleyi göze almadan Kıbrıs'ı ele geçirmenin imkânsız olduğu düşüncesi idi. Ancak II.Selim'in Şeyhülislam Ebussuud Efendi'den Kıbrıs'ın fethedilmesinin gerektiğine dair fetva almasıyla fetih kararı kesinleşmiştir.⁶¹

Sefer kararı alınca bu seferin devlete faydadan çok zarar getireceğine inanan Sokullu Mehmet Paşa fetih hazırlıklarına başlamıştır. İlk olarak Kıbrıs Adası'nı ticari abluka altına alarak Osmanlı ülkesinden Kıbrıs'a ürün satılmasını yasaklamıştır. Venedik Devleti ise Osmanlı Devleti'ne karşı büyük bir Haçlı ittifakı oluşturmak için Papalık ve İspanya ile irtibata geçmiştir. Bir taraftan da adadaki kalelerini güçlendirip adanın yerli halkına, onların eski haklarını geri tanıyacağı sözünü vererek zaman kazanmaya çalışmıştır.⁶²

Osmanlı Devleti sefere çıkmadan önce sorunu diplomatik yollarla çözmeye çalışmıştır. Bu amaçla Osmanlı Devleti Venedik'e elçi göndererek Kıbrıs korsanlarının verdikleri zarardan, Dalmaçya sınırlarına yapılan tahriklerden ve Katoliklerin olumsuz tutumlarından söz ederek bu duruma son vermenin tek yolunun adanın Osmanlı'ya teslim edilmesi olduğu fikrini öne sürmüştür. Ancak bu isteğin

⁵⁹ ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 36.

⁶⁰UZUNÇARŞILI, İsmail, Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995, C. III., s. 31.

⁶¹ AKSUN, *Osmanlı Tarihi*, s.352-353

⁶²ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 37.

reddedilmesi sonucu Osmanlı Devleti tepki olarak Osmanlı limanlarındaki Venedik gemilerine el koyup Venedik elçisini tutuklamıştır.⁶³

1570 senesinde gerçekleşen Kıbrıs Seferinde Osmanlı ordusunun Serasaskerliğine (Başkomutan) Lala Mustafa Paşa getirilmiştir. Lala Mustafa Paşa, Vezir Piyale Paşa, Kaptanı Derya Müezzinzade Ali Paşa ve Deniz Emiri Cezayir Beylerbeyi Uluç Ali Paşa maiyetindeki Osmanlı donanması 360 parça gemiden oluşuyordu.⁶⁴

Osmanlı donanması sefere üç filo şeklinde katılmış ve her filo farklı zaman aralıklarında İstanbul'dan hareket etmiştir. İlk filo Mart 1570' de İstanbul'dan ayrılırken son filo ise 16 Mayıs'ta yola çıkmıştır. Osmanlı donanması 2 Temmuz 1570'de Limasol Kalesi'ne ulaşmıştır. Kale halkı kaçtığı için Osmanlı Devleti kolayca Limasol'u fethetmiştir. 27 Temmuzda Lefkoşa önlerine gelen Osmanlı ordusu 9 Eylül'e kadar sürecek olan kuşatmayı başlatmıştır. Bu tarifte Lefkoşa'nın da düşmesiyle Girne ve Baf kalesi kendiliğinden Osmanlıya teslim olur. Kıbrıs'ın ele geçirilmesi için sadece Mağusa Kalesi'nin fethedilmesi kalmıştır. Silifke Limanı'ndan ulaşan yardımlar sayesinde 1 Ekim 1570' de başlayan ve aylarca süren Mağusa kuşatması 1 Ağustos 1571'de tamamlanınca Kıbrıs'ın fethi bir bütün olarak gerçekleştirilmiştir.⁶⁵

Osmanlı Devletinin adayı fethettiği sırada Venedik ve Papalık arasında imzalanmaya çalışılan Kutsal İttifak henüz tamamlanmamıştır. Antlaşmanın imzalanmasından sonra birleşmekte geciken Haçlı donanması Rodos açıklarına geldiğinde Lefkoşa'nın Osmanlıların eline geçtiğini öğrenmişlerdir. Bu haberin üzerine müttefik donanması Girit Adası'na geri dönerek orada Osmanlı donanmasını beklemeye başlamıştır.⁶⁶ Venediklilerin girişimleri sonucu gecikmelide olsa kurulan Haçlı donanması, Venedik, Papalık, Malta ve İspanya kuvvetlerinden oluşuyordu.⁶⁷ Bu ittifaktan haberi olmayan Osmanlı donanması Kıbrıs'ı fethettikten sonra Girit ve Korfu Adası'nı yağmalayıp Akdeniz'den ayrı ayrı kollar halinde dönerken İnebahtı Körfezi açıklarında ansızın müttefik Haçlı donanması gemileriyle karşılaşmıştır. 7 Ekim 1571'de yapılan İnebahtı Deniz Savaşında Kapatan-ı Derya Müezzinzade Ali Paşa diğer bilgili komutanların fikirlerini almadan hareket ettiği için Osmanlı

⁶³AKSUN, *Osmanlı Tarihi*, s.353

⁶⁴ŞEREF, *Osmanlı Devleti Tarihi*, s.171

⁶⁵ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 37-38

⁶⁶ALTAN, *Kıbrıs'ı Tanıyalım , Gezelim, Görelim*, s. 25.

⁶⁷ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 39.

donanması büyük kayıplar vermiştir. Savaşı kaybeden Osmanlı donanmasından sadece Uluç Ali Paşa kendi maiyetindeki gemilerle İstanbul'a dönmeyi başarmıştır. Bu Başarisından dolayı da kaptan-ı deryalık makamı kendisine verilmiştir.

Osmanlı donanmasının İnebahtı'daki yenilgisini şenliklerle kutlayan düşman devletleri zafer anıtları dikmişlerdir. Ancak Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın gayretiyle beş- altı ay gibi kısa bir sürede eskisinden daha muazzam bir donanma hazırlanmıştır.⁶⁸

İnebahtı yenilgisinden sonra Venedik elçisi Barbora Osmanlı Devleti'nin niyetini öğrenmek için Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın huzurun çıkmıştır. Sadrazam ise Venedik elçisine şu cevabı vermiştir:

"Son olaydan sonra cesaretimizin ne derecede bulunduğunu şüphesiz ki görüyorsun, fakat sizin kayıplarınızla bizimkiler arasında büyük bir fark vardır. Sizden bir krallık kadar yer almakla bir kolunuzu kesmiş olduk. Siz ise donanmamızı yenmekle sadece tıraş etmiş oldunuz. Kesilen bir kol yeniden bitmez. Ama tıraş edilen sakal eskisinden daha gür çıkar."

Sokullu bu sözlerinde gerçekçidir.⁶⁹ Çünkü haziran başların da 250 yelkenli ilke yola çıkan Osmanlı donanması Akdeniz'e açılmıştır. Çerigo Adası'nda Osmanlı donanması ile Hristiyan donanması karşılaşınca sayıca üstün olmalarına rağmen Hristiyanlar Osmanlı donanmasına karşı bir üstünlük sağlayamadılar. Sadece birkaç kadırgasını kaybeden Uluç Ali Paşa Osmanlı donanmasını başarıyla İstanbul'a getirmiştir. Bu duruma tanık olan Venedik, İspanya'nın yardımından da umudunu kesince kendi isteği ile Osmanlı ile bir barış antlaşması imzalamıştır.⁷⁰ Bu antlaşma Venedik Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu kabul etmiş ve eskiden olduğu vergisini ödemeye mecbur kalmıştır.⁷¹

Adanın Osmanlı'ya teslimi ile öncelikle daha önce adada var olan feodal yapı kaldırılarak bir fermanla Beylerbeyilik sistemi oluşturulmuştur. Özellikle Katolik Venedik döneminde geri plana atılıp ezilen Ortodoks Başpiskoposluğu yeniden eski değerine kavuşturulacaktır.⁷² Adaya 1571'de Beylerbeyliği statüsü veren Osmanlı Devleti coğrafi bütünlüğün de etkisiyle adanın savunmasını ve gelişmesini güçlendirmek için Anadolu'nun adaya bakan kıyılarındaki bazı sancakları da Kıbrıs Beylerbeyliğine bağlamıştır. Fetih ile birlikte Venedik baskısından kaçarak dağlara sığınan adanın yerli halkı emniyete ve huzura kavuşturulmuş, onlara

⁶⁸ ŞEREF, Osmanlı Devleti Tarihi, s. 171-172.

⁶⁹ HAMMER, *Osmanlı Tarihi*, s. 135-136.

⁷⁰ RASİM, Ahmet, Osmanlı Tarihi, Emre Yay., 2002, I, I.B., s. 228.

⁷¹ ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 41.

⁷² ÇEVİKEL, Nuri, *Kıbrıs'ta Osmanlı Mirası (1570-1960)*, İstanbul, 47 Numara Yayıncılık, 2006, s. 118.

kendilerini her yönden geliştirme imkânı sağlanmış ve daha önce Venedik tarafından sürgüne gönderilmiş olan Ortodoks Başpiskoposluğunun adaya dönmesine izin verilmiştir.⁷³

Kıbrıs fethedildikten sonra 7 Mayıs 1572 tarihinde Kıbrıs Kanunnamesi çıkarılarak adadaki halkın rahat etmeleri amaçlanmıştır. Osmanlı Devleti tarafından hazırlanan kanunname bugünkü dille şu şekildedir:

*"Kıbrıs Beylerbeyi'ne, Kadı'sına ve Defterdarı'na hüküm; Kıbrıs adası benim ezici gücümlle feth olunmuş bir ülkedir. Savaş nedeniyle halk, güçsüzlüğe düşmüştür. Şeriat'ın uygulanmasında, vergilerin alınmasında, davaların görülmesinde ve öteki durumlarda ada halkına zulmedilmeyip, adaletle işlem yapılmalı ve korunmalıdır ki güçlenebilsinler. Bu konuda her biriniz, ayrı ayrı dikkatli olacaksınız. Yerli halk, Tanrı'nın bize emanetidir. Onları her zaman koruyacak, onlara kimsenin zulmetmesine göz yummayacaksınız. Şer'i hükümler uygulanırken, vergiler toplanırken, adaletle davranınız ve yerli halkı ayırıcı hareketlerden kaçınınız. Benim adil hükümdarlığım süresince yerli halkın rahatlık, bolluk ve güven içinde bulunması, ülkenin bayındır olması isteğimdir. Bu konularda gerektiği gibi davranılacak, bir dakika bile yitirilmeyecektir. Ola ki, yerli halka zulm olduğu, ağır vergi konulduğu ve aralarına karıştırmacılık sokulduğu duyulacak olursa, özürlerinizin asla kabul edilmesi olasılığı yoktur. Ona göre gaflet etmeyiniz."*⁷⁴

Kıbrıs'ın fethi bir yıldan fazla sürdüğü için ada halkı ekonomik yönden sarsılmıştır. Geçmişteki seksen iki yıllık Venedik idaresi (1489-1571) de Kıbrıs ekonomisini geriletmiş ve adada geçim sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Toplu göçler nedeniyle adanın nüfusunda önemli bir azalma görülmüştür. Bu durumu Kıbrıs Beylerbeyliğine getirilen Sinan Paşa bir mektupla Padişah II.Selim'e bildirmiştir. Bunun için II.Selim adanın bayındır hale gelmesi, adanın kalkınması ve adadaki Türk nüfusunu arttırmak için Anadolu'nun çeşitli yerlerinden adaya Türk ailelerin yerleştirilmesine karar vermiştir.⁷⁵ Osmanlı fethettiği diğer bölgelerde yaptığı gibi 2 Eylül 1572'de bir sürgün fermanı çıkartarak idarenin belirlediği yerleşim yerleri dışında arazi sıkıntısı çeken ve yerlerini değiştirmek isteyen ahali başta olmak üzere adaya sistemli bir iskân ve yerleştirme politikası uygulamıştır. Adaya gönderilecek olanlar arasında sanatçıların da olmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca Anadolu halkının Kıbrıs'a yerleşmesini teşvik etmek amacıyla göç eden ailelerden iki yıl vergi alınmaması kararlaştırılmıştır.⁷⁶

⁷³ ÖZTÜRK, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.16.

⁷⁴ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 250-251.

⁷⁵ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 237-238

⁷⁶ ALTAN, *Kıbrıs'ı Tanıyalım , Gezelim, Görelim*, s. 26.

Kıbrıs'a yerleşen ilk kabileler İçel, Bozok (Yozgat), Karaman, Alanya, Teke (Antalya) yörelerinden seçilmiştir. Hüküm gereğince kabileler her on evden bir halkının ayrılmasıyla oluşturuluyordu.⁷⁷ Adada çok düzenli bir iskân politikası izleyen Osmanlı Devleti adaya marangoz, aşçı, fırıncı, nalbant, inşaat ustası, terzi, kuyumcu gibi çok sayıda meslek ve zanaatkâr mensubu yerleştirmiştir. Ayrıca kurulan vakıflar aracılığıyla Kıbrıs'ın iktisadi ve sosyal yönden kalkınması sağlanmıştır.⁷⁸

Osmanlı devleti iskan politikasının gereği olarak Anadolu'dan on hanede bir hane olmak üzere 5720 hane halkını Kıbrıs'a göndermiş ve adanın Türkleştirilmesi sağlanmıştır.⁷⁹

Kıbrıs'a ilk gelenler 5.720 ev halkı olarak kaydedilmiştir. Sonraki yıllarda Konya, Akşehir, Niğde, Kırşehir, Çorum, Çankırı, Ankara, Çankırı, Eskişehir, Kayseri, Uşak ve Darend'e'den Kıbrıs'a aileler nakledilmeye devam etmiştir. Bu sürgün usulü denilen yerleşim usulü XVIII. yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür.⁸⁰

Kıbrıs, tarihi içerisinde en uzun huzurlu dönemini 1571 ve 1878 yılları arasında kapsayan Osmanlı hâkimiyeti süresince yaşamıştır.⁸¹ Osmanlı Devleti'nin adaya tamamen hakim olmasıyla Kıbrıs'taki Venedik ve Cenevizlilerin ticari etkisi azalmaya başlamıştır. Kıbrıs'ı Latin egemenliğinden ve korsan ada olmaktan kurtaran Osmanlı Devleti böylece Doğu Akdeniz Bölgesi'nin de güvenliğini sağlamıştır. Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethedilmesine en çok adada yaşayan Ortodoks halk sevinmiştir.⁸² Adaya ilk Osmanlı askerinin çıkmasından Mağusa Kalesi'nin alınmasına kadar ki süreçte yerli halkın Osmanlı ordusuna her türlü yardımı yapması ve bu yardımlar sayesinde Türk ordusuna hızlı ve güvenli bir şekilde ilerlemesini sağlaması bu sevincin ifadesidir.⁸³

Kıbrıs'ta ki Osmanlı idaresi fiilen 307, hukuken 352 sene sürmüştür. Bu süre içinde Kıbrıs, tarihinde görülmemiş bir özgürlük yaşamıştır. Kıbrıs'ın Osmanlı idaresine geçmesiyle birlikte 1571'e kadar adada mevcut olan Katolik Kilisesi yok olurken yerini Ortodoks Kilisesine bırakmış ve Osmanlı idaresi sürecinde

⁷⁷ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 238-239

⁷⁸ MANİSALI, Erol, *Avrupa Kışkırcısında Kıbrıs*, İstanbul, Derin Yay., 2004, 2.B., s. 17.

⁷⁹ ALASYA, "Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi", s. 229.

⁸⁰ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 238-239

⁸¹ MÜTERCİMLER, Erol, *Satılık Ada Kıbrıs*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007, s. 72

⁸² MANİSALI, *Avrupa Kışkırcısında Kıbrıs*, s. 16.

⁸³ ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 39.

Ortodokslar sürekli bir gelişim olanağına sahip olmuşlardır.⁸⁴ Osmanlılar Katoliklerin adada kapattığı Ortodoks Kiliselerini açmış, tamir edilmeyen kiliselerin ve diğer ibadet yerlerinin bakımını yaparak Rum halkına geniş bir din ve vicdan hürriyeti sağlamıştır. Başpiskoposu Rum halkının siyasi temsilcisi kabul ederek Rum halkına şikayetlerini ve isteklerini doğrudan Osmanlı sarayına bildirme hakkı tanımıştır.⁸⁵

Kıbrıs Adası, Osmanlı Devleti tarafından 1571 yılında fethedildikten sonra, hemen Beylerbeylik statüsüne alınmış ve Kıbrıs Beylerbeyi olarak Muzaffer Paşa atanmıştır.⁸⁶ Alaiye, İçil, Sis ve Tarsus Sancakları Kıbrıs Beylerbeyiliğine bağlanmıştır. Lefkoşa, Paşa Sancağı olarak belirlenmiştir. Mağusa, Girne ve Baf Kazaları da ona bağlı ayrı sancaklar olarak belirlenmiştir.⁸⁷ Paşa Sancağı olarak belirlenen Lefkoşa'da bir Kıbrıs Divanı oluşturulmuştur. Bu divan; tezkereci, divan efendisi, defterdar, defter emini, defter kethüdası, divan çavuşları ve ruznameciden oluşmakta, bu divanda her türlü idari, askeri, hukuki, iktisadi, sosyal meseleler görüşülmekteydi.⁸⁸ Osmanlı Devleti Kıbrıs'ı 1571 senesinden 1670 senesine kadar Beylerbeyliği statüsü ile yönetmiştir. 1670'den itibaren Kıbrıs Adası Kaptan Paşa'ya bağlanarak Kapatanı Derya'nın hasları arasına katılmıştır. 1703'te ada sadrazamlara has olarak verilmiş, sadrazamlar da adayı yıllık olarak iltizam şeklinde kiralamışlardır. Bu dönemde Kıbrıs'ı yöneten yöneticilere vergi toplayıcı manasına gelen "muhassıl" denmeye başlanmıştır. Bu idari uygulamaya 1745- 1748 yılları arasında geçici olarak son verilerek Adaya doğrudan Divan-ı Hümayun'dan tayin edilen paşalar atanmıştır. Ancak daha sonra bu uygulamaya da son verilmiş ada yeniden sadrazamlara has olarak verilmiş ve bu şekilde 1839 senesine kadar adadaki bu uygulama usulü devam etmiştir.⁸⁹ 1839-1861 arası Divan-ı Hümayun'a bağlı kaymakam, 1861-1868 arası Rodos Paşalığına bağlı kaymakam, 1868-1878 arası dönemde ise divana bağlı mutasarrıf yönetimi var olmuştur.⁹⁰ Kıbrıs'ta sivil, adli,

⁸⁴ EGELİ, Sebahattin, "Cinayetlerle Yıkılan 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti", Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumu, Gazi Muğusa, Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yay., No:8, 28 Ekim- 2 Kasım 1991, s. 267.

⁸⁵ İSMAIL, SABAHATTİN, 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, İstanbul, Kastaş Yay., 1998, 1.B., s. 1.

⁸⁶ UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi, C. III.*, s. 14.

⁸⁷ ÇEVİKEL, *Kıbrıs'ta Osmanlı Mirası*, s. 166.

⁸⁸ ÇEVİKEL, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, s. 77.

⁸⁹ ÖZKUL, *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, s. 47-48.

⁹⁰ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 257.

mahalli konuların yöneticisi olan "Kadı", dini teşkilatlanmanın başı ve baş yargıçtı.⁹¹ Kadılar örfi ve şer'i hukukun uygulanmasında söz sahipleriydiler. Mali işlerde "Molla" denilen bir yetkili bulunmaktaydı. Kıbrıs'ta asayiş ve huzurun sağlanıp sürdürülmesi için subaşımın idaresinde bir "Zaptiye" teşkilatı kurulmuştur. Ayrıca adada iç güvenlik teşkilatı oluşturulmuştur. İç güvenlik teşkilatını 4000 civarında kapıkulu askeri oluşturmuştur. Bu askerlerden 1000 tanesi yeniçeriler (yayalar), 2666 tanesi süvarilerden (atlılar) teşekkül etmiştir.⁹² Ayrıca Osmanlı Devleti ada yönetimi için oluşturulan divanda Rumlarla birlikte adada yaşayan Maronit ve Ermeni halka da temsil hakkı tanımıştır. Böylece tarihte ilk kez Kıbrıs Rumları adanın yönetiminde söz sahibi oldu.

Osmanlı Döneminde adada yaşayan Rumların ekonomik durumları geçmişteki dönemlerle kıyaslanamayacak şekilde düzelmiştir. Adadaki Rumlar kendilerine tanına geniş hoşgörü ile yavaş yavaş adadaki ticari yaşamı ele geçirmeye başlamışlardır.⁹³ Müslüman Türkler daha çok tarım ve üretimle uğraşmış meyve, sebze, buğday gibi maddeler bol olarak üretilebildiğinden ticari değerleri de pek fazla olmamıştır.⁹⁴ Bu sebeple Müslüman Türkler ticarete kendilerini pek gösterememişler ticari işleri hep Rumlar üstlenmiştir.

Osmanlı döneminde Kıbrıs halkı Venediklilerin ağır vergilerinden de kurtarılmıştır. Osmanlı Devleti bu vergilerin çoğunu kaldırmış bir kısmını da hafifleterek yürürlüğe koymuştur.⁹⁵ Kıbrıs'ta iç ticaret daha çok buğday, yağ, ipek üzerinde yapılmaktaydı. Sebze ve meyve adanın her tarafından bol miktarda yetiştirildiğinden dolayı önemli bir ticari değere sahip değildi. Köylülerin evlerinde el tezgâhlarında hazırladıkları tekstil ürünleri hem onlara bir kazanç kapısı hem de adanın iç ve dış ticaretini canlandırmaktaydı.

Adanın dış ticaretinin iç ticareten daha canlı bir seyir gösterdiği söylenebilir. 1573 yılında Venedik'le barış yapılır yapılmaz, savaş nedeniyle kesilen Doğu Akdeniz ticareti kısa sürede eski canlılığına yeniden kavuşmuştur. Adada üretilen malların Akdeniz dünyasında ve Avrupa'da en çok ihtiyaç duyulan mallardan olması

⁹¹ HİLL, George, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016, s. 4.

⁹² ÇEVİKEL, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, s. 78.

⁹³ SABAHATTİN, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 1.

⁹⁴ ÇEVİKEL, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, s. 166.

⁹⁵ ÇEVİKEL, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, s. 160-161.

kısa sürede ticarete ileri gitmiş birçok Avrupalı milletlerin Kıbrıs ticaretine yönelmelerine neden olmuştur.⁹⁶

XVIII. yüzyılın ortalarından sonra Kıbrıs'ta etnik ve dini gruplar; Türkler, Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerden oluşmaktaydı. Bunlara ek olarak; Venedikliler, Hristiyan Araplar, Fransızlar, Kıptiler, Arap ve Gürcü köleler de vardı. "Maruni" denilen insanların da bulunduğu dair bilgi mevcut olsa da sicillerde bunlarla ilgili bir kayıta ulaşılamamıştır. Verilen bu dini ve etnik gruplar Osmanlı hâkimiyeti süresince, millet sistemi içinde benliklerini kaybetmeden yaşama olanağına sahip olmuşlardır. Daha önceleri var olan feodal yapı hemen kaldırılmış ve ufak bir kayıt masrafı karşılığında herkes topraklandırılmaya çalışılmıştır. Müslüman ve Gayrimüslimlerin sosyal yapıdaki yerlerine bakılacak olursa Müslümanlar; askeri ve ilmiye gibi idari sınıf, eşraf (ağa), esnaf ve tüccar, köylüler ve köleler olarak ayrılırken Gayrimüslimler; kilise temsilcileri, tercümanlar, esnaf ve tüccarlar, köylüler olarak ayrılmaktadır.⁹⁷ Dil, din, ırk, kültür gibi bakımlardan da birbirinden farklı olan bu unsurlar arasında Osmanlı ayırım gözetmemiş ve mümkün olduğunca eşit haklar tanımaya çalışmıştır. Müslüman ve Gayrimüslimlerin bazen ortak ticari işler de yaptıkları bilinmektedir. Tüm bunlara rağmen evlilik gibi yakın ilişkilerinin olmadığı da söylenebilir.⁹⁸

Tanzimat ve Islahat Fermanları ile Osmanlı Devleti'nde hızlanan reform süreci tam anlamıyla hedefine ulaşamamışsa da bu reformların getirisinden Kıbrıs halkı da yararlanmıştır. Padişah II. Mahmut'un oğlu Abdülmecit'in padişahlığı döneminde bir başvuruda adadaki Ortodoksların reformlarından memnun oldukları kaydedilmiştir. Bu başvuruda Ortodoks halkın yakınmalarının daha çok adayı istila eden çekirge sürülerinin Kıbrıs ekonomisine verdiği zarardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.⁹⁹

Birçok yabancı ve yerli tarihçinin birleştiği ortak nokta Kıbrıs'ta Türk yönetiminin adadaki refahın ve huzurun en fazla arttığı dönem olarak ifade edilmesi ve adanın her yönden ilerleme kaydetmesidir. Hamilton Lang ve Fırankondes adlı tarihçiler de eserlerinde Kıbrıs'ın Osmanlı illeri içerisinde en iyi yönetime sahip

⁹⁶ ÇEVİKEL, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, s. 167.

⁹⁷ ÇEVİKEL, Nuri, *Kıbrıs: Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, İstanbul, 47 Numara Yayıncılık, 2006, s. 149-150.

⁹⁸ ÇEVİKEL, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, s. 146.

⁹⁹ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 289.

olmasından, Tanzimat'ın ilanından itibaren adadaki Hristiyanların durumlarının çok düzelmesinden ve Kıbrıslı Rumlara çok iyi davranılması gibi hususlardan söz etmişlerdir 1840'ta 100.000 civarındaki ada nüfusu 1862'de adadaki refah seviyesinin gittikçe iyileşmesiyle iki katına yükselmiştir. 1845'ten sonraki İngiliz Konsolosları hazırladıkları raporlarda Kıbrıs Adası'nın hızla gelişmekte olduğundan, adadaki suç işleme oranının oldukça az olduğundan ve Kıbrıs'ın dünyanın en sakin adası olduğu gibi ifadelerle yer verilmiştir.¹⁰⁰ Ancak Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ta, huzur ve sükûnet içinde farklı unsurları yönetmeyi sürdürmesi özellikle XVIII. yüzyıldan sonra bozulmaya başlamış, XIX. yüzyıla gelindiğinde ise artık toparlanamayacak bir hale bürünmüştür. Bu durum sadece Kıbrıs'a özgü olmamakla beraber, Osmanlı topraklarının tümünü etkileyecek ve onun sonunu getirecektir.¹⁰¹

B. Kıbrıs'ta İngiliz Dönemi (1878-1960)

Kıbrıs tarih boyunca en uzun ve istikrarlı bir yönetimi Osmanlılar Döneminde bulmuştur. 307 yıl Osmanlı adası olarak varlığını sürdüren Kıbrıs bu süreçte Osmanlı Devleti'nin katkılarıyla gelişmiş ve yaşanabilir bir ülke haline gelmiştir. Üç asır boyunca istikrarı yakalayan ada halkı işgal ve savaşıardan uzak kalarak Osmanlı idaresi altında sakin ve huzurlu bir yaşam sürdürebilme fırsatını elde etmiştir. Tarih boyunca birçok uygarlığın bir arada yaşama ortamı elde ettiği Kıbrıs, Osmanlı Devleti sayesinde Doğu Akdeniz'in merkez üssü haline gelmiş ve bir asimilasyona uğramadan çok kültürlü yapısını muhafaza etmiştir.¹⁰² Osmanlı Devleti'nin XVIII. ve XIX. yüzyıllardaki gerilemelerle başlayan çöküşünün uzun vadede gerçekleşmesinin bir sebebi İngiltere, Fransa ve Rusya arasındaki çıkar çatışması olmuştur. XIX. yüzyılda Rusya, Kırım ve Kafkasları ele geçirmiş, Sırbistan ve Yunanistan bağımsızlıklarını kazanmış, Romanya özerk prenslik statüsüne kavuşmuş, Fransa Cezayir'i işgal etmiş, Arap hanedanlarından olan Suudlar Arabistan'ın büyük bölümünü yönetmeye başlamış, Mehmet Ali Paşa ve ailesi ömür boyu valiliği garantilemişti. Bu toprakların elden çıkmasına rağmen Osmanlı'nın elinde; Anadolu, İstanbul'dan Adriyatik'e kadar Balkanların orta kısmı, Kuzey Afrika'da Libya,

¹⁰⁰ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 307-308.

¹⁰¹ SANDER, Oral, *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*, Ankara, İmge Kitabevi, 1998, s. 278.

¹⁰² ÇEÇEN, Anıl, *Kıbrıs Çıkmazı*, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yay., No: 312, 2005, s. 35.

Akdeniz’de Girit ve Kıbrıs gibi önemli adalar, Mısır ve Arabistan üzerinde hükümranlığı kalmıştı.¹⁰³

XIX. asırda Osmanlı İmparatorluğu içerde ve dışarıda birçok sorunla boğuşurken bu dönemin iki güçlü sömürge imparatorluğu olan İngiltere ve Rusya Orta Doğu’da gerçekleştirmek istedikleri menfaatleri nedeniyle büyük bir çatışma içerisine girmişlerdir. Rusya'nın nihai hedefi olan İstanbul ve Boğazları ele geçirmek hedefinin yanı sıra Kafkasya üzerinden İskenderun ve Basra Körfezi'ne inmenin yolunu da tasarlıyordu. Fakat Rusya'nın Akdeniz'e inme politikası Osmanlı Devleti'nin güneyini hayati bölge olarak gören İngiltere'nin menfaatlerine hiç uygun düşmüyordu. Bu sebeple Fransa ve İtalya'nın da desteğini alan İngiltere 1853-1856 yılları arasında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında gerçekleşen Kırım Savaşında menfaati gereği Osmanlı Devleti'ni desteklemiş ve Rusya'ya karşı galip gelmiştir. Kırım Savaşı sonunda 1856'da imzalanan Paris Antlaşması ile kendisini koruyabilecek güçten yoksun olan Osmanlı Devleti Avrupa hukuku kapsamında değerlendirilerek Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü Avrupalı devletler tarafından garanti altına alınmıştır. Böylece Osmanlı Devleti 18. asırdan bu yana gittikçe yoğunlaşan Rus baskısından kısa bir süre için de olsa kurtulmayı başaramıştır.¹⁰⁴

XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Mısır ve Doğu Akdeniz ile daha yakından ilgilenmeye başlayan İngiltere'nin, 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılması ile bu ilgisi daha da artmıştır.¹⁰⁵

1875'te Balkanlarda başlayan Hersek isyanı sırasında askeri başarı sağlayan Osmanlı Devleti 31 Ekim 1876'da Rusya'nın verdiği ültimatoma nedeniyle müzakere imzalamak zorunda kalmıştır. Bosna Hersek ve Bulgaristan meselesini kendi çıkarları doğrultusunda çözmek isteyen Rusya, İngiltere, Fransa, İtalya, Avusturya Macaristan İmparatorluğu ve Almanya arasında Londra Protokolü imzalanmıştır. Ancak Osmanlı Devleti bu protokolü reddetmiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti 1878 senesinin başlarında Avrupalı devletlerin desteğini kaybetmiştir.¹⁰⁶

¹⁰³ SANDER, *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*, s. 278.

¹⁰⁴ SOMUNCUOĞLU, Sadi, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, Ankara, 1.B., Eylül 2002, s. 30.

¹⁰⁵ MÜTERCİMLER, *Satılık Ada Kıbrıs*, s. 72.

¹⁰⁶ SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s.30.

Osmanlı Devletinin bulunduğu zor şartlardan yararlanmak isteyen Rusya 1877 senesinden tarihi emellerini gerçekleştirmek amacıyla Sırbistan, Bulgaristan ve Romanya'ya bağımsızlık verilmesi gerektiğini bahane ederek Osmanlı Devletine savaş açmıştır. 24 Nisan 1877' de başlayan Osmanlı- Rus Savaşı Rumi takvime göre 1293 senesine denk geldiği için bu savaşa 93 Harbi de denilmiştir. 1856'da imzalanan Paris Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumayı garanti eden Batılı devletler, başta İngiltere olmak üzere, Rus işgalinin kendi çıkarlarını zedelemeyeceğini hesap ederek Osmanlı Devleti'ne yardım etmemişlerdir. Ancak savaş sırasında Rusların Edirne'ye kadar gelerek Ayastefanos'a ilerlemesi o ana kadar Rusya'ya karışmayan İngiltere'yi rahatsız etmiş ve İngiliz kamuoyunda birden Rusya'ya karşı tepkiler yükselmiştir. Gönüllü taburlar kuran İngilizler Türk dostluğu lehinde gösteriler başlatmışlardır.

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonunda Rusya'ya yenilen Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 3 Mart 1878'de Rus baskısı sonucu Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti Sırbistan, Karadağ ve Romanya'ya bağımsızlık vermiş, Bulgaristan ise Osmanlı Devleti'ne vergi veren özerk bir prenslik haline getirilmiştir. Bu antlaşmanın görüşmeleri yapılırken Osmanlı'nın bulunduğu zor durumdan cesaret alan Ermeniler de Rusya'dan kendilerine özerklik verilmesini talep etmişlerdir.¹⁰⁷ Rusya'ya özellikle Balkanlar ve Doğu Anadolu'da büyük kazanç sağlayan bu antlaşma, çıkarları tehlikeye düşen başta İngiltere olmak üzere Batılı ülkeleri telaşlandırmıştır.¹⁰⁸ Ayastefanos Antlaşması ile Kars, Ardahan, Batum, Eleşkirt ve Doğu Beyazıt Ruslara bırakılmaktaydı. Rusya Osmanlı'dan 1.410.000 ruble savaş tazminatı istemekte, 1.100.000 rublesini ondan aldığı topraklara saymakta bu nedenle 310.000 rubleyi de nakit olarak istemekteydi.¹⁰⁹ Ayastefanos Antlaşmasıyla Rusya'nın Slavcılık politikası büyük bir zafer kazanmış ve Osmanlı Devleti'nden büyük toprak koparan Rusya'nın Balkanlardaki nüfuzu artmıştır. Rusya'nın elde ettiği bu politik ve askeri güç İngiltere'nin Orta Doğu'daki emellerini tehdit etmekteydi. 19. asrın başlarından itibaren Mısır ve Doğu Akdeniz ile akından ilgilenmeye başlayan ve Kıbrıs üzerinde hesapları olan İngiltere Rusya'ya bir nota vermiştir. Paris Antlaşmasında Avrupalı devletler tarafından garanti edilmiş statükonun Rusya tarafından bozulduğunu ileri

¹⁰⁷ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 293-296.

¹⁰⁸ ÇEVİKEL, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, s. 142.

¹⁰⁹ ÇELİK, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu*, s. 40.

sürerek Ayastefanos Antlaşmasının yeniden gözden geçirilmesini istemiştir. Rusya'dan Bulgaristan Prensiği'nin sınırlarının küçültülmesini ve Doğu Anadolu'dan çekilmesini istemiştir. Rusya, Doğu Anadolu'nun boşaltılması dışındaki İngiliz isteklerini kabul etmeye razı olmuştur. Bu hadiseden sonra İngiltere'nin Kıbrıs'a yerleşmesini sağlamak için İstanbul ve Londra arasında gizli bir haberleşme trafiği başlamış, İngiltere'nin Ayastefanos Antlaşmasının ağır maddelerini tadil edeceği ve Rus emellerini durdurabileceği gibi vaatler İngiltere'ye Osmanlı üzerinde nüfuz kurma fırsatı doğurmuştur.¹¹⁰ Osmanlı ve Rusya arasında yapılan ve Ruslara büyük avantaj sağlayan Ayastefanos Antlaşması sonrası İngiltere, Osmanlı Devleti'ne olası Rus saldırılarına karşı yardım teklifinde bulunmuştur. İngiltere Osmanlı'ya, Rusya'nın Osmanlı içindeki ulusları ona karşı isyana teşvik edebileceğini, bunun da Osmanlı'nın sonu olacağını, bu nedenle Osmanlı'nın güçlü bir devlete sırtını yaslaması gerektiğini, bu güçlü devletin de kendisinin olduğunu ifade ederek ittifak sağlamaya çalışmıştır. Osmanlı'ya yapacağı bu yardım karşılığında ise Kıbrıs'ı talep etmiştir.¹¹¹

İngiliz Dışişleri Bakanından aldığı gizli emirle İstanbul'daki İngiliz Büyük elçisi Sir Osten Hanry Layard İngiltere Hükümeti'ne duyduğu sempatiden dolayı İngiliz lakabıyla anılan Müşir Sait Paşa'yı ziyaret etmiş, Ayastefanos Antlaşmasını kaldırarak Osmanlı Devletinin bağımsızlığının korunması için hayırlı bir öneride bulunacaklarını vaat eden İngiliz Büyük elçisi Sait Paşanın yardımıyla Padişah II. Abdülhamit'in huzuruna çıkmayı sağlamıştır. İngiliz Büyük Elçisi Padişaha Ayastefanos Antlaşmasını Osmanlı lehine değiştirmeye yardım etmek için Berlin'de bir kongre düzenleyeceklerini vaat etmiştir. Rus tehditine karşı İngiltere'nin Osmanlı'ya yardım etmeye gönüllü olduğunu ancak bu yardımın yapılabilmesi için yakın bir adaya ihtiyaç duyulduğunu bu nedenle Kıbrıs Adası'nın İngiltere'ye devredilmesi gerektiğini teklif etmiştir. Bu öneri kabul edilirse Kıbrıs'ın yine Osmanlı Devletinin bir parçası olarak kalacağını ve gelirinin Osmanlı'ya ait sayılacağını ayrıca Rusya'nın Osmanlı'ya Kars, Ardahan ve Batum'u geri vermesi durumunda İngiltere'nin de Kıbrıs'tan geri çekileceği beyan edilmiştir.¹¹²

¹¹⁰SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s.31.

¹¹¹ MÜTERCİMLER, *Satılık Ada Kıbrıs*, s. 74.

¹¹² HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 296-297.

İngiltere, Rusya'ya karşı Osmanlı'ya yardım teklifi ile Kıbrıs'ı istedikten sonra, daha Osmanlı bu teklifi değerlendirme sürecinde iken 30 Mayıs 1878 tarihinde Rusya ile gizli bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmada İngiltere Rusya'ya, Rusya'nın Osmanlı'dan Ayastefanos Antlaşması ile aldığı toprakların elinde kalacağı garantisini veriyordu.¹¹³ Yani bir yandan Osmanlı ile Rusya'ya karşı ittifak sağlamaya çalışırken diğer yandan Rusya ile gizli antlaşma yapıyordu. Kıbrıs'ı isterken, Rusya'nın aldığı toprakları geri iade etmesi durumunda kendisinin de Kıbrıs'tan çıkacağını vurgulaması ve Rusya ile böyle gizli bir antlaşma yapması İngiltere'nin iki taraflı siyasetini ortaya koymaktadır.

İngiltere'nin uyarı niteliğinde gönderdiği mesaj sonrası Osmanlı'dan fikir birliği içeren bir karar hemen çıkmamıştır. Bunun üzerine İngiltere 3 Haziran 1878 tarihine kadar bir yanıt verilmezse İngiliz politikasının artık Osmanlı aleyhine olacağı yönünde baskılara başlamışlardır.¹¹⁴ Dönemin Osmanlı Padişahı olan II. Abdülhamit, İngilizlerin bu teklifine verilecek yanıtta tek sorumlu olmak istememiş ve konuyu iki kez meclise taşımıştır.¹¹⁵

25 Mayıs 1878' de Padişah II. Abdülhamit Çevirmen Rüştü Paşa ile Namık Paşayı saraya çağırarak onların konuyla ilgili fikirlerini almak istemiştir. İki paşa Kıbrıs'ın İngiltere'ye devredilmesi meselesinin sakıncalı olduğunu ifade etmesine karşılık Sadık Paşa ise " Artık iş bitmiştir, devletin menfaati budur, biz bu kanaatteyiz. " fikrini beyan etmiştir. 28 Mayıs'ta Sadık Paşa'nın yerine Çevirmen(mütercim) Rüştü Paşa başvekil olarak atanmıştır. Ancak Sadık Paşanın Osmanlı Devletini yıkılmaktan sadece İngiliz dostluğunun kurtarabileceği fikrinde ısrar etmesi üzerine Rüştü Paşa İngiliz önerilerine boyun eğmek zorunda kalmıştır.¹¹⁶

4 Haziran 1878' te Rüştü Paşa görevinden azledilmiş ve yerine Saffet Paşa Başvekilliğe getirilmiştir. Aynı gün Yıldız Sarayında Hariciye Nazırı Saffet Paşa ile İngiliz Büyük elçisi Osten H. Layord arasında gizli bir antlaşma imzalanmıştır.¹¹⁷

İki yüzlü siyasetiyle bir taraftan Ruslar ila anlaşılan İngilizler bir taraftan da toplanacak olan Berlin Konferansında Osmanlı Devleti lehinde değişiklik

¹¹³ ÇELİK, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu*, s. 51-52.

¹¹⁴ MÜTERCİMLER, *Satılık Ada Kıbrıs*, s. 75.

¹¹⁵ ÇELİK, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu*, s. 53.

¹¹⁶ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 298-299.

¹¹⁷ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 300-304.

yaptıracağına söz vererek Osmanlı'dan yeni tavizler koparmıştır. Yoğun İngiliz baskısı sonucunda İngiltere'ye Kıbrıs'ı işgal etme hakkını tanıyan 4 Haziran 1878 tarihli Kıbrıs Antlaşması Osmanlı Devleti tarafından imzalanmıştır. Antlaşmaya göre Rusya Anadolu'dan saldırıya geçerse İngiltere bu saldırıyı silahlı güçle engelleyecekti. Türkiye bu antlaşma ile Kıbrıs'tan vazgeçmiş olmuyordu. İngiltere'nin Kıbrıs'ı işgal etme süresi Rusların Doğu Anadolu'dan çekilmesine kadar sürecekti. Padişah II. Abdülhamit bu antlaşmaya yanaşmak istemese de yoğun İngiliz baskısı ve tehditi altında imzalamak zorunda kalmıştır.¹¹⁸

Osmanlı Devleti, İngiliz baskısıyla oldubittiye getirilen antlaşmaya ek maddeler konulmasını talep etmiştir. Bu ek, altı maddeden oluşmaktadır:

- 1- Kıbrıs'ta yaşayan Müslüman halkın dini işleri ile ilgilenmek için şer'i mahkemelerin görevine devam etmesi,
- 2- Bir Müslüman memurun atanarak cami, mezarlık, Müslüman okulları ve gayrimenkullerle ilgilenmesi,
- 3- Kıbrıs'ın toplam gelirinden idari masrafların çıkarılması ile elde edilen kalan kısmın Osmanlı Devleti'ne ödenmesi,
- 4- Osmanlı padişahına ait Kıbrıs'taki arazi ve malların satım ve kiralama gibi haklarının Osmanlı'ya ait olduğu ve buralardan gelen gelirin bir üstteki maddede yer alan toplam gelirin dışında tutulması,
- 5- İngiltere'nin kullanılmayan topraklardan buranın gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla uygun fiyatla satın alabilecek olması,
- 6- Son olarak da Rusya'nın Osmanlı'dan aldığı Kars ve diğer illeri iade etmesi söz konusu olursa, İngiltere'nin de Kıbrıs'ı geri iade etmesi ve bu antlaşmanın sona ermesi. Kıbrıs'ı geri iade eden İngiltere'nin Osmanlı'dan hiçbir harcama bedeli talebinde bulunmaması¹¹⁹ şeklinde altı maddenin ek olarak imzalanması, aksi takdirde 4 Haziran 1878 tarihli antlaşmanın Osmanlı padişahı tarafından onaylanmayacağı ve onaylanmayan metnin de geçerliliğinin başlayamayacağı ifade edilmiştir. İngiltere zaten uzayan bu konunun daha da uzamaması için Kıbrıs'ı iade ederse buraya yaptığı harcamaları Osmanlı'dan talep etmeyeceği

¹¹⁸HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 303.

¹¹⁹HİLL, George, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948*, s.243.

şartını antlaşmadan çıkararak 1 Temmuz 1878 tarihinde bu ek maddeleri de imzalamıştır.¹²⁰

7 Temmuz 1878 tarihinde Osmanlı Devleti, İngiltere'nin Kıbrıs'a asker çıkarmasına izni veren bir ferman hazırlamıştır. 15 Temmuz 1878'de ise 4 Haziran 1878 ve 1 Temmuz 1878 tarihli antlaşma ve ek metni Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit tarafından onaylanıp imzalanmıştır.¹²¹ II. Abdülhamit antlaşma metnini imzalamadan önce metnin başına "*Hukuk-ı Şahaneme halel gelmemek şartıyla tasdik ederim*" şeklinde bir yazı eklemek istemiş ve bu isteği kabul edilmiştir. II. Abdülhamit'in arzusu ile İngiliz elçi Layard ise şu senedi imzalamıştır:

*"Britanya Elçisi, Majesteleri Padişah Hazretlerinin de onayladığı gibi, savunma ittifakı antlaşmasınının 15 Temmuz 1878 tarihi ile onanması sonucunda, padişahın hükümlerine haklarına hiçbir şekilde zarar gelmeyeceğini beyan eder."*¹²²

Rusların sıcak denizlere inmek için Osmanlı Devletinden elde ettiği haklardan rahatsız olan İngiltere Doğu Akdeniz ve Orta doğuda üstünlük sağlamak için Osmanlı Devleti'nin acizliğinden yararlanarak Kıbrıs'ı ele geçirme imkânını elde etmiştir. Sadece Yüz bin altın kirası karşılığında adaya yerleşen İngilizler hızla Doğu Akdeniz'de yayılma yolunu izlemişlerdir.¹²³

Kıbrıs'ın yönetim hakkını İngiltere'ye devreden Osmanlı-İngiltere İttifakına Rusya tepki göstermemiştir. Çünkü bu ittifak öncesi aralarındaki gizli bir anlaşma ile İngiltere, Rusya'nın Osmanlı'dan aldığı Kars, Ardahan ve Batum'un Rusya'da kalacağını garantisini vermiştir. Rusya ayrıca bu gizli anlaşmayla İngiltere sömürgeleri için tehlike oluşturan Batum'u sadece ticari amaçla kullanacağını sözünü vermiştir.¹²⁴ Böylece İngiltere hem Rusya tarafından hem de Osmanlı tarafından çift yönlü bir fayda sağlayarak kendi menfaatlerini iyice güvence altına almıştır.

İngilizler Kıbrıs Adası'nı askeri bir üs konumuna getirerek Filistin'e asker çıkarmışlar ve Adayı Tüm Orta Doğu'yu ele geçirmek için kullanmışlardır. Osmanlı Devleti'nin Orta doğu üzerindeki otoritesi zayıfladıkça İngiliz emperyalizmi Kıbrıs

¹²⁰ ÇELİK, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu*, s. 58.

¹²¹ MÜTERCİMLER, *Satılık Ada Kıbrıs*, s. 76.

¹²² ÇELİK, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu*, s. 65.

¹²³ ÇEÇEN, *Kıbrıs Çıkmazı*, s.35-36.

¹²⁴ ÇELİK, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu*, s. 67.

üzerinden Arap Yarımadası ve Orta Doğu'nun tüm bölgelerine yayılma imkânı buluyordu.¹²⁵

1869'da Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla birlikte Orta Doğu'da Kıbrıs'ın stratejik önemi daha fazla artmıştır. Bu nedenle İngiltere'nin sömürge yolları üzerindeki Kıbrıs Adası'ndan kolay kolay vazgeçmesi düşünülemezdi. Kıbrıs'ı tamamen ele geçirmek isteyen İngilizler adada Rumların lehine idari reformlar yaptılar. Rumların kayırılması şeklinde gerçekleşen reform sürecinde idari kadrolara Türk memurlar yerine Rum memurlar alınmıştır. İngilizler "Böl ve yönet" politikasına göre adadaki Türkleri ve Rumları bir süre sonra birbirlerine karşı kullanmayı planlıyordu. İngilizlerin Kıbrıs'ta izlediği ayrımcı politika sonucu birçok Türk adayı terk ederken bir taraftan da adaya yeni Rum toplulukları gelmiştir. Zaten Rumlar ilk günden itibaren adanın İngiltere tarafından işgalini Enosis politikasının gerçekleşmesi yolunda olumlu bir aşama olarak sevinçle karşılamışlardır.¹²⁶

Kıbrıs'ta uzun süre devam eden ve genel anlamda huzur ve hoşgörünün yaşandığı bir dönem olan Osmanlı yönetimi döneminden sonra İngiliz yönetimi döneminin başlaması ilk başta adadaki Türkler açısından büyük sorun yaratmamıştır. Çünkü burada yaşayan Türkler arasında, adanın yönetim hakkının geçici olarak İngiltere'ye devredildiğine ve adanın kısa bir süre sonra tekrar Osmanlı Devleti'ne tekrar iade edileceğine dair bir inanç hakimdi.¹²⁷ Ancak bir süre sonra Kıbrıs'taki Türk toplumu yönetimdeki tekeli kaybetmiş ve Kıbrıs Rum toplumundakine benzeyen bir burjuvazileşme süreci de yaşamadığı için iyice güçsüzleşmiştir. Toplumun çoğunluğunu yoksul köylüler oluşturduğu için ticarete dayalı bir orta sınıf da gelişmemiştir. İngiliz yönetimiyle işbirliği halinde varlığını sürdürmeye çalışan geleneksel elit Türk kesimi ise Osmanlı Devleti'nin dağılmasına kadar geçen sürede Kıbrıslı Rumların Enosis talebine karşı koyarak adanın Osmanlı'nın malı olduğunu savunmuştur. Ancak bu durum İngilizlerin insafına kalmış bir meseleydi. Osmanlı Devleti'nin dağılmasıyla çaresizliğe düşen adadaki Türk elit kesiminin çareyi İngiliz yönetimiyle bütünleşmekte gördüğü ifade edilebilir.¹²⁸

¹²⁵ ÇEÇEN, *Kıbrıs Çıkmazı*, s.36.

¹²⁶ TÜRK, Hikmet Sami, *Kıbrıs Sorunu: Çözüm Zamanı*, TESAV Yay., No: 22, 2003, I.B., s.24.

¹²⁷ ÇAKMAK, Zafer, *Kıbrıs'ta İsyân*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009, s. 26.

¹²⁸ KIZILYÜREK, Niyazi, "Kıbrıs'ta Devlet ve Siyaset: Tarihsel Bir Değerlendirme", Edt. İrfan Kalaycı (*Kıbrıs ve Geleceği Ekonomik Bir Tartışma*), Nobel Yay., No: 746, Aralık 2004, I.B., s.277-295

1881 senesinin Nisan ayında Berlin Antlaşmasının gereği olarak, Osmanlı Devleti'ne ait olan Teselya'nın Yunanistan'a verilmesi Kıbrıs Rumları arasında Kıbrıs'ın da Yunanistan'a verileceği umudunu iyice artırmıştır. Kıbrıslı Rumlar sokaklarda " Teselya-Epir-Kıbrıs; Yaşasın Enosis! "¹²⁹ şeklindeki sloganlarla gezmeye ve istenmeyen davranışlarda bulunmaya başlamışlardır.

Adada nüfus, meclis üyelikleri, ekonomi gibi unsurlar Rumlar lehine gelişmelerini sürdürürken 1896 yılındaki Girit isyanı ve sonrasında 1897'de Osmanlı'nın Yunanistan'a savaş ilân etmesi gibi yeni gelişmeler Kıbrıs'taki Rumların milliyetçilik duygularını daha da ön plana çıkarmış, Kıbrıs'ta Yunanistan'a destek için dayanışma dernekleri oluşturulmuş ve savaşa gitmek üzere gönüllüler ortaya çıkmışlardır. Osmanlı-Yunanistan savaşında Yunanistan yenilmiş olsa da Kıbrıs'ta adeta kenetlenen Rumlar daha tehlikeli hale gelmeye başlamış ve Rum milliyetçiliği daha geniş alana yayılmayı sürdürmüştür.¹³⁰ Yunan Devleti'nin kurulması adadaki Rumlar üzerinde derin bir etki yaratmıştır. Osmanlı döneminin sona ermesiyle Yunanistan'ın adada siyasi ve kültürel etkisi iyice artmıştır. Adada uygulana eğitim sistemi Helen ulusal bilincinin güçlenmesine yardımcı olmuş Enosis yanlısı basın gittikçe güçlenmiş ve gazetelerin sayısında artış yaşanmıştır. Başpiskopos ve piskoposların modern Helen Devleti'nin ilk başbakanı sayılan Vali Kapodistra'dan, Kıbrıs'ın da Yunanistan'ın sınırları içine alınması talepleri gittikçe güçlenerek ve 20. yüzyılda kitleselleşen bir Enosis talebine dönecektir.¹³¹

İngiliz yönetiminin adadaki ilk elli yılı değerlendirildiği zaman özet olarak şunlar ifade edilebilir:

1. Adadaki Türk ve Rum halkı Türk yönetimi döneminde barış ve huzur içinde yaşamalarına rağmen, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması ve Megola İdea hedefini milli bir ülkü olarak belirlemesi sonucunda adadaki bu iki halk karşı karşıya gelmiştir.
2. Yunanistan, Adaya gönderdiği ajanlar aracılığıyla Megole İdea etrafında Rum toplumunda Enosis hedefinde örgütlemiştir
3. Yunanlı provokatörlerin yanı sıra Enosis faaliyetlerinin esas örgütleyici gücü Rum Ortodoks Kilisesi olmuştur.

¹²⁹ ÇAKMAK, *Kıbrıs'ta İsyân*, s. 28.

¹³⁰ ÇAKMAK, *Kıbrıs'ta İsyân*, s. 34-35.

¹³¹ KIZILYÜREK, "Kıbrıs'ta Devlet ve Siyaset: Tarihsel Bir Değerlendirme", s. 277-278

4. Türk halkı ilk günden beri Enosis düşüncesine karşı çıkmış ve adanın statüsünün değişmesi halinde adanın yasal sahibi olan Osmanlı Devleti'ne geri verilmesini istemişlerdir.
5. Rum halkı Enosis'e giden yolda bir araç olarak gördükleri Kavanin Meclisinde çoğunluğu elde etmek maksadıyla uğraşırken Türkler ise 1881'den beri eşit temsiliyet mücadelesi vermişlerdir.
6. Türkler Adada azınlık olmadıklarını ve eşit temsiliyet hakkının Enosis faaliyetlerini önlemede en etkili araç olduğunu ifade ederek İngiliz yönetimi boyunca telgraflar, mektuplar, kongreler, heyetler ve basın yoluyla Enosis'e karşı tavizsiz bir mücadele hareketi yürütmüşlerdir. Bu bağlamda Adada Rumların Enosis mücadelesi tarihi ve Türklerin Enosisi önleme mücadelesi tarihi olmak üzere iki ayrı tarih yazılmıştır. Bu iki ayrı tarih aslında " iki halkın birbiriyle çatışmalarının tarihidir." Bu sebeple iki ayrı halkın genç kuşakları bu tarih bilinciyle yetişmişlerdir.
7. Rum ve Türk halkının Türk Kurtuluş Savaşındaki karşı tavırları aralarındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkileyen bir başka etken olmuştur. Kıbrıs'taki Rumlar işgalci Yunan ordusunu destekleyip onların safında çarpışmak için Anadolu'ya giderken Kıbrıslı Türkler ise Yunan işgaline karşı mücadele veren Türk ordusunu desteklemek ve Türk ordusunun safında savaşmak için Anadolu'ya gitmişlerdir.
8. Adadaki Türk- Rum kavgaları zannedildiği gibi 1955, 1963 veya 1974' te değil İngiliz yönetiminin ilk yıllarında başlamıştır. 1890 senesinin başlarında görülen bazı küçük kavgalar 1912'de ilk defa ölümle sonuçlanan büyük Rum saldırılarına dönüşmüştür. Bu sebeple Kıbrıs sorunu 1974'te başlayan bir işgal ya da saldırı sorunu değil, 1821'li yıllarda Rum-Yunan tarafının Enosis faaliyetleri nedeniyle başlayan bir sorundur.¹³²

C. Kıbrıs'ta Yunan Yayılmacılığı

1. Megali (Megola) İdea Ülküsü

Sözcük anlamı " büyük fikir " olan Megali İdea, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethederek, Bizans İmparatorluğu'na son verdiği günden beri yürürlükte olan bir ülküdür. Bizans İmparatorluğu'nu bir Helen İmparatorluğu olarak kabul eden

¹³² İSMAİL, Sabahattin, " İngiliz Yönetiminin İlk 50 Yılında Türk-Rum İlişkileri", 28 Ekim-2 Kasım 1991, Kıbrıs Üzerine Bildiriler, Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın merkezi (CYREP) Yay., Ocak 1998, 1, s. 1-40.

Yunan milliyetçileri Megali İdea adını verdikleri büyük ülkeleri ile eskiden Bizans'a ait olan tüm toprakları yeniden ele geçirerek İstanbul merkezli büyük Helen İmparatorluğu'nu yeniden kurmayı hayal etmektedirler.¹³³

Kıbrıs'ın Osmanlı'nın fethiyle birlikte Doğu Akdeniz'de artık bir Hristiyan kalesi olmaması Hristiyan dünyası tarafından tepkiyle karşılanmış, başta Rusya ve Fransa olmak üzere Hristiyan devletler adaya misyoner papazlar göndererek Osmanlı Devleti'nin aleyhinde propaganda faaliyetlerine başlamışlardır. Bu faaliyetlerin ilk meyvesi 1600 senesinde verilmiştir. Böylece " Türkleri bir gecede imha etme " görüşünün temeli 1600 senesinde atılmış oldu.¹³⁴

Pan Helenizm veya kısaca Bizans'ı canlandırma düşüncesi olarak da tanımlayacağımız Megali İdea'nın oluşumunda Ortodoks Kilisesi çok etkin rol oynamıştır.¹³⁵ Adadaki Ortodoks Kilisesi sayesinde Yunan ruhu asırlarca canlı tutulmuş ve Megali İdea adım adım gerçekleştirilmiştir. Kilise Bizans'ı ihya etme mefkûresi için hiç acele etmemiş sabırla kozasını örmüştür. Tarihe göz atıldığında Pan Helenizm siyasetinin " Dante'nin kurdu gibi yedikçe acıkan bir fikir ve siyaset " olduğu görülmektedir. Bu fikir tüm Yunan vatandaşları tarafından o kadar benimsenmiştir ki bu politika doğrultusunda Yunanlar, Batı'yı da içine çekerek Batı dünyasını Türkiye'ye karşı bir baskı ve tehdit unsuru olarak kullanmışlardır. Bugün Yunanların Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesini istememelerinin asıl sebebi de Avrupalıları, Batı ittifakı içindeki bir Türkiye'ye karşı etkin bir şekilde kendi yanlarında bulamayacakları endişesinden kaynaklanmaktadır. Batı dünyasına baktığımız zaman ise Batılılar Yunanistan tarafından kendilerine biçilen bu rolü bilinçli olarak her daim yerine getirmiş ve Yunanistan tabii ve fiili müttefiki olmuşlardır. Batı dünyasının bu politikası Türkiye'nin 1952' de NATO'ya girmesinden sonra bile değişmemiştir.¹³⁶

Osmanlı İmparatorluğunun güçlü olduğu dönemlerde bir tehdit olarak görülmeyen Megali İdea fikri imparatorluk zayıfladıkça kendini hissettirmeye ve sorun olmaya başlamıştır. XVIII. asrın sonlarına doğru Yunan şair Rigos tarafından Megali İdea fikrini gerçekleştirmek için Etniki Eteryada adı verilen gizli bir dernek

¹³³ İSMAİL, 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, s. 5.

¹³⁴ ALASYA, "Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi", s. 230.

¹³⁵ İSMAİL, 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, s. 5.

¹³⁶ GEDİKLİ, YUSUF, *Türk Alemine Dair Aykırı Fikirler I, Kıbrıs Meselesi Nasıl Bir Çözüm?*, s. 21-24.

kurulmuştur.¹³⁷ İlk kez Rigas Ferreros adlı bir Rum tarafından gündeme getirilen Megali İdea ülküsünün haritası aynı kişi tarafından 1791-1796 yılları arasında Bükreş'te hazırlanmış ve 1796'da Viyana'da yayınlanmıştır.¹³⁸ Ferreros tarafından hazırlanan haritada Balkanların büyük bölümü, Anadolu'nun yarısından fazlası, Ege Adaları, Girit, Rodos, Kıbrıs, Trakya ve İstanbul Yunan toprağı olarak gösterilmiştir. Ferreros haritadaki hedeflere ulaşmak için bir ihtilal programı ve anayasa hazırlayarak 1797 senesinde yayınlamıştır. Ferreros'a göre Osmanlı topraklarını ve eskiden Yunanca konuşulan tüm yerleri kapsayacak olan bu devletin adı "Helen Cumhuriyeti" olacaktı. Anayasanın 53. maddesine göre de Helen Cumhuriyeti'nin resmi dili Yunanca olacaktı.¹³⁹ Megali İdea'nın yaşatılması ve genç kuşaklara aktarılması görevini ise Rum Ortodoks Kilisesi ve Ortodoks mezhebinin merkezi olan İstanbul'da ki Patrikhane olmuştur. Kilise bu amaç ve eylemleri gerçekleştirmek için de Osmanlı İmparatorluğunun kendilerini bahşettiğı geniş hoşgörüden faydalanmıştır. 1754'te Osmanlı padişahının yayınladığı fermanla adanın ikinci politik ve nüfuzlu kişisi olma hakkını kazanan Başpiskopos'a ulusal lider anlamına gelen " etnarh " unvanı verilmiştir. Bu hoşgörüyü suistimal eden Ortodoks Kilisesi 1821 Mora İsyanının patlak vermesi ve akabinde Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Megali İdea haritası içinde yer alan toprakları ele geçirmek için faaliyetlere başlamıştır. Sonrasında Girit, Rodos, 12 Adalar ve diğer Ege Adaları ele geçirilmiş ve Anadolu'ya asker çıkarılmıştır. Yunanistan ve Kiliseye bu çabalarında başta İngiltere ve Çarlık Rusya'sı olmak üzere Batılı devletler tarafından sürekli destek verilmiştir.¹⁴⁰ Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra sürekli canlı tutulan Megali İdea fikri, Yunanların Anadolu'yu işgal etmesinde de mühim bir rol oynamıştır.¹⁴¹

Osmanlı İmparatorluğunun hoşgörü politikasını unutan Kıbrıslı Rumlar, Megali İdea doğrultusunda Kıbrıs'ı Yunanistan'a katmaya ve Bizans'ı canlandırma faaliyetlerine girişmişlerdir. XVII. asırdan itibaren Avrupalı misyonerlerin de kışkırtmasıyla adadaki Hristiyanlar Osmanlı yönetimine karşı isyan etmişlerse de bu

¹³⁷ SARAY, Mehmet, Türkiye ve Yakın Komşuları, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 2006, s. 59.

¹³⁸ SOMUNCUOĞLU, Kıbrıs'ta Sirtaki, s.26-27

¹³⁹ İSMAİL, Sabahattin, İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve ilk Türk-Rum Kavgaaları, Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneğı Yay., Sayı:5, s.6.

¹⁴⁰ SOMUNCUOĞLU, Kıbrıs'ta Sirtaki, s. 26-27.

¹⁴¹ ÇİVİ, Halil, "Dünden Bugüne Kıbrıs",Ed. İrfan Kalaycı(Kıbrıs ve Geleceğı Ekonomik Ve Politik Bir tartışma), Nobel Yay., No: 89, 2004, 1.B., s. 321-340.

isyanlar Osmanlı yönetimi tarafından bastırılmıştır. Ancak Fransız İhtilâli ile alevlenen milliyetçilik akımı adadaki Hristiyan halkın bağımsızlık girişimini iyice körüklemiştir.¹⁴²

Megali İdea ülküsünün hedeflerini gerçekleştirmek için Avrupa'nın çeşitli kentlerinde farklı örgütler kurulmuştur. Bu örgütler içerisinde en etkili olanı 1814 senesinde Rus Çarı I. Aleksandr'ın yaveri olan Aleksandr İpsilantis tarafından kurulan "Filiki Eteryaya"dır.¹⁴³ Osmanlı Devleti'nin varlığına tahammül edemeyen devletler özellikle 1789 Fransız İhtilâli'nden sonra Osmanlı Devletine karşı yıkıcı faaliyetlerini daha da arttırmışlardır. Meseleye Osmanlı himayesi altında yaşayan Hristiyan milletler açısından baktığımızda Fransız İhtilâli'nin getirdiği Bağımsızlık fikrinin Yunanları etkilemesi gayet doğal bir durumdur. 1814'te Rusya'nın teşvikiyle Odessa'da kurulan Filiki Eteryaya Örgütü'nün¹⁴⁴ İlk hedefi Yunanistan'a bağımsızlığını kazandırmak ve sonrasında Megali İdea haritasındaki hedefleri gerçekleştirmektir.¹⁴⁵

Filiki Eteryaya Cemiyetinin faaliyet alanı Osmanlı toprakları olduğu için cemiyetin merkezi 1818 senesinde İstanbul'a taşınmıştır. Rus Çarının yaveri Alexandre İpsillant cemiyetin başkanlığına getirilmiştir. Bu cemiyetin adı 1894 senesinde " Etnik-i Eteryaya " olarak değiştirilmiştir. Ancak cemiyetin amaçlarında herhangi bir değişiklik olmamıştır. ¹⁴⁶ Ortodoks Patrikhanesi 98 yıl Etnik-i Eteryaya Örgütü'nün merkezi olmuştur.¹⁴⁷ Etnik-i Eteryaya, Girit'in Yunanistan tarafından ilhak edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Her iki örgütte Megali İdeayı esas hedef olarak benimsemiş ve tüm faaliyetlerini bu hedefe ulaşmak için Osmanlı topraklarında üzerinde gizli ayaklanmalar tertipleyerek gerçekleştirmeye çalışmışlardır.¹⁴⁸

Kıbrıs'taki milliyetçilik isyanlarının büyümesinde, Osmanlı Devleti'ni parçalamak ve Rumlara bağımsızlıklarını kazandırmak amacıyla kurulan ve

¹⁴² YURDAGÜN, Fulya, 1955- 1965 Yılları Arasında Türkiye Basınında Kıbrıs Sorunu(Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, 2008, https://tez.yok.gov.tr/Ulusal_Tez_Merkezi/ 10.02.2016, s.10

¹⁴³ BOZKURT, İsmail, 'Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış, Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını)", Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil, Ankara, HD Yay., 2001, s. 10.

¹⁴⁴ EGELİ, "Cinayetlerle Yıkılan 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti", s. 267

¹⁴⁵ İSMAIL, Sabahattin, İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve ilk Türk-Rum Kavgaları, s. 7.

¹⁴⁶ ALASYA, "Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi", s. 231.

¹⁴⁷ ÇAKIRBAŞ, Ali, Kıbrıs Sorunu (Yüksek Lisans Tezi) Kayseri, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, https://tez.yok.gov.tr/Ulusal_Tez_Merkezi/ 10.02.2016, s. 13-14.

¹⁴⁸ İSMAIL, Sabahattin, 100 Soruda Kıbrıs Sorunu, Lefkoşa, Dilhan Ofset, 1992, s. 10.

İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi tarafından yönetilen Etnik-i Eterya Cemiyeti de büyük bir rol oynamıştır.¹⁴⁹

Etniki Eterya Cemiyetinin çok güçlü bir parasal kaynağı olmuştur. Bu finansal kaynaklar Megali İdea'nın bol bol propagandasını yapan Yunan aristokratları ve Antik Yunan hayranı olan Batılı devletler tarafından sağlanıyordu. Yunanların bu "Büyük Fikir" ülküsü Mora, Makedonya, Epir, Anadolu, Kıbrıs ve Ege Adalarında on binlerce masum Türk'ün kanının dökülmesine neden olmuştur.¹⁵⁰

1919 senesine kadar faaliyet gösteren Etnik-i Eterya Örgütünün İstanbul'da "Kordus (Rum Göçmenleri Merkez Komitesi)" adında patrikhaneye bağlı bir kolu vardı. Yine Etnik-i Eterya'nın devamı niteliğinde ve aynı gayeleri güden "Mavri Mira" adlı örgüt de 1919 senesinde İstanbul'da kurulmuş olup 1922'ye kadar Anadolu'da faaliyetlerini sürdürmüştür. Mavri Mira Cemiyeti de Megali İdea hedefleri doğrultusunda Anadolu'nun istilası, Pontus Rum Devletinin kurulması, Yunan-İngiliz ve Yunan-Ermeni işbirliğinin sağlanması için faaliyet göstermekteydi. Bu örgüt Türk Kurtuluş Savaşının başarıya ulaşmasından sonra 1922 senesinde dağıtılmıştır.¹⁵¹

Etnik-i Eterya Örgütü, Büyük Yunanistan hayalini ve Pan Helenizm İdeolojisini basın-yayın yoluyla ve Ortodoks Kilise Papazları ve şovenist Yunanistan eğitimcilerin, edebiyat, sanat, tiyatro ve müzik vasıtasıyla nesilden nesile günümüze kadar yaymaya devam etmiştir.¹⁵²

2. Enosis Ülküsü

Sözlük anlamı ilhak olan Enosis kavramı, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını ve Megali İdea sınırları içindeki yerlerin elde edilmesini içerir.¹⁵³

Enosis yani Kıbrıs Adası'nı Yunanistan'a bağlanması fikri, ilk Megali İdea haritasının çizildiği 1791 senesinden beri gündemde yer alan bir konudur. Bu

¹⁴⁹ YURDAGÜN, 1955- 1965 Yılları Arasında Türkiye Basınında Kıbrıs Sorunu, s. 10

¹⁵⁰ CİCİOĞLU, Hasan, "Türkiye ve KKTC'nin Coğrafi Bölge Üzerindeki Tarihi Önemi", Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını)", Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil, Ankara, HD Yay., 2001, s.21-30.

¹⁵¹ Sabahattin, *İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve ilk Türk-Rum Kavgaları*, s. 7-8.

¹⁵² CİCİOĞLU, "Türkiye ve KKTC'nin Coğrafi Bölge Üzerindeki Tarihi Önemi", s. 21-30.

¹⁵³ ÇİVİ, "Dünden Bugüne Kıbrıs", s. 321-340

nedenle Kıbrıs sorunun da bu tarihten itibaren ortaya çıktığını söylemek mümkündür.¹⁵⁴

Rum Ortodoks Kilisesinin yürüttüğü ve 1821 Yunan isyan hareketleriyle kıvılcımlanan Enosis davası 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra daha da şiddetlenmiştir. Rus yayılmasını durdurmak konusunda İngiltere'nin de kendisi gibi tavır alacağını düşünen Osmanlı Devleti İngilizler ile anlaşma yoluna gitmiştir. Doğu Akdeniz'in güvenliğini sağlamak için 4 Haziran 1878'de İstanbul'da imzalanan Kıbrıs Antlaşması gereği Osmanlı Devleti, padişah adına yönetmek koşuluyla Kıbrıs'ı İngiltere'ye kira vermiştir. Bu durumu iyi değerlendiren İngilizler ise 12 Temmuz 1878'de Kıbrıs'ı tamamen kontrol altına almışlar ve Sir Garnet Wolseley'i İngiliz Yüksek Komiseri ve Komutanı olarak adaya atamışlardır. Adadaki Rumların İngiliz Yönetimini memnuniyetle karşılamaları ve Enosis hevesine kapılmalarına karşılık adadaki Türklerin önemli bir kısmı Anadolu'ya göç etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu göçler neticesinde 1960 yılında Kıbrıs'ta ki Türk sayısı %18'e kadar düşmüştür.¹⁵⁵

Kıbrıs'ın İngiltere'ye kiralanmasını Enosis davasında önemli bir aşama olduğunu düşünen adadaki Rumlar Yunanistan'ın da yoğun tahriki sonucu ilhak faaliyetlerini hızlandırmışlardır. İngiliz Yüksek Komiseri adaya ayak basınca kendisini Başpiskopos öncülüğünde karşılamaya gelen Rumlar, Kıbrıs'taki yönetim değişikliğini sevinçle karşıladıklarını ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a verileceğine inandıklarını ifade etmişlerdir.¹⁵⁶

1821 Mora İsyanı Enosis için Rumları daha da ümitlendirmiştir. 19 Haziran 1821'de adaya Filiki Eteryalı liderlerinden Konstantin Kanaris gelmiş ve halktan para, silah ve yiyecek malzemesi toplamıştır. Bu ziyaretten cesaret alan Kıbrıs Başpiskoposu Kiprianaos ayaklanma hazırlığına girişse de Ayanni Köyü'nden Dimitri adlı bir Rum'un bu ayaklanma hazırlığını Vali Küçük Mehmet'e ihbar etmesiyle bu isyan girişimi başlamadan önlenmiş oldu. Vali Küçük Mehmet isyan ihbarı üzerine adada ağır yaptırımlar uygulamıştır. Onun sürgüne gönderdiği bazı

¹⁵⁴ İSMAİL, Sabahattin, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 12

¹⁵⁵ EKİNCİKLİ, Mustafa, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, Ankara, Berikan Yay., Şubat 2007, 1.B., s. 265

¹⁵⁶ SERTER, Vehbi Zeki, "Kıbrıs'ta 1974 Mutlu Barış Harekâtı Bahane Edilerek Rum-Yunan İkili Tarafından Türklere Uygulanan Mezalim", *Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumu*, Gazi Muğusa, Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yay., No:8, 28 Ekim-2 Kasım 1991, s. 117.

papazlar ise 1821 senesinin sonlarında Roma'da toplanarak ilk "Enosis bildirisi" ni yayınlamışlardır. Bu bildiri tarihte bilinen ilk Enosis bildirisi olmuştur. ¹⁵⁷

İlk yıllarda Enosis faaliyetlerinin amacına ulaşamayacağını düşünen Türkler, Yunanistan'dan gelen tahrikçilerin yoğun propaganda çalışmaları karşısında 1881'de tepki koymaya başlayarak İngiliz Yüksek Komiserine bir protesto telgrafı göndermiştir. Ayrıca konuyla ilgili yaşanan sıkıntılar Osmanlı padişahına da aktarılmıştır. Türklerin tepkilerini hiçe sayan Rum halkı ise 7-8 Nisan 1881'de "yaşasın Enosis" sloganlarıyla ilhak gösterileri düzenlemiştir. Türkler ise bu durumu yine protesto etmiştir. 26 Mart 1882'de Türk halkı tarafından İngiliz Sömürgeler Bakanı Kimberley'e gönderilen bir muhtıradan, Enosis'e karşı bir güvence olarak Ada da Rumlar için kurulan Danışma Meclisinde Türkler için de temsil hakkı talep etmişlerdir. Bu hadise Türk halkının bugün de vermekte olduğu eşitlik mücadelesinin aslında ne kadar köklü bir mücadele olduğunu gösteren mühim bir kanıttır. ¹⁵⁸

1898'de Avrupalı devletlerin Girit Adası'nı Osmanlı hakimiyetinden çıkartarak adanın yönetimine Rumları getirmesi ve adadaki Rumların azınlık durumundaki Müslüman Türk halkını katletmesine seyirci kalmaları Enosis'e ayrı bir ivme kazandırarak Kıbrıs'taki Rumları bu konuda cesaretlendirmiştir. Bu yıllarda Rumların Enosis yönündeki faaliyetleri hız kazanırken bu durumdan tedirgin olan Kıbrıs Türk halkının ise Adadan ayrılması hızlanmıştır. 1903 ve 1904 seneleri Adadaki Rumların Enosis çabaları ve Türklerinde Enosis karşıtı çabaları sebebiyle adada gerginliğin ve gösterilerinin devamlılık arz ettiği seneler olmuştur. İtalyanların 1911'de Trablusgarp'ı işgal etmesi akabinde Balkan Savaşlarının yaşanması ve tüm bu siyasi ve askeri gelişmelerin Osmanlı'da toprak ve moral kaybıyla sonuçlanması, Yunanistan'ın bu süreçten kârlı çıkan ülkeler arasında yer almasının etkileri adaya da yansımış ve adada Enosisi gerçekleştirmeye yönelik çabalar hızlanmış ve gösteriler kanlı olmaya başlamıştır. Gittikçe cesaretlenen Rumlar İngiliz idaresinden doğrudan Enosisi talep etmeye başlamışlardır. Bu arada Birinci Dünya Savaşının başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Alman safında yer alması Kıbrıs meselesinde yeni bir döneme yol açmıştır diyebiliriz. ¹⁵⁹

¹⁵⁷ BOZKURT, "Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", s. 10-11.

¹⁵⁸ İSMAİL, "İngiliz Yönetiminin İlk 50 Yılında Türk-Rum İlişkileri", s. 117-118.

¹⁵⁹ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 21-22

Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti'nin İngiltere aleyhinde savaşa girmiş olması İngiltere'nin tepkisine ve İngiltere'nin adayı ilhak etmesine ortam hazırlamıştı. 5 Kasım 1914 tarihli ilhak beyannamesi ile 1878 Berlin Antlaşmasının hükümsüz olduğu ve Kıbrıs'ın İngiltere'nin bir parçası olduğu ilan edilmiştir.¹⁶⁰ Kıbrıs'ın tek taraflı olarak ilhak edilmesi Osmanlı Devleti tarafından sadece protesto edilmiştir. Adanın ilhak edilmesi Kıbrıslı Türkleri zor bir duruma sokmuş ve adadan göçler başlamıştır. Kıbrıs'taki nüfus dengesi Türklerin aleyhine bozulmuştur. Adada sayıları gittikçe azalan ve Rum baskılarına maruz kalan Türkler de Rumların Enosis çabaları karşısında adada örgütlenmeye başlamışlardır. Yunanistan'ın 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmesi adadaki Rumların Enosis duygularını iyice kabartmıştır.¹⁶¹

Milletlerin kendi kendini yönetmesi, milletlerin kendi kaderini tayin etmesi ilkesinin (self-determination) uluslararası gelişme göstermesi, bağımsızlık ve özgürlük anlayışın güç kazanması İngiltere'ye bağlı tüm sömürgelerde olduğu gibi Kıbrıs'ta da özgürlükçü akımı güçlendirmiştir. Kıbrıs'ta Yunan Yayılmacılığı (Megali İdea) ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a katma (Enosis) siyaseti izlenirken adadaki Türkler de Yunan tehdidi ve baskısı altında örgütlenerek direnme gücünü bulmuşlardır.¹⁶²

Kıbrıs'ın 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasıyla hukuken İngiltere'ye bırakılmasından sonra ada da Mart 1925'te İngiliz Yüksek Komiserliği kaldırılarak yerine valilik makamı ihdas olmuş ve 1925'ten 1959'a kadar süren bu yeni dönemde Rumların Enosisi gerçekleştirmeye yönelik çok sayıda girişimi olmuştur. İngilizler İkinci Dünya Savaşı sırasında kendi taraflarında savaşa katılmaları karşılığında Yunanistan'a Kıbrıs Adası'nı vermeyi teklif etmiş ancak bu teklif Yunanistan tarafından kabul edilmemiştir. Ancak Kıbrıslı Rumlar bu gelişmelere rağmen adanın Yunanistan'a ilhak edilmesi çabalarından vazgeçmemişler, İngilizler ise tekliflerinin kabul edilmemesinin de tesiriyle Rumların Enosis isteklerini her seferinde geri çevirmişlerdir.¹⁶³

¹⁶⁰ EROĞLU, Hamza, " Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç(1940-1983)", Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu, Ed. Hüseyin Gökçekuş, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi, 12-14 Haziran 2001, s. 106.

¹⁶¹ ÖZTÜRK, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 22.

¹⁶² EROĞLU, Hamza, " Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç(1940-1983)", s. 106.

¹⁶³ ÖZTÜRK, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 22.

D. Adada Rum ve Yunan Faaliyetleri

Yunanistan tarafından Megali İdea düşüncesi ortaya atılıncaya kadar Kıbrıs'taki Türk ve Rum halkı Osmanlı'nın adil idaresi altında barış ve huzur içinde yaşamışlardır. Ada halkının barış içinde yaşadığı tek dönem fiilen Osmanlı Devleti idaresi altında yaşanan 307 senelik dönemdir.¹⁶⁴

1789 Fransız İhtilâli'nin neden olduğu milliyetçilik fikri tüm Avrupa'yı etkiledikten sonra Osmanlı Devletinde de etkisini kısa sürede göstermiştir. Rusya, Sırpı ve diğerlerinin milliyetçilik duygularını kamçılayarak bazı Osmanlı toplumlarını isyana teşvik ederken, 1797 senesinden bu yana Arnavutluk ve Yunan Adalarına yerleşmiş olan Fransızlar da Mora Yarımadası'nda yaşayan Yunanları harekete geçirmeye başarmıştır. Yunanlar da diğer gayrimüslimler gibi Osmanlı Devletinin hayata geçirdiği millet sistemi uygulamasıyla kendilerine tanınan çok yönlü ayrıcalıklar sayesinde milli kimliklerini muhafaza edebilme imkânı bulmuşlardır.¹⁶⁵

XIX. asırda cereyan eden Osmanlı- Rus Savaşı ve İngilizlerin 1799 senesinde Mısır'ı işgal etmesinden cesaretlenen Kıbrıs Rum Kilisesi Başpiskoposu ve papazları adada Türkler aleyhine faaliyetlere başlamışlardır. Adadaki din adamları Hristiyan halkı 1805'te, İngilizlerin adaya gelip kendilerini Türk egemenliğinden kurtaracağı şeklinde kışkırtarak onların nefretlerini Türkler üzerine yöneltmeye çalışmış ve kendi kötü uygulamalarının yükünü Türklerin üzerine yıkmak için önlemler almışlardır.¹⁶⁶

Kıbrıs'ın 1878'de İngiltere'ye kiralanmasından sonra adadaki Türk ve Rum halkının ilişkilerini belirleyen en önemli etken Kıbrıs Rumlarının Enosis mücadelesi olmuştur. Kıbrıs Adası'nın İngiltere'ye kiralanmasını Enosis hedefinde önemli bir adım olarak düşünen Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan'ında yoğun tahriki neticesinde adadaki ilhak faaliyetlerini genişletmişlerdir. İngilizlerin adadaki yönetimi devralmasını daha ilk günden sevinçle karşılayan Kıbrıslı Rumlar, İngiltere'nin Yunan Adaları gibi Kıbrıs Adasını da Yunanistan'a vereceğine inanmışlardır. Bu

¹⁶⁴ İSMAİL, Sabahattin, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 2.

¹⁶⁵ ÇEVİKEL, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, s. 124.

¹⁶⁶ ÇEVİKEL, *Kıbrıs Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, s. 123.

sebeple Kıbrıs Türk halkına karşı tahrik edici davranışlarda ve onur kırıcı faaliyetlerde bulunarak adada taşkınlık yaratmışlardır.¹⁶⁷

Yunanlar ortalama üç asır kadar Osmanlı hakimiyetinde yaşadıkdan sonra 1829 senesinde imzalanan Edirne Antlaşması ile bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasında kendi iç dinamiklerinden çok Rusya'nın başlattığı girişimler etkili olmuştur. Osmanlı Devletini parçalamak için harekete geçen Rus Çarlığı 1769 senesinde Birinci Mora İsyanı'nın ortaya çıkmasında ve 1787 senesinde İkinci Mora İsyanı'nın ortaya çıkmasında öncülük etmişlerdir. Bu tarihlerden itibaren hızla büyüyen Yunanistan 1829'da Mora Yarımadasını, 1881'de Teselya'yı, 1913'te hukuki olarak Girit Adası'nı, Makedonya ve Yanya'yı (Epir), Lozan Antlaşmasında Batı Trakya'yı, Dede Ağaç ve Ege Adalarını elde ederek topraklarını genişletmiştir. 1821'de Mora'da temeli atılan Yunan Devleti kurulma ve yayılma aşamasında aldıkları dış destek sayesinde yüzyıllık süreçte sınırlarını üç kat büyütme imkânı bulmuştur.¹⁶⁸

1821'de ki Mora İsyanı'na paralel olarak adadaki Rumlar da isyan hazırlıklarına başlamışlardır. Osmanlı Devleti Rumların silahlandığı haberini alınca adaya Suriye'den 30.000 asker göndermiştir. Kıbrıs'ta valilik yapan Mehmet Emin Paşa Rum Kiliseleri ve Rum evlerinde yaptığı araştırmalar sonucu bazı kiliselerde ilaç sandıklarına saklanan silahlar ve barut depoları tespit etmiştir. Soruşturmanın derinleştirilmesiyle isyanla ilgili bazı belgeler ele geçirilmiş ve Başpiskopos Kiprianaos'un suçlu olduğu kesinleşmiştir. Bunun üzerine Başpiskopos başta olmak üzere isyana öncülük eden asi önderler 9 Ağustos 1821'de padişah hükmüyle idam edilmişlerdir. Bu idam hadisesi Kıbrıs ve Avrupa'da Osmanlı Devleti aleyhine büyük tepkiler yaratmıştır.¹⁶⁹ 1774 senesinde Osmanlı Devleti ile imzaladığı Küçük Kaynarca Antlaşmasından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içindeki Ortodoks halkın hamisi olma hakkını elde eden Çarlık Rusya 1821'de Mora İsyanı'na öncülük etmiştir. İsyanı bastırmak için Osmanlı'nın başlattığı harekât 1825'te İngiltere tarafından durdurulmuştu 1827 senesinde Osmanlı Devleti'nin asileri ezdiği ve İbrahim Paşa'nın isyan hareketlerini nerdeyse bastırdığı sırada İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları birleşerek Navarin önlerinde demirli buluna Osmanlı donanmasına

¹⁶⁷ İSMAİL, "İngiliz Yönetiminin İlk 50 Yılında Türk-Rum İlişkileri", s. 1-40.

¹⁶⁸ LEVENT, Zeynel, Kıbrıs Sorunu Ekseninde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri(Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s.8-9, /https://tez.yok.gov.tr/ 01.02.2016.

¹⁶⁹ HAKERİ, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, s. 275-276.

taarruz ederek Osmanlı donanmasını yakmışlardı. Fransa 1828'de Mora Yarım Adası'na asker çıkarırken aynı sene Rusya da Osmanlıya savaş ilan etmiş ve Rus ordusu Edirne üzerine yürümüştür. Böylece büyük devletler Osmanlı topraklarında çıkan Mora İsyanının Osmanlı Devleti tarafından bastırılmasına engel olmuşlar ve Yunanistan'ın egemen bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmasını sağlamışlardır.¹⁷⁰

1821'de isyan, Megali İdea'nın bir kısmını gerçekleştirmek isteyen Ortodoks Kilisesinin adadaki Rum halkını Osmanlı Devletine karşı kışkırtmasıyla Kıbrıs'taki Osmanlı otoritesini sarsan en önemli isyan girişimi olmuştur. Osmanlı Devleti, Yunanların bağımsızlığını kazanmasından sonra adadaki Hristiyan halka 1831'de Yunan vatandaşlığına geçme hakkı tanımıştır. Bu hakkın tanınmasıyla birlikte adadaki Rum kilisesi ve adanın güçlü Hristiyanları, kendilerini Osmanlı topraklarında genişletme hedefinden başka bir dış politika hedefi bulmayan Yunanlar ile özdeşleştirmeye başlamışlardır.¹⁷¹

1897'de ortaya çıkan Türk-Yunan savaşı sırasında Yunanlar, Türkler ile savaşması için adadan gönüllü Rum askerleri toplamışlardır. Yunan Konsolosu Filemon, adadaki çeşitli şehirlerde yaptığı Enosis mitinglerinde, ateşli ilhak konuşmalarıyla Rumları heyecanlandırıyordu. Bu kışkırtıcı faaliyetlere birçok Rum gazetesinin Enosis tahrikleri de eklenince Adadaki Türk aydınları 1889'da " Sadet ", 1891'de ise " Zaman " Gazetesini yayınlayarak Rumlara basın-yayın yoluyla cevap verme yoluna gitmiştir.¹⁷²

Enosis doğrultusunda başlayan Rumlar ve Türkler arasındaki ilk gerginlik 1894 senesinde Baf'ta meydana gelen büyük bir kavgayla yeni bir boyuta ulaşmıştır. 1895'te Türklerin onurunu kırmaya yönelik her türlü hakaret ve tehdidi içeren yeni saldırılar ortaya çıkmıştır. Bu tahrikler devam ederken Atina'da 1899 senesinin sonunda " Vatanseverler Derneği " adında Enosisci bir örgüt kurulmuş ve bu örgütün bir şubesi de Limasol'da açılmıştır. Örgütlenmenin hızlandığı bu kentte 1899 senesinin Temmuz ayında yeni Enosisci gösteriler tertiplenmiştir. Türklere karşı yapılan tahrikler Rum okullarına kadar yayılmıştır. Rum öğrenciler " Türklerin

¹⁷⁰ ALTUN, Ali Fikret, "Kıbrıs Meselesinin görünmeyen yüzü", Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını)", Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil, Ankara, HD Yay., 2001, s.31-32.

¹⁷¹ VATANSEVER, Müge, "Kıbrıs Sorunu Tarihi Gelişimi", Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, XII, Özel sayı: 2010, / <http://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz-12-ozel/3-kamu/9-mugevatansever.pdf>, 05.02.2016, s. 1487-1530

¹⁷² İSMAİL, "İngiliz Yönetiminin İlk 50 Yılında Türk-Rum İlişkileri", s. 117-125.

kafaları koparılmalı, gövdeleri çöpe atılmalı " şeklinde insanlık dışı sloganlar ile kışkırtıcı eylemlerde bulunuyorlardı. Türkler ise bu tahrikleri 1902'de başlattıkları bir telgraf kampanyası ile protesto ediyordu. 5 Temmuz 1903 tarihinde Rum vekiller, Türk üyelerinin mecliste olmamasından yaralanarak Enosis isteklerini dile getiren ve Girit'in Yunanistan'a ilhakı yönünde bir karar almışlardır. Bu kararı duyan Türk vekiller ise 6 Temmuz 1903'te kararı protesto edip adanın statüsünün değişmesi halinde adanın esas sahibi olan Osmanlı'ya devredilmesini ön gören başka bir karar almışlardır. Rumlar ise aynı gün Enosis için çanlar çalıp mitingler düzenleyerek Türkleri tahrik etme yoluna gitmişlerdir 1904'te Yunanistan'da toplanan Pan Helen Eğitim Kongresinde konuşan Yunan Kralı: " Enosis'in bütün Kıbrıslıların ruhlarını saran bir istek olduğunu " ifade ederek adaya silah ve cephane göndermeye başlamıştır. 1906'da adaya gelen Yunan askerleri, Kıbrıslı Rumlar tarafından içselleştirilen " yaşasın ilhak " sloganlarıyla karşılanmıştır. Aynı sene Paşaköy'deki bir camide Ramazan ayı dolayısıyla ibadet eden Türkler taşlanmış ve cami kurşun yağmuruna maruz kalmıştır. 9 Ekim 1927'de adaya ziyarete gelen İngiliz Sömürgeler Bakanı Churcill'i, Yunan bayraklarıyla karşılan Rumlar, Churcill'e Enosis isteklerini içeren bir muhtıra vermişlerdir. 1908-1909 senelerinde Türklere yönelik baskı ve tehditler devam etmiştir.¹⁷³

1911 yılında Kavanin Meclisi üyesi ve Vatan Gazetesi'nin sahibi Bodamyalızade Mehmet Şevket Bey, bu saldırıları ve Enosis politikasını protesto eden 3 miting düzenledi. Bu mitingler, Kıbrıslı Türklerin Enosis'e karşı düzenledikleri ilk örgütlü eylem oldu. 1911 ve 1912 yılları arasında Rumlar Türklere karşı geniş çaplı saldırılar başlatmışlardır. 1912 Yılı'nın Mayıs ayında da Rumlar, Hamit Mandıralar ve Leymasun'da Türklere saldırmış ve bu saldırılarda 3 kişi ölmüş, 40 kişi yaralanmıştır ayrıca Türklere ait ev ve dükkânlar da tahrip edilmiştir.¹⁷⁴

I. Dünya savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin Almanya safında İngiliz bloğuna karşı savaşa katılması üzerine, İngiltere 5 Kasım 1914 tarihinde, tek taraflı olarak 1878 Berlin Antlaşmasını hükümsüz bırakarak Kıbrıs'ı işgal etmiştir. Osmanlı Devleti bu tek taraflı ilhakı tanımayarak bu durumu protesto etti. İngiltere

¹⁷³İSMAİL, "İngiliz Yönetiminin İlk 50 Yılında Türk-Rum İlişkileri", s. 117-125

¹⁷⁴İSMAİL, Sabahattin, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu ve Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960-1983)*, İstanbul, Akdeniz Haber Ajansı Yay., 1992, s.4-5.

fiilen sömürge telakki ettiği Kıbrıs'ı, Yunanistan'ın İngiltere safında savaşa girmesi karşılığında 1915'te Yunanistan'a vermeyi teklif etti. Fakat Yunanistan savaşa girmeyi reddedince bu teklif hükümsüz kaldı.¹⁷⁵

I. Dünya savaşı sürerken 1917 yılında, Yunanistan Müttefik devletlerinin işgalinden çekinerek İtilaf devletleri safında ve kendisine Kıbrıs'ın rüşvet olarak önerilmesine gerek kalmadan savaşa girdi. I. Dünya Savaşı bittiğinde Yunanistan da savaşı kazanan devletler safında yer aldığı için Rumlar tarafından coşkuyla kutlandı. I. Dünya Savaşının ardından Yunanistan daha önce reddettiği Kıbrıs'ı kendi topraklarıyla birleştirebileceğini umut etmiştir. Ancak İngilizler, Yunanlar gibi düşünmüyordu ve aldıkları tedbirlerle uzunca bir süre Yunanistan'ı Kıbrıs'tan uzak tutmaya çalıştılar ama Kıbrıslı Rumlar Yunanistan'a gerek kalmadan Enosis konusunda yeterince çaba sarf ediyorlardı. Rumların bu çabaları adada geri dönüşü olmayan kanlı mücadelelere yol açmış, adadaki Rumları ve Türkleri düşman haline getirmiştir.¹⁷⁶

Adadaki Türkler, Rumların bu saldırı ve isteklerine karşı çıkarak I. Dünya Savaşı'nın bittiği 1918 yılında Lefkoşa'da Ulusal Kongre topladı ve Enosis'e karşı çıkarak adanın eski sahibine yani Osmanlı İmparatorluğu'na geri verilmesi için Müftü Ziya Efendi başkanlığında bir heyetin Paris'e gönderilmesine karar verdi. 1919 yılında ise İttihatçı Türk aydınları Dr. Behiç, Dr. Esat ve Hasan Karabardak öncülüğünde ayaklanma girişimi oldu. Bu girişimin amacı, İngilizlerin Çanakkale Muharebeleri sırasında adaya getirdiği Türk savaş esirlerini kurtarıp isyanı genişletmekti. Ancak, İngilizler bu planı öğrenip ve ayaklanmanın liderlerini tutuklayınca girişim gerçekleşemedi. Bu olayın ardından İngilizler sıkı tedbirler aldığı için Kıbrıslı Türkler uzunca bir süre örgütlenemediler.¹⁷⁷

15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanların İzmir'i ilhak amacıyla işgal etmesi, Kıbrıs'taki Rumların Enosis duygularını coşturmuştur. Ancak Yunanistan'ın Anadolu topraklarında Türk ordusu karşısında büyük bir hezimete uğraması büyük bir hayal kırıklığı yaratsa da Adadaki Rumlar tepkisel olarak yine Enosis'e sarılmaya devam etmişlerdir. Bu psikoloji içerisinde adadaki Rumlar 25 Mart 1921'de Omorfa'nın

¹⁷⁵ALASYA, H. Fikret, *Tarihte Kıbrıs*. Ankara, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, 1998, s.141.

¹⁷⁶GAZİOĞLU, Ahmet C., *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi 1878–1960*, Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 2003, s. 45-96.

¹⁷⁷İSMAİL, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu ve Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960–1983)*, s. 5-6.

Filya Köyü'nde Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi amacıyla yaptıkları ilk plebisit faaliyetleri ve daha sonraki aynı amaçla yaptıkları müracaatlar İngilizler tarafından reddedilmiştir.¹⁷⁸

Türk Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanların Anadolu'yu işgal etmesi ise Türk-Rum ilişkilerini gerginleştiren başka bir olay olmuştur. Adadan Yunan ordusuna katılmak için gönüllü olarak binlerce Rum ayrılırken; Türklerden birçok kişide Kuvayı Milliye'ye katılmak için Anadolu'ya geçiyordu. Kurtuluş Savaşının başarıyla neticelenmesi ve Yunan güçlerinin Anadolu'dan atılması ilhak faaliyetlerini kısa bir dönem için yavaşlatmıştır.¹⁷⁹

Kurtuluş Savaşının zaferle sonuçlanmasından sonra toplanan Lozan Konferansında, kendisini Misak-ı Milli hedefi doğrultusunda kabul ettirme ve geçmişin tek yanlı sömürü ilişkilerinden arındırmaya çalışan Türk Hükümeti, İngiltere Başdelegesinin tahrik edici sözlerine rağmen Kıbrıs konusunda İngiltere ile daha fazla gerilmek ve onu karşına almak istemediği için bu meseleyle pek ilgilenmeyerek daha çok adalar konusunda ısrarcı olmuştur. İsmet İnönü kendisine yöneltilen, İngiltere Başdelegesi Lord Curzon ile Kıbrıs konusunda neden uzun bir tartışma yapılmadığı sorusunu şu şekilde yanıtlamıştır:

"Asıl önemli olan ekonomik ve adli kapitülasyonlardan kurtulmak ve diğer hayati konuları kazanmak için İngiltere ile öteki müttefiklerden ayrı ve önceden özel olarak anlaşmak istedik. Zaten 1878'de Kıbrıs İngiltere'ye verilmiş, 1914'te İngiltere burayı ilhak etmiştir. Kıbrıs'ı gidip İngiltere'den almamız o tarihte söz konusu olamazdı."¹⁸⁰

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşmasının 16. maddesinde, Türkiye'nin Kıbrıs ve diğer adalar üzerindeki her türlü hakkından ve sıfatlarından vazgeçeceği ve adaların geleceğinin ilgililerce düzenleneceği belirtilmiştir. Bu maddeye göre Türkiye, adayla ilgili hiçbir söz hakkına sahip olamayacaktı. Bu nedenle, Türk delegesi 16. maddenin bu kısmına itirazda bulundu ve bu kısmının madde metninden çıkarılmasını sağladı. Böylece Türkiye, Lozan Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra, 16. maddede sözü edilen ilgililerden biri olarak,

¹⁷⁸ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 22-23.

¹⁷⁹ İSMAİL, "İngiliz Yönetiminin İlk 50 Yılında Türk-Rum İlişkileri", s.126-127.

¹⁸⁰TARAKÇI, Mustafa, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, <https://tukcetarih.com/wpconnet/uploads/2015/07/>, 11.02.2016, s.23.

Kıbrıs'ın geleceği konusunda söz sahibi olacağını saklı tutmuş oldu.¹⁸¹ Ancak Türkiye Lozan Barış Konferansında İngiltere ile Kıbrıs konusunda fazla yüzgöz olmak istememiştir. Hatta İngiltere ile daha önceden istişare ederek diğer konularda Türkiye'ye karşı katı ve kesin tavır almasını önlemeyi amaçlamıştır.¹⁸² Türkiye, Lozan Barış Anlaşmasının 20. maddesinde yer alan: "Türkiye Hükümeti Britanya Hükümeti tarafından 5 Kasım 1914'te ilan edilen ilhâkını tanıdığını beyan eder." ifadesini onaylayarak İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhak kararını tanımış oldu.¹⁸³ İlhakın tanınması ile Türkiye, Kıbrıs üzerindeki tüm egemenlik haklarından vazgeçiyor, Kıbrıs'ın 1914'ten itibaren bir İngiliz ülkesi olduğunu kabul etmiş oluyordu. Lozan'da Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin uyrukluğuna sorunu da gündeme gelmiş ve bu sorun Lozan Barış Anlaşmasının 21. maddesinde çözümlenmiştir. Maddeye göre; " 5 Kasım 1914'te Kıbrıs'ta yerleşmiş bulunan Türk uyukları yerel yasanın saptadığı şartlara tabi olarak İngiliz uyrukluğunu edinecekler, ancak Türk uyrukluğunu yitirmiş olacaklardır. Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden başlayarak iki yıl içerisinde bu kişiler arzu ederlerse, seçme hakkını (option) kullanarak, Türk uyrukluğunu seçebilecekler; ancak bu hakkın kullanılış tarihinden başlayarak bir yıl içinde Kıbrıs'ı terk etmek zorunda kalacaklardır. "¹⁸⁴ Böylece Türklerin önüne iki seçenek bırakılmıştır. İlk seçenek, İki sene içerisinde İngiliz tabiiyetine geçerek adada kalmak; ikinci seçenek, Türk vatandaşı olarak kalmaya karar vermek ve bu karar neticesinde bir yıl sonra adayı terk etmektir.¹⁸⁵ Lozan Antlaşmasından kısa bir süre sonra İngiliz vatandaşlığını kabul etmeyen sekiz bin civarındaki Türk adayı terk ederek Türkiye'ye göç etmiştir. Neticede Kıbrıs'ın İngiltere'ye katılımını 20. madde ile tanımış olan Türkiye, kabul edilen 16. madde kuralları ile Kıbrıs'ın geleceği yeniden söz konusu olması halinde ilgili taraf olma hakkını saklı tutmuş oluyordu.¹⁸⁶

¹⁸¹ VATANSEVER, *Kıbrıs Sorunu Tarihi Gelişimi*, s. 1496.

¹⁸² TARAKÇI, Mustafa, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s.23-24.

¹⁸³ ERTÜRK, Ahmet, "Atatürk, Batı'nın Emelleri, Kıbrıs ve Çareler", *Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumu*, Gazi Muğusa, Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yay., No:8, 28 Ekim- 2 Kasım 1991, s.328.

¹⁸⁴ TARAKÇI, Mustafa, "Kıbrıs Barış Harekâtı", s.23-24.

¹⁸⁵ ERTÜRK, " Atatürk, Batı'nın Emelleri , Kıbrıs ve Çareler", s. 328.

¹⁸⁶ TARAKÇI, Mustafa, "Kıbrıs Barış Harekâtı", s.23-24.

Kıbrıs'ın resmen İngiltere'nin idaresi altına girmesinden sonra, 10 Mart 1925'te İngiltere Kralı V. George, Kıbrıs'ın statüsünü İngiliz Taç kolonisine çevirdi. Böylece adada Yüksek Komiserlik kaldırıldı ve yerine valilik makamı getirildi.¹⁸⁷

Kıbrıs'ın sömürge statüsü ilan edilince Adada yasama meclisi olan Kavanin Meclisinin Rum ve Türk üyeleri bu yeni durumu memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Fakat 1925'te sömürge anayasasında yapılan bazı düzenlemeler Rum milliyetçilerini huzursuz ettiği için Rumların İngiliz yönetimine Enosis doğrultusundaki baskıları giderek artmıştır. Kıbrıs'ın bu sömürge statüsü 1960 senesinde iki toplumlu bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluncaya kadar devam etmiştir.¹⁸⁸

1878'de fiilen ve 1923'te resmen İngiliz yönetimi altına giren Kıbrıs'ta, 1925-1959 yılları arasında Rumlar, adanın statüsünü değiştirmek için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. 1928 yılında Yunanistan; İngiltere, Rusya ve Fransa'ya verdiği nota ile, ilk defa resmen Enosis fikrini ortaya atmış ve adanın kendisine bağlanmasını talep etmiştir. İngiltere'nin Ortadoğu politikasını değiştirmesinin bir neticesi olarak, o güne kadar izlediği Rum yanlısı politikalardan vazgeçmesi sonucunda Rumlar 1931 yılında vergi kanununu bahane ederek ayaklanmışlar ve İngiliz Kıbrıs Valisinin konağını yakmışlardır. Bu isyan, İngiliz idaresine karşı Rumların ilk isyan girişimidir.¹⁸⁹

İkinci Dünya Savaşı'nda Kıbrıs Adası İngilizler tarafından bir askeri üs olarak kullanılmıştır. Kıbrıs, bağımsız bir devlet kimliği kazanan kadar yayılmacı bir siyaset izleyen İngiltere'nin hedeflerini gerçekleştirmesinde ona hizmet etmiştir.¹⁹⁰

II. Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs'ın Yunanistan'a bırakılmasını talep eden Rumlar, İngilizlerin anayasa hazırlanması teklifini reddetmişler ve " Enosis " içermeyen hiçbir teklifi kabul etmeyeceklerini ifade etmişlerdir.¹⁹¹ İngilizler bu olaydan sonra adada sert tedbirler alarak sıkıyönetim ilan etmişlerdir. Ancak isyanı çıkaran Rumlar olduğu halde Türkler isyan etmiş gibi bir muamele uygulanarak

¹⁸⁷ VATANSEVER, *Kıbrıs Sorunu Tarihi Gelişimi*, s.1497

¹⁸⁸ ÇEVİKEL, *İngiliz Sömürge Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs politikaları(1878-1960)*, s. 242-243.

¹⁸⁹ VATANSEVER, *Kıbrıs Sorunu Tarihi Gelişimi*, s.1497

¹⁹⁰ DOĞAN, HASAN HÜSEYİN, "Kıbrıs'ın Kiraya verilmesi : Tarihsel Süreci ve Türkiye'nin Dış Politikası Gündemine Yeniden Taşınması", Ed. İrfan Kalaycı(Kıbrıs ve Geleceği: Ekonomik ve Politik Bir Tartışma)Nobel Yay., No: 746, Aralık 2004, 1.B., s.367.

¹⁹¹ VATANSEVER, "Kıbrıs Sorunu Tarihi Gelişimi" s.1497

adada Türk bayrağının çekilmesine bile izin verilmemiştir. Gerçeğin anlaşılmasıyla İngilizler İsyanı düzenleyen Rum Kilisesini para cezasına çarptırarak Başpiskopos ile metropolitleri Kıbrıs'tan sürmüşlerdir. Bu isyandan sonra Kıbrıs'ın yönetim şeklinde bazı değişiklikler düşünülmüşse de Rumlar Enosis'ten vazgeçemedikleri için bu değişikliklere karşı çıkmışlardır.¹⁹²

İkinci Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte İngiltere asker açığını kapatmak için Kıbrıs'ta da asker alım faaliyetlerini hızlandırmıştır. Ancak ada da Başpiskoposluk seçimi konusunda sorun yaşadığı Rum Kilisesinin olumsuz tavrıyla karşılaşmıştır. Bir taraftan Kilisenin propagandasına maruz kalan İngiltere bir taraftan da İngiliz Hükümetini tehdit eden Almanların, Alman radyosundan Rumca yapılan yayınlarla Alman Hükümetinin Enosis'i gerçekleştirmek için Kıbrıslı Rumlara yardım edeceği propagandalarına maruz kalmıştır. Ancak Almanların bu sözü Almanya'nın Girit Adasını ve Yunanistan'ı işgal etmesiyle ters tepmiştir. Bu nedenle başlangıçta İngiltere'ye destek vermeyen Enosis taraftarı Rum Kilisesi ve Almanya ile ticari ilişkilerinin bozulmasından çekinen Kıbrıslı Rum tüccarlar İngiltere'ye destek vermeye başlamışlardır. Hatta İngilizlere karşı sert tavrıyla tanınan Başpiskopos Vekili " Leonitios " 30 Ekim 1940 tarihinde yaptığı bir konuşmasında:"Geçmişteki anlaşmazlıklar unutulmalıdır. Tanrının ve büyük müttefiklerimiz İngiltere ve Türkiye'nin yardımlarıyla savaşı kazanacağız." demesi hayretle karşılanmıştır. Rum Kilisesinin bu ani tutum değişikliği sonrasında mağazalar ve evler Türk, Yunan ve İngiliz bayraklarıyla süslenir. Kilisenin bu göstermelik yumuşamasının arkasında zor bir dönem geçiren İngiltere'ye Rumların yapacakları yardımlar sonucunda savaş sonunda bu yardımların İngilizler tarafından unutulmayacağı ve Rumların Enosis isteklerine olumlu yanıt verileceği beklentisi vardır. İngiliz Hükümeti ise Almanların propaganda faaliyetlerini etkisizleştirmek için Enosis konusunda Rumlara açık bir kapı bırakarak İngiltere için girişilecek bir savaşın bağımsız Yunanistan ve Kıbrıs için olacağı izlenimini ön plana çıkarmışlardır. Aynı günlerde İngiltere'nin Atina Büyükelçisi " Sir Michael Palairt " Yunanların ve Kıbrıslı Rumların moral değerini yüksek tutmak ve müttefiklerle birlikte savaşa girme konusunda cesaretlendirmek için Adanın Yunanistan'a verilmesini teklif eder ama bu teklif İngiliz Hükümeti tarafından reddedilir.21 Mart 1941 tarihinde ise Yunanistan Başbakanı " Alaxsander Korizis " Atina'da İngiliz

¹⁹² ALASYA, " Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi", s. 232-234

Dışişleri Bakanı " Sir Anthony Eden "in de içinde bulunduğu savaşla ilgili bir toplantı da " Kuzey Epir "i, Oniki Adaları, Makedonya ve Kıbrıs'ı içine alan büyük bir Yunanistan hayal etmekteyim." ifadesini kullanınca " Eden " kendisine karşılık olarak: " Böyle hassas bir konuda müzakere yapmaya yetkili değilim." cevabını vermiştir. Bu teoriye göre adadaki Türklerin İngiliz ordusuna kaydolmasında ve İngiliz Hükümetine destek vermesinde adanın Yunanlar tarafından ilhak edilmesinden duyulan endişe vardır. Bu sebeple Kıbrıslı Türkler de İngiltere'ye olan sadakâtını göstermek ve Adanın geleceği konusunda söz sahibi olmak için İngiliz ordusuna destek vermişlerdir.¹⁹³

1941 senesinde İngiliz Sömürge İdaresi'nin yerel yönetimler bazında Kıbrıs Adası'nda siyasi faaliyetlere tekrar izin vermesi ve sendikacılık faaliyetlerine de ivme kazandıracak yasal düzenlemeler yapmasıyla Türklerin yanı sıra Rumlar da siyasi oluşumlar kurmaya başladılar. Bu tarihlerde Rumlar tarafından Komünist parti olan AKEL (Çalışan Halkın İlerici Partisi) ve Rum Kilisesinin güdümündeki sağcı ve Enosis yanlısı bir parti olan KEK (Kıbrıs Ulusal Partisi) kurulmuştur. 14 Nisan 1941'da kurulan AKEL il başta ılımlıları ve solcuları bir araya getirerek yerel seçimlerde sağcıların karşısına rakip olarak çıkmayı amaçlamıştır. Sonradan Komünist Rusya ile bağlantıları ortaya çıkacak olan AKEL partisi sendikal hareketler üzerinde büyük etki yapacak siyasi bir güce dönüşecektir. Bunun yanı sıra parti kendisine taban sağlamak için baştan beri Enosisi gerçekleştirmeyi temel amaçlarından birisi olarak görmüştür. AKEL'in Enosis'i savunması başlangıçta yeni bir partinin toplumsal taban arayışı çerçevesinde uyguladığı bir strateji olarak düşünülse de bu düşüncenin doğru olmadığı sonraki zamanlarda da devam ettirdiği Enosisçi tutumundan anlaşılacaktır.¹⁹⁴

II. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle Rumlarla birlikte Yunanistan'da da Enosis faaliyetleri hız kazanmıştır. 28 Şubat 1947 tarihinde Yunan Parlamentosu oy birliği ile Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi yönünde bir karar almıştır. Yunan Hükümeti, Kıbrıs'ın kendilerine verilmesi karşılığında Amerika Birleşik Devletleri'ne ve İngiltere'ye adada üs verebileceği şeklinde açıklama yapmıştır.¹⁹⁵ İngiltere, Rumların tüm olumsuz tavırlarına rağmen 1948 yılı Mayıs ayında Kıbrıs'a verilecek

¹⁹³ KESER, Ulvi, Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., No:299, 1.B., Mayıs 2018, s. 615-620

¹⁹⁴ ÇEVİKEL, "İngiliz Sömürge Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları(1878-1960)", s. 231-258.

¹⁹⁵ VATANSEVER, *Kıbrıs Sorunu Tarihi Gelişimi* s.1496-1497.

olan muhtariyetin anayasasını ilan etti. Anayasa'ya göre 22 kişilik yasama meclisinin, üyelerinden 4'ü Türk olacaktı. Dört kişiden oluşacak yürütme kurulunda da bir Türk üye bulunacaktı. Fakat kilise ve AKEL'in yönlendirdiği Rumlar bu teklifi kabul etmediler.

Rumlar, 21 Kasım 1949 tarihinde Birleşmiş Milletlere Enosis isteği yönünde başvuruda bulunmuşlardır. Rumlar bu başvurunun hemen ardından, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi konusunda plebisit çalışmalarına girişmişlerdir. Kilisenin yapmaya kalkıştığı plebisit Komünist Akel Partisi tarafından da destek görmüştür. Çünkü onlar için önemli olan Kıbrıs'tan güçlü bir idarenin kalkması idi.¹⁹⁶ Oy pusulasına, " Yunanistan'la birleşmeyi kabul ederim ve Yunanistan'la birleşmeye karşıyım " ifadeleri yazılmıştır. Böyle bir plebisitin dünyada benzeri görülmemiştir. Türkiye ve İngiltere bu plebisiti tanımamıştır.¹⁹⁷ İngiliz hükümetinin tepkisi üzerine Kilise ve Akel Partisi geri adım atmak zorunda kalmışlardır.¹⁹⁸

II. Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesini talep eden Rumlar İngiliz Anayasasının hazırlanması önerisini reddetmişler ve Enosis içermeyen bir teklifi kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdir. 1931 yılından beri sıkıyönetim politikası uygulayan İngiltere II. Dünya Savaşının sonlarına doğru dünyada esen genel havaya uygun olarak Kıbrıs'taki baskı ve denetimlerini biraz gevşetip, değişik planlarla ortaya çıkmıştır.¹⁹⁹ Bu amaçla peş peşe şu planlar yapılmıştır;

- 1947 Lord Winster Planı,
- 1948 Jackson Planı,
- 1955 Birinci Mac Millan Planı,
- 1955 İkinci Harding Planları(Kasım 1955- Ocak 1956) ,
- 1956 Radcliff Planı(Aralık),
- 1958 İkinci Mac Millan Planı,
- 1958 Spaak (NATO Genel Sekreteri) Planı.

¹⁹⁶ TARAĞI, Mustafa, *Kıbrıs Barış Harekâtı*. s. 27.

¹⁹⁷ ALASYA, "Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi", s. 232-234.

¹⁹⁸ TARAĞI, Mustafa, *Kıbrıs Barış Harekâtı*. s. 27.

¹⁹⁹ KAYA, Ferat, *Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliğine Üyeliği ve Kıbrıs Sorunu*(Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2012, s. 15.,/https://tez.yok.gov.tr/ 02.02.2016.

Bu planların ortak noktası İngiltere'nin Kıbrıs'ta kalıcı olarak kalmasını ve İngiliz egemenliğinin devamlılığını sağlıyor olmalarıdır. Rumlar açısından bu planlar Enosisi içermediğinden reddedilmiştir. İngiliz Sömürge Yönetiminin tek yanlı olarak oluşturduğu yasama meclislerine de katılmayan Rumlar, aşamalı Enosis yerine doğrudan Enosisi öngören bir Enosis politikası sürdürmüşlerdir.²⁰⁰

1951 yılına kadar Kıbrıs meselesini benimsemeyen Yunanistan bu tarihten sonra BM'nin Paris'te yaptığı toplantıda Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını isteyen Başpiskopos Makarios'un taleplerini, Yunan delegasyonu da resmen destekledi ve böylece Kıbrıs meselesi BM'ye intikal ettirildi. Yunanistan Başbakanı Sofokles Venizelos 16 Şubat 1951 tarihinde verdiği demeçte, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi gerektiğini resmen ileri sürmüştür. Bu tarihten itibaren Yunanistan Kıbrıs meselesini resmen ele almıştır.²⁰¹

9 Ağustos 1954'te Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Balkan ittifakının kurulmasından sonra, 16 Ağustos 1954 senesinde, Kıbrıs meselesi Yunanistan tarafından resmen BM'ye taşınmıştır. Yunan hükümeti tarafından BM Genel Sekreterliğine verilen yazıda "Kıbrıs halkına self-determinasyon hakkı verilmesi" teklifinin gündeme alınmasını talep etmiştir. Yunanistan ve Rumlar self-determinasyon ilkesi ile Enosis emellerine ulaşmayı hedefliyorlardı. İngiltere, Yunanistan ve Rumların self-determinasyon talebine karşı çıkmış ve Yunanistan ve Rum ikilisinin amaçlarının, alışılmış anlamda bir self-determinasyon olmadığını, adada self-determinasyon ilkesinin uygulanması yoluyla gerçekleştirilmek istenen amacın; adanın bir üye devletin hakimiyetinden alınıp diğer bir üye devletin hakimiyetine tabi kılınması şeklinde olduğu anlaşılmış, şartta böyle bir hükmün bulunmadığını ileri sürmüştür.²⁰² İngiltere bu görüşüyle ada halkının yapısı itibariyle Türkiye'nin de Kıbrıs meselesine ilgi duyduğunu açıklayarak Yunan Rum ikilisinin görüşüne karşı çıkmıştır. Türk toplumunun Enosis'e karşı olduğunu ifade ederek, adada self-determinasyon uygulaması hayata geçirilecek olursa, Türk toplumuna da kendi geleceğini tayin etme hakkının tanınması gerekeceğini vurgulamıştır. Yunanistan'ın self-determinasyon talep ederken aslında sadece Enosis istediğini vurgulayan İngiltere bu teklifi kabul etmeyeceğini belirtmiştir.

²⁰⁰BOZKURT, "Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", s.13.

²⁰¹ARMAOĞLU, Fahir, *Kıbrıs Meselesi (1954-1969)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1963, s.25.

²⁰²TOLUNER, Sevin, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., İstanbul, 1977, s.25-27.

Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş savaşından ağır yaralı olarak çıkan Türk milleti tüm dikkatini ve duyarlılığını, yeni Türk devletinin bağımsızlığının tanınmasına ve güçlendirilmesine verdiği için Lozan Barış Antlaşmasınının 20. maddesinde yer alan " Türkiye İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914'te ilan edilen Kıbrıs'ın İngiltere'ye katılımını tanıdığını bildirir " hükmünü kabul etmek zorunda kalmıştır. Lozan'da Kıbrıs Adası İngiltere'ye bırakılırken Türkiye ile Yunanistan arasında adadaki Türklerin milli kimliğinin ve varlığının korunmasına yönelik hassas bir denge kurulmuştur. Kıbrıs Sorunu 1923'te Lozan'da tesis edilen ve 1959-1960 antlaşmaları ile korunan bu dengenin 1963'te Yunan-Rum tarafı lehine bozulmak istenmesi sonucu çıkmıştır.²⁰³

Lozan Antlaşmasınının imzalanmasıyla Kıbrıs meselesi siyasi olarak Türkiye için sona ermişti denilebilir. Bu sebepten 1950'li yıllara gelinceye kadar Türk dış siyasetinin gündeminde Kıbrıs Meselesi yoktu. 1950'li yılların ortasına kadar Türkiye ısrarla Kıbrıs meselesinin olmadığını savunmuştur. Ancak Türkiye'yi bu tezi savunmaya yönelten uzun diplomatik mücadeleler sonucu elde edilen NATO üyeliği ve bu üyelikte müttefik olduğu İngiltere ve Yunanistan ile karşı karşıya gelme endişesi gibi haklı gerekçeleri vardı. Bir diğer gerekçe ise Orta Doğu'nun güvenliği için oluşturulmaya çalışılan pakt projesinde Türkiye'nin İngiltere ile yakınlığı ve yeni bir problemin ortaya çıkmasını önlemek yönündeki Türkiye'nin gösterdiği hassasiyetti. Türkiye bu haklı gerekçelerinden dolayı Kıbrıs'ta yaşanan olumsuz durumları bir süre görmemezlikten gelmeye çalışarak dış siyasetinin gündemine Kıbrıs meselesini almamıştı. Ancak 24 Eylül 1954'te Yunanistan'ın Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlerin gündemine taşıması Türkiye'yi bu meseleden artık kaçamayacağı bir noktaya getirmiştir.²⁰⁴

Tüm bu gelişmeler ve 1958 senesinin yaz aylarında adadaki Türk-Rum çatışmasının yaygınlaşması sonucu çeşitli teşebbüsler sonucu Türk ve Rum taraftarları bir araya getirilerek 11 Şubat'ta Zürih ve 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşması imzalanmıştır. Bağımsız iki topluluğun ortaklığı, toplumsal alanda otonomi ve antlaşmaya varılan yapının Türkiye, İngiltere ve Yunanistan tarafından garanti edilmesi şartıyla Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını karar verilmişti. 16

²⁰³ LEVENT, Kıbrıs Sorunu Ekseninde Türk-Avrupa Birliği İlişkileri, s. 9-10.

²⁰⁴ EKİNCİKLİ, Mustafa, *İnönü-Bayaz Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 264-265.

Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe giren Kıbrıs Anayasası ile Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kurulmuştur.²⁰⁵

Sonuç olarak Yunan ulusu ile Yunan Devletini doğuran faktörlere bakıldığı zaman özünde yayılcılık olduğu hemen göze çarpar. Yabancı devletlerin desteği sadece Yunan Devletinin kurulma aşamasında değil yayılma aşamasında da var olmuştur. Zaten Megali İdea'nın kendisi yayılcı bir ülküdür. Bu nedenle Yunan devletinin dış politikası Türk toprakları üzerinde yayılcılık ekseninde gelişmiştir. Başlangıçta 47516 kilometrekare olan Yunan toprağı II. Dünya Savaşından sonra 131,944 kilometrekareye ulaşmıştır. Böylece yüzyıllık süreçte Yunan toprakları üç kat büyümüştür.²⁰⁶

²⁰⁵ ÖZARSLAN, Bahadır Bumin, *Uluslararası Hukuk ve Avrupa Birliği Hukuku Açısından Kıbrıs Sorunu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, <https://tez.yok.gov.tr./UlusalTezMerkezi/>, 15.02.2016, s. 9-10

²⁰⁶ BOZKURT, İsmail, "Yunan Yayılcılığı ve Kıbrıs(1821-1974)", *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Geleceğine İlişkin Vizyonu Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı* (Ed. C Hüseyin Gökçekuş), Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi, 12-14 Haziran 2001, s. 36.

İKİNCİ BÖLÜM

1950- 1974 KIBRIS OLAYLARI

I. 1950-1960 İNGİLİZ DÖNEMİ VE ADADA YAŞANAN GELİŞMELER

A. Kıbrıs'ta Örgütlenmeler

1. Rum Örgütlenmesi

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Yunanlar Enosis talebinde aşırı ısrarcı davranmamışlardır. Yunanistan'ın tutum değişikliğinde bu dönemde ekonomisinin zayıf olması, dış desteğe ihtiyaç duyması ve dış destek alabileceği ülkelerin arasında İngiltere'nin de yer alması gibi sebeplerin yanı sıra, Yunan politikacıların İngilizlerin er ya da geç adaya self-determination hakkını vereceği yönünde beklentilerinin olması da etkili olmuştur. Self-determination beklentileri gerçekleşirse Enosisin de kendiliğinden gerçekleşeceğini hesaplayan Yunanlar vakitsiz harekete geçerek İngilizleri karşılarını almaktan çekinmişlerdir. " Yunan hükümetleri, baba Venezilos tarafından başlatılan bu politikalarını 1950'li yılların başlarına, oğul Venezilos zamanına kadar sürdürmüşlerdir. " Kıbrıs'taki Türkler için ise aynı ihtiyatlı bekleyiş söz konusu değildi. Kıbrıs'taki Rumlar her fırsatı Enosisi gerçekleştirmek için değerlendirmişlerdir. Bu konuda en büyük destekçileri adadaki Rum Kilisesiydi. Kıbrıs Rum Kilisesi 15 Ocak 1950'de gerçekleştireceği Enosis plebisiti için Rum halkına katılım çağrısı yapmıştır. Rum " Esperini Gazetesi " ise halk oylamasında Rum halkının Enosis lehinde karar vermesi durumunda Başpiskoposun tek taraflı olarak adanın Yunanistan'a ilhak kararını ilan edeceğini ve sonrasında yapılacak seçimlerle Yunan Parlamentosuna katılacak temsilci milletvekillerinin belirleneceğini bildirmekteydi. 15 Ocak günü kiliselerde yer alan defterlere Enosis'e evet diyenler, " Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini istiyoruz " sayfasını imzalarken, Enosis'e karşı olanlar ise " Yunanistan'la birleşmeye karşıyız " sayfasını imzalamışlardır. Bir hafta süren plebisit sonucunda 224.747 seçmenden 215.108'i Enosis lehine oy kullanmıştır. Böylece Yunanistan'ın ve Rum Ortodoks Kilisesinin Enosis propagandaları meyvesini vermiş ve Plebisit %96 evet oyuyla sonuçlanmış oldu. Adadaki Türk toplumunun katılmadığı ve hukuki açıdan hiçbir geçerliliği olmayan bu halk oylamasında Kıbrıs Rum toplumunun elit kesimi de adadaki statükonun devam etmesinden ve korunmasından yana oy kullanarak Enosis'e karşı

çıkılmışlardır. ²⁰⁷ Böylece İkinci Dünya Savaşından sonra İngiltere'nin bazı sömürgelerinden çekilmesini fırsat bilen Yunanistan, bir İngiliz Kolonisi olan Kıbrıs'ı ilhak etmek gayesiyle Kıbrıs Ortodoks Klisesine 15 Ocak 1950'de hukuki açıdan hiçbir geçerliliği olmayan bir plebisit düzenlemiştir. " Enosis ve sadece Enosis " deyimiyle yapılan oylamada, Türklere oy hakkı tanınmamış ve sadece Rumların katılımı sağlanmıştır. Bu oylamanın sonucunda adadaki Rumların %96'sı adanın Yunanistan'a ilhak edilmesini istemişse de İngiltere Türk halkının katılmadığı bu plebisiti geçersiz sayarak adadaki İngiliz egemenliğinin tartışma götürmez bir şekilde devam edeceğini çok net bir şekilde ortaya koymuştur. İngiltere'nin bu tutumu üzerine " Makarios " Kıbrıs Başpiskoposluğuna seçildikten sonra Ekim 1951'de "Birleşmiş Milletler Kendi Kendini Yönetemeyen Topraklar Komitesi"ne self-determinasyon ve adanın Yunanistan'a ilhak edilmesini talep eden bir telgraf çekmişse de herhangi bir sonuç alamamıştır.²⁰⁸

Bu plebisit uygulaması Kıbrıslı Türkler ve Türkiye'deki gençlik ve öğrenci dernekleri tarafından protesto edilmiştir. Adadaki Rumlardan oluşturulan bir heyet bu plebisitin sonuçlarını anlatmak, dışarıdan destek sağlamak amacıyla İngiltere, Amerika ve burada yer alan BM'nin ilgili organlarını ziyaret etmişse de beklediği desteği bulamamıştır. İngiltere de bu halk oylaması sonuçlarına göre adada izlediği politikasında herhangi bir değişiklik yapmamıştır. " Michael Christodoulos Moskous'us " III. Makarios olarak 18 Ekim 1950 tarihinde Başpiskopos olarak seçilmesi ve kendisinin 37 yaşında ateşli bir Enosis taraftarı olması adadaki Rum Kilisesinin ve Rum halkının Enosis isteklerini daha da kamçılamıştır. Başpiskopos Makarios, Yunanistan ile adanın birleşmesini görmek için bir an bile durmayacağını belirterek sadece diplomatik mücadele ile yetinmemiş silahlı bir terör örgütü olan EOKA ile de temasa geçmiştir.²⁰⁹

1950'de Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesinin önderliğinde yapılan plebisit ile adanın Yunanistan'a bağlanması teklifinin İngiltere tarafından bir kez daha geri

²⁰⁷ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayaz Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 275-276.

²⁰⁸ ALTUN, Ali Fikret, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, Kıbrıs Türk Mücadele Derneği Yay., No: 10, s. 32.

²⁰⁹ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayaz Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 276.

çevrilmesi sonucu Rumlar Enosis fikrini barışçı yollardan gerçekleştiremeyeceğini düşünerek 1953 senesinde EOKA terör örgütünü kurmuşlardır.²¹⁰

Kıbrıslı Rumlardan oluşan silahlı bir örgüt olan EOKA'nın (Ethniki Organosis Kiprion Agoniston) kurucusu²¹¹ Yarıbay George Grivas'tır.²¹² Yunanistan ve Başpiskopos Makarios Enosisi mitingler ve muhtıralarla gerçekleştiremeyeceğine kanaat getirince bu sefer terör yoluyla amaçlarına ulaşmayı denemişlerdir. Enosis amacını gerçekleştirmek için kurulacak yeraltı örgütünün lideri olarak "Grivas" seçildi. Grivas Yunanların 1919'da Anadolu'yu işgali sırasında Yunan ordusunda teğmen olarak görev yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında komünist partizanları vuran kralcı X Örgütünü kurmuş olup gerilla harbini iyi bilen bir askerdi. Grivas'ın Makarios ile tanışması X Örgütünün partileşmeye çalıştığı 1946 senesinde gerçekleşmiştir. 1951 senesinin Mart ayında Atina'ya giden Başpiskopos Makarios bu şehirde Grivas ile görüşme yapmıştır. Bu görüşmelerde Yunanistan Başbakanı Venezilos ve yardımcısı Papendreu ile Yunan Kilisesi liderleri ile Kıbrıs'ı ilhak etme Cemiyeti liderleri de yer almıştır. 2 ve 21 Temmuz 1952 tarihlerinde benzeri görüşmeler tekrar etmiştir.²¹³

EOKA, Kıbrıs'taki Türk toplumunu yok etmek ve adayı Yunanistan'a bağlamak için kurulmuş bir terör örgütüdür. EOKA bu amacını gerçekleştirmek için öncelikle adadan İngilizleri atmayı hedeflemiştir. EOKA için ilk gizli görüşmeler Atina'da 2 Temmuz 1952'de " Makarios "un başkanlığında yapılmıştır. 7 Mart 1953'te örgüt bir " İhtilal Konseyi " kurarak şu gizli yeminlerini etmişlerdir:²¹⁴

*"Enosis davası hakkında bildiklerimi ve bundan böyle bileceklerimi işkence altında ve canım pahasına bile bir sır olarak tutmaya Tanrı huzurunda yemin ederim. Bana verilecek tüm emirlere sorgusuz olarak itaat edeceğim"...*²¹⁵

EOKA terör örgütünün temeli Yunanistan'da en üst düzey yetkililerin katılımıyla gerçekleşen bu ilk yeminle kurulmuştu. Örgütlenmenin temelini atan

²¹⁰ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 24.

²¹¹ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 277.

²¹² ALTUN, Ali Fikret, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, s. 277.

²¹² EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 276.

²¹² ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 24.

²¹² EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 277.

²¹² ALTUN, Ali Fikret, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, s.32.

²¹³ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 277.

²¹⁴ SOMUNCUOĞLU, Kıbrıs'ta Sirtaki

²¹⁵ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 43.

Başpiskopos Makarios 27 Nisan 1953'te İngiliz Valisine bir mektup göndererek self-determinasyon hakkı ve bir plebisit düzenlenmesini talep etti. Aynı isteği 10 Ağustos 1953'te BM Genel Sekreterliğine gönderdiği bir mektupla yeniden talep etmiştir. Bir taraftan da Yunan Başbakanı 23 Eylül 1953 tarihinde İngiliz Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşmede Enosis konusunu gündeme getirip adanın Yunanistan'a ilhak edilmesini talep etmişse de bir sonuç alamamıştır.²¹⁶

Başpiskopos Makarios, EOKA'nın kuruluşuna hazırlık olması için 1951 senesi sonlarından itibaren Peon Gençlik Örgütünü kurarak bu örgütü doğrudan Kilise kaynaklarından destekleyerek örgütle toplantılarını bile kiliselerde düzenlemiştir.²¹⁷ Ancak Peon Gençlik Örgütü, 1953 senesinde yasadışı ve tahrik edici eylem yapmak suçuyla İngiliz idaresi tarafından kapatıldı. Örgüt bundan sonraki dönemde gizli olarak çalışmalarına devam etmiş ve en seçkin adamlarını EOKA 'ya aktarmıştır. Makarios ve Grivas birlikte İngiliz yönetimine karşı 1 Nisan 1955'te başlattıkları silahlı saldırı ve sabotaj eylemlerini 1959'da kadar devam ettirmiştir. Kendini Enosis davasına adayan Grivas ile adadaki Enosis'e karşı olan Türk, İngiliz fark etmeksizin toplumun her kesiminden kişi ya da gruplar mücadele etmiştir.²¹⁸

İngiltere adadaki gerilimi azaltmak için bir kez daha ada halkına muhtariyet verilmesini içeren bir anayasa teklifinde bulunsa da bu çerçevede hazırladığı 1954 anayasası teklifi sonuçsuz kalmıştır. 1955'te EOKA harekete geçerek bir bildiri yayınlamış, İngilizleri ve Türkleri kendilerine düşman ilan ederek bu toplumları imha edeceklerini ifade etmişlerdir.²¹⁹ Örgüt yöneticileri bu düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir: " Karşımızda iki düşman vardır. Birincisi İngilizler, ikincisi Türklerdir. İlk önce İngilizler ile mücadele edeceğiz ve onları adadan çıkaracağız. Daha sonra Türkleri imha edeceğiz. "²²⁰

1953 senesinde Yunanistan'da Papagos Hükümeti'nin iktidara gelmesiyle Enosis sesleri daha fazla yükselmeye başlamıştır. Başbakan Papagos, Mayıs 1954'te İngiltere Hükümetinden en geç 22 Ağustos'a kadar Kıbrıs Adası'nı Yunanistan'a

²¹⁶ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayaz Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 278.

²¹⁷ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayaz Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 277.

²¹⁸ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayaz Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 278.

²¹⁹ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 24.

²²⁰ GAZİOĞLU, Ahmet C., " Kıbrıs'ta Türk Dönemi(1571-1878)ve Ada Yönetiminin İngiltere'ye Devri", s. 40.

devretmesini talep etmiştir. İngiltere'nin bu tarihe kadar adadan çekilmemesi durumunda bu meselenin BM'ye taşınacağını ve böylece Kıbrıs meselesinin uluslararası bir kimlik kazanacağını ifade etmiştir. Bu meselenin BM'e taşınması Türkiye'ye itibar kaybettirebileceği için Menderes Hükümeti bu duruma kaygı ile yaklaşmış ve Yunanistan ile ikili görüşmeler yaparak bu durumu önlemeye çalışmıştır. Türk Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü o zamana kadar sürdürdüğü pasif tutumundan vazgeçmiş ve Yunan Dışişleri Bakanı Jean Politis ile bir araya gelerek görüşmelerde bulunmuştur.²²¹

Türkiye'nin Kıbrıs sorununda 1953 ve 1954 seneleri arasında Yunanistan'a karşı yumuşak bir politika izlemesinin en önemli nedeni Balkanlar'daki Pakt çalışması olmuştur. Balkanların güvenliği Türkiye'nin güvenliği ile yakından ilgili olduğu için Türk dış siyasetinde Kıbrıs meselesinden daha öncelikli bir meseleydi. 1930'lu yıllarda Bulgaristan ve İtalya tehdit unsuru olarak görülürken 1950'li yıllarda Sovyet Rusya tehdidi ön plana çıkmıştır. Yugoslavya'nın 1952 yılında, Yunanistan ve Türkiye ile yakınlaşmak amacıyla başlattığı girişimler sonucunda üç Balkan devleti arasında temaslar başlamıştır. 28 Şubat 1953'te ise Türkiye'nin gayretiyle Ankara'da bir Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmış bu antlaşma 9 Ağustos 1954'te Yugoslavya'da imzalan ikinci bir antlaşma ile Balkan Paktına dönüşmüştür. 1934'te kurulan Balkan Antantı ile 1954'te imzalanan Balkan Paktı arasındaki fark ortak savunma anlayışının ortaya konulması ve üç devletin Genelkurmayları arasında işbirliğinin önerilmesi şeklindeydi. Bu bakımdan Balkan Paktı gerçek bir askeri ittifak değildir. Stalin'in ölümünden sonra Yugoslavya'ya barış çağrısı yapan Rus politikasındaki değişim Yugoslavya'nın bu pakta bakış açısını değiştirmiştir. Türkiye'nin Batı bağımlısı bir dış siyaset uygulamasından da rahatsız olan Yugoslavya'da askeri işbirliğine gerek kalmadığı inancı oluşmuştur. Balkan Paktının işlemedeki asıl engel Yunanistan ve Türkiye arasındaki Kıbrıs meselesi olmuştur. 1955 senesi zaten ölü doğan paktın sonu olmuştur. Türkiye Başbakanı Adnan Menderes de kısa bir süre sonra sıkı bir diplomasi sürecinin eseri olan Balkan Paktının ölü olarak doğduğunu kavramak zorunda kalmıştır. Balkan Paktı sürecinde Kıbrıs'taki Türklere yönelik EOKA'nın yönettiği şiddetin dinmek yerine artması bu

²²¹ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayaz Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 279.

paktın etkisizliğinin göstergesidir. Üstelik tüm diplomatik çabalara rağmen Yunanistan Kıbrıs meselesini uluslararası platforma taşımıştır.²²²

Yunanistan, Balkan İttifakının kurulmasından bir hafta sonra 16 Ağustos 1954 yılında Kıbrıs meselesini resmen BM'ye taşımıştır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine verilen yazıda Enosis ülküsüne ulaşmak isteyen Yunan Hükümeti "Kıbrıs halkına self-determinasyon hakkı verilmesi teklifinin gündeme alınmasını talep etmiştir.²²³ Böylece Kıbrıs sorunun uluslararası boyut kazanması ilk defa 1954 senesinde Yunanistan'ın Kıbrıs'a kendi geleceğini belirleme hakkının tanınması talebiyle konuyu BM Genel Kuruluna taşınması sonucu olmuştur. Bu dönemde ada hukuken İngiltere'ye aitti ancak Yunanistan adadaki Rumların öz belirleme hakkına vurgu yaparak adayı ilhak etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye ise Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğu görüşünü benimsemektedir ama Yunanistan'ın çıkışlarını da endişe verici ve istikrar bozucu girişimler olarak görmektedir.²²⁴

Bu nedenle Yunanistan'ın Kıbrıs konusundaki bu girişimi Türkiye tarafından olumsuz karşılanmıştır. Başbakan Adnan Menderes 28 Ağustos 1954'te yaptığı açıklamada: "Kıbrıs hiçbir zaman Yunanistan'ın olmamıştır" diyerek kesin ve net bir tavır takınmıştır.²²⁵

Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Kıbrıs Türklerini temsilen, 10 Eylül 1954'te Başbakan Menderes'e gönderdikleri yazıda Kıbrıs'taki Rumların geçmişten beri Ortodoks Kilisesinin tahrik ve teşvikiyle adanın Yunanistan'a ilhakı için gayret sarf ettiklerini, Başpiskopos Makarios'un Yunanistan, İngiltere ve ABD'yi sık sık ziyaret ederek oradaki Ortodoks Kilise kurumları ile temasa geçerek geniş bir propaganda kampanyası başlattığını ifade etmişlerdir. Adayı Yunanistan'a bağlamak için çabalayan Makarios'un Kıbrıs'taki Rumların % 65'ini oluşturan komünistlerle işbirliği yaparak sürekli yaptığı propagandalar ile İngiltere, Fransa, ABD ve çeşitli devletlerde kendi emellerine uygun bir ortam oluşturduğunu ve nihayet Yunan Hükümetinin bu meseleyi ele alarak BM'ye kadar götürmesini adadaki Türklerin esef ve endişe ile takip ettiklerini belirtmiştir. Yunan Hükümetinin Kıbrıs meselesini uluslararası platforma taşınması ve Britanya Hükümeti'nin 28 Eylül 1954'te yakın bir tarihte adada yeni bir teşkilat kanunu uygulayacakları hususundaki beyanları

²²² EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 280-285.

²²³TOLUNER, Sevin, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, s. 25-26.

²²⁴ CANBOLAT, İbrahim S., *Küreselleşen Dünya ve Türkiye*, 2002, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yay., No: 192, Vipaş A.Ş., Bursa, s.157.

²²⁵ Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler, İstanbul, SİSAV Yay., Eylül 1990, s. 19.

karşısında Kıbrıs Türkleri de kendi görüş ve taleplerini adanın kaderi ile yakın alâkalarını hür dünyaya ve özellikle Türkiye ile İngiltere Hükümetlerine bildirmeyi uygun gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu talep ve görüşler:

1. Büyük Britanya Hükümeti tarafından adanın hükümranlığında herhangi bir değişiklik yapılması öngörülmediğine göre Kıbrıslı Türkler adanın Yunanistan2a ilhakını veya ilhakına götürecek herhangi bir muhtariyet yönetimini ve plebisit yapılmasını bir kez daha şiddetle reddeder.²²⁶

2. Kıbrıs Türkleri, Büyük Britanya Hükümeti tarafından Kıbrıs Adası'nın tâbi olacağı yeni teşkilat kanunu: Vakıfların idaresinin kayıtsız şartsız Türk toplumuna devredilmesi, adanın kamu mevzuatında özellikle Belediye Kanunlarında Türk hukuk ve menfaatini garanti altına alan hükümlerin ilan edilmesi, Türk orta okul ve liselerinin öğretim ve idaresinin Türk cemaati tarafından seçilecek komisyonlarca yönetilmesi, tüm daire ve makamlara memur tayininde nüfuz nispetinde memur tayini yapılması ve adanın her kaza merkezinde eskiden olduğu gibi asgâri bir Türk kaza hakimi bulundurulması şartı ile kabul edeceğini bildirmiştir.²²⁷

Adadaki Türk toplumu Yunanistan'ın BM'deki girişimine de tepki olarak BM Genel Sekreterliğine gönderdikleri yazıda:

" Türk toplumunu Rumların boyunduruğu altına sokacağı için Enosis ve Self-determination'u kabul etmiyoruz" mesajını vermişlerdir."²²⁸

İngiltere Hükümeti, Yunanistan ve Rumların self-determinasyon isteğine karşı çıkmış ve Yunanistan ve Rum ikilisinin maksadının alışılmış anlamda bir self-determinasyon olmadığını, adada self-determinasyon olmadığını, adada self-determinasyon ilkesinin uygulanması yoluyla gerçekleştirilmek istenen amacın; adanın bir üye devletin egemenliğinden alınıp diğer bir üye devletin egemenliğine tabi kılınması olduğu anlaşılmış, şartta böyle bir hükmün bulunmadığını ileri sürmüştür.²²⁹

BM Genel Kurulu bu görüşlerin tümünü göz önünde bulundurarak 17 Aralık 1954 tarihli oylamada 8 çekimser, 50 aleyhte oya karşılık oy çokluğuyla " Şimdilik konuyu müzakere etmeme yolunda bir karar almıştır." Türkiye'de bu sonuçtan memnun kalarak sorunun bu şekilde kapanacağına inanmıştır. Ancak BM'nin bu

²²⁶ BCA, 30-1-0-0/123-785-2, 10.09.1954, 00.00.0000, S. 1.

²²⁷ BCA, 30-1-0-0/123-785-2, 10.09.1954, 00.00.0000, S. 2.

²²⁸ Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler, İstanbul, SİSAV Yay., Eylül 1990, s. 19.

²²⁹ TOLUNER, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, 1977, s.26.

kararı Yunanistan ve adadaki Rumlarda büyük bir hayal kırıklığı yaratmış ve Ocak 1955'ten itibaren Atina ve Selanik'te İngiltere ve ABD aleyhtarı gösteriler başlamış bu ülkelerin konsolosluklarına saldırılarak bayrakları yakılmıştır. Makarios ve Grivas'ın önderliğinde gelişen EOKA'nın terörist faaliyetleri için gerekli mühimmatı Yunanistan sağlarken para ihtiyacını ise Ortodoks kilisesi karşılamıştır. 1 Nisan 1955'te terörizm faaliyetlere adaya da sıçramış ve bu faaliyetlerden aynı senenin haziran ayında Türkler de nasibini almıştır. Tüm bu gelişmeler Türkiye'nin de tutumunda sertleşmeye yol açmıştır.²³⁰

1955 senesinde İngiltere'de yapılan genel seçimler sonucunda Muhafazakar Parti yeniden iktidara gelmiştir. Anthony Eden Başbakanlık makamına geçerken Harold Macmillian Dışişleri Bakanı olmuştur. Kıbrıs için yeni bir girişimi hayata geçirmek isteyen Eden, Mac Millan ve Lord Salisbury bu yeni girişim için düzenlenecek olan Londra Konferansının hazırlığına başlamışlardır.²³¹ Çünkü 1955 ilkbaharı Kıbrıs krizinde mühim bir dönemi oluşturmuştur. Daha önce Kıbrıs sorununu bir iç sorun sayan ve bu nedenle Yunanistan da dahil hiçbir ülkeyle bu konuyu görüşmeme konusunda kararlı olduğunu defalarca ifade eden İngiltere'nin bu tutumu değişmiştir. İngiltere'nin tutum değişikliğinde, Bağdat Paktına karşı olan Arapların gösterdiği tepkilerin şiddetlenmesi, Süveyş Kanalı'nı boşaltmak zorunda kalan İngiltere'nin Orta Doğu'daki durumunun zayıflaması ölçüsünde Kıbrıs Adasının öneminin artması, adada İngiliz üslerine yönelik terörist faaliyetlerin artması, Kıbrıs meselesinin Türk-Yunan ilişkileri hususunda olumsuz tesir yapacağı'nın anlaşılması ve Türkiye'nin de Kıbrıs'ta meşru menfaatlerinin bulunduğu'nun bilincine varılmış olması gibi faktörler etkili olmuştur. İngiltere'nin bu tutum değişikliğinin ilk işareti ise Londra Konferansının düzenlenmesi olmuştur. Bu dönemde İngiltere'nin Kıbrıs politikasının ana mihveri: Kıbrıs'ın geleceğini sadece Yunanistan ile ikili planda görüşmek yerine Türkiye'yi de meselenin içine katarak Kıbrıs konusunu tamamen çıkmaza sokmak suretiyle, Kıbrıs'ın tamamını veya bu mümkün olmazsa bazı bölgelerini üs olarak elinde tutmak şeklinde olmuştur.²³²

İngiltere'nin Orta Doğu'daki etkinliğini kırarak Orta Doğu'daki hakimiyeti ele geçirmek ve Akdeniz'de büyük bir güç olmak isteyen ABD bu doğrultuda Yunan-

²³⁰ Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler, s. 20.

²³¹ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayaz Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 294.

²³² *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, s. 20.

Rum ikilisinin Enosis isteğini destekleyerek İngiltere'yi zor durumda bırakmıştı. Tüm bu baskılar altında Çözüm yolları arayan İngiltere Türkiye'yi de Kıbrıs meselesine resmen taraf yaparak bir denge kurmak amacıyla 29 Ağustos 1955'te Londra Konferansını düzenlemiştir. İngiltere'nin ev sahipliği yaptığı konferansa Yunanistan ve Türkiye katılmıştır.²³³

29 Ağustos 1955'te başlayan Birinci Londra Konferansı 7 Eylülde sona ermiştir. Londra'da İngiltere Dışişleri Bakanı Macmillan, Yunanistan Dışişleri Bakanı Stefanopulos ve Türkiye Dışişleri Bakanı Vekili Fatin Rüştü Zorlu (daha sonra bakan olacak) Kıbrıs sorunuyla ilgili planlarını masaya koymuşlardır. Fatin Rüştü Zorlu tarafından savunulan Türk tezine göre eğer İngiltere Kıbrıs'ın hükümranlığından vazgeçme niyetindeyse adanın asıl sahibi olan Türkiye'ye verilmesi gerekiyordu. Ancak Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'nun güvenliği bahanesiyle Kıbrıs'tan çekilmek niyetinde olmayan İngiltere ise adadaki toplumlara kendi iç meselelerinde yeni haklar verilmesine taraftardı. Yunan Dışişleri Bakanı ise Enosis'e destek verdiklerini inkâr ederek self-determination prensibini savunmuştur.²³⁴

Dışişleri Bakanı Macmillan 30 Ağustos'ta İngiltere'nin Kıbrıs ile ilgili görüşlerini açıklamış bu doğrultuda Doğu Akdeniz'in savunmasında Kıbrıs'ın önemine ve bu maksatla üç ülkeye düşen sorumluluklara vurgu yapmış ve Londra Konferansı öncesinde Yunanistan Başbakanı Papogos'un, self-determination prensibinin adada hayata geçirilmesine karşılık İngilizlere adada mutlaka bir üs veririz ifadesine cevap olarak İngiltere'nin bölgede sorumluluklarını yerine getirmesi için adada bir üssün yeterli olmayacağını ifade ederek Yunanistan'ın tezi olan self-determinationa yönelik kapalı kapatıyor ve bugüne kadar özerklik içeren anayasal teklifleri reddeden Makarios'u da suçluyordu.²³⁵

²³³ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 53.

²³⁴ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayaz Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 296-297.

²³⁵ GÖKTÜRK, T. Bülent, *1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası Vizyonu ve Uygulamalar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2015, s.53.

Yunanistan görüşmeler sırasında Türkiye'nin Kıbrıs Adası'yla ilgili herhangi bir ilişkisinin olmadığını iddia ederek, adada self-determination hakkının ilke olarak kabulü şartı ile geçici bir süre için muhtariyete razı olabileceklerini ifade etmiştir.²³⁶

Bu üç farklı tez arasında Türkiye açıkça, İngiltere'nin Kıbrıs'ı devretme niyeti varsa adayı Yunanistan'a değil asıl sahibi olan Türkiye'ye devretmesi gerektiğini savunarak Kıbrıs sorununda muhatabının Yunanistan değil İngiltere olduğunu vurgulamıştır. Yunanistan bu konuda Türkiye'nin müzakere ortağı olamazdı.²³⁷ Türkiye'nin ada ile tarihi, coğrafi, stratejik, kültürel ve hukuki bağları üzerinde duran Türk Dışişleri Bakanı, adaya muhtariyet verilebilmesi için Yunanistan'ın self-determination talebinden vazgeçtiğini bildirmesi ve adada terörizmin sona erdirilmesi gerektiğini açıklamıştır.²³⁸

Türkiye'nin bu kararlı ve beklenmeyen çıkışı Yunanlı delegelerde büyük bir şaşkınlık yaratmıştır. Yunanistan'ın Londra Konferansına katılması Kıbrıs sorununu bundan sonraki evresinde bir dönüm noktası teşkil etmekte ve bundan sonraki diplomatik seyir Yunanistan'ın aleyhine tecelli edeceği için Yunan diplomasisinin büyük bir hatası olarak değerlendirilmektedir.²³⁹

1955'te Londra'da üçlü konferansın toplanmasıyla İngiltere Kıbrıs sorununa yeni bir boyut kazandırmış oldu. Türkiye'nin Kıbrıs konusunda doğrudan bir taraf haline gelmesiyle, İngiltere Dışişleri bakanlığı tarafından ortaya atılan tuzak işlemiş oldu. Çünkü Yunan Başbakanı Mareşal Papagos İngiltere ve NATO ile geleneksel ve dostça ilişkileri göz önünde bulundurarak problem teşkil etmeye cesaret edememiş, Londra'daki konferansı kabul etmiş ve böylece Kıbrıs sorununda istemeyerek de olsa Türkiye'yi sorunla ilgili bir taraf olarak resmen kabul etmiştir.²⁴⁰

Farklı tezler sürülen Londra Konferansında taraflar arasında bir uzlaşma zemini bulunamamıştır. Ancak konferansın iki önemli neticesi olmuştur. Birincisi Kıbrıs artık sadece İngiltere'nin bir iç meselesi değil uluslararası bir mesele olmuştur. İkincisi ise Londra Konferansına kadar Yunanistan'ın Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde

²³⁶ *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, s. 20.

²³⁷ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 298.

²³⁸ *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, s. 21.

²³⁹ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 298.

²⁴⁰ Kıbrıs Dün ve Bugün, Der. Masis Kürkçügil, 2003, İthaki Yay., Yayın no: 231, 1.B., İstanbul, s. 324-340.

tarafıtar olmadığı iddiaları geçersiz sayılmış ve Türkiye'nin meseleye doğrudan taraf olduğu Yunanistan tarafından da kabul edilmiştir. ²⁴¹

Londra'da bu siyasi gelişmeler yaşanırken Türkiye basınında ise konferanstan bir gün önce, 28 Ağustos 1955'te, adadaki Rumların Kıbrıslı Türkleri katletmeyi planladıklarına ilişkin bir söylenti yayımlayarak, Kıbrıslı Türklerin kaderinin, Kıbrıslı Rumlar ve özellikle EOKA'cılarının insafına kaldığını ne süren bir propaganda kampanyası başlamıştır. ²⁴² Bu duruma paralel olarak konferansın toplandığı sırada Selanik'te Türk konsolosluğu bahçesinde bomba patladığı ve patlama sırasında binanın bitişiğinde bulunan Atatürk'ün doğduğu evde hasara yol açtığı şeklindeki bir gazete haberi, Ankara, İzmır ve özellikle İstanbul'da yaşayan azınlıklara karşı bir eyleme ve yağmalama hareketine dönüşmüştür. ²⁴³ Olaylar ilk önce bu saldırı haberinin gençliğin kınaması ve protesto etmesi şeklinde başlamıştır. Fakat zellikle 28 Ağustos'ta adadaki Türklerin Rumlar tarafından katledileceği haberinin tesiri ve Başbakan Menderes'in 24 Ağustos'ta yaptığı tarihi konuşmasında Yunan-Rum ikilisini sert bir dille eleştiren ifadeler kullanması Türkiye'de halkın heyecan ve fkmesini oldukça arttırmıştı. ²⁴⁴

Atina'dan 28 Ağustos 1955 tarihinde T.C. Hariciye Vekletine (Dışiler Bakanlığı) gelen telgrafta Başbakan Adnan Menderes'in Kıbrıs'a dair beyanatının Yunan basınındaki akislerine değinilmiştir. Telgrafta, tüm Atina gazetelerinin 26 Ağustos tarihli nüshalarında Başbakan Menderes'in Kıbrıs meselesi hakkında yapmış olduğu beyanatını yayınladıklarından ancak bu beyanatı tahlil ve yorumlamaktan çekindikleri ifade edilmiştir. Hükümet yanlısı bazı gazetelerin beyanatın sadece 28 Ağustos'ta Kıbrıs Türklerin bir katliam tehditi karşısında buldukları kısmını ele alarak bunun tamamen asılsız olduğunu ve bunların İngilizler tarafından Türk-Yunan dostluğunu kundaklamak amacıyla yazıldığını belirtmişlerdir. Gazetelerin 27 Ağustos tarihli nüshalarında Türk başbakanının beyanattı hakkında daha geniş yorumlamalara yer verildiğini ve bu yorumlamalarda tekrarlanan ana fikrin Türkiye'nin, adadaki İngiliz egemenliğini devam ettirebilmek için Türk- Yunan dostluğunu gölgelemek isteyen İngiliz tuzağına düştüğü şeklinde olup halbuki ortak

²⁴¹EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 298.

²⁴² Kıbrıs Dn ve Bugün., s.324-240.

²⁴³ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 298-299.

²⁴⁴ GAZİOğLU, Ahmet C., *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III(1951-1959) Enosis'e Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik, Kıbrıs Araştırma Vakfı Yay., Nisan 1998, s. 103.*

tehlikenin iki memleketin dost ve müttefik kalmalarını gerektirdiği şeklinde ifadelere yer verilmiştir.²⁴⁵

Yunan basınında suçlamalar reddedilirken, Türk kamuoyunda Kıbrıs Türklerinin akıbeti ile yankılanan olumsuz haberler anında etkisini hissettirmiş ve İstanbul halkının büyük bir duyarlılık göstermesine neden olmuştur. Kıbrıs Türk'tür Cemiyetinin gençleri örgütlemesi sonucu Taksim Meydan'ında büyük bir gösteri düzenlemiştir ancak gösteri bir müddet sonra kontrolden çıkmıştır. Taksim Meydanı'nı dolduran binlerce kişi Beyoğlu'ndan başlayarak İstanbul'un lüks semtlerindeki azınlık mağazalarını ve kiliseleri tahrip etmiştir. Bazı mezarlıklardaki süsler ve taşlar bile kırılmıştır. Giderek artan tepkiler azınlıkların yoğun olduğu bazı semtlerde konutlara saldırı düzenlemek boyutuna kadar ulaşmıştır.²⁴⁶ Benzer olaylar aynı gün İzmir'de de yaşanmıştır. İzmir'deki azınlık ve levanten evleri yağmalanmış, Yunan konsolosluk binası ve Fuar'daki Yunan pavyonu yakılmıştır. Bu tatsızlıklar yaşanırken İstanbul'dan Ankara'ya gitmekte olan Başbakan Adnan Menderes yolda geri dönme kararı almıştır. Türk Hükümeti İstanbul ve İzmir'de sıkıyönetim ilân etmek durumunda kalmıştır. 6-7 Eylül olayları neticesinde birkaç yaşlı Rum vatandaşı hayatını kaybetmiş, 35 kişi yaralanmış ve toplamda 5622 bina tahrip edilmiştir. Maddi hasar ortalama 300.000.000 dolardı. Türkiye'nin uluslararası alandaki prestijinin sarsılması ise en büyük zarar olmuştur.²⁴⁷

7 Eylül'de İstanbul Valiliğinde bir basın toplantısı düzenleyen, Celal Bayar, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü olaylara yönelik bazı değerlendirmelerde bulunarak üzüntülerini dile getirmişlerdir. Cumhurbaşkanı Bayar bu olayların " Türk ulusuna asla yakışmayan gayri medeni bir hareket" olduğunu vurgulayarak olaydan büyük esef duyduğunu ifade etmiştir. Başbakan Menderes ise bu durumun Türk tarihi için bir " yüz karası " olduğu görüşünü destekleyerek olayların büyümesinde askeri birliklerin geç davranmasının tesiri olduğunu beyan etmiştir. Hükümetin 7 Eylül'de yayınladığı bildiri de, yaşanan hadiseler komünist kışkırtıcıların etkisiyle kitlelerin giriştiği bir gösteri hareketi olarak nitelendirilmiş ayrıca bu hadiselerden zarar görenlerin zararının telafi edileceği de ifade edilmiştir. Olayların büyümesi sırasında gereken önlemleri almayan, Vedat Garan, Fazıl Bilge ve Nedim Erensoy

²⁴⁵ BCA, 30-1-0-0/36-219-2, 27.08.1955.00.00.0000, S. 1

²⁴⁶ MÜTERCİMLER, Erol, *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı*, İstanbul, Arba Yay., 1998, s. 70.

²⁴⁷ *Türk Dış Politikası (Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980))*, Edt. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yay., 2002, I, s. 601.

adlı üç generalin görevine son verilmiş ve haklarında soruşturma başlatılmıştır. İçişleri Bakanı Namık Gedik ve İstanbul Emniyet Müdürü Alaattin Eriş istifa etmek zorunda kalmışlardır. İstanbul valisi hakkında soruşturma başlatılırken Ankara ve İzmir valileri ise değiştirilmiştir. Olaylarda rol oynadığı gerekçesiyle İstanbul'daki Kıbrıs Türk Derneği kapatılmış, derneğin İzmir'deki başkanı ise tutuklanmıştır. Sıkıyönetim mahkemelerinin uyguladığı soruşturma kapsamında bir hafta içerisinde İstanbul'da tutuklanan kişilerin sayısı 4.000'i bulmuştur. Hükümetin kanısı olayları komünistlerin çıkardığı yönünde olduğu için büyük bir "komünist avı" başlatılmıştır. İstanbul Sıkıyönetim komutanı Orgeneral Ahmet Nurettin Aknoz bir bildiri yayımlayarak olayların komünistler dışında başka kişilerin veya kuruluşların yaptığını savunan yazıları yasaklamıştır. 10 Eylül tarihli bu bildiri halkı heyecanlandırıcı haberler vermek, ülkede darlığın-kıtlığın olduğuna dair yazılar yazmak, hükümeti eleştirmek ve çıplak kadın resimleri basmak gibi ilginç yasakları da beraberinde getirmiştir.²⁴⁸

6-7 Eylül hadiseleri nedeniyle tutuklanan önemli isimler bu durum karşısında duydukları üzüntüyü yazılı olarak hükümete ifade etmişlerdir. Bu isimlerden birisi olan DP. Kadıköy İlçe İdare Kurulu Üyesi Sedat Bayur :

" Haksız ve bigünah olarak buraya geldik. Mamefih durumun aydınlatılması için bu hareketi makul karşılamıştım. Fakat bu en çok bir ay içinde bitmeliydi. Halbuki iki küsur aydır hâlâ yatıyorum. Memlekete ve partime hizmetimin mükafatı bu olmalıydı? Ülserim var, sekiz aydır tahtı tedavide idim. Hepsi boşa gitti. Şimdi midemde kanama da başladı, sıhhatimden artık tamamen oldum. Esasen bu hastalık ve tedavi sebebiyledir ki seçildiğim günden beri idare heyeti toplantılarına hiç iştirak edememişim. Halbuki idare heyetinin en faal üyesi Ahmet Emin Yalman serbest dolaşüyor. Bütün bunlara mukabil mevkufiyetimizi icap ettirir kanuni bir delil de hâlâ mevcut değil. Elafrofonu gazetesinin sahibi Lambridis gibi bizim de ileride mağdur olmamız için mesela ikametgaha raptentahliyemiz gerekmez miydi? Benim maddi manevi zararımı kim nasıl telafi edecek?²⁴⁹ diyor.

Türkiye Milli Talebe Federasyonu yeni ve eski genel başkanları Hüsamettin Canöztürk ve Nedim Üsdiken de mektuplarında olaylarla ve tutuklanmaları ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

" Bizim gençlik teşkilatı Kıbrıs meselesini bundan senelerce evvel düşündü. O zamandan beri günümüzün ve büyüklerimizin arzularına uyararak bu milli davada elimizden geldiği kadar çalıştık.

²⁴⁸ TURAN, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi IV Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye(ikinci Bölüm)*, Bilgi Yay., 1.B, Ağustos 1999, s. 177-178.

²⁴⁹ BCA,30-1-0-0/37-226-4,00.00.1955.00.00.0000, S. 1.

*Fakat hiçbir zaman 6/7 Eylül hadisesi gibi bir hadise aklımızın köşesinden bile geçmedi, zaten geçemezdi de. Esasen Cemiyetimizin başkanı Hikmet Bil bütün ana karalar ve direkt hareketler için Başbakanla direkt veya endirek temaslar arardı. Hakkımızdaki tevkif müzekkereni temsil ettiğimiz bütün yüksek tahlil gençliğini üzecek kadar ağırdır. Zaten bizim federasyon daima hükümet politikasına uygun hareket etmeyi itiyad etmiştir. Bunu herkes bilir, bizzat büyüklerimiz daha iyi bilir. Şuram muhakkak ki tamamen bigünah yatıyoruz ve istikbalimizden de olduk Binbaşım. Birimiz doktor diğërimiz iktisatçı olmak için imtihanlara kalmış kimselerdik. İmtihanlarımıza giremedik haklarımız zayi oldu. Bu memleketin genci olarak vatan için çalışmamızın mükafatını maalesef bu şekilde gördük zararı yok. Bu hadiselerle alakamız olmadığı elbet bir gün meydana çıkacak o zaman Sayın Menderes bize çağırarak bağrına basacak acımızı o zaman belki unutturuz inşallah. "*²⁵⁰

Türkiye, 6-7 Eylül Olaylarıyla ilgili olarak Yunanistan'a tarziye vermiş ve bu olaylardan zarar görenlerin zararının karşılanacağını ve ilerde benzer olayların çıkmasının önleneyeği hakkında vaatlerde bulunmuştur.²⁵¹ Başbakan Menderes'in 08/12/1955 tarihinde Şehir Meclisi Başkanlığı ve Azalarına çektiği telgraftan Olaylarda zarar görenlerin zararın telafi edilmesi için gösterdiği hassasiyeti anlamak mümkündür. Telgrafta:

*"Altı Eylül hadiselerine milli bir felaket demek yerinde olur. Bu felakette şahsen ve hususiyle zarar görmüş olan vatandaşlarımızın için de bu ayrıca bir zarbe teşkil etmiştir. Aynı zamanda güzel ve emsalsiz İstanbulumuzun bu felakete maruz bırakılması dolayısıyla bu şehri temsil eden huzurunuz en derin teessürlerimi ve taziyetlerimi iblag eylerim. Milletçe göstereceğimiz hulus ve gayret eseri olarak uğradığımız felaket ve kayıplarını manevi ve maddi bütün izlerini en kısa zamanda telafi edip güzel şehrimizin imar ve mesut inkişafının daha büyük bir şevk ve gayretle temadi ettirilmesi imkanlarını elde edeceğimize kani olarak cümlelerinizi selamlarım. Başvekil Adnan Menderes."*²⁵²

12 Eylül'de olağanüstü toplanan TBMM'de Hükümet adına konuşan Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü olayları " büyük bir felaket " olarak nitelendirmişti. Hükümetin böyle bir gösteriden haberdar olduğunu kabul eden Köprülü, gereken önlemlerin de alındığını ancak baskın şeklinde gerçekleşen hareketlerin önüne geçilemediğini belirtmiştir. Muhalif parti sözcüleri de hadiselerin, korkunç ve ülke saygınlığını zedeleyici nitelikte olduğunu ifade ederek sıkıyönetim uygulamasının gerekliliğini kabullenmişlerdir. İsmet İnönü de yaşanan hadiselerin uzun bir hazırlık ve tertibin neticesi olduğunu vurgulayarak bu durumun mutlaka aydınlatılması gerektiğini ifade

²⁵⁰ BCA,30-1-0-0/37-226-4,00.00.1955.00.00.0000, S. 2.

²⁵¹Olaylarla Türk Dış Politikası, s. 347.

²⁵² BCA, 30-1-0-0/37-226-1, 08.12.1955-00.00.0000, S. 1.

ederek Ankara'da sıkıyönetimi gerektirecek bir durumun da olmadığı görüşünü savunmuştur.²⁵³

DP milletvekili Mükerrerem Sarol 6-7 Eylül Olaylarından sonra Başbakan Menderes'in ruh halini şu şekilde tasvir etmiştir:

*"Sabah ilk uçakla gittik. Daha Yeşilköy'e ayak basar basmaz 6-7 Eylül Olaylarının tesirleri oraya kadar gelmişti. Vilayet merkezinde Adnan Bey'i çok perişan, çok üzgün, çok meyas, çok sıkıntılı gördüm. O güne kadar hiç onu böyle perişan ve ümitleri kaybolmuş görmemiştim."*²⁵⁴

Başbakan Menderes konuyla ilgili kendisine yönelen eleştirilere cevap vermiş ve bu olayların içerik yönünden farklı olmakla beraber "31 Mart Olayı" ile boy ölçüşecek düzeyde ve korkunç olduğunu ifade ederek, Türk milletine geçmiş olsun dileğinde bulunmuştur. Başbakan yaptığı açıklamada, Kıbrıs'ta yaşanan hadiseler nedeniyle Yunan ve Türk kamuoyunda bir süreden beri büyük bir duyarlılık ve heyecan olduğunu ifade etmiştir. 28 Ağustos'ta adada Türklere yönelik katliam yapılacağı söylentilerinin tüm vicdanları kötü amaçlarına alet etmiş vurgulamıştır. İstanbul'daki gösterilerin öğrenci dernekleri ve Kıbrıs Derneği tarafından tertiplendiğini ancak bazı zararlı kişilerin bu teşkilatları kötü amaçlarına alet ettiğini belirten Menderes gösterilerin nezih bir öğrenci yürüyüşü şeklinde başladığını ve hükümetin de bu durumdan haberdar olduğunu ancak biran da olayların farklı bir boyuta geçerek güvenlik güçlerini hareketsiz bıraktığını dile getirmiştir. Olaylardan Türkler ve Ermeniler ile birlikte en çok Rum vatandaşların zarar gördüğü ve bu zararların giderileceği açıklaması yapılmış ve bir yardım kampanyası başlatılmıştır.²⁵⁵

Bu hadiseler ile ilgili olarak dünya kamuoyunda etkili olan, Fransa'nın en büyük gazetesi olan France Soir gazetesinin sahibi Robert Guyon, mühim bir dostu aracılığı ile 9 Eylül 1955 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'e birkaç soru sorma lütfuna erişmiştir.²⁵⁶ Bu sorular:

1. 6-7 Eylül gecesi İstanbul ve İzmir'de sahnelenen olaylar karşısında dünya halkı büyük bir heyecan içindedir. Sayın Başvekil dünya halkının kaygılarını dindirmek için bana bir beyanatta bulunur misiniz?

²⁵³ TURAN, *Türk Devrim Tarihi IV*, s. 178.

²⁵⁴ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 299.

²⁵⁵ TURAN, *Türk Devrim Tarihi IV*, s. 179.

²⁵⁶ BCA, 30-1-0-0/19-110-5, 09.09.1955, 00.00.0000, S. 1.

2. Bu olayların örgütlü komünist tahrikçileri tarafından tahrik veya istismar edildiğini ispatlamak mümkün müdür, bana bunun için birkaç delil sunabilir misiniz?

3. Barışın yararı için Kıbrıs sorunu konusunda Türkiye ile Yunanistan arasında nihayet bir uzlaşma yolu aramanın gerçek bir arzu olduğunu sanıyor musunuz?²⁵⁷ Robert Guyon'un sorularından da anlaşıldığı 6-7 Eylül Olaylarının sorumluları konusu netliğe kavuşmuş bir mesele değildir. Olay şaibelerle doludur ve dünya kamuoyunda Türkiye'nin aleyhinde derin akisler uyandırmıştır.

Yunanistan'da yapılan soruşturma kapsamında Atatürk'ün evine konulan ses bombasının MİT'te görevli olduğu ifade edilen Batı Trakyalı bir öğrenci tarafından Türk konsolosluğundaki bir görevliye verilmiş olduğu ortaya çıkmıştır. 27 Mayıs darbesinden sonra yapılan Yassı Ada duruşmalarında bu mahkemelerin siyasal niteliği düşünüldüğünde ve Zorlu lehine tanıklık yapmak isteyen kişilerin dinlenmesine lüzum duyulmadığı göz önünde bulundurulunca Menderes ve Zorlu'nun hadiseleri planlamaktan suçlanmaları kararının da 6-7 Eylül Olaylarının gerçek sorumlularını ortaya çıkaramadığı ifade edilebilir. Ancak şu da bir hakikattir ki göstericilerin adalara gitmelerinin bile engellenemediği bu hadiselerde hükümetin de olayların düzenleyicilerine en azından cesaret verdiği açıktır.²⁵⁸

6-7 Eylül Olayları o zamana dek başarılı bir yönetim sergileyen Demokrat Parti Hükümetinde büyük bir şok etkisi yaratmıştır denilebilir. Çünkü bu olaylardan sonra ilk defa ülkenin sevilen başbakanının popülerliğini kaybetmeye başladığı görülmüştür. Subayların ve aydınların Menderes Hükümetinin politikasına karşı gösterdikleri olumsuz tepkiler bu hadiselerden sonra gittikçe çoğalmaya başlamıştır. Bu gösterilere ilişkin Türk siyasi literatüründe genel olarak hükümet tarafından organize edildiği kanısı hakimdir. Yunan aleyhtarı bir kavgaya dönüşen bu gösterileri kontrol altına almakta çok zayıf kalan Demokrat Parti Hükümeti ülke içinde ve dışında büyük bir güven kaybına uğramıştır. 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle iktidardan uzaklaştırılan Menderes Hükümetine karşı 14 Ekim 1960'da başlayan

²⁵⁷ BCA, 30-1-0-0/19-110-5, 09.09.1955, 00.00.0000, s. 2.

²⁵⁸ *Türk Dış Politikası* (Edt. Baskın Oran), s. 61

Yassı Ada mahkemelerinde hükümete diğer suçlamalarla birlikte 6-7 Eylül Olaylarının organizasyonunu yapmak ve uygulamak suçlaması da eklenmiştir.²⁵⁹

Yaşanan olaylardan dolayı Yunan Hükümeti Türkiye'yi protesto etmiştir, Yunan basını ise hadiselerin Türk resmi makamlarınca planlandığını ileri sürmüştür. Türkiye ve Yunanistan arasında gerginleşen ilişkileri normalleştirmek amacıyla 24 Ekim'de İzmir Yunan konsolosluğuna törenle Yunan bayrağı çekilmiştir. ABD'nin de arabuluculuk yapması üzerine iki ülke arasındaki ilişkiler tamir edilmeye çalışılmıştır.²⁶⁰ Aslında İngiliz Politikasının bir sonucu olarak cereyan eden, İstanbul ve İzmir'deki kanlı Rum aleyhtarı ayaklanmalar Londra Konferansının tek aşikâr hedefi olan " parçala ve yönet " şeklindeki İngiliz Politikasının bir neticesiydi ve amaç Türkiye ile Yunanistan'ı bir uyuşmazlığın içine çekmekten ibaretti.²⁶¹

6-7 Eylül Hadiseleri olarak yakın tarihe geçen bu hadisenin Londra'da yankılanması üzerine, Fatin Rüştü Zorlu 'ya Başbakan Adnan Menderes tarafından Türkiye'ye dönmesi çağrısı yapılmış, Yunan temsilcisi ise konferansı terk etmiştir. Böylece Birinci Londra konferansı kendiliğinden dağılmıştır.²⁶²

Londra Konferansı Türkler ve Yunanlar açısından bir sonuç vermemiştir ancak sıkça zannedildiği gibi sonuçsuz da dağılmamıştır. Türkiye ve Yunanistan farklı tezleri savunurken İngiltere ise taraflar arasındaki derin görüş ayrılığından yararlanarak Kıbrıs'ta kalma ısrarını meşrulaştırmanın hesabını yapmaktaydı. Anthony Eden konferansla ilgili olarak düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

*" Biz onların arasında derin görüş ayrılıkları olduğunu biliyorduk. Ama dünya bilmiyordu. Pek çok, kimse sorunun bizim modası geçmiş sömürgeciliğimizden kaynaklandığını sanıyordu. Şimdi bu görüş ayrılıklarının gösterilmesini sağladık ve sorunun gerçek doğasını göstermiş olduk "*²⁶³

Neticede Üçlü Konferanstan ortak bir sonuç bildirisi çıkmış olmasa da İngiltere bu konferanstan kârlı çıkmıştır. Çünkü İngiltere, Yunanistan'dan herhangi bir tepki alamadan Türkiye'yi Kıbrıs meselesiyle ilgili tartışmalara katmakta başarılı olduğu gibi ayrıca Türk- Yunan ilişkilerinin kötüleşmesinde ve adadaki Rumlar ile Türkler arasındaki ekilmiş ayrılığı derinleştirmede de başarılı olmuştur. Bu bağlamda

²⁵⁹ BAĞCI, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, Ankara, ODTÜ Geliştirme Vakfı METU PRESS Yay., 2. B, Ağustos 2001, s. 113-114.

²⁶⁰ *Türk Dış Politikası* (Edt. Baskın Oran), s. 601.

²⁶¹ *Kıbrıs Dün ve Bugün.*, s.324-240.

²⁶² EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 298-299.

²⁶³ KIZILYÜREK, "Kıbrıs'ta Devlet ve Siyaset: Tarihsel Bir Değerlendirme", s. 284.

11 Mayıs 1956 tarihli Daily Mail gazetesinde " Kıbrıs'ın Türkiye'nin kalbine yönetilmiş bir tabanca olduğu " ifadesine yer verilirken Kıbrıs'ın eski valilerinden biri olan Richarda Palmen 23 Nisan 1956 tarihli Sunday Times gazetesinde yayımlanan bir mektubunda Enosis ülküsünün Bir Türk-Yunan savaşına neden olabileceğini yazmıştır. Bu süreç tam da yeni bir anayasa yapmak için yapılan görüşmelerin koptuğu ve İngilizlerin Makarios'u sürgüne gönderme kararını aldıkları bir zamana denk getirilmişti. Bölücü çalışmalar sonucu adadaki kanlı çatışmalar ve kundaklamalar günlük olaylar haline gelmiştir.²⁶⁴

1950 senesinde Lefkoşa'dan gelen bir telgrafta şimdiye kadar İngiltere ve Kıbrıs Hükümetleri ve Kıbrıs Valisi Harding tarafından en son çare olarak tavsif edilen taksim tezinin Kıbrıs meselesinin hallinde rağbet kazandığı ve İngiltere'nin bu hususa dair mufassal bir rapor alacağı ifade edilmiştir. Telgrafta Kıbrıs meselesinin halline yönelik şimdiye kadar üç ihtimal üzerinde durulduğu:

1. İdari muhtariyeti müteakip, muhtemelen NATO çerçevesinde uluslararası garantiler tahtında self-determination tanınması
2. İdari muhtariyeti müteakip bir bağımsızlık verilmesi,
3. Taksim.

Bu ihtimallerden şimdiye kadar listede üçüncü sırada yer alan taksim şeklinin hızla ikinci ihtimal olarak yükseldiği vurgulanmıştır.²⁶⁵ Ayrıca Lefkoşa'da gazetecilerin bu makalede anılan rapor hakkında Kıbrıs valisinden sordukları soruya cevap olarak valilikçe bu hususta şu açıklamada bulunulmuştur: " Taksim tezinin tezammun edilebileceği birçok ve muhtelif meselelerin tahkikatı Kıbrıs Hükümetinin İngiltere Müstemlekeler Nezaret üzerinden almış olduğu talimat üzerine yapılmaktadır. " ²⁶⁶

Taksim teziyle ilgili bu gelişmeler yaşanırken İngiliz istihbaratından sızan bilgilere göre de İngiltere'nin, 1960 yılında sadece üsler bulundurmak kaydıyla Kıbrıs'ı elden çıkarmayı planladığı için adadaki EOKA militanları üzerine yeterince gitmediği ifade edilmiştir. Enosis'e karşı olan Türkler İngilizlerin tarafında yer alsın

²⁶⁴ Kıbrıs Dün ve Bugün., s.324-240.

²⁶⁵ BCA, 30-1-0-0/37-226-8, 00.00.1955-00.00.0000, S. 1

²⁶⁶ BCA, 30-1-0-0/37-226-8, 00.00.1955-00.00.0000, S. 2

da Türklere yönelik düzenlenen terörist faaliyetlerde artış yaşanmıştır. İngiliz Hükümeti konuyla ilgili çeşitli toplantılar düzenlemişse de bu görüşmeler sonucunda konuyla ciddi şekilde muhatap olmak yerine tedhiş örgütü olan EOKA'nın faaliyetleriyle yakından ilgilenen ve örgütle bağlantısı tespit edilen Makarios'u 9 Mart 1956'da Hint Okyanusu'nda yer alan Seychelles (Şeyssel) Adaları'na sürgün etmekle yetinmiştir.²⁶⁷ Adadaki terör olaylarının artması üzerine İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd Ankara'ya ziyarette bulunarak Kıbrıs sorunu ve Bağdat Paketi konularında Türk yetkililer ile görüşmelerde bulunmuş ve Kıbrıs meselesinin çözülebilmesi için adaya muhtariyet verilmesi üzerinde tarafların anlaşması konusunu gündeme getirmiştir. Bu dönemde İngiltere'nin Kıbrıs siyaseti, adayı İngiliz kolonisi olarak muhafaza etmek, Enosis'i reddetmek ve Kıbrıs meselesinde Türkiye ile ilişkilerini iyi tutmak şeklinde olmuştur. Adada 100 binden fazla Türk'ün yaşaması, İngiltere'nin, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenlik hassasiyetinden duyduğu memnuniyet, NATO müttefikliği İngiltere'yi Türkiye ile yakınlaşmaya zorunlu kılıyordu. Üstelik içyapısı sağlam olmayan Yunanistan'ın bu durumu da İngiltere'ye fazla güven vermiyordu.²⁶⁸

Makarios'un sürgüne gönderilmesi adadaki terörist eylemlerin artmasını ayol açmış ve Türk toplumu bu faaliyetlerden her geçen gün daha büyük zarar görmeye başlamıştır. 1957 senesinin başında İngiltere adada EOKA 'ya karşı kapsamlı bir harekâta girişmiştir, bu harekât sonucunda EOKA liderlerinin çoğu öldürülmüş veya yakalanmıştır. Bunun üzerine güç duruma düşen EOKA, 14 Mart 1957 tarihinde mütareke ilan ederek ve Makarios'un serbest bırakılması halinde, tedhiş hareketinin geçici olarak durdurulacağını ilan etmiştir.²⁶⁹

İngiltere adaya sükunet getireceği varsayımıyla tanınmış bir hakim olan Lord Radcliffe'ı 12 Temmuzda Kıbrıs'a anayasa komiseri olarak atamıştır. Radcliffe'nin 12 Kasım 1956 tarihinde İngiltere Koloniler Bakanlığına hazırladığı anayasa raporunu sunmuştur.²⁷⁰ Sürgünde buluna Makarios anayasa tasarını incelemeyi kabul etmezken Yunan Hükümeti de İngilizlerin koloni yönetimini sürdürmeyi devam ettirecek bir şekilde hazırlanan bu anayasa tasarısının nihai çözüm getirmeyeceğini bildirmiştir. Kıbrıs politikasında değişiklik yaparak taksim tezini savunan Türkiye ise

²⁶⁷ ÇEVİKEL, "İngiliz Sömürge Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları(1878-1960)", s. 232-258.

²⁶⁸ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 300.

²⁶⁹ ARMAOĞLU, *Kıbrıs Meselesi (1954-1969)*, s.331

²⁷⁰ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 301.

farklı bir tutum sergileyerek İngiliz Koloniler Bakanının adanın bölünebileceğine yönelik yaptığı açıklamayı gayet olumlu karşılamış ve Radcliffe anayasa tasarısının nihai çözüm sağlayabileceğini belirterek tasarımı inceleyeceğini duyurmuştur.

19 Aralık 1956 tarihinde Atina ve Ankara'yı ziyaret etmiş olan İngiliz Koloniler Bakanı Lennox-Boyd bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada bakan, self-determination prensibinin adada uygulanmasını İngiliz Hükümeti'nin kabul ettiğini bildirmiş ama hemen ardından bu hakkın uygulanması esnasında Kıbrıs halkına sunulacak seçenekler arasında adanın bölünmesinin de yer aldığının bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir. Böylece İngiltere yönetiminden vazgeçtiği tüm kolonilerinde izlediği böl ve yönet politikasını Kıbrıs'ta da uygulamış oluyordu. İngiliz Koloni Bakanının bu açıklamayı yaptığı gün Lord Radcliffe de adada yeni anayasa tasarısını açıklamıştır.²⁷¹

Radcliffe'nin muhtariyet anayasası 19 Aralık 1956'da İngiltere ve Kıbrıs Adası'nda resmen ilan edilmiştir. Anayasada yer alan ilkeler:

1. Kıbrıs Adası İngiltere'nin hakimiyeti altında kalmaya devam edecektir.
2. Rumların çoğunluğu oluşturacağı bir meclis kurulacaktır.
3. Meclis üyeleri arasında bir kabine oluşturulacak ve kabinede Türk bakan yer alacak.
4. Adaya yeni bir vali atanacak ve yardımcısını bu vali belirleyecek.
5. İç güvenlik, savunma ve dışişleri konusunda kanun yapma hakkı ve yetkisi İngiltere Hükümeti'nde ya da adadaki temsilcisi olan valiye ait olacak.²⁷²
6. Self-determination konusu, İngiliz Hükümeti'nin en az on yıllık muhtariyet döneminden sonra stratejik şartların ve uluslararası durumun izin vermesi halinde ele alınabilecektir.
7. Rum ve Türk toplumları adanın hakimiyetinin el değiştirmesi konusundaki görüşlerini ayrı ayrı düzenlenecek referandum ile belirteceklerdir.²⁷³

Yunanistan, self-determination tarihi belli olmadığı için bu hakkı ortadan kaldırdığı gerekçesiyle Radcliffe anayasasını reddetmiştir. Türkiye ise görüşülebilir

²⁷¹ *Türk Dış Politikası* (Edt. Baskın Oran), s. 604.

²⁷² EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 301.

²⁷³ *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, s. 22.

olarak nitelendirdiği anayasaya olumlu bakmıştır.²⁷⁴ Lord Radcliffe Anayasası yürürlüğe girmese de Londra ve Zürih antlaşmalarına etkisi olmuştur. Radcliffe Planı'nın Rumlar üzerindeki olumsuz tesiriyle de 1957 senesinde adadaki terörist eylemler artmış ve Türkler bu eylemlerin odak noktası haline gelmiştir.²⁷⁵

Türkiye başlangıçta taksim tezine uzak dururken İngiliz Koloni Bakanının 19 Aralık 1956'da yaptığı açıklamadan sonra daha sıcak bakmaya başlamıştır. Aslında Taksim tezi 16 Aralık 1956'da Lenox Byod ile Başbakan Menderes'in İstanbul'da gerçekleştirdikleri iki saatlik görüşme sırasında şekillenmişti. İngilizlerin gerçekte adayı Yunanistan ile Türkiye arasında paylaştırmaya hiç niyeti yoktu ancak bu yaklaşım şeklinin adadaki Rumları Enosisten uzaklaştıracağını ümit ediyorlardı. İngiltere'nin bu taktiksel yaklaşımına rağmen Türkiye taksim tezini benimsemiştir.²⁷⁶

Makarios'un sürgünde olduğu dönemde EOKA bildiler yayınlayarak liderleri Makarios'un Seychelles adalarında serbest bırakılması koşuluyla Kıbrıs'taki terör eylemlerini geçici bir süre durduracaklarını ilan etmiştir.²⁷⁷ 20 Mart 1957 tarihinde İngiltere Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, Makarios'a Kıbrıs Adası'ndaki şiddetin durması yönünde bir açıklama yapması ve Kıbrıs'a dönmek şartıyla serbest bırakılabileceği mesajını iletmiştir.²⁷⁸ İngiltere'nin teröre son verilmesine karşılık olarak 28 Mart 1957'de Kıbrıs'a dönmek şartıyla Makarios'un serbest bırakacağını açıklama kararı, Türk kamuoyunda ve adadaki Türk toplumunda büyük bir tepkiyle karşılanmıştır.²⁷⁹ Makarios'a İngiltere'nin istediği açıklamayı yapmamasına rağmen, Nisan ayında Kıbrıs'a dönmek şartıyla Seyşel'den ayrılmasına izni verilmiş ve Makarios da Atina'ya gitmiştir.²⁸⁰

Menderes Hükümeti ise bu sıralarda İngiltere'nin Kıbrıs siyasetini yakından takip etmiştir. Çünkü İngiltere ile birlikte Bağdat Paktında üyeliği olan Türkiye Sovyet yayılcılığından duyduğu endişenin de etkisiyle stratejik açıdan İngiltere ile birlikte hareket etmeyi uygun bulmuş ve bu meselenin çözümlenmesi için İngiltere ile işbirliği yapmayı planlamıştır. Ortak güvenli menfaatleri neticesinde Yunanlara

²⁷⁴ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 302.

²⁷⁵ *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, s. 22.

²⁷⁶ KIZILYÜREK, "Kıbrıs'ta Devlet ve Siyaset: Tarihsel Bir Değerlendirme", s. 285.

²⁷⁷ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 302.

²⁷⁸ ARMAOĞLU, *Kıbrıs Meselesi (1954-1969)*, s.331

²⁷⁹ *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, s. 23.

²⁸⁰ ARMAOĞLU, *Kıbrıs Meselesi (1954-1969)*, s.331

karşı Türkiye ve İngiltere Hükümetinin birlikte hareket etmeliydi. Bu doğrultuda Başbakan Menderes muhalefet lideri İnönü'nün yakın çalışma arkadaşı Nihat Erim'i Kıbrıs meselesiyle ilgili sorumlu temsilci olarak görevlendirmiş ve kendisinden 16 Mart 1956'da beş alternatif üzerinde çalışma yapmasını istemiştir. Böylece başbakan Kıbrıs meselesinde muhtemel siyaset konusunda bir hazırlık yapmıştır.²⁸¹ Menderes 16 Kasım 1956'da Nihat Erim'den beş istekte bulunmuştur. Bu istekler:

1. İngilizlerin Kıbrıs'ta kalması.
2. İngilizler Kıbrıs'tan çıkması durumunda adanın Türkiye'ye verilmesi.
3. Kıbrıs'ın Türkiye'ye verilmemesi durumunda Türk ve Rum toplumu arasında taksim edilmesi.
4. Adaya self-government (özerklik) verilmesi.
5. İlk dört ihtimalin gerçekleşmemesi durumunda hiç arzu edilmese de adanın Yunanistan'a verilmesi.

Türkiye'nin bu tarihe kadar savunduğu tez ikinci isteğin içerisinde olmuştur. Fakat üçüncü istek bu konuda yeni bir açılım demektir.²⁸² 28 Aralık 1956'da Başbakan Menderes TBMM'de yaptığı konuşmada hükümetin yeni Kıbrıs politikasının taksim tezi olduğunu açıklamıştır. Menderes ana muhalefet lideri İsmet İnönü'den de taksim konusunda hükümeti desteklemesini talep etmiştir.²⁸³ 16 Mayıs 1957 tarihinde yapılan bir görüşmede Menderes, İnönü'den hükümetin Kıbrıs politikasına verdiği desteği ABD Büyükelçisine ifade etmesini rica etmiştir. İnönü ise "Biz Kıbrıs'ı Lozan'da gözden çıkarmıştık. Şimdi ne elde ederseniz makbulüm olur." ifadesiyle taksim tezini destek teklediğini onaylamıştır.²⁸⁴ Türk kamuoyunda hükümetin taksim tezini benimsemesiyle daha önce kamuoyuna yerleşmiş olan " Ya Kıbrıs Ya Ölüm " sloganını yerini, " Ya taksim Ya Ölüm " sloganı almıştır.²⁸⁵ Bu şekilde Menderes Hükümeti Kıbrıs'ta statükonun korunmasına yönelik politikasını 1957 senesinin başından itibaren adanın Türk ve Rum tarafı olarak taksim edilmesi şeklinde değiştirmiş oluyordu. Türk kamuoyunda da büyük destek gören taksim politikası, Kıbrıslı Türklerin süikaste uğramaya başlamalarından sonra daha da güçlenmiştir. 1957 Şubatında Radcliffe Anayasasının Türkiye ve Yunanistan

²⁸¹ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 302-303.

²⁸² BAĞCI, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, s.119.

²⁸³ *Türk Dış Politikası* (Edt. Baskın Oran), s. 604.

²⁸⁴ KIZILYÜREK, "Kıbrıs'ta Devlet ve Siyaset: Tarihsel Bir Değerlendirme", s. 285.

²⁸⁵ *Türk Dış Politikası* (Edt. Baskın Oran), s. 604.

tarafından reddedilmesinden sonra BM yeni görüşmelere başlanmasını önermişti. Yunan Hükümeti BM'nin bu önerisi üzerine Türkiye'nin de bu görüşmelere katılmasını kabullenmek durumunda kalmıştır.²⁸⁶

Süveyş krizinin çözümündeki başarısızlığından dolayı istifa eden Başbakan Eden'in yerine geçen Macmillan Hükümeti'nin Makarios'un 1957 Mart'ında sürgün kararını kaldırarak Kıbrıs'ta ortamı yumuşattıktan sonra NATO çerçevesinde üçlü görüşmelerin başlatılması için adımlar atmıştır. ABD'nin Kıbrıs sorununun çözümü için desteklediği formül, İngiltere'nin adadaki üslerini garantiye alması koşuluyla adaya bağımsızlık verilmesiydi. Fakat BM'den başka bir örgütün desteğini istemeyen Makarios bu formüle de karşı çıkmış ve Yunan Hükümetinin bu yeni çözüm seçeneğine karşı tutumunu etkilemiştir. Taksim tezini benimseyen Türkiye ve Kıbrıs Türk toplumu da ABD'nin adaya önerdiği bağımsızlık formülüne karşı çıkmıştır.²⁸⁷ 3 Mayıs 1957'de Bursa'da Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'in de iştirak ettiği büyük bir Kıbrıs mitingi düzenlenmiştir. Adnan Menderes'in miting konuşmasındaki son cümlesi " Bizim yapabileceğimiz fedakârlığın son haddi, son merhalesi Kıbrıs'ın taksiminden ibarettir. " olmuştur.²⁸⁸

1957 senesinin sonlarından itibaren Kıbrıs sorunun çözümü için İngiltere tarafından art arda planlar ortaya atıldı. Bunlardan ilki 3 Aralık'ta Kıbrıs'a vali olarak giden Vali Sir Foot'un kendi adıyla hazırladığı Foot Planı'ydı. Bu plan Muhtariyet Anayasası adıyla Ocak 1958'de yayınlanmıştır.²⁸⁹ Foot Planı'nın ana ilkeleri:

1. Rum ve Türk toplumu ayrı muhtar idarelere sahip olacaktır.
2. Türk ve Rum toplumunun ayrı belediyeleri olacaktır.
3. Yunanistan ve Türkiye vali nezdinde bir temsilci atayacak ve vali, savunma, iç güvenlik ve dış ilişkiler alanlarındaki yetkilerini bu temsilciler ile birlikte kullanacaktır.
4. İki toplumun ortak sorunları vali, 4 Kıbrıslı Rum ve 2 Kıbrıslı Türk'ten oluşan bir konsey tarafından çözülecektir.²⁹⁰
5. Kıbrıs'ta olağanüstü halin kaldırılmalı ve Makarios'un adaya geri dönmesine izin verilmelidir.

²⁸⁶ BAĞCI, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, s.119.

²⁸⁷ *Türk Dış Politikası*, s.605

²⁸⁸ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 305.

²⁸⁹ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 307.

²⁹⁰ *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, s. 24.

6. Rum ve Türkler tarafından birlikte kabul edilmeyen bir nihai çözüm olmayacağına kabul edilmesi ve bunun güvencesinin verilmesi gerekir.²⁹¹

İngiltere'nin adadaki egemenliği ve adada belirlediği statü 7 sene devam edecektir. Bu süre sonunda Yunanistan ve Türkiye adadaki statünün devamını müştereken arzu ederlerse bu statü sürekli bir hal alacaktır ve İngiltere Egemenlik haklarını Türkiye ve Yunanistan ile paylaşacaktır. Başka bir ifade ile ya üçlü bir idareye ya da tam bağımsızlığa yönelinecektir.

Türkiye bu kadar kan döküldükten sonra adada artık iki toplumun bir arada yaşayamayacağı noktasından hareket ederek Foot Planı'nı reddetmiş ve taksim tezinde ısrarlı olduğunu belirtmiştir. İngiltere'nin yedi yıllık dönemin sonunda Türkiye'ye adada üs verilmesine yönelik önerisi dahi Türkiye'nin tutumunda değişiklik yaratmamıştır. Yunanistan ise yedi yıllık sürecin sonunda self-determination ilkesinin tanınmamış olması ve Türkiye'ye üs verilmesi olgusunu içerdiği için bu öneriyi kabul etmediğini açıklamıştır.²⁹²

Kıbrıs sorunu Yunanistan'ın BM'ye yeniden başvurması üzerine 1957 sonbaharı toplantılarında yeniden gündeme alınmıştır. Mısır, Suriye, Yugoslavya ve SSCB'nin Yunanistan'ı desteklemesine rağmen Yunanların adadaki self-determination isteği çoğunluğun kararı ile ret edilmiştir.²⁹³ Bu gelişmeler yaşanırken NATO Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasındaki görüşmeleri başlatma görevini üzerine almıştır. Bu amaçla 20 Mart 1957 tarihinde Paris'te resmi bir açıklama yapılmıştır. NATO Genel Sekreterinin arabuluculuk önerisine Türkiye ve İngiltere'nin olumlu cevap vermesine rağmen Yunanistan'ın ne yolda cevap verdiği belli olmamıştır. Aralık 1957 senesinin sonunda NATO Genel Sekreteri Hanry Spaak'ın girişimiyle Yunan ve Türk başbakanları ile İngiltere Dışişleri Bakanı arasında üçlü bir toplantı yapılarak Kıbrıs konusu ele alınmıştır ancak bir netice sağlanamamıştır.²⁹⁴ 1958 senesinde adada şiddet yoğunlaşmıştır. Türkiye İngiltere ve Yunanistan'ı Kıbrıs politikalarını protesto etmek için zaman zaman toplantı ve mitingler düzenlemiştir. 8 Haziran'da İstanbul'da Bayezit Meydanı'nda yapılan mitingte iki yüz bin kişi katılım göstermiştir. 12 Haziran'da Ankara'da toplanan yüz

²⁹¹ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 307.

²⁹² *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, s. 24.

²⁹³ TURAN, *Türk Devrim Tarihi IV*, s. 183.

²⁹⁴ UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih*, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 4.B, 1987, s.598.

elli bin kişi "ya taksim, ya ölüm" sloganıyla sesini duyurmaya çalışmıştır. Yunanistan'da da Türkler aleyhine gösteriler düzenlenmiş ve bu gösterilerde Türk bayrağı yakılmıştır. İngiltere ise her iki topluma da eşit davranmayı içeren bir plan sunmuşsa da Türk Hükümeti bunu kabul etmemiştir. 16 Haziran 1958'de TBMM'de adanın bölünmesi tezi oy birliği ile kabul edilmiş ve Kıbrıs meselesini canlı tutmak ve adaya ilgili gelişmeleri dünya ve Türk kamuoyuna anında aktarabilmek amacıyla radyoda " Kıbrıs Saati " adıyla bir program başlatılmıştır. Kıbrıs'taki şiddet olaylarının artması ve İngiliz Hükümeti'nin sokağa çıkma yasağı koymasına üzerine Türk Hükümeti İngiltere'ye " adadaki askeri önlemler yetersiz kalıyorsa Türkiye'nin oraya asker çıkarabileceği " notasını vermişti.²⁹⁵

İngilizler Foot Planı'nın başarısız olması ve adadaki şiddet olaylarının artması üzerine yeni bir plan hazırladılar. Eski Dışişleri bakanı olan ve Başbakanlık makamında oturan Macmillan, 19 Haziran 1958'de kendi adıyla özdeşleşen planını Avam Kamarasına sunmuştur. Ancak bu plan Kıbrıs'ın geleceğini kesin olarak tespit etmiyor, yedi sene sürecek geçici bir yönetim öngörüyordu. İngiltere bu yedi senelik dönem bittikten sonra adanın egemenliğini Yunanistan ve Türkiye'nin de istemesiyle bu devletler ile paylaşabileceğini ifade etmiştir.²⁹⁶ Macmillian Planı'nın ana ilkeleri:

1. Adada Türk milletvekillerinden ve Rum milletvekillerinden oluşan kendi toplumlarının iç ilerini yürütecek, iki ayrı temsilciler meclisi oluşturulacaktır.
2. Türkiye ve Yunanistan Macmillian Planı'nın yürütülebilmesi için Kıbrıs'a birer yardımcı tayin edecek ve bu kişiler Kıbrıs'ta ikamet edecektir.
3. Cemaat işlerini yürütmek için iki toplumun kendi temsilciler meclisinin dışında İngiliz valisinin başkanlığında bir meclis daha oluşturulacak, İngiliz vali Yunan ve Türk hükümetlerinin adadaki temsilcileri ile Türk ve Rum toplumunun temsilcileri (toplam altı kişi) bu meclisin üyeleri olacaktır. Dört Rum ve İki Türk temsilcisi Kıbrıs'ın Bakanlar Kurulu yetki ve göreviyle donatılacaktır.
4. Kıbrıslı Rum ve Türkler İngiliz uyruğuna ilaveten dilerlerse Yunan ve Türk uyruğuna da girebileceklerdir.²⁹⁷
5. Macmillian Planı yedi sene uygulanacaktır.

²⁹⁵ TURAN, *Türk Devrim Tarihi IV*, s. 183.

²⁹⁶ *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s.359.

²⁹⁷ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayaz Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 308.

Özetle plana göre adanın statüsü yedi sene değiştirilmeyecekti. Bu durum İngiliz egemenliğinin adada devam etmesi demekti. Bu sürenin bitiminde İngiltere adadaki askeri üslerin ve olanakların kendisine bırakılması şartına ilaveten, Yunanistan ile Türkiye'nin de işbirliğini sürdürmeye razı olması durumunda adadaki egemenlik haklarını bu iki devletle paylaşmaya hazır olduğunu ifade etmiştir.²⁹⁸

Plan, Kıbrıs konusunda herkesi hoşnut etsin diye yapılmıştı ancak planın yürütülmesi için katılması gereken tarafların hiç birisi plana destek vermemişti. İlk muhalefet İngiltere'deki İşçi Partisi'nden geldi. Ardından Makarios, Denктаş, Yunanistan ve Türkiye planı farklı gerekçelerle hemen ret ettiklerini açıklamışlardır. Yunan Hükümetine göre planın uygulanması durumunda Kıbrıs'ta kan gövdeyi götürecekti. Türkiye ise taksim çözümünde ısrar ettiğini açıklamıştır. Türk kamuoyu da taksimi öngörmediği için plana büyük tepki göstermiş ve "ya taksim, ya ölüm" sloganlı mitinglere on binlerce kişi katılmıştır.²⁹⁹

Yunanistan Hükümeti ve Kıbrıslı Rumlar Macmillian'ın bu önerisinin parçalanmakla eşdeğer olduğunu söyleyerek kabul etmemişlerdir. Macmillan Planı kabul edilmemesine rağmen İngiltere tarafından uygulamaya koyuldu. Bu plan gereğince Türkiye temsilcisinin 1 Ekim 1958'de resmen ve fiilen göreve başlaması üzerine Yunanistan Aralık 1958'de Türkiye temsilcileri ile Kıbrıs sorununu görüşmek üzere bir araya geldi. Katılımcılar ilk kez Enosis ve parçalanmayı öngörmeyen, bağımsız Kıbrıs kavramı üzerinde görüşmüştür.

1958 senesi, Kıbrıs konusunun sonuca bağlanması yönünde büyük ilerlemenin kaydedildiği bir yıl olmuştur. 1958 senesinin aralık ayında ortaya çıkan "Bağımsız Kıbrıs" formülü Yunan ve Türk taraflarını kısmen birbirine yaklaştırmıştır.³⁰⁰

Adadaki iki toplum arasındaki çatışmaların 1959 senesinde bir iç savaşa dönüşmeye başlaması üzerine Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın dışişleri bakanları bir çözüm bulmak amacıyla 5 Şubat 1959 tarihinde Zürih'te toplanarak sorunu müzakere etmeye başlamışlardır. Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının liderlerinin de görüşlerinin alındığı görüşmelerin sonunda Kıbrıs'ta Türkler ve Rumların ortaklığına dayalı müstakil bir devletin kurulması konusunda anlaşmaya varılmış ve Türkiye

²⁹⁸ *Türk Dış Politikası*, s.606.

²⁹⁹ EKİNCİKLİ, *İnönü-Bayaz Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, s. 308-309.

³⁰⁰ ÇOPUR, İzzettin, *1974 Barış Hârekatı ve Anılar*, İstanbul, Kastaş Yay., 2014, s. 36.

Başbakanı Adnan Menderes ile Yunanistan Başbakanı Karamanlis 11 Şubat 1959 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'ni oluşturan antlaşmaların temelini teşkil eden Zürih Antlaşmasını imzalamışlardır. Aynı tarihte Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof, İngiliz Dışişleri Bakanı ile görüşmek için Londra'ya gitmişlerdir. 11-16 Şubat 1959 tarihleri arasında süren müzakerelerin sonunda İngiltere Zürih'te varılan antlaşma ile mutabık kalmıştır. Böylece Kıbrıs'ın güneyinde 98 milkare toprağın (Digelya ve Episkopi) İngiltere'ye verilmesini kabul etmiş ve bunun neticesinde Türkiye, İngiltere, Yunanistan, Kıbrıs Türk toplumun temsil eden Dr. Fazıl Küçük Rum toplumunu temsil eden Makarios'un arasında 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşması imzalanmış bu antlaşma ile Kıbrıs'ta Türkler ve Rumların eşit siyasi haklarına ve ortaklığına dayalı olarak egemen bir devletin kurulması fiilen gerçekleşmiştir.³⁰¹

2. Adada Türk Örgütlenmesi

Kıbrıs Türklerinde ilk siyasi örgütlenme adanın İngiliz yönetimine geçtiği senelerden sonra başlamıştır. Adadaki İlk Türk örgütlenmesi 1886'da kurulan Kırcaathane-i Osmani'dir. Belli bir tüzüğü ve kayıtlı üyeleri olmasa da toplumsal sorunların aydınlar tarafından tartışılması sebebiyle bir siyasi örgütlenme niteliği taşımıştır. Adadaki ilk Türk matbaasını kuran bu örgüt 25 Aralık 1891'de İlk Türk gazetesi olan Zaman Gazetesini yayınlamıştır. 1914'ün sonlarında ise Türkiye ile Birleşme Örgütü adı altında adada ilk Türk yeraltı direniş örgütü kurulmuştur. İngiliz yönetimine karşı bir kurtuluş hareketi planlayan bu örgüt bir ihbar sonucu dağıtılmış ve örgütün önde gelen isimleri tutuklanmıştır. 10-12 Aralık 1918'de adada Müftü Hacı Hafız Ziyaattin ve Mehmet Remzi Okan'ın öncülüğünde Kıbrıs'ın yeniden Osmanlı Devletine iade edilmesi hedefiyle yaklaşık 200 delegenin katılımıyla toplanan Meclis-i Milli tüzeli kişiliği olmasa da bir siyasi örgütlenme biçimi olmuştur. Kıbrıs Türklerinin siyasi parti niteliğindeki ilk örgütlenmesi ise müftü ve öğretmen Hacı Hafız Ziyai Efendi tarafından 1924'te kurulan Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi olmuştur.³⁰²

Kıbrıs sorunu sürecinde, 1923 Lozan Antlaşması ile başlayan yeni dönemde Türkiye adadaki statükoyu koruma politikası izleyerek İngilizler ile karşı karşıya

³⁰¹ ALTUN, Ali Fikret, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, s. 34-35.

³⁰² BOZKURT, İsmail, *KKTC'de Siyasal Partiler*, Avrupa Birliği kışkıracısında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını), Edt. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil, Ankara, HD Yayıncılık ve Matbaacılık Ltd Şti., 2001, s. 239-240.

kalmamaya hatta karşılıklı ilişkileri daha fazla pekiştirmeye yönelik bir tutum sergilediği için adadaki Türk halkı kendi başının çaresine bakmak zorunda kalmış ve haklarını bizzat kendileri savunmaya başlamıştır. Bu bağlamda Kıbrıs Türk toplumunu yaptığı ilk ve en önemli iş adada kendi toplumsal liderliklerini oluşturmak olmuştur. Zaman zaman Türk kuruluşlarının birbirleriyle çekişmesi söz konusu olmakla birlikte sivil ve siyasi nitelikli bu kuruluşların hepsi 1949'da bir merkezde bütünleşmeyi başarabilecektir. Bu dönemde Kıbrıs'ta Türk toplumunun kurduğu belli başlı kuruluşlar şunlardır:³⁰³

a. Milli Cephe Partisi

1926'da Kıbrıs'a vali olarak atanan Sir Ronald Storrs, adada ayrımcı bir politika uygulayarak Türk toplumun haklarına son vermeye başlamıştır. Valinin nezdinde çalışan adadaki Kavanin Meclisindeki Türk temsilcilerin sayısı da azaltılmıştır. Böyle haksız bir ortamda 1930 seçimleri yaklaşırken İngiliz yönetiminin ayrımcı tavrına ve adadaki Türklerin haklarının gasp edilmesine karşı mücadele etme gereğine inanan Kıbrıslı Türk aydınları Mehmet Necati Özkan'ın (Mısırlızâde) liderliğinde Mili Cephe partisini kurmuşlardır.³⁰⁴

1930 seçimlerinden önce, İngiliz sömürge yönetiminin olumsuz tavrına ve Enosis peşinde koşan Rumlara karşı mücadele etmek gayesiyle kurulan bu partinin faaliyetleri, 1931 isyanını bahane eden adadaki İngilizler tarafından yasaklamıştır. İngilizler bu tarihte adadaki Kavanin Meclisini bile feshederek her türlü siyasi girişimi yasakladıkları için³⁰⁵ Milli Cephe Partisi 1940 senesine kadar çalışmalarını gizli olarak yürütse de İkinci Dünya Savaşı koşulları nedeniyle faaliyetlerine son vermiştir.³⁰⁶

b. Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK)

Kıbrıs'ta 1940 senesinden itibaren siyaset yasağının kaldırılmıştır. 1943 Belediye seçimlerinden önce Kıbrıs'taki Türkler kendi içinde Avukat Fadıl Korkut ile Necati Mısırlızâde'nin önderliğinde ve Dr. Fazıl Küçük ve Necmi Avkıran'ın

³⁰³ ÇEVİKEL, "İngiliz Sömürge Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları(1878-1960)", s. 231-258.

³⁰⁴ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 29.

³⁰⁵ ÇEVİKEL, "İngiliz Sömürge Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları(1878-1960)", s. 231-258.

³⁰⁶ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 29.

önderliğinde iki gruba bölünmüşlerdi.³⁰⁷ Ancak Belediye seçimlerine katılan Türklerin bu dağılımı ve Rumların artan Enosis faaliyetleri adadaki Türk aydınlarını ciddi olarak endişelendirmekteydi. 1942 senesinde Türkler arasındaki bölünmeye son vermek için Milli Cephe Partisinin önderleri etrafında ikiye ayrılan bu Türk grupları Fadıl Korkut başkanlığında birleştirildiler. Böylece adada KATAK (Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu) ortaya çıkmıştır. KATAK tüzüğü ve programı olan siyasi bir teşkilatlanmadır. KATAK tüzüğünün üçüncü maddesinde KATAK'ın kuruluş amacı şu şekilde özetlenmektedir: " Cemiyetin maksadı Kıbrıs Türk Azınlığının haklarını aramak, ilmi, iktisadi ve sınai seviyelerini yükseltmek ve umumiyetle Kıbrıs Türklerinin menfaatlerini temine çalışmaktır..."³⁰⁸ İngiliz sömürgeciliğine ve Enosis'e karşı aktif bir mücadele veren KATAK'ın kurulmasından bir sene sonra ziraatla ve ticaretle ilgili Türk birlikleri ve sendikaları da kurulmuştur.³⁰⁹

c. Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi

23 Nisan 1944 tarihinde Dr Fazıl Küçük'ün evinde yapılan bir toplantı ile kurulmuş bir partidir. 25 Nisan 1945 tarihli Halkın Sesi Gazetesinde verilen habere göre kendi evinde bir konuşma yapan Dr. Küçük 23 Nisan'da evinde yaptığı konuşmada partinin kurulma amacını şu şekilde açıklamıştır:" Bizim, yani bugünkü temelleri atılan partinin tek bir gaye ve tek bir hedefi vardır, o da kanuni ve meşru yollardan yürüyerek cemaatımız için sabah ve akşam refah çareleri aramaktır." 23 Nisanda yapılan oylamada Dr Küçük Genel Sekreterliğe (partide başkanlık yok), A. Pertev, Eczacı Münür, Faiz Kaymak ve Siret Bahçeli de yönetim kuruluna seçilmiştir. Aynı gün hedeflerini belirleyen parti bu hedefleri 29 Nisan 1944 tarihli Halkın Sesi Gazetesinde ilan etmiştir. Bu hedefler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Adada Enosis'e ve muhtariyete karşı gelmek
2. Yüksek mevkilere ve çeşitli dairelere yapılan Rum atamalarını protesto etmek ve aynı mevkilere Türklerin de atanması için mücadele etmek.
3. Türk cemaatının da Rum cemaatı gibi bağımsız bir cemaat liderine sahip olması için gerekli kanun ve tertibatın sağlanması.

³⁰⁷ ÇEVİKEL, " İngiliz Sömürge Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları(1878-1960)", s. 231-258.

³⁰⁸ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 34.

³⁰⁹ ÇEVİKEL, " İngiliz Sömürge Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları(1878-1960)", s. 231-258.

4. Rum cemaatına resmi din olarak " Yunan- Ortodoks " denildiği gibi Türk cemaatı için de sadece Müslüman yerine " Türk- Müslüman " denilmesi.
5. Türkiye'de öğrenim gören avukatlara da Kıbrıs'ta çalışma izninin verilmesinin sağlanması.
6. Türkiye'de olduğu gibi aile hukukunu düzenleyecek olan medeni bir aile hukukunun kabul edilmesini sağlamak.³¹⁰

Bu partinin adı bir süre sonra " Kıbrıs Türk'tür Partisi "ne dönüşmüştür. Şer'i mahkemelerinin kaldırılmasıyla yerine aile ilişkilerini tanzim edecek aile hukukunun getirilmesi konusu ve Türk vakıfları ile Türk okullarının idaresinin Kıbrıs Türk Cemaatine verilmesi hususu partinin üzerinde en çok çalıştığı konulardan olmuştur. Bu faaliyetlerle birlikte Dr. Fazıl Küçük artık Kıbrıs Türk toplumunun lideri olarak benimsenmeye başlanmıştır.³¹¹ Parti Türk toplumu içinde ciddi bir şekilde örgütlenmiş ve 10 yıl içinde başta vakıf ve müftü seçiminin Türk toplumuna devredilmesi gibi hedeflerinin büyük çoğunluğunu gerçekleştirmiştir.³¹²

d. Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri ve Kıbrıs Türk Kurumları Birliği

1940 senesine kadar Rumlar ile birlikte aynı sendikalara üye olan Türkler bu sendikaların adadaki Enosis faaliyetlerine yoğun destek vermeleri sonucu bu sendikalardan ayrılarak kendi bağımsız sendikalarını kurmaya başladılar. Bu sendikalardan ilki Niyazi Dağlı başkanlığındaki Türk Amele Birliğidir. Farklı mesleklerden katılımların olması sonucu bu sendikanın adı 1943'te Yapıcı ve Amele Birliği olarak değişmiştir. Bu birlik Milli Parti Başkanı Dr. Fazıl Küçük tarafından da desteklenmekteydi. 22 Ağustos 1944'te Kıbrıslı işçilerinin Enosis isteğini duyuran PEO sendikasına üye olan Türkler sendikanın bu yıkıcı tutumu üzerine PEO'dan ayrılarak Güneş Türk İşçileri Birliğini kurmuşlardır. Bu Birliğe Niyazi Dağlı başkanlığındaki Türk işçiler de katılım gösterince yüz bin civarındaki Türk işçisi bir çatı altında toplanmış oldu. İsmi sonradan Lefkoşa Türk İşçiler Birliği olarak değişen bu birliğin en büyük hedefi adadaki tüm kuruluşları bir çatı altında toplamak

³¹⁰ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 36.

³¹¹ ÇEVİKEL, "İngiliz Sömürge Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları(1878-1960)", s. 231-258

³¹² İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 36.

ve Enosisle topyekün mücadele etmek olmuştur. 1945'te çeşitli sendikaları kendi çatısı altında örgütleyen Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu kurulmuştur.³¹³

23 Aralık 1945'te Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumunun davetiyle KATAK, Milli Parti, Çiftçiler Birliği ve Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Kurumu birleşerek Kıbrıs Türk Kurumları Birliğini oluşturmuştur. Kurumun amacı adadaki Türklerin varlığını korumak, İngiliz Sömürge İdaresi ve Enosis'e karşı mücadele veren oluşumları birleştirmek ve bu kurumlar arasında eşgüdümü sağlamaktır.³¹⁴

e. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu ve Kıbrıs Milli Türk Birliği

1949 senesinde adadaki Rumların Enosis'e yönelik faaliyetlerinin artmasıyla Kıbrıs'taki tüm Türk Kurum ve kuruluşları tarafından oluşturulmuş olan bu örgütün başkanlığına Faiz Kaymak getirilmiştir. Kıbrıs Türk Partileri de aynı şekilde birleştirilerek Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB) kurulmuştur. KMTB'nin genel sekreterliğine de Dr. Fazıl Küçük getirilmiştir.³¹⁵

Kıbrıs'ta Türk kimliğinin ve Tür kültürünün devamını sağlamak isteyen Türkiye 1920'den beri yayınlanan Söz Gazetesi ve 1935'ten itibaren yayınlanan Ses Gazetesi aracılığıyla ayda 18 Pound göndererek adadaki Türk örgütlenmelerine maddi destekte bulunmuştur. Ayrıca Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonuna bir matbaa armağan eden Türkiye adadaki Türk halkı içinde Kemalist, anti sömürgeci fikirlerin ve liderlerin yetişmesi için büyük çaba göstermiştir. Dr. Küçük tarafından 1942 senesinde Halkın Sesi Gazetesinin yayınlanması ve ardından KATAK'ın kurulması, 1944'te Kıbrıs Türk Milli Halk Partisinin kurulması, 1949'da Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonunun oluşturulması adadaki iç siyasal yaşamın oldukça hareketlenmesine neden olmuştur. 1948 ve 1949 Kıbrıs mitinglerini 1949'da N. Özkan'ın yayınladığı İstiklal Gazetesi ve İstiklal Partisi'ni kurması izledi. Bu dönemde N. Özkan ve Dr. Küçük arasında Türkiye'deki çok partili siyasi hayata paralel olarak şekilde gelişen ve adadaki Türk toplumunun sözcüsünün kim olacağına dair bir çekişmenin yaşandığı gözlenmiştir. Adadaki İki liderde Türkiye'deki partilerden güç almaya çalışmıştır. M. Necati Özkan kendisini CHP'li ve bu partinin adadaki temsilcisi olarak görürken Dr Küçük'ü ise Menderesci ve

³¹³ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 37.

³¹⁴ ÇEVİKEL, "İngiliz Sömürge Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları(1878-1960)", s. 231-258.

³¹⁵ ÇEVİKEL, "İngiliz Sömürge Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları(1878-1960)", s. 231-258.

Bayarcı olmakla nitelendirmiştir. Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu kurulduktan sonra Rauf Denktaş ve Faiz Kaymak arasında da buna benzer bir durum yaşanmıştır. Faiz Kaymak ilerleyen zamanlarda yayınladığı anılarında Türkiye'nin genç ve dinamik bir lider olan Denktaş'ı tercih ettiğini ifade etmiştir. Kıbrıs'ta 1960 senesine böyle bir atmosfer içinde gelinmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti Kurulurken siyasal yaşamda liderlik yarışı da bir noktada durulmuştur. Dr Küçük birinci adam olurken Rauf Denktaş ise ikinci adam olmuştur.³¹⁶

f. Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)

EOKA yeraltı teşkilatının 1Nisan 1955 tarihinde başlangıçta sadece İngilizlere ve daha sonra Kıbrıs Türk Halkına karşı giriştiği silahlı saldırılar 1959 senesine kadar giderek artan bir şiddetle devam etmiştir. Yasa dışı bir örgüt olan EOKA Kıbrıs'ta yaşayan Türk halkı ve İngilizlerin canına ve malına büyük zararlar vermiştir. 1955-1959 yılları arasında, 142 İngiliz, 84 Türk ve 278 Rum olmak üzere toplam 504 insan acımasızca katledilmiştir.³¹⁷

1950' de gerçekleşen Enosis plebisiti, 1955'te cereyan eden EOKA eylemleri, Kıbrıs Türklerine yönelik saldırı ve katliam tehlikeleri Adadaki Türklerin haklı olarak savunma ihtiyacını gündeme getirdi. ³¹⁸ Milliyetçilik duyguları gittikçe kamçılanan varlığını güvence altına almak ıve Kıbrıs'ın Yunanistan' a ilhak edilmesini önlemek için 1955-1958 yılları arasında öncelikle " 9 Eylül Cephesi ", " Volkan " ve Kara Çete gibi yerel gizli örgütler kurarak Rumların taarruzlarına karşı silahlı nefsi müdafaaya başlamışlardır.³¹⁹

Enosis tehlikesinin gittikçe büyüdüğü günlerde disiplinli, örgütlü ve siyasi liderlikle uyum içerisinde çalışabilecek ciddi bir yer altı örgütüne ihtiyaç duyulmuştur. İşte bu buhranlı ortamda Kıbrıs'ta Rauf R. Denktaş sahneye çıkarak " Enosis'e karşı gerekirse dağlara çekilir, silahlı direnişi başlatırız" demiştir. Bu

³¹⁶ İSMAİL, Sabahattin, " Kıbrıs Üzerine Bildiriler" (Tarih İçinde Kıbrıs Türklerinde Siyasal Yaşam), Lefkoşa, CYREP Yay., Ocak 1998, s. 133-138.

³¹⁷ ALTUN, , Ali Fikret, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, s.33.

³¹⁸ CÖMERT, Servet, "Kıbrıs Sorunu: Tarihsel Perspektif ve Annan Planı Eleştirisi", Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma, Ed. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yay., No: 746, Aralık 2004, s .344.

³¹⁹ ALTUN, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, s.33-34.

gelişmeler üzerine 1957'de Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurulmuş ve bu teşkilat kısa sürede ada çapında örgütlenerek ilk direniş hücrelerini oluşturmuştur.³²⁰

27 Temmuz 1957 tarihinde Rauf Denktaş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi tarafından Lefkoşa'da kurulan TMT bir saldırı ve tedhiş örgütü değildir. EOKA'dan 2.5 sene sonra Türklere yönelik saldırıların yoğunlaşması üzerine kurulmuş olması ve faaliyette olduğu sürece hiçbir Rum köyüne saldırmamış olmaması, eğittiği Türk gençlerini buldukları yerleri savunmakla yetkili kılması bunu kanıtlar niteliktedir. TMT'nin amaçları şu şekilde ifade edilebilir.

1. Adadaki Türklerin güvenliğini sağlamak,
2. Enosis'e ve bu hedef kapsamında yapılan teröre karşı durmak
3. Enosis davasını savunan AKEL'in Türk toplumu içinde ideolojik etkinlik kurmasını ve iç cepheyi bölmesini önlemek ve Türk toplumunun birliğini bütünlüğünü sağlamak,
4. Kıbrıslı Türklere yapılacak saldırıları geri püskürtmek,
5. Kıbrıslı Türklerin haklarını savunmak,
6. Kıbrıslı Türklerin anavatanı Türkiye ile bağlılığını sürdürmek.³²¹

Rum-Yunan ikilisinin adada sürdüğü ve giderek tırmandırdığı" düşük şiddette harp" karşısında Piyade Yarbay Ali Rıza Vuruşkan Lefkoşa İş Bankası Müdür Yardımcısı olarak adaya gönderilmiş ve adada farklı isimler altında direniş gösteren örgütleri 1Ağustos 1958 tarihinde bir araya getirerek bu örgütleri TMT adı altında birleştirip yeniden teşkilatlandırmıştı. Bu dönemde Kıbrıs Türk halkının umudu olan TMT Türk halkının Enosis'e karşı olduğunu kararlılıkla ortaya koymuş, adanın eski sahibi olan Türkiye'ye iade edilmesini, bu mümkün olmadığı takdirde Kıbrıs'ın Türk ve Rum toplumu arasında taksim edilmesi için kutsal özgürlük mücadelesine başlamıştır.³²²

TMT, ilkeleri doğrultusunda verdiği mücadelesinde başarılı olmuş, 1958-1960 ve 1963-1974 döneminde Kıbrıs Türk halkının direnişini örgütlemiş ve halkın Rum saldırıları karşısında ayakta kalmasını sağlamıştır.³²³

³²⁰ CÖMERT, Servet, "Kıbrıs Sorunu: Tarihsel Perspektif ve Annan Planı Eleştirisi", s. 344.

³²¹ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 46.

³²² ALTUN, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, s. 34.

³²³ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 46.

B. Uluslararası Antlaşmalar ve Kıbrıs Cumhuriyeti

1. Zürih ve Londra Antlaşmaları

1958 senesinin Kasım ayına kadar beşince defa BM'ye başvuran Yunanistan bu sefer taktik değiştirerek self-determination ilkesine sarılmaktan vazgeçmiş ve konu için sadece Kıbrıs sorunu başlığını kullanmayı tercih etmiştir. Yunanistan'ın gayesi Macmillan Planı'nı ve taksim tezini önleyerek asıl hedeflerini bir maske altında gerçekleştirmektir. Bağımsızlık maskesini takan Yunanistan'ın Enosisten vazgeçmek gibi bir niyeti yoktu. Aynı tarihlerde Makarios, New York Times'a verdiği demeçte Kıbrıs Adası'nda bağımsızlığa karşın yine de nihai hedefin Enosis olduğunu ama bu hedefe BM'nin iznini alarak ulaşmak istediklerini açıklamıştır.³²⁴

Kıbrıs'a kademeli olarak bağımsızlık verilmesini öngören Radcliffe Anayasa taslağı ve Macmillan Planı gibi İngiltere'nin önerileri üzerinde uzlaşma sağlayamayan Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanları F. R. Zorlu ve Evangelos Averof'un Ocak 1959'da Paris'te yaptıkları hazırlık çalışmalarından sonra Türkiye Başbakanı A. Menderes ile Yunanistan Başbakanı Konstantin Karamanlis 5 Şubat 1959'da Zürih'te bir araya gelmişlerdir.³²⁵ İki ülkenin Dışişleri Bakanlarının da katıldığı altı günlük toplantının sonunda kesin çözüm içeren bir antlaşmaya varılmıştı. Yayımlana bildiride Kıbrıs sorununun kesin bir çözüme kavuşacağına inanıldığı ifade edilerek bundan sonra İngiltere'nin de katılımını sağlamak için görüşmelere Londra'da devam edileceği açıklanmıştır. Londra'da sürdürülecek görüşmelere Kıbrıs Türk toplumunun liderleri Dr. Fazıl Küçük ile Rauf Denktaş'ın da katılmaları sağlanmıştır. Başbakan Menderes, uçağının Londra yakınlarında düşmesi ve 16 kişinin ölümüyle sonuçlanan bu kazada kendisinin de hafif yaralar almasına rağmen Londra'daki konferansa katılmıştır.³²⁶ Türk ve Yunan Başbakanlarının müzakeresi 11 Şubat'ta bağımsız bir Kıbrıs Devleti'nin kurulması prensibine dayalı bir antlaşma ile neticelenmiştir. Zürih Antlaşmasının hükümleri 19 Şubat'ta Londra'da Türkiye ve Yunanistan'a yanında İngiltere ve Kıbrıs'taki iki toplumun

³²⁴ GAZİOĞLU, Ahmet C., "Ada'daki İki Devlete Dayalı İkinci Kıbrıs Cumhuriyeti Bir Hayal mi?", Hz: Orbay Deliceirmak, Haklılık ve Kararlılık(Tepkiler Demeti), Lefkoşa, Şubat 1993, s.108-134

³²⁵ Kıbrıs Sorunu: Çözüm Zamanı, TESAV Yay., No:22, 1.B, 2003, s.6

³²⁶ TURAN, *Türk Devrim Tarihi IV*, s. 184.

temsilcileri olan Başpiskopos Makarios ve Dr. Fazıl Küçük'ün de imzalarını taşıyan yeni bir siyasi belge ile benimsenmiştir.³²⁷

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasında Türkiye Dışişleri Bakanı Zorlu'nun büyük çabası ve katkıları olmuştur. 4 Aralık 1958 tarihinde BM Siyasi Komitesinde Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof'u yenilgiye uğratan Zorlu aynı zamanda onu BM'de verdiği mücadeleden dolayı kutlayarak kendisine sorunu çözmek için karşılıklı müzakere çözümü önererek hem aradaki buzları eritmeyi başarmış hem de Kıbrıs'ta ortaklık Cumhuriyeti'nin kuruluşuna yola açan görüşmeleri başlatmıştır. İki Dışişleri bakanının Paris'teki görüşmelerini Zürih'te yapılan görüşmeler izledi ve toplumların siyasi eşitliğine dayalı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin doğuşunu gerçekleştiren antlaşma çerçevesi ortaya çıktı. İngiltere ise adada egemen İngiliz üsleri bulunması koşuluyla Kıbrıs'ın egemenliğini Kıbrıs Rum ve Türk toplumlarına müştereken devretmeyi kabul etmiştir. İngiltere Başbakanı Macmillan "Riding the Storm" adlı anılarında Kıbrıs ile ilgili Türk-Yunan müzakerelerinde dikkate alınması gereken İngiliz görüşlerini "İstedığımız Doğu Akdeniz'de bir Cibraltar (Cebel-i Tarık)'dır. Adadaki üslerimiz egemen olmalıdır" ifadeleriyle özetlemiştir. Macmillan ayrıca İngiltere'nin Kıbrıs'ta iki toplum ve üç hükümete arasında işbirliğine dayanacak bir planı memnuniyetle karşıladığını belirtmektedir. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere İngiltere Kıbrıs'ta iki toplumun varlığını ve eşitliğini kabul etmekte ve uzlaşmanın ancak bu iki toplumun işbirliğiyle gerçekleşeceğine inanmaktaydı. 1959'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu gerçekleştiren antlaşmanın temelinde yatan ana ilke işte bu gerçekten kaynaklanmıştır.³²⁸

2. Garanti ve İttifak Antlaşmaları

2.1. Garanti Antlaşması

Zürih ve Londra Antlaşmalarının yanında Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında bir Garanti Antlaşması imzalanmıştır. Garanti Antlaşması adanın taksimini ve bir başka devlet ile birleşmesini önlemiş; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye Kıbrıs'ın bağımsızlığının korunması ve sınır bütünlüğünün sağlanması ayrıca cumhuriyetinin muhafaza edilmesi ve anayasaya saygının korunması için adaya müdahale etme hakkı tanıyordu. Adada düzenin bozulması durumunda bu devletler ortak olarak meseleyi görüşüp uzlaşmaya

³²⁷ Kıbrıs Sorunu: Çözüm Zamanı, s.6.

³²⁸ GAZİOĞLU, "Ada'daki İki Devlete Dayalı İkinci Kıbrıs Cumhuriyeti Bir Hayal mi?", s.108-134.

varacaklar ve gerekirse müdahalede bulunabileceklerdir. Ortak müdahale imkânı olmaz ise garantör durumundaki her bir devlet düzenin sağlanması için adada müdahale hakkına sahip olacaktır.³²⁹ Garanti antlaşmasının önemli özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Garanti Antlaşmasının birinci maddesine göre Kıbrıs Cumhuriyeti herhangi bir devlet ile siyasi ve iktisadi birleşmeye tamamen veya kısmen katılmamayı taahhüt eder.
2. İkinci maddeye göre Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasa maddeleri ile meydana getirilen durumu tanıır ve garanti eder.³³⁰
3. Üçüncü maddeye göre antlaşmanın hükümlerine uyulmaması halinde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere antlaşma hükümlerine saygı gösterilmesini sağlamak için birbirleriyle görüşme ve danışmada bulunmayı garanti eder. Birlikte ve uzlaşarak hareket etme mümkün olmadığı takdirde garantör devletlerden her biri bu antlaşmayla meydana getirilen düzeni tekrar kurmak amacıyla harekete geçme hakkını muhafaza eder.
4. Dördüncü maddeye göre antlaşma imzalandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer. Garanti Antlaşmasını imzalayan devletler BM Antlaşmasının 102. maddesine uyarak bu antlaşmayı en kısa zamanda BM Genel Sekreterliğine tescil ettirmeyi deruhte ederler.³³¹ Dördüncü maddenin son paragrafında ise ortak veya uzlaşarak hareket etme olası olmadığı takdirde garantör her üç devletten biri bu antlaşma ile kurulan düzeni tekrar sağlamak amacıyla harekete geçmek hakkını saklı tutar ifadesi yer almıştır.³³²

Garanti Antlaşmasıyla Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruma, güvenliğini koruma ve devletin anayasasına saygı gösterme yükümlülükleri altına girmiş ve devletin bu özellikleri Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantisi altına alınmıştır.³³³

Türkiye, 1974 Barış Harekâtını, Garanti Antlaşmasının dördüncü maddesinin kendisine verdiği hakka dayanarak gerçekleştirmiştir. Bu sebeple 1974 Barış

³²⁹ BOZKURT, DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 22.

³³⁰ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 55.

³³¹ BOZKURT, DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 22-23.

³³² SOMUNCUĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 55.

³³³ BOZKURT, DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 22.

Harekâtı uluslararası bir antlaşmadan doğan bir hakkın kullanılarak, o antlaşmanın yüklediği sorumlulukların yerine getirilmesini ifade eder.³³⁴

2.2. İttifak Antlaşması

Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan ittifak Antlaşmasının birinci ve ikinci maddesinde antlaşmanın imzalanma amacı ortaya koyulmuştur. Birinci maddede antlaşmayı imzalayan devletler ortak savunmaları için işbirliği yapmayı ve bu savunma dolayısıyla ortaya çıkan sorunlarda birbirlerine danışmayı yükümlenirler ifadesi yer almıştır. İkinci maddede ise antlaşmanın tarafları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına veya toprak bütünlüğüne karşı doğrudan veya dolaylı yöneltilen herhangi bir hücum ve saldırganlığa karşı koymayı yükümlenirler ifadesi yer almıştır.³³⁵ Üçüncü maddede göre birinci ve ikinci maddede belirtilen amaca erişmek için taraflar, Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarında üçlü bir karargâh kuracaklardır. Bu üçlü karargâha katılacak Yunan askerlerinin sayısı 950, Türk askerlerinin sayısı ise 650 olarak belirlenmiştir.³³⁶ Ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı ve yardımcısı anlaşarak Yunan ve Türk hükümetlerinden birliklerini arttırmayı ve azaltmayı talep edebileceklerdir. Yunan ve Türk birlikleri içinde yer alan subaylar Kıbrıs ordusunun eğitiminden de sorumlu olacaklardır. Bu üçlü karargâhın komutanlığı Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs Cumhurbaşkanı ile yardımcısının atayacağı Yunan, Türk ve Kıbrıslı generaller tarafından bir sene süre ile rotasyonla yürütülecektir. Ayrıca Yunanistan, Türkiye ve Kıbrıs Dışişleri bakanlarından oluşan ortak bir komite ittifakın en üst organı olacak ve bu üç devletin hükümetlerinin sunacakları ittifakı ilgilendiren sorunları inceleyeceklerdir.³³⁷

C. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarının 5-11 Şubat 1959 tarihleri arasında Zürih'te Kıbrıs Cumhuriyetinin kuruluşuna ve devlet yapısına ilişkin hazırladıkları antlaşma metni 17 Şubat'ta toplanan Londra zirvesinin bitiminde 19 Şubat 1959 tarihinde İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Başbakanları ile Kıbrıs Rum toplumu adına Makarios ve Kıbrıs Türk toplumu adına Dr. Fazıl Küçük tarafından

³³⁴ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 55.

³³⁵ ORAN, *Türk Dış Politikası*, s.612.

³³⁶ SOMUNCUĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 55.

³³⁷ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 56.

imzalanmıştır. Bir memorandum ve dokuz ek içeriğiyle karmaşık bir bütün oluşturan Zürih ve Londra Antlaşmalarında yer alan ek belgeler şunlardır:

1. Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasına ilişkin temel antlaşma,
2. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanan Garanti Antlaşması,
3. Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan İttifak Antlaşması,
4. İngiltere'nin bu belgeleri üstlere ilişkin bazı esaslar eklenmesi şartıyla kabul ettiğine dair 17 Şubat tarihli bildiri,
5. Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarının İngiliz bildirisini kabul ettiklerini gösteren belge,
6. Rum toplumu ve Türk toplumu temsilcilerinin bu belgeleri kabul ettiğine dair bildiri,
7. Kıbrıs Anayasası ve ilgili belgelerin yürürlüğe konması için alınacak geçici önlemlerle ilişkin sözleşme,
8. Kıbrıs başkanlık sistemi konusu.³³⁸

Londra Antlaşmasını imzalayan İngiltere, Zürih'te (İsviçre) Türkiye ile Yunanistan arasında yapılmış olan Zürih antlaşmasını kabul etmiş oluyordu. Buna karşılık antlaşma ile İngiltere'ye adada üs kurma hakkı veriliyordu. Kıbrıs bağımsız bir cumhuriyet olacaktı. Bu yeni Cumhuriyet'in varlığı İngiltere, Yunanistan ve Türkiye tarafından garanti altına alınıyordu.³³⁹ Zürih ve Londra Antlaşmaları gereğince Kıbrıs'ta geçici bir hükümet kuruldu. Kıbrıs Cumhuriyeti anayasa tasarısını, yönetimin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devredilmesini hazırlamak ve Londra Konferansında alınan kararları uygulamaya koyabilmek ve son antlaşmaları düzenlemek gayesiyle Londra ve Lefkoşa'da komisyonlar oluşturulmuştur. Komisyonlarda İngiltere'ye bırakılacak üsler ve Rumların Türk toplumuna verilen hakları çok bulması gibi meselelerde görüş ayrılıkları yaşandığı için bu komisyonların çalışmaları bir yıldan fazla sürmüştür. Ancak 1960 senesi Temmuz ayı başlarında bu fikir ayrılıkları konusunda bir çözüm sağlanarak anayasa taslağına da son şekli verilmiştir. İngiliz Parlamentosu 21 Temmuz 1960'ta Kıbrıs'ın bir cumhuriyet olması ile ilgili kanun tasarısını kabul etti ve bu tasarı 29 Temmuz 1960

³³⁸ DOĞAN, Hasan Hüseyin, "Kıbrıs'ın Kiraya Verilmesi: Tarihsel Süreci ve Türk Dış Politikası Gündemine Yeniden Taşınması", EDT. İrfan Kalaycı, Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir tartışma, Ankara, Nobel Yay. NO:746, 1.B, 2004, s. 359-380.

³³⁹ TURAN, *Türk Devrim Tarihi IV*, s. 184.

gününde İngiltere Kraliçesi tarafından onaylanmıştır. 1960 Kıbrıs Kanunu ismini taşıyan bu metne dayanarak Kraliçe tarafından 3 Ağustos 1960'ta "1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Emirnamesi" çıkarılmıştır. Bu emirnameye göre Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası 16 Ağustos 1960'ta yürürlüğe girecekti. Bu çalışmalardan sonra Kıbrıs ile hazırlanan anayasa metinleri 16 Ağustos 1960 günü Lefkoşa'da Türkiye'yi temsil eden Başkonsolos, Yunanistan temsilcisi, İngiltere adına vali, Türk toplumu lideri Dr. Fazıl Küçük ve Rum toplumu lideri Makarios tarafından imzalanmış ve aynı gün Kıbrıs Devleti anayasası yürürlüğe girmiştir. Bu şekilde 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti ve bağımsızlığı ilan edilmiştir. İttifak Antlaşması gereğince aynı gün Türk ve Yunan kuvvetleri Kıbrıs'a çıkarken İngiliz kuvvetleri de adada kendilerine bırakılan üslere çekilmiştir.³⁴⁰ Böylece 1959 Zürih ve Londra Antlaşmalarına uygun olarak anayasanın hazırlanması ve Kuruluş ile Garanti Antlaşmalarının ilgili taraflarca imzalanmasından sonra 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs'ta iki uluslu bir Cumhuriyet doğmuştu.³⁴¹ Antlaşmalara göre Kıbrıs başkanlık hükümet sistemi ile yönetilen bağımsız bir devlettir.³⁴²

Zürih ve Londra Antlaşmalarına göre Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı ise Türk olacaktır. Bakanlar Kurulu 7 Rum, 3 Türk üyeden oluşacak, Temsilciler Meclisi 35 Rum, 15 Türk üyeden oluşacaktır. Cumhuriyet ordusunun % 60'ı Rum-%40'ı Türk ve memur kadrolarının %70'i Rum-%30'u Türk fertlerinden oluşacaktır.³⁴³ Ayrıca her iki toplumun kendi iç işlerine bakacak bir cemaat meclisi bulunacaktır. Bu meclis toplumsal harcamalar için vergi koyacak ayrıca din, eğitim ve kültür işlerinden de sorumlu olacaktır. İç güvenliği jandarma ve polis sağlayacaktır. Ceza davalarında mahkeme heyeti suçlunun ait olduğu toplumun yargıçlarından oluşacak, beş büyük şehirde ayrı belediyeler kurulacaktır.³⁴⁴ Maliye ve Savunma Bakanlığına bir Türk getirilecekti. Bir Anayasa Mahkemesi kurulacaktır. Kıbrıs'ta güvenliği sağlamak için bir Türk ve Yunan birliği de bulunacaktır. Türk birliğinin sayısı 650'yi, Yunan birliğinin sayısı ise 950'yi aşmayacaktır.³⁴⁵ Adada resmi dil Rumca ve Türkçe olacaktır. Cumhurbaşkanı Yardımcısının veto yetkisi vardır ve mühim konularda Türk üyelerinin ayrı oy çoğunluğu aranacaktır. Her iki

³⁴⁰ UÇAROL, *Siyasi Tarih*, s. 601-602.

³⁴¹ EMİNER, Çiler, *Bir Daha Asla, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi*, Aralık 1996, s.3.

³⁴² DOĞAN, "Kıbrıs'ın Kiraya Verilmesi", s.359-380.

³⁴³ SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 53-54.

³⁴⁴ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 54.

³⁴⁵ TURAN, *Türk Devrim Tarihi IV*, s. 184.

anavatanın kendi toplumlarına eğitim ve kültürel alanlarda mali yardımda bulunma hakkı olacaktı.³⁴⁶ Zürih ve Londra Antlaşmaları Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum toplumlarını bir azınlık ya da çoğunluk olarak değil, kendi kaderlerini tayin etme haklarını (self-determination) kullanan iki etnik topluluk olarak kabul etmiştir. Böylece adadaki Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar bu antlaşmalar ile adanın yönetiminde eşit siyasi haklar elde etmişlerdi. Zürih-Londra ile Garanti ve İttifak Antlaşmalarına dayalı olarak 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi üzerine İngiltere Kıbrıs üzerindeki hükümler ve idari tüm haklarını adadaki Türk ve Rum toplumuna bırakmıştır. Kıbrıs Adasının güneyinde yer alan ve toplam yüzölçümü 98 mil kare (157 kilometrekare) olan Digelya ve Episkopi üsleri ise İngiltere'nin egemenliği altında bir kraliyet toprağı olarak kalmıştı. Esasında Kıbrıs Cumhuriyeti eşit siyasi haklara sahip, iki toplumlu ortak bir yönetimi öngören fonksiyonel federal bir devlettir şeklinde ifade edilebilir. Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum toplumları kendi içinde ayrı din, eğitim, aile hukuku ve benzeri konularda otonom bir yönetime sahipti. Her iki toplumun da ayrı cemaat meclisleri olup bu meclisler yasama, yürütme ve yargı yetkisine sahip bulunuyordu. Bakanlar Konseyinde alınan kararları her iki toplumunda veto etme hakkı vardı.³⁴⁷ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Kıbrıs Türkleri Enosisi önleme ve Kıbrıs'ta var olma mücadelesinde önemli bir kazanım elde etmiş oluyordular. Çeşitli dönemlerden, çok uzun ve zorlu bir süreçten geçen, ilk önce adada bir Türk halkının var olduğunu ve bu halkın Enosis düşüncesine karşı olduğunu dünyaya duyuran Kıbrıs Türkleri Enosis'e karşı bir savunma tezi olan taksimi savunmuş ve sonunda ise Türkiye'nin de garantörlüğü altında ortak olduğu bir cumhuriyetin kurulmasına imza atarak adadaki Rum toplumu ile siyasi açıdan eşit bir duruma gelmiştir.³⁴⁸ Türk toplumu artık azınlık değil, kurucu ortaklık hakkına sahip siyasi açıdan Rumlar ile eşit statüde bir halk konumuna gelmişti.

Zürih ve Londra Antlaşmaları 23 Şubat'ta yürürlüğe koyulmuştur. Ancak bu antlaşmalar ile Kıbrıs sorununa getirilen çözüm muhalefet partilerce yeterli bulunmamış ve eleştirilmiştir. Antlaşmalar bu sebeple 4 Mart 1959'da TBMM'de 138 olumsuz ve 2 çekimser oya karşı 347 olumlu oyla onaylanmıştır.³⁴⁹ Başbakan

³⁴⁶ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 54.

³⁴⁷ ALTUN, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, s. 36.

³⁴⁸ İSMAİL, *Sabahattin, Kıbrıs Cumhuriyet Meclisi Nasıl İşgal Edildi?*, s.10.

³⁴⁹ TURAN, *Türk Devrim Tarihi IV*, s. 184.

Menderes ise antlaşmaların Türkiye için bir zafer ya da yenilgi olmadığını belirterek, " Türkiye'nin milli çıkarlarına ters düşmeyen ve aynı zamanda diğer tarafın hak ve çıkarlarını gözetken bir uzlaşma " olduğunu ifade etmiştir.³⁵⁰ Kıbrıs'ta yapılan seçimler ile Makarios Cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük ise Cumhurbaşkanı Yardımcısı olmuştur. Uzun çalışmalar neticesinde hazırlanan anayasa ise 6 Nisan 1960'da kabul edilmişti.³⁵¹ Adada kurulan bu kurulan yeni düzen uluslararası terminolojide " Fonksiyonel Federatif Sistem " olarak isimlendirilmiştir. Kısacası iki eşit kurucu ortağı olan bir devlet sistemi kurulmuştur. Adadaki kilise yönetimi ve bu kilise ile Rum siyasi liderliğinin başı olan Makarios ve adamları Kıbrıs'taki bu gelişmelerden memnun değildi. Hatta Makarios kuruluş antlaşmalarını baskı altında ve kerhen imzaladığını ifade ederek bundan sonra tüm enerjisini adada kurulan yeni düzeni bozmak için kullanacaktı. Bu sebeple Kıbrıs sorununda 1963 senesinden itibaren yeni bir sürece girilecekti.³⁵²

XIX. asırdan bu yana romantik Helen ulusçuluğundan kültürel olarak etkilenen Kıbrıslı Rumlar 1960 senesine gelindiğinde kendilerini Yunan ulusunun doğal bir parçası olarak kavramışlardır. Ancak adada bağımsız Kıbrıs Devletinin kurulması Kıbrıslı Rumları soydaşlarıyla değil önemsiz bir azınlık olarak gördükleri yurttaşları Kıbrıslı Türkler ile birlikte siyasi eşitlik ilkesi çerçevesinde aynı devlet çatısı altında yaşamaya zorluyordu. Makarios'un " Antlaşmalar bir ulus değil devlet yaratmıştır " sözünden ve Türkleri tanımlamak için kullandığı " Siniko istiho " (aynı mekânda ikamet eden, komşu) kavramından adada yurttaşlık kavramının kültürel temelli olduğunu ve az geliştiğini anlıyoruz. Bu nedenle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması adadaki Rum toplumunda bir heyecan yaratmamış tam tersine bir hayal kırıklığı yaşatmıştır. Bağımsız bir devlet kurulmasına rağmen adadaki Rum okullarında Helenizm'i övmeye yönelik eğitim sistemi devam ettiriliyordu.³⁵³

16 Ağustos'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edilmesiyle Yunanistan'ın Enosis düşüncesinden, Türkiye'nin de taksim tezinden vazgeçtiği kabul edilmiştir. Ancak daha sonra adada cereyan eden hadiseler Yunanistan'ın Enosis hedefinden vazgeçmediğini tam tersi Makarios'a darbe düzenlemeyi göze alacak derecede

³⁵⁰ HALE, William, *Türk Dış Politikası 1774-2000*, Çev. Petek Demir, İstanbul, Mart Matbaası, 2003, 134.

³⁵¹ TURAN, *Türk Devrim Tarihi IV*, s. 184.

³⁵² ÇEVİKEL, " İngiliz Sömürge Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları(1878-1960)", s. 231-258.

³⁵³ KIZILYÜREK, Niyazi, *Milliyetçilik Kışkırcısında Kıbrıs*, Edt. Kerem Ünüvar, İstanbul, İletişim Yay., 2002, s. 103-106.

Enosis'e sarıldığını işaret etmiştir. Adada bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ortaya çıkması Kıbrıs üzerindeki emperyalist emelleri zayıflamamış adanın artan stratejik değeri emperyalist yaklaşımların etkisinde ve onların kışkırtmasıyla adadaki iki halk arasındaki çatışmalar devam etmiştir. Adadaki çatışmaların kesilmemesi ve daha sonra cereyan eden mühim hadiseler Kıbrıs'taki Rum toplumunun ve Yunanistan'ın Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını Enosis hedefine ulaşmada bir geçiş dönemi olarak algıladıkları değerlendirmesinin yapılmasına yol açmıştır.³⁵⁴ Cumhuriyet anayasası ile Enosis ve taksim yasaklanmasına rağmen adadaki Rum liderliği tüm eski EOKA'cılarını Cumhuriyet'in kilit noktalarına yerleştirmiş ve Enosis faaliyetleri bizzat Makarios öncülüğünde sürdürülmüştür.³⁵⁵ Makarios 27 Kasım 1959 tarihinde yaptığı açıklamada: "Eser bitmedi, devrimin ruhu tamamlandı. Adamızın tarihsel seyri, hiçbir engel tarafından kesilemez. Şimdi mücadelemiz ve inancımızla refah ve ilerleme sağlayacak ve özlemlerimizi gerçekleştireceğiz" ifadesiyle Enosis arzusundan vazgeçmediğini vurgulamıştır.³⁵⁶ Nitekim Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından hemen sonra EOKA terör örgütünün siyasal zeminde kendisini ifade etmesine hizmet edecek olan ve EOKA'nın ileri gelenlerinin katılımıyla oluşan Milli Demokratik Mücadele Cephesi'nin (EDMA) ortaya çıkması ve Nikos Sampson tarafından Kıbrıs Rumları Koruma Teşkilatı (OPEK) adında bir sivil toplum teşkilatının kurulması bu değerlendirmeye yol açan başlangıç verileri arasında ifade edilebilir. Bir başka veri ise Nisan 1960'ta EOKA'nın kuruluş yıl dönümü münasebetiyle yapılan bir törende cumhurbaşkanlığı makamına oturan Makarios'un EOKA'yı öven ve EOKA'nın kutsal bir görev yaptığını ve bu görevi sürdürmesi gerektiğini ifade eden bir beyanda bulunmasıdır. Rum tarafının bu bakış açısı adadaki iki toplumun da rızası alınarak yeni kurulan Cumhuriyet idaresinin varlığına rağmen iki toplum arasındaki çatışmanın devam etmesine neden olmuştur.³⁵⁷ Bu nedenle Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrü uzun olmayacaktır. Enosisten vazgeçmeyen Makarios kendini güçlü gördüğü ve ortamı uygun bulduğu anda anayasanın uygulanamadığı savı ile adadaki Türklerin haklarını askıya alacaktır. Bu durum ise 1974 Barış Harekâtı ile sonuçlanan uzun bir bunalıma yol açmıştır.³⁵⁸

³⁵⁴ *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.25-26.

³⁵⁵ SOMUNCUĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 53-54.

³⁵⁶ KIZILYÜREK, Niyazi, *Milliyetçilik Kışkırtıcılığı Kıbrıs*, s.107-108

³⁵⁷ *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.25-26.

³⁵⁸ TURAN, *Türk Devrim Tarihi IV*, s. 185.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1960- 1974 KIBRIS OLAYLARI

I. ADADAKİ İKİ TOPLUM ARASINDAKİ ANLAŞMAZLIK KONULARI

A. Bağımsız Belediyeler Sorunu

Kıbrıs anlaşmazlığını çözümlenmeyi gaye edinen ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlayan Zürih ve Londra Antlaşmaları anayasa yürürlüğe girdikten kısa bir süre sonra Kıbrıs Rum liderleri tarafından bozulmaya ve uygulamada zorluklar çıkarılmaya başlanmıştır. Rum toplumu uygulamanın başında devlet görevlerine Türklerin %30 oranında alınmaları, ayrı Türk belediyelerinin olması, Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısının veto hakkı olması ve Kıbrıs Ordusunun kurulması gibi konularda anlaşmazlıklar çıkarmaya başlamışlardır. Yaşanan gelişmeler Rumların daha ilk andan itibaren Türkleri baskı altına almak istediklerini ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a katmak için çalıştıklarını gösterir.³⁵⁹

Makarios, bağımsızlıktan beş ay önce 1 Nisan 1960'ta EOKA'nın kuruluşunun beşinci yıl dönümü törenlerinde yaptığı konuşmalarda " Beklentilerimiz ve hayallerimiz Zürih ve Londra Antlaşmaları ile tam olarak gerçekleşmemiştir..." ifadesini kullanmıştır. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olduktan hemen sonra ise 27 Eylül 1960 tarihinde yaptığı bir açıklamada ise açıkça " Enosis ideali ölmemiştir!" ifadesini kullanmıştır. Her konuşmasında Zürih ve Londra Antlaşmalarından şikayet eden Makarios bu antlaşmaların Yunanistan ile birleşme konusunda verilen savaşın başlangıç noktasını oluşturduğu savında ısrar etmiştir.³⁶⁰

Rum ve Türk toplumu arasındaki anlaşmazlığın gelişmesinde ayrı Türk belediyeleri meselesi diğer konularla birlikte mühim bir rol oynamıştır. Ayrı belediyeler adada Rumların tedhiş hareketi sürerken Türklerin belediye hizmetleri

³⁵⁹ UÇAROL, *Siyasi Tarih*, s. 602.

³⁶⁰ GIBBONS, Hary Scott, *Kıbrıs'ta Soykırım*, Edt. Erol Fehim, Ankara, Özyurt Matbaası, 2.B, Nisan 2003, s.37

yapılmadığından kendi hizmetlerini kendilerinin görmesi için Lefkoşa ve diğer kentlerde 1958'de kurmuş oldukları Türk belediyeleriydi.³⁶¹

Makarios'un Türk toplumuna hizmet vermek için kurulmuş Türk Belediyelerine yönelik takındığı olumsuz tavır adada tansiyonun yükselmesine neden olmuştur. Türk Belediyeleri Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın kabulünden önce de vardı ve Cumhuriyet'in Anayasası yapılırken bu fiili durumu hukukileştirecek bir hüküm anayasaya koyulmuştu ve Rum toplumu belediyeler ile ilgili bu hükmün de yer aldığı anayasayı kabul etmişti. Ancak 1962 senesinde Türk belediyelerinin bu fiili durumunu hukukileştirmek için anayasada yer alan ilgili hükmün hayata geçirilmesine olanak verecek bir kanunun çıkarılmasının gündeme gelmesi soruna yol açmıştır. Adadaki Tür kesimi böyle bir kanunun çıkarılması gerektiğini ve bu hususta geç kalındığını savunurken; Makarios ise Türk belediyeleri ile ilgili kanunun çıkarılmasının Kıbrıs'ın taksimi manasına geleceği tezinden hareket ederek söz konusu yasanın çıkarılmasını engellemiştir.³⁶²

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasınının 173. maddesine göre beş büyük şehirde (Lefkoşa, Limasol, Mağusa, Baf ve Larnaka) Rumların ve Türklerin ayrı ayrı belediyeler kurması öngörülmekteydi. Ancak bu belediyelerin sınırlarını çizmek ve yetki alanlarını tespit etmek Kıbrıs Rum toplumunun uzlaşmaz tavırları nedeniyle mümkün olmamıştır. Anayasa belediyeler ilgili kanunların altı ay içinde yapılmasını öngörmesine karşın, Makarios Türk Belediyelerinin hukuken tanınmasının adanın taksimine doğru bir adım olduğunu ileri sürerek bağımsız Türk belediyelerinin kurulmasına yönelik yasaı çıkartmamıştır. 31 Aralık 1962 tarihinde belediyeler kanununun uzatılması teklifi çoğunluğu elinde bulunduran temsilciler meclisinde reddedilmiştir.³⁶³

Cumhurbaşkanı Makarios ve Kıbrıs Rum toplumunun tavırlarından Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasından rahatsızlık duydukları aşikârdı. Makarios Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda değişiklik yapılması konusunu Türkiye Hükümeti ile görüşmek için 22-26 Kasım tarihleri arasında Ankara'yı ziyaret etmiştir. Ancak yapılan görüşmelerde Makarios'un tüm değişiklik teklifleri, Kıbrıslı Türklerin yaşama teminatı ile alakalı olduğu için Türk Hükümeti tarafından reddedilmiştir.

³⁶¹ UÇAROL, *Siyasi Tarih*, s. 602-603.

³⁶² ÖZTÜRK, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.26-27.

³⁶³ ALASYA, *Tarihte Kıbrıs*, s.214-215.

Cumhurbaşkanı Makarios'un bu tavrı karşısında Kıbrıslı Türkler 29 Aralık 1962 tarihinde yaptıkları bir açıklama ile 1 Ocak 1963 tarihinden itibaren beş büyük şehirde kendi belediyelerini işletmeye karar verdiklerini ifade etmişlerdir. Makarios ise Türklerin kuracağı bu belediyeleri tanımayacağını ve beş büyük şehir belediyesinin hükümetin kontrolü altına alındığını bildirdi. Makarios'un bu kararı anayasaya resmen aykırıydı. Cumhurbaşkanı Makarios 1962 senesinin Mart ayında bu beş büyük şehirde tek bir belediye kurulması ve belediyelerde Türklerin nüfusları nispetinde temsil edilmesi gereğini ileri sürmüştür. Ancak Makarios'un bu teklifi Kıbrıs Türk toplumu tarafından kabul edilmemiştir.³⁶⁴

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın bu surette açıkça çiğnenmesi üzerine Türk toplumu belediyeler konusuyla ilgili olarak Kıbrıs Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.³⁶⁵ Rumlar davayı kabul etmişler ancak Türklerin haklı bulunduğu Anayasa Mahkemesi kararının Kıbrıs Rum kesimi tarafından tanımayacağını ilan etmişlerdir. Bu durum anayasanın ihlalinin hukuken geçerlilik kazanması ve adada Kıbrıslı Rumlar ve Türkler arasındaki uyuşmazlıkların getirilebileceği tek bağımsız merci olan Yüksek Anayasa Mahkemesinin işlemez hale getirilmesi demektir.³⁶⁶ Türkleri haklı bulan Anayasa Mahkemesinin kararını Rum toplumunun liderleri uygulamadığı gibi Anayasa Mahkemesinin tarafsız başkanı Alman Profesörü Forsthoff'u 1963'te istifaya mecbur etmişlerdir.³⁶⁷ Kıbrıs Anayasa Başkanı Profesör Forsthoff ve Yardımcısı Alman hukukçu Dr. Christian Heinze anayasa ihlallerini ortaya koydukları için Kıbrıs Rum toplumu liderleri için önemli bir sorun haline gelmişlerdi. Bunun üzerine Rum liderleri bu şahsiyetlerin saygınlıklarını zedelemek ve onları istifaya mecbur etmek için dedikodu kampanyası başlatarak Dr. Forsthoff'u küçük rütbeli bir Nazi subayı olmakla ve Heidelberg Üniversitesinin ikinci sınıf bir profesörü olmakla suçlarken Dr. Heinze'nin ise Türklerden aldığı rüşvetle lüks içinde yaşadığı söylentilerini yayarak onu hayatı ile de tehdit etmişlerdir.³⁶⁸

Türk Belediyelerinin kurulması adada Kıbrıs Türk yönetiminin oluşacağını bir işareti olarak kabul edilmiş ve Makarios'un " Anayasanın tatbik kabiliyeti yoktur " görüşünü savunmasına ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin uyarılarına rağmen

³⁶⁴ ARMAOĞLU, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi tarihi(1914-1918),Ankara, İş Bankası Yay., 1986, s. 785-786.

³⁶⁵ UÇAROL, Siyasi Tarih, s. 603.

³⁶⁶ SOMUNCUĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 61.

³⁶⁷ UÇAROL, Siyasi Tarih, s. 603.

³⁶⁸ SOMUNCUĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 61-62.

İngiltere'nin Büyükelçisinin (Kıbrıs Yüksek Komiseri) yardımı ile anayasaya 13 maddelik düzeltme teklifi hazırlamasına yol açmıştır.³⁶⁹

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios 'un 1962 Kasım ayı sonunda Türkiye'yi ziyareti sırasında Kıbrıs Devletini kuran uluslararası antlaşmaların ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın değiştirme teklifi Türk Hükümeti tarafından reddedilmişti. Rum toplumu liderlerinin bu tutumu ve Makarios'un belediyeler ile ilgili Anayasa Mahkemesi kararını uygulamayacağını açıklaması üzerine Türkiye'nin tepkisi sertleşmiştir. Türkiye Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin 3 Nisan 1963'te TBMM'de yaptığı konuşmada Kıbrıs Anayasası'nın uygulanması ve Türk toplumunun haklarının korunması konusunda gereken her şeyin yapılmasında Türk Hükümeti'nin kararlı olduğu açıklamasını yapmıştır.³⁷⁰ Makarios'un Ankara ziyareti Kıbrıs'ta iki toplum arasında yaşanan sorunların müzakere yoluyla çözülemeyeceğinin bir göstergesi kabul edilebilir.

B. Temsilciler Meclisi

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının 6. Maddesine göre yasama yetkisi her iki halkın cemaat meclislerine tanınan konular dışında kullanılmak üzere, 35'i Rum 15'i Türk olmak üzere toplam da 50 kişiden oluşan Temsilciler Meclisine verilmişti. 16 Ağustos 1960'ta açılan Temsilciler meclisinin ilk Meclis Başkanlığına Rum kökenli Glafkos Klerides, Başkan Yardımcılığına ise Türk kökenli Dr. Orhan Müderrisoğlu seçilmiştir. Meclisteki başkanlık, başkanlık sistemine dayalı bir sistemdi. Başkan, Başkan Yardımcısı ve Bakanlar Kurulu toplanır kanun tasarılarına karar verir ve meclise gönderirdi. Bakanlar Kurulunun meclise gönderdiği kanun tasarıları mecliste ilgili komisyonlara ulaştırılarak gerekli çalışmalar yapıldıktan sonra mecliste kabul edilip geçerdi.³⁷¹

Anayasanın emrettiği belediyelerin kurulması, ordunun kurulması, vergiler gibi benzeri konularda temsilciler meclisinde sert tartışmalar yaşanmış, Temsilciler Meclisi bu konularda iki halk arasında güveni geliştirmek yerine güvensizliği besleyen bir odak merkezi haline gelmiştir. Türk bölgelerini geliştirecek kararlar engellenmiştir. Türk tarafı da bu nedenle sık sık veto yetkisini kullanmak veya Anayasa Mahkemesine başvurmak zorunda kalmıştır.

³⁶⁹ ALASYA, "Tarihi, Perspektiften Kıbrıs Meselesi", s.237.

³⁷⁰ UÇAROL, *Siyasi Tarih*, s. 603.

³⁷¹ GÖKTÜRK, *1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*, s.148.

16 Ağustos 1960'ta kurulan meclise 21 Aralık 1963 tarihinden sonra Türk vekillerin gitme olanağı kalmadı. 23 Aralık 1963 tarihinden sonra Rumlar Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'ün dairesini yağmalayarak boşaltmış; ona ve personeline çalışma imkânı bırakmamışlardır. Buna ilaveten Sağlık Bakanı ve Tarım Bakanlarının da artık mecliste çalışma olanağı bırakılmamıştır.³⁷²

C. Anayasa Mahkemesi Kararları

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 153. maddesine göre tarafsız bir hakimin başkanlığında bir Türk ve bir Rum yargıçtan oluşan anayasa mahkemesi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yaşadığı 3 yıl boyunca kritik kararlar almıştır.

Anayasa Mahkemesinin Başkanlığına Alman Anayasa Profesörü E. Forsthoff getirilmiştir. Anayasa Mahkemesine gerek belediyeler konusunda gerekse 60/40 oranında kurulması öngörülen ordu konusunda önemli davalar açılmıştır.

Kıbrıs Türk tarafının açtığı bu davarın düşürülmesi veya olumsuz sonuçlanması için Rumlar ve Cumhurbaşkanı Makarios tarafından yargıçlar üzerinde büyük baskı kurulmuş ve tehditler savrulmuştur. Özellikle belediyeler konusunda büyük baskılar yapılan yargıç Forsthoff baskılara dayanamayarak istifa etmiş ve kendisine yapılan baskıları açıklamıştı. Makarios belediyeler konusunda mahkemenin kararında önce yaptığı açıklamada kararın aleyhte olması halinde bu karara uymayacağını açıklamıştı.³⁷³

D. Veto Hakkı

Kıbrıs Cumhuriyet Anayasasının 50. maddesi ile Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısına, Bakanlar kurulu ve Temsilciler Meclisi kararlarını veto etme hakkı ve yetkisi verilmişti. Bu sebeple Türk olan Cumhurbaşkanı Yardımcısı, dışişleri, savunma ve güvenlik konularında veto hakkını kullanabilmekteydi ve ayrıca anayasa mahkemesine başvurma hakkına sahipti. Veto hakkı, Rumların Cumhuriyetin kuruluş, amaç, ilke ve niteliğine ve anayasaya ters kararlar alarak, Türklerin aleyhine uygulamalar içine girmelerini önlüyordu. Bu nedenle Rumlar, Cumhuriyet'in yaşadığı süre boyunca anayasanın bu maddesinin iptali veya etkisizleştirilmesi için her türlü çabayı göstermişlerdir. Bu anlayış ve güvenle Rumlar adada Türkleri yıldırarak davranışlara giriştiler.

³⁷² SATAN, Ali Şentürk, Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983), İstanbul, Tarihçi Kitapevi, 2012, (1960 Kıbrıs Meclisi Üyesi Ümit Süleyman Onat ile Mülakatından), s.283.

³⁷³İSMAİL, 100 Soruda Kıbrıs Sorunu, s.59.

Anayasanın Cumhurbaşkanı ve Yardımcısına verdiği hak ve yetkiler hemen hemen aynı olmasına rağmen Cumhurbaşkanı Makarios'o bütün önemli mesele ve faaliyetlerde tam malumat verildiği ve danışıldığı halde Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'e kasten bilgi verilmemiş ve bu suretle aydınlatılmadığı cihetle icrai yetkisini kullanmak da dahil anayasanın kendisine verdiği hak ve yetkileri kullanmaktan men edilmiştir. Dışişleri, savunma ve emniyet konularında Bakanlar Kurulunun kararlarını veto etmek hususunda Cumhuriyet Anayasası'nın Cumhurbaşkanı Yardımcısına verdiği nihai veto hakkını kırmak ve etkisiz hâle getirmek amacıyla bu gibi konuların Bakanlar Kuruluna getirilmesinden kaçınılmıştır. Bu yönetime özellikle dışişleriyle ilgili meselelerde başvurulmuştur. Bu sebeple Cumhurbaşkanı ve Dışişleri Bakanının dışişleri meselesinde Cumhurbaşkanı Yardımcısına danışmadan veya Bakanlar kurulundan tasvip alamadan resen karar alama girişimleri Cumhurbaşkanı Yardımcısını Anayasa Mahkemesine başvurmaya mecbur etmiştir.³⁷⁴

İki taraf arasındaki başlıca çekişme konularına değinilecek olursa bunlardan bir tanesi Makarios'un orduda tam bir bütünleşmeyi istemesine rağmen, Dr. Fazıl Küçük'ün ayrılmış bölükleri tercih etmesiydi. 20 Ekim 1961 tarihinde Dr Fazıl Küçük Cumhurbaşkanı yardımcısı olarak anayasal veto hakkını kullanmıştır.³⁷⁵ Böylece Makarios'un birleşik askeri kuvvetler önerisi reddedilmiş oldu. Makarios'un ise ülkenin herhangi bir orduyu besleyemeyeceğini bildirmesiyle ulusal bir ordunun kurulması planı işlemedi. Makarios'un Cumhuriyet Anayasasıyla Cumhurbaşkanı Yardımcısına verilen veto hakkını ve yerel yönetimde Türklere verilen hakları kaldırmak istemesi 1963'te Kanlı Noel Olayları'nın çıkmasına yol açtı.³⁷⁶

E. Bakanlar Kurulundaki Oylamalar

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasınının 46. maddesinin 2.fıkrasına göre Bakanlar Kurulunun 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşmasını öngörüyordu. Rum Bakanlar Rum Cumhurbaşkanı, Türk Bakanlar Türk Cumhurbaşkanı tarafından seçilmekteydi. Bakanlar kurulunda kararlar salt çoğunlukla alınmaktaydı. Cumhurbaşkanı veya yardımcısının veto hakları bulunmaktaydı. Türk kesimi Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Tarım Bakanlıklarını almıştır.

³⁷⁴ KÜÇÜK, *Kıbrıs'ta Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti*, Lefkoşa, Devlet Basımevi, 3.B., Mayıs 2002, s.61.

³⁷⁵ GÖKTÜRK, *1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*, s.148.

³⁷⁶ EROL, Hande, *Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denктаş'ın Rolü* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2004, s.49.

Bakanlar Kurulu'nda Rumlara çoğunluk sağlayan bu orantı ancak çoğunluğun iyi niyetli tavırları istismar etmemesi ile işleyebilirdi. Ancak Rum bakanlar alınan kararlarda iyi niyet göstermemişler çoğunluğa dayanarak kararlar alma yoluna gitmişlerdir.³⁷⁷

Cumhurbaşkanı ve Rum Bakanlar, Bakanlar Kuruluna gelecek bütün konuları önce kendi aralarında yaptıkları özel toplantılarda görüşürler ve böylece Bakanlar Kurulunun genel toplantısında izleyecekleri davranış tarzına karar vererek kendi siyasetleri doğrultusunda kararlar alınmasına muvaffak oluyorlardı. Bu gerçeğe istinaden Cumhurbaşkanı, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Bakanlar Kurulunun herhangi bir kararıyla ilgili olarak ne iade hakkını ne de veto hakkını kullanmak gereğini hissetmemiştir. Buna karşılık Cumhurbaşkanı Yardımcısı ise Bakanlar Kurulunun 30 kararını iade etmek ve bunlardan bir tanesini veto etmek zorunluluğunda kalmıştır. İade edilen kararlar aynı mutlak çoğunluğun oyuna bağlı olduğu için o kararların kaderi yine Rumlara kalmış oluyordu.³⁷⁸

Bakanlar Kurulunun kararlarına örnek olarak belediyeler konusu gösterilebilir. Kıbrıs Anayasasına göre her iki toplumunda 5 büyük şehirde ayrı belediyelere sahip olmasını öngörmesine karşın, Temsilciler Meclisi Rum çoğunluğu, bu konuyla ilgili yasayı yapmamış. Bakanlar Kurulu da Rum üyelerin çoğunluğu ile belediyeleri inkişaf encümeni olarak tanımlayan bir karar almıştır. Bu karar Türk tarafının Anayasa Mahkemesine başvurması ile ancak iptal edilebilmiştir.³⁷⁹

F. Kamu Hizmetlerindeki Oranların Uygulanmasında Yaşanan Sorunlar

Kamu Hizmetlerinde Rum tarafının %70 Rum, %/30 Türk oranını uygulamak istememesi, iki halk arasında bir diğer anlaşmazlık konusunu oluşturmuştur. Kamu Hizmeti Komisyonu'nun Rum üyeleri, açılan boş kadrolara özellikle eski EOKA'cılar yerleştiriyor ve anayasanın emredici kurallarına rağmen %70 Rum ve %30 Türk oranını uygulamaya yanaşmıyordu. Bu ayrımcı tutum, Türk aydınları arasında işsizliği ve göçü teşvik ettiği gibi güvensizliği de körükleyen başlıca faktörlerden birisiydi. Adadaki Rumların böyle bir uygulamaya girmesindeki temel amaç, Kıbrıs Cumhuriyeti Devletini bütünüyle bir Rum devleti haline getirmek ve tüm kamu

³⁷⁷ SATAN, Ali, ŞENTÜRK, Erdoğan, Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları(1955-1983), İstanbul, Tarihçi Kitapevi, 2012, s.159. (1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Sayıştay Başkanı Rüstem Tatar ile Mülakatından)

³⁷⁸KÜÇÜK , *Kıbrıs'ta Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti*, s.63.

³⁷⁹ALASYA, *Tarihte Kıbrıs*, s. 214-215.

kurumlarına Rumları yerleştirmektir. Kamu hizmetine yerleştirilen eski EOKA'cılar bu kurumlarda çalışan Türk memurları baskı altına almaya çalışıyordu.³⁸⁰

Üslerle ilgili anlaşma sağlandığı gün Rauf R. Denктаş Reuter (Royter) haber ajansına bir demeç vererek Kıbrıs Türk Liderliğinin 70-30 oranının uygulanması konusunda kararlı olduğunu bildirdi. Kıbrıs Türk Basını da 70-30 oranındaki kararlı tutumu ve bu konudaki Türk kesiminin haklılığını sık sık vurgulamaktaydı. Bozkurt Gazetesinde yer alan habere göre Dr. Küçük, Rum tarafı 70-30 uygulamasına karşı çıkmayı sürdürürse kendisinin de üslerle ilgili anlaşmayı imzalamayacağı uyarısında bulunmuştur.³⁸¹

7 Rum, 3 Türk üyeden oluşan Kamu Hizmeti Komisyonu; Rum üyelerin oyları ile yaptığı tek taraflı atamalara yönelik eleştirilere, Türkler içinde okumuş insan olmadığını ileri sürerek karşılık veriyordu. Halbuki o dönemde Kıbrıs'ta üniversite mezunu olan toplam 3274 kişiden 640'ı Türk (%19.5); 2634'ü ise Rum (%80.5) vatandaşı idi. Lise ve üniversite mezunu Türklerin toplamdaki sayısı ise kamu hizmetinde gerekli %30 Türk oranının çok üstündeydi.³⁸²

Vali Foot 2 Temmuz'da Londra'ya gönderdiği raporunda bu konudaki gelişmeler ve tarafların tavrına ilişkin bilgi vermiştir. Foot raporunda bu konuyu son derece karmaşık olarak değerlendirmiş, Makarios ve Dr. Küçük'ün bu konuda kendi toplumlarının ağır baskısı altında bulunmaları nedeniyle bir uzlaşmaya varmalarının kolay olmayacağını ve bu sebeple antlaşmalarının imzalanmasının bir sürede daha gecikme tehlikesi olduğunu vurgulamıştır. Ancak Makarios ve Dr. Küçük iki saat süren bir toplantı sonucu 4 Temmuz'da anlaşmaya vardıklarını açıklamışlardır. Dr Küçük antlaşmaların içeriği hakkında bilgi vermemiştir ama bundan duyduğu memnuniyetini belirtmiş ve 6 Temmuz'da antlaşmanın tümünün imzaya hazır olacağını bildirmiştir. Bu kısa resmi bildiri ile kamu hizmetleriyle ilgili uzlaşmazlığın çözüme kavuşturulduğu bildirilmekte ve Cumhuriyet'in ilanından itibaren beş ay içinde mevcut memurların korunması şartı ile %70- %30 oranının uygulanacağı duyurulmaktaydı. Bu antlaşma Türk liderliğinin Ankara ile uzlaşıcı bir tutum içine girerek cumhuriyetin ilanından önce 70-30 oranının uygulanması ısrarını bırakması ve Cumhuriyet'in ilanından itibaren beş ay içinde uygulanmasına razı olması ile gerçekleşmiştir. Ancak bilindiği gibi Rum kesimi bu antlaşmanın

³⁸⁰İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s.60.

³⁸¹GAZİOĞLU, Ahmet C., *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Son İki Yıl (1958-1960) Enosis Çemberinden Kıbrıs Cumhuriyeti'ne*, Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi(CYREP), Nisan 2000, s.276.

³⁸²İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s.60

koşullarına uymayarak 70-30 oranının uygulanmasını beş ay içinde değil hiçbir zaman gerçekleştirme yolunda bir adım atmamıştır. Bu durum Rum tarafının samimiyetsizliğinin diğer bir kanıtı olmuştur.³⁸³

G. Vergi Konusundaki Sorunlar

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 78. maddesi, vergi hususunda Temsilciler Meclisi'nde alınacak kararlarda, Türk ve Rum toplumunun milletvekillerinin ayrı ayrı yapacakları oylamalarda çoğunluk oyunu gerekli kılmaktaydı³⁸⁴.

Yani memleketin politik yapısı gereği muayyen vergi kanunlarının yapılmasında ayrı oy çoğunluğu gerekmektedir. Cemaat Meclisi Bütçeleri, öncelikle devletin yapacağı bağışlarla sonra da kendi cemaat üyelerine vergi yüklemek suretiyle finanse edilmeliydi. Devlet Cemaat Meclislerinin yaptığı hizmetleri nazarı itibara alarak, mesuliyetini yüklenerek hareket etmiş olsaydı ve bu hizmetler için yaptığı bağışları nispî olarak arttırmak yoluna gitseydi Cemaat Meclislerinin vergi koyma meselesi ortaya çıkmayacak ya da çıksa bile cüzi seviyede olacaktı.³⁸⁵

31 Aralık 1960 tarihinde süresi dolan vergi yasalarının yerine, yeni vergi yasaları çıkarmayan Rum liderleri, uzatmalarla konuyu geçiştirmeye çalışmışlardır. 1961 Ocak- Mart döneminde, 3 aylık uzatmayı kabul eden Türk milletvekilleri, Rum liderliğinin Türklerden aldığı vergilerle Türk bölgelerinin kalkınması için harcama yapmamasına rağmen, Rum bölgelerine çok fazla para akıtılması karşısında, ikinci bir uzatmayı ancak 3 aylık bir süre için kabul edeceklerini açıkladı. Ancak Rum liderliği, "Kıbrıslı Türklerle var olan diğer gerilimli sorunların çözümünde, Rumlara baskı yapma fırsatı vereceğine inandıkları için" bu öneriyi reddetti. Kıbrıs Türk liderliğinin ve Türk milletvekillerinin tüm iyi niyetli girişimlerine karşın, tek yanlı anayasa dışı tutumunu sürdürmekte direnen Makarios, vergi dairelerine doğrudan emir vererek ilk 3 aylık sürenin dolduğu 31 Mart 1961'den sonra da vergi dairelerinin vergi toplamayı devam ettirmelerini istedi. Kıbrıs Türk liderliği ise bu kanun dışı uygulamayı protesto etmek için halkı vergi ödememeye çağırdı. Makarios ise, Türklerin bu haklı tepkisi üzerine yangına adeta körükle gidiyor ve gerekirse 70/30 oranının hiç uygulanmayacağını, anayasanın kendisini kısıtlayan maddelerine

³⁸³ GAZİOĞLU, Ahmet C., *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Son İki Yıl (1958-1960)*, s.277-278.

³⁸⁴ ALASYA, *Tarihte Kıbrıs*, s.214

³⁸⁵ KÜÇÜK, *Kıbrıs'ta Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti*, s.76-77.

uymayacağını açıklıyor ve tüm dünyada Türkleri suçlu göstermek için kampanya başlatıyordu.³⁸⁶

H. Ordu ve Polis Teşkilatlanmasındaki Sorunlar

Zürih'te imzalan ve Londra Antlaşması ile onaylanan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 14. maddesine göre Kıbrıs'ın %60 Rum, %40 Türklerden oluşacak 2000 kişilik bir ordusu olacaktı. Emniyet, (Jandarma, Polis) güçlerinin Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısının müşterek kararı ile artırıp azaltılabilecek 2000 kişilik bir birliği olacaktır. Emniyet güçleri %70 Rum, %30 Türklerden oluşacaktır. Türklerin emniyet güçleri içindeki oranı en fazla %40 yükselecek, Rumlar içinse en az %60 inecektir.³⁸⁷ İttifak Antlaşması ile de Kıbrıs Adası'nda üçlü bir karargâh oluşturulması, 950 kişilik Yunan ordusunun ve 650 kişilik Türk ordusunun bu karargâha katılması ve kurulacak 2000 kişilik Kıbrıs Cumhuriyeti ordusunun eğitimini üstlenmesi karara bağlanmıştı. Üçlü Karargâhın komutanlığı Türkiye, Yunanistan ile Kıbrıs Cumhurbaşkanı ve Yardımcısının atayacakları Kıbrıslı, Türk ve Yunan generaller tarafından bir sene süreyle dönüşümlü olarak yapılacaktır. İki numaralı ek protokole göre Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarından oluşan ortak bir komite ittifakın en üst siyasi organı olacak ve üç bağlaşıklık ülkenin hükümetlerinin sunacakları ittifakı ilgilendiren problemleri inceleyeceklerdir. Buna göre komite kararı olmadan Kıbrıs'a yerleştirilen Yunan ve Türk kuvvetlerinin harekete geçmesi mümkün değildir.³⁸⁸ Vali Foot, 7 Temmuz 1959'da Londra'ya gönderdiği telgrafta üçlü karargâhın kurulmasını anayasa çalışmaları tamamlanınca hemen başlatılmasını ve üç aylık sürenin beklenmemesi gerektiğini önermiştir. Vali Foot ayrıca Türk liderlerinin kendisinden Kıbrıs ordusunun kurulması yönünde bir çalışma başlatılmasını istediklerini, Üçlü karargâhın Türk ve Yunan unsurlarının 1 Eylül'e kadar Kıbrıs'a gelmelerinin sağlanmasını önerdiklerini duyurmakta ve kendisinin de aynı düşüncede olduğunu belirtmekteydi.³⁸⁹

Kıbrıs Rum kesimi antlaşmanın diğer maddelerinde olduğu gibi Kıbrıs ordunun ve üçlü karargâhın kuruluşu ve işleyişi aşamasında da zorluk çıkarıyor, işlemleri geciktiriyordu. Üçlü karargâhın kurulması ile Türk subayların adaya

³⁸⁶ ALASYA, *Tarihte Kıbrıs*, s.214

³⁸⁷ "Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını)", Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil, Ankara, HD Yay. ve matbaacılık Tanıtım LTD Şti, 2001, s.312.

³⁸⁸ VATANSEVER, *Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi*, s.1508.

³⁸⁹ GAZİOĞLU, Ahmet C., *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Son İki Yıl (1958-1960)*, s.291-292.

gelmesi ve Kıbrıs ordusunda Kıbrıslı Türklerin sayısı %40 oranında olması gerektiğinden Türklerin lehine yaratılacak bir durum söz konusuydu. Bu sebeple birbirine bağı olan bu iki konu ne kadar geciktirilirse Rum Liderliğine göre o kadar iyi olurdu. Anayasanın hazırlanması çalışmalarını da yine aynı sebeplerle yokuşa sürmekte ve anayasanın zamanında tamamlanmasını engelleyici davranışlara girmekteydiler. Sonuçta anayasanın 1 Eylül'de tamamlanması olanağını kaldırarak Üçlü Karargâhın kurulmasını da geciktirmiş oluyorlardı³⁹⁰ Rumların tüm ayak diretmelerine rağmen 16 Ağustos 1960'ta Albay Turgut Sunalp komutasındaki Türk ordusu ve Albay Kumanakos komutasındaki Yunan ordusu Kıbrıs Adasında kendilerine tahsis edilen yere yerleşmişler ve eylül sonlarında Kıbrıs ordusunun kurulması çalışmalarını başlatmışlardır. Kıbrıs Cumhuriyeti Ordu Komutanlığına Tümgeneral Menelanos Pandelidis, Yardımcılığına ise Tuğgeneral rütbesiyle 29 Eylül 1960'ta Türkiye tarafından Emekli Kurmay Albay Hüsametdin Tanyar atanmıştır.³⁹¹

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ordusunun oluşturulmasındaki en önemli konu EOKA'cı Yorgacis'in İçişleri Bakanlığına getirilmesiydi. En mühim sorun ise, eski EOKA militanlarının Kıbrıs Ordusu'na alınmasıydı. Bu, EOKA'dan çok acı çeken Türk halkı için büyük bir tehlike demektir ve Türk toplumunun kabul edemeyeceği bir durumdu. Bunun yanı sıra orduya atanan 150 subayın hepsi de EOKA üyeleri idi. Aynı şekilde polis birlikleri de eski EOKA militanlarıyla doldurulmuştu. Tüm bu işlemler gerçekleştirilirken Türk polisler ise anayasaya aykırı olarak işten atılmıştı. Asıl gayeleri antlaşmalarının uygulanmasına engellemek olan Rumlar ordu ve polis teşkilatıyla ilgili tartışmaları %60 ve %40 oranında oluşturulacak olan Kıbrıs ordusunun karma mı yoksa Rumlar ile Türklerin iki ayrı birlik şeklinde mi teşkil edeceği noktasında yoğunlaştırdılar. Türk kesimi kültürel özellikleri farklı olan İki toplumun askerlerinin bir arada olmasının yaratacağı zorlukları öne sürerek Türk ve Rum askerlerinin iki ayrı birlikten oluşmasını öngörüyordu. Rum kesimi ise iki toplumdaki oluşacak ordunun bütünlüğünü sağlamak adına aynı kampta bulunmaları konusunda ısrarcı oluyordu.³⁹² Albay Sunalp ve Dr. Küçük Türk askerine karşı herhangi bir tahrik ve saldırının oluşmasını engellemek için Wayne's Kampı'nın Türk Alayı için uygun olduğu görüşünü ileri sürmekteydi. Fakat üsler konusunda

³⁹⁰ GAZİOĞLU, Ahmet C., *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Son İki Yıl (1958-1960)*, s.292.

³⁹¹ GÖKTÜRK, *1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*, s. 146-147.

³⁹² GÖKTÜRK, *1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası*, s. 147-148.

Makarios'la devam eden ve kopma noktasına gelen çetin müzakereler sona ermeden gerek Türk ve Yunan alaylarının konuşlandırılması gerekse kurulacak Kıbrıs ordusu hususunda bir karara varma olanağı yoktu.³⁹³ Bu konuda Bakanlar Kurulunda Türk Bakanların itiraz etmesine rağmen Rum Bakanların oylarıyla Rum tezi kabul edilerek orduda ayrılığa gidilmemesine karar verilmiştir ama bu karar Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük tarafından veto edilmiştir.³⁹⁴

Cumhuriyet'in ilanına iki hafta kala Yunan Hükümeti kamplar ve öncü birlikleri ile kararını henüz vermediği için Kıbrıs'ta valinin inisiyatifi neticesinde, Türk ve Yunan Başkonsolosları ile Albay Sunalp ve Albay Kumanakos'un ve Makarios ile Dr. Küçük'ün Müsteşarlarının katıldığı bir toplantı düzenlenerek Türk ve Yunan Alaylarının adaya çıkışı ve konuşlandırılması yeniden gözden geçirildi. Yunan birliğinin Whittington kampında, Türk birliğinin ise Kykko (Cikko) kampında geçici olarak konuşlandırılmaları üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Makarios ise Türk ve Yunan birlikleri için Lefkoşa yakınlarındaki ve Wayne's kampından çok uzak olmayan Yerolakko (Alayköy) bölgesinde birbirine yakın mesafede birer kalıcı kamp inşa edilmesi isteğini ifade etmiştir. Yunan Hükümeti de ertesi gün bu geçici düzenlemeye onay verdiği için Türk ve Yunan birlikleri Makarios'un önerdiği şekilde Lefkoşa uçak alanının kuzeyinde birbirinden çok uzak olmayacak şekilde Alayköy civarında iki ayrı kampa yerleştirilmiştir.³⁹⁵

I. Anayasa Değişikliği Teklifi

Kıbrıs Rum Kesimi 1960'tan 1963 senesi sonlarına kadar Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ve ilgili antlaşmaların Türklere hak tanıyan maddelerinin uygulanmasını geciktirmek, ihmal etmek veya hiç uygulamamak gibi tavırlarla Kıbrıs'taki statüyü kendi lehlerine çevirmeye yarı gizli bir şekilde çalışmışlardır. Makarios 30 Kasım 1963'te Türk Cemaati lideri, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye verdiği bir muhtıra ile anayasanın değiştirilmesini resmen önererek gerçek niyetini açığa vurmuştur.³⁹⁶ Bu surette Makarios Kıbrıs Cumhurbaşkanı unvanını taşımasına rağmen aleni bir şekilde Cumhuriyet anayasasına saldırıyı hedef almıştır. Bu doğrultuda ilk olarak Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasında Türk toplumuna tanınan hakların ortadan kaldırılmasını, Garanti ve İttifak Antlaşmalarının resmen feshedilmesi başta olmak

³⁹³ GAZİOĞLU, Ahmet C., İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Son İki Yıl (1958-1960), s.299.

³⁹⁴ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.214

³⁹⁵ GAZİOĞLU, İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Son İki Yıl (1958-1960), s.299.

³⁹⁶ UÇAROL, *Siyasi Tarih*, s. 603.

üzere Türkiye'ye sunulan 13 maddeden ibaret bu öneriler Kıbrıs Türklerini azınlık statüsüne getireceği gerekçesiyle 6 Aralık 1963 tarihinde reddedilmiştir.³⁹⁷ Makarios'un devlet yönetiminin işleyişindeki olumsuzlukları gidermek için sunduğu 13 maddedeki değişiklik:

1. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısının veto hakkı kaldırılacak. (Anayasaya göre Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı, Bakanlar Kurulu ve Meclisin dış ilişkiler, savunma ve güvenlik konularındaki kararları veto etme hakkına sahipti.)
2. Cumhurbaşkanı yurt dışında ya da görevini yerine getiremeyecek durumda olduğu zaman, Başkan Yardımcısı ona vekâlet edebilecek. (Bu madde göz boyamak için konulmuştur.)³⁹⁸
3. Temsilciler Meclisi Başkanı görevinin başında bulunmadığı veya görevini yerine getiremeyecek duruma düştüğünde yerine Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısı geçecek,³⁹⁹
4. Meclis Başkanı Rum, Meclis Başkanı Yardımcısı Türk üyelerce ayrı ayrı seçileceğine her ikisinin de Meclis Genel Kurulunca seçilmesi.(Mecliste Rumlar çoğunlukta olduğu için bu şekilde Meclis Başkanı hep Rum olurken Meclis Başkanının Türk Yardımcısı Rumların istediği bir kişi seçilecekti. Bu sebeple bu teklif Türklerin birliğini tümüyle bozmaya yönelik bir teklifti.)
5. Bazı kanunların mecliste onaylanması için ayrı ayrı çoğunluk şartının aranmaması. (Anayasaya göre belediyeler, seçim yasaları ve vergi yasaları için ayrı ayrı çoğunluk gerekiyordu. Bu değişiklikle Rumlar çoğunluklarına dayanarak istedikleri gibi düzenleme yapabileceklerdi.)
6. Birleşik Belediyelerin kurulması. (Anayasaya göre beş büyük kentte ayrı belediyeler oluşturulacaktı. Bu değişiklikle belediye başkanlıkları sadece Rumların eline geçecekti.)
7. Adalet hizmetlerinin birleştirilmesi.(Türk suçlulara Türk yargıçlar, Rum suçlulara ise Rum yargıçlar bakıyordu. Bu durumda Türk sanıklar masum olsalar bile Rum yargıçların insafına bırakılıyordu. Bu teklifin başka bir tehlikesi ise Rum yargıçların vereceği arama ve tutuklama emriyle Türk

³⁹⁷ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.28.

³⁹⁸ İSMAİL, *Kıbrıs Cumhuriyeti Meclisi Nasıl İşgal Edildi?*, s.17

³⁹⁹ DOĞAN, "Kıbrıs'ın Kiraya Verilmesi", s.359-380.

evlerinin aranması ve kişilerin tutuklanıp baskı altına alınmasının yolunun açılmasıydı.)

8. Kamu hizmeti Komisyonunu üye sayısının ondan beşe düşürülmesi ve komisyonda tüm kararların basit çoğunlukla alınması. (On üyeden üçü Türk'tü. Çoğunlukta Rumlar olacağı için dilediği kararı alabileceklerdi.)
9. Cemaat meclislerinin en azından Rum Cemaat Meclisinin yürürlükten kalkması. Kıbrıslı Türler eğer isterlerse kendi meclislerini koruyabileceklerdi. (Bu şekilde Cumhuriyet yönetimini bir Rum yönetimi haline getirmenin başka bir yolu açılacaktı.)
10. Güvenlik kuvvetlerinin Polis ve Jandarma olarak ikiye ayrılmasına son verilmesi.
11. Güvenlik kuvvetlerinin birleştirilerek sayısının yasa ile belirlenmesi. (Anayasaya göre Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı güvenlik kuvvetlerinin sayısını ortaklaşa çoğaltıp azaltabiliyordu.)⁴⁰⁰
12. Hükümete ve orduya iki toplumun katılma oranlarının iki toplumun nüfus oranlarına göre değiştirilmesi. (Bu durum Kıbrıslı Türkler için yok olmayı kabul etmek anlamına geliyordu.)⁴⁰¹
13. Bazı vergilendirme yasalarına ayrı veto uygulaması kaldırılacak.

Makarios'un anayasada yapmak istediği değişiklik önerisi basit bir anayasa değişikliği değildi. Makarios Türklerin azınlık haklarının saklı tutulduğu ortakçı olmayan bir devlet yapısı oluşturmak istiyordu.⁴⁰² Bu nedenle Makarios'un Türkleri basit bir azınlık statüsüne düşürecek anayasa değişiklik önerisi Kıbrıs Türk toplumu tarafından hemen reddedildi. Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından ise sert bir dille eleştirilerek 6 Aralık 1963'te reddedilmiştir.⁴⁰³ Makarios'un bu değişiklik önerilerine sessiz kalıp destek veren ülke ise İngiltere'ydı. İngiltere'nin Makarios'u bu değişiklik önerilerinde cesaretlendirmesi Kıbrıs'ın bölünmesine giden önemli bir yoldu. İngiltere 'böl ve yönet' siyasetini iyi uygulamaktaydı.⁴⁰⁴

⁴⁰⁰SOMUNCUĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 63-64.

⁴⁰¹ İSMAİL, *Kıbrıs Cumhuriyeti Meclisi Nasıl İşgal Edildi?*, s.17.

⁴⁰² DOĞAN, "Kıbrıs'ın Kiraya Verilmesi", s.359-380

⁴⁰³ ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi tarihi(1914-1918)*,s.786

⁴⁰⁴ KAYA, Ferat, *Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği'ne Üyeliği ve Kıbrıs Sorunu*, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s.24.

II. KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN YIKILIŞI

A. Akritas Planı ve Kanlı Noel

Türk ve Rum ortaklığına dayalı Kıbrıs Cumhuriyeti uzun ömürlü olmamış ancak üç yıl yaşamıştır. Bu dönemde adadaki iki toplum sürekli çatışma içerisinde olmuştur. Rum kesimi bir yandan eski EOKA'cılarını devletin kilit noktalarına yerleştirirken bir yandan Kıbrıs Türklerine verilen anayasal hakları uygulamıyor bir yandan da yeni saldırılar için hazırlık yapıyordu.⁴⁰⁵ Bu sebeple 1963 yılı Rum tarafının Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkmak için hazırlıklarını yoğunlaştırdığı bir yıldır. Kıbrıs cumhuriyetinin kurulması adadaki Türkler için bir güven ortamı yaratırken Rumları ENOSİS'i gerçekleştiremedikleri için rahatsız etmiştir. Bundan dolayı adada bir barış ortamı sağlanamamıştır. Türkiye bu aşamada Kıbrıs'taki gelişmeleri yakından takip etmiş ve Makarios'un Ankara ziyareti sırasında sert bir dille kendisine gerekli ikazları yapmıştır. Makarios tüm ikazlara rağmen anayasayı değiştirmek gayesinden ayrılmadı ve siyasi destek sağlamak için Birleşik Arap Devleti'ni, Moskova'yı ve Yugoslavya'yı ziyaret etti. Kıbrıs'ta Asya ve Afrika temsilcileri ile toplantılar düzenledi ve bu süreçlerin hiçbirine Türk kesimini dahil etmedi ve temaslarına dahi izin vermedi. Bu şekilde anayasanın değişikliğini tatbik kabiliyeti yoktur bahanesiyle BM'ye götürdüğünde 3/2 oy toplama yoluna gitti.⁴⁰⁶

Makarios'un 30 Kasım 1963 tarihinde Anayasanın 13 maddesinin tadil edilmesi teklifinin Kıbrıslı Türkler ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından kabul edilmeyeceğini bildiği için meseleyi silahla halletmek ve adadaki Türk sorununu bitirmek için harekete geçmiş ve 21 Aralık 1963'te Türkleri bir gecede yok etmeyi amaçlayan Akritas Planı'nı uygulamaya koymuştur. Bu döneme Kanlı Noel olarak adlandırılır.⁴⁰⁷ Böylece Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkma girişimleri bu plan doğrultusunda yapıldı.

Makarios'un Zürih ve Londra Antlaşmalarını imzaladıktan sonra seçtiği Bakanlardan dördü EOKA tedhiş örgütünün en önde gelen üyelerindendi. Bu örgütün Lefkoşa sorumlusu olan Yorgacis'e İçişleri bakanlığı görevi verilirken aynı zamanda ondan EOKA'nın sadık üyelerinden oluşacak gizli bir örgüt kurma görevi

⁴⁰⁵ İSMAİL, Kıbrıs Üzerine Bildiriler(Refah Partisi Ankara İl Örgütü'nün 1 Haziran 1993 tarihinde düzenlediği "BM ve Kıbrıs" konulu toplantıda verilen konferans), s.215.

⁴⁰⁶ GÖKTÜRK, 1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası, s. 153.

⁴⁰⁷ BOZKURT ve DEMİREL, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu, s.27.

deistenilmiştir. Yorgacis Akritas kod adını alarak bu örgütü kurdu. Örgüt kısa zamanda adaya yayıldı. Örgütte görev alanlar devlet mekanizmasında kilit noktalara getirildiler. Adadaki Yunan Alayı subaylarının eğitimlerini üstlendiler ve özel askeri eğitim için de Yunanistan'a gönderildiler. Böylece sürekli bir eğitim ve tatbikat programı uyguladılar. Cumhurbaşkanı Makarios'un direktifiyle bu örgüt geniş kapsamlı askeri, sivil, politik genel prensip ve taktikleri içeren Akritas adlı planı hazırladı.⁴⁰⁸

21 Nisan 1966 Patris Gazetesinde yayımlanan Akritas Planına göre adadaki Türkler ani bir saldırı ile yok edilecek ve Kıbrıs Yunanistan'a bağlanacaktı. Akritas Planının hazırlayıcıları arasında Akritas kod adıyla Kıbrıs Cumhuriyetinin İçişleri Bakanı Yorgacis, Cumhurbaşkanı Makarios, Temsilciler Meclisi Başkanı Gafkos Klerides ve Çalışma Bakanı Tasos Papadopulos bulunuyordu.⁴⁰⁹

Planın anahtarı, " Makarios'un verdiği demeçler milli davanın alacağı yönü göstermiştir. Esas gaye değişmemiştir. (İlhak, Enosis) Amaca ulaşmak için iç ve dış tahrikler izlenecektir. " talimatıydı. " Gizliliğe uyulacaktır " ilkesini de içeren Akritas Planı'nın hedefleri ana hatları ile şu şekildedir:

" EOKA müdahalesinin son safhasında Kıbrıs Davası dünya kamuoyuna ve diplomatik çevrelere Kıbrıs Halkının self-determinasyon hakkına kavuşması şeklinde sunulmuştu. Şimdi ilk hedefimiz, uluslararası alanda Kıbrıs probleminin çözümlenmediği ve yeniden gözden geçirilmesi gerektiği kanaatini yaymak olmalıdır. Bu amaçla, bulunmuş olan çözümün tatminkar olmadığı, adil olmadığı, iki toplumun bir arada yaşayabileceği belirtilmelidir. Kıbrıs liderliği yerinde bir davranışla anlaşmaları halkoyuna sunmamış ve elimizdeki bu durum koz olmuştur. Kıbrıs'ın şimdiye kadar Rumlar tarafından idare edildiğini, Türklerin ise sadece olumsuz, köstekleyici bir fren rolü oynadığını gösterdik.."⁴¹⁰

Akritas Planının diğer bölümlerinde imhanın, yeraltı faaliyetlerini sürdüren EOKA aracılığıyla nasıl gerçekleştirileceği anlatılmaktadır. Her bölgede ne kadar kuvvet bulundurulacağı, silah miktarı, bölge sorumluları, saldırı planları ayrıntılı olarak şemalar üzerinde gösterilmiştir. Nitekim saldırıların bu planda yer aldığı gibi gerçekleştirildiği daha sonra ortaya çıkmıştır.⁴¹¹

⁴⁰⁸ EMİNER, *Bir Daha Asla*, s.5

⁴⁰⁹ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s.72.

⁴¹⁰ SOMUNCUĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 65.

⁴¹¹ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s.72.

Akritas Planını adadaki Türklerin açıkça azınlık kabul edilmesini öneriyordu ki böylece plan gerçekleşirse Enosisi mümkün kılabilirdi. Plana göre Kıbrıslı Türkler eğer anayasada yapılacak değişiklikleri kabul etmezse bir veya iki gün içinde yabancı kuvvetler müdahale etmeden Türklere şiddetle boyun eğdirilecekti.⁴¹²

Akritas Planı gerçekleştirmek için kurulan örgüt kısa sürede ada sathına yayıldı. Lefkoşa, Baf, Limasol, Girne ve Güzelyurt yerleşimleri örgüt merkezi haline getirildi. 1963 senesi sonlarında üye sayısı 1800'ü bulan örgüte Yunanistan ve diğer komşu ülkelerden silah ve cephane temin edildi.⁴¹³

Hazırlanan Akritas Planına göre EOKA en şiddetli darbesini Lefkoşa da vuracak ve sekiz saat içerisinde Lefkoşa'daki Türkleri katletmek ve teslim almak suretiyle, adadaki bütün Kıbrıslı Türkleri teslim olmaya zorlayacaklardı.⁴¹⁴

Akritas Teşkilatının adadaki Türklere yönelik tahrik ve saldırı hareketlerinin tırmandığı 1960 senesinin sonlarında Kıbrıs Türk Liderliği, 1958'in haziran-temmuz ayları arasında yaşanan toplumsal çatışmalarda köylerini terk eden Türklerin dönmesi için yoğun bir faaliyet sürdürmüştür. Bu çabalar sonucu köylerini terk eden Ay Totoro Türkleri evlerine yeniden yerleşinceye kadar cami avlusunda kurulan çadırlara yerleştirilir. Ancak 21 Kasım 1960 günü Rumlar tarafından cami avlusunda konaklayan bu Türklere karşı bombalı saldırılar düzenlenir.⁴¹⁵ Kıbrıs Türk Liderliği, Bozkurt, Nacak ve Halkın Sesi Gazeteleri Ay Totoro saldırısının adadaki Türklere yönelik bir sindirme hareketi olduğunu ifade edip bu olayı protesto eder ve gerekli önlemlerin alınması gerektiğini vurgularlar. Bu saldırının ileride yer alacak Rum saldırılarının ilk kıvılcımını oluşturduğunu göremeyen, Menderesçi ve müfrit olduklarına inandığı için Kıbrıs Türk Liderliğinin raporlarını ciddiye almayan Büyükelçi Emin Dırvana " Kıbrıs halkının terraki ve tealisi iki cemaatin işbirliği ruhu içinde gayretlerini birleştirmesine bağlıdır " açıklamasını yaparak yaşanan hadiseyi küçük bir hadise olarak görüp ciddiye alınmaması gerektiğini vurgulamıştır.⁴¹⁶

⁴¹²MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 97.

⁴¹³ ÇOPUR, 1974 Barış Harekâtı ve Anılar, s.45.

⁴¹⁴ ALASYA, Tarihte Kıbrıs, s.218.

⁴¹⁵ AKKURT, Aydın, Yakın Mücadele Tarihimizin Bilinmeyen Yönleri ve Yorgacis'in Casusları, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, Ocak 2000, s.148.

⁴¹⁶ AKKURT, Yakın Mücadele Tarihimizin Bilinmeyen Yönleri, s.150.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun üzerinden altı ay geçmesine rağmen 1961 senesinin günlerinde gizli örgütlenmesini tamamlayan Rum liderliği anayasa'da Türklere tanınan haklara karşı çıkarken anayasayı hiçe saymakta Türklere yönelik tahrik ve saldırı eylemlerini yoğunlaştırmaktadır.⁴¹⁷ Bu tarihten itibaren yoğunlaşan baskı ve tahrikler 1963 senesine gelindiğinde doğrudan kanlı saldırılara dönüşmüştür.

4 Aralık 1963'te Lefkoşa'nın Baf Kapısı yöresinde dikili olan EOKA'cı Markos Dragos'un heykeline bomba koyulup heykel patlatıldı.

Polisin olaya müdahale etmesinden iki saat sonra EOKA bir bildiri yayımlayarak bombanın Türkler tarafından koyulduğu açıklamasını yapmıştır. Olayın ertesi günü Rum gençler heykelin çevresinde toplanarak Türklere uyarı niteliğinde, Türkler aleyhinde büyük gösteriler yaptılar.⁴¹⁸

Rum tahrikleri devam ederken 9 Aralık 1963 Pazartesi akşamı Rum polisleri Türk Erkek Lisesine kanunsuz olarak baskın düzenlemiştir.⁴¹⁹

20-21 Aralık 1963 gecesi Girne'den Lefkoşa'ya gelen 6 erkek ve 4 kadından oluşan sivil Kıbrıs Türkleri 02.30 sularında Rum polisler tarafından sebep gösterilmeden durdurulmuş ve üstleri aranmak istenmiştir. Sivil bir Rum tarafından tabancayla bu sivil Türk grubunun tehdit edilmesi ve Türklerin tabancayı alması üzerine Rum polisi Türkler üzerine ateş açmış ve iki sivil Türk kadının ölümüne sebep olmuştur. Bu olay bundan sonra gelişecek kanlı olayların ilk belirtisiydi.⁴²⁰

21 Aralık gecesi boyunca Rumlar tarafından Türk bölgelerine açılan ateşte yaralananlar oluyordu. Saldırıların durdurulması için Dr. Fazıl Küçük'ün Makarios ile yaptığı görüşmeler de bir fayda sağlamıyordu. Rum polisler silahlandırılırken Türk polisler ise silahtan tecrit ediliyordu. 22 Aralık sabahında Rumların yaptığı tahrikler tırmanışa geçmiştir. Rum polisler Enosis sloganları atarak Türk lisesi öğrencilerini ve Atatürk heykelini kurşun yağmuruna tutmuşlardır. 23 Aralık günü çarpışmalar bütün gün sürmüştür.⁴²¹ Lefkoşa Bölgesi Rum tedhişçilerin saldırısı

⁴¹⁷ AKKURT, Yakın Mücadele Tarihimizin Bilinmeyen Yönleri, s.156.

⁴¹⁸ MÜTERCİMLER, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 97.

⁴¹⁹ SERTER, Vehbi, Zeki, *Kıbrıs'ta Rum ve Yunan Saldırıları ve Soykırım*, Ankara, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Bakanlığı Yay., 2008, s.173.

⁴²⁰ ÇOPUR, *1974 Barış Harekâtı ve Anılar*, s.45

⁴²¹ İSMAİL, *Kıbrıs Cumhuriyet Meclisi Nasıl İşgal Edildi?*, s.16.

altındayken karışık köylerde azınlıkta bulunan Türk halkı ve etrafı tamamen Rum köylerle çevrili olan Türk köyleri Rumlar tarafından sarılarak açlığa terk edilmişlerdir. Türklere ait yüzlerce hayvan imha edilmiştir.⁴²²

23 Aralık'ta Lefkoşa'nın Türk kesimi kuşatılırken Rum saldırıları vahşet dolu, insanlık dışı katliamlara dönüşmüştür. Rum kesiminde bulunan Lefkoşa Genel Hastanesinde Türk hastalarının katliamı bunlardan sadece bir tanesidir. Bir İngiliz subayının bulgularına göre bu hastalarının boğazları Rum hastabakıcılar tarafından kesilmiş ve bedenleri bir kamyonu yüklenerek şehrin kuzeyindeki bir çiftlikte kıyma makinesinden geçilerek öğütülmüş ve atılmıştır.⁴²³

23 Aralık Pazartesi günü yaşanan tüm gerginliklere rağmen Türk Kamu Görevlileri Memurlar Birliğinin aldığı karar neticesinde çoğu Rum kesiminde olan iş yerlerine giden bazı Türk memurları Rumlar tarafından esir alınmış ya da kurşuna tutulmuştur. Esir alınanların izine bir daha rastlanılmamıştır. Türk polis ve jandarma kuvvetlerinin elindeki silahlar alınmış ve görevlerini yapmak isteyenler ise insanlık dışı şartlar altında tutuklanmıştır. Lefkoşa'nın Türk kesimi her yandan işgal edilip ateş çemberi içine alınmışken Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr.Fazıl Küçük dahil tüm Türklerin birbirleriyle ve dünya ile haberleşme irtibatları tamamen kesilmişti. Rum çeteleri Türk evlerine baskın düzenlemiş masum sivil Türk insanlarını pervasızca katletmiştir. İçinde kadın ve çocuklarında bulunduğu 700'den fazla Türkü yalınayak ve gecelikli halleriyle rehin almışlardır. Daha sonraki gece ve gündüzler daha korkunç bir hâle gelmiş, cami gibi kutsal yerlere bile saldırılar düzenlenmiştir. Bu durum can ve mal güvenliğinden yoksun kalan Türklerin nefsi müdafaa gereği av tüfekleriyle kendilerini düşmana karşı savunmalarını zorunlu kılmıştır.⁴²⁴

Bu gelişmeler üzerine Türkiye Hükümeti 23 Aralık 1963'te İngiltere ve Yunanistan Hükümetleri nezdinde harekete geçerek Rum saldırılarının önlenmesi için Birlikte hareket edilmesini istedi. Türkiye Hükümetinin bu teşebbüsü üzerine 24 Aralık 1963 tarihinde Lefkoşa'da Türkiye, Yunanistan ve İngiltere adına ortak bir bildiri yayınlandı. Bildiri şu şekildeydi:

"Türkiye, İngiltere ve Yunanistan hükümetleri garanti antlaşmasını imza eden devletler sıfatı ile Kıbrıs Hükümeti ile Türk ve Rum cemaatlerini hâlihazır karışıklıklara son vermeye müştereken

⁴²²KÜÇÜK, *Kıbrıs'ta Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti*, s.52.

⁴²³ÇİLER, *Bir Daha Asla*, s.9.

⁴²⁴SERTER, *Kıbrıs'ta Rum ve Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s. 187-188.

çağırırlar. Üç hükümet, bu gece ateş kesilmesi için uygun bir saatin tespitine ve her iki cemaatten buna riayet istemeye Kıbrıs Hükümetini davet eder. Üç hükümet ayrıca hukuki nizamın korunmasının lüzumunu göz önünde tutarak bugünkü durumu doğurana güçlüklerin halline yardım maksadıyla tavassutta bulunmayı teklif ederler."⁴²⁵

Garantör devletlerin bu çağırısına rağmen adadaki çatışmalar durmadı Rum çeteleri, 24 Aralık 1963 günü Lefkoşa ve Türk bölgelerinde saldırılarına devam ettiler. 24 Aralık günü Kumsal Baskını gerçekleştiren Rumlar Kıbrıs'taki Türk Alayında doktor olarak görev yapan Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi ile üç çocuğunu vahşice katletmiştir.⁴²⁶ Kumsal Baskını sırasında ayrıca yüzlerce masum insan esir alınarak dipçik ve kurşun darbeleri altında Kanlı Dere diye adlandırılan dereден zorla yalınayak yürütülerek Rum kesimine götürülmüştür. Bu insanların bir kısmı sonradan iade edilirken, bir kısmı vurulmuş, bir kısmının ise akıbeti hâlâ meçhuldür.⁴²⁷

20-21 Aralık 1963 gecesi başlayan Kanlı Noel hadiseleri, Türkiye'de büyük bir tepkiye yol açtı. Türk gençliğinin temsilcileri, 22 Aralık 1963'te basın toplantısı düzenleyerek ve bildiri yayınlarak Kanlı Noel Olaylarını protesto ettiler. Türkiye Milli Talebe Federasyonu Genel Başkanı Nafiz Duru ile Milli Türk Talebe Birliği Genel Başkanı Yüksel Çengel, 22 Aralık 1963 tarihinde birlikte yaptıkları basın toplantısında Cumhurbaşkanı Makarios'u Türk düşmanı ilan ettiler. Yayınladıkları ortak bildiriye, Kıbrıs'ta gelişen son hadiseler karşısında Türk gençliğinin sabrının taşmış olduğunu ve Cumhurbaşkanı Makarios'un açıkça EOKA'ya liderlik ettiğini iade ettiler. Bu gelişmeler üzerine Türkiye'deki yükseköğrenim gençliği, 24 Aralık 1963'te İstanbul'da düzenlediği Kıbrıs Mitingi sırasında, Kanlı Noel hadiselerini ve bu duruma sebep olanları şiddetle protesto etti. Binlerce yükseköğrenim öğrencisinin katıldığı miting saat 15'te İstanbul Üniversitesi bahçesindeki Atatürk Anıtının önünde, Kıbrıs şehitlerine yapılan 3 dakikalık saygı duruşu ile başlamış, Teknik Üniversite ve Teknik Okul öğrencilerinin de İstanbul Üniversitesine girmesiyle tüm öğrenciler hep bir ağızdan İstiklal Marşı'nı söylemişlerdir. İstanbul'un yanı sıra Diyarbakır, Kırşehir, İzmir ve Konya'da da yükseköğrenim gençliğinin düzenlediği Kıbrıs Mitinglerinde Kanlı Noel hadiseleri ve bu hadiseleri yaratanlar protesto edilmiştir. Kıbrıs Anayasa Yüksek Mahkemesi

⁴²⁵ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s.45-46.

⁴²⁶ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s.45-46.

⁴²⁷ SERTER, *Kıbrıs'ta Rum ve Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s. 195.

eski başkanı Prof. Dr. Ernst Forsthoff ise Kanlı Noel hadiseleriyle ilgili olarak, 27 Aralık 1963 tarihinde Die Welt Gazetesine ve 30 Aralık 1963 tarihinde ise United Press International Ajansına yaptığı açıklamalarda, Cumhurbaşkanı Makarios'u yaşanan tüm bu olaylardan sorumlu tutarak Makarios'un gayesinin Kıbrıs Türk toplumunu anayasal haklarından mahrum bırakmak olduğunu ifade etmiştir.⁴²⁸

Türkiye'de Kıbrıs'ta yaşanan kanlı hadiseler protesto edilirken Rumların işlediği cinayetler ve Türklere ait köy ve kasabaların kuşatma altına alınması sonucu birçok Türk vatandaşı daha salim bölgelere göç etmek zorunda kalmış ve bu surette Türk nüfusu teksif edilmiştir. Türk halkı sahalarda kurulan çadırlar içerisinde veya kalabalık evlerde olumsuz sağlık koşulları altında yaşamak mecburiyetinde bırakılmıştır. Cami, Okul, sinema gibi genel yerler evlerini terk etmek zorunda kalan göçmenlerin yerleştirilmesi için kullanılmış ve bu insanlar çok zor şartlar içinde barınmak durumunda kalmışlardır.⁴²⁹

24 Aralık günü Amerikan ve İngiliz elçilerinin yaşanan hadiselerle seyirci kalması sonucu Rumlar daha da şırmış ve Kaymaklı'nın düşmesinden sonra Kumsal'ın birçok Türk mahallesi hemen hemen boşaltılmıştı.⁴³⁰ Rum zorbalılarının saldırısına uğrayan evlerden bir tanesi KTK Alayında baştabip olarak görevde bulunan Tabip Binbaşı Nihat İlhan'ın evidir. Olayın gerçekleştiği akşam görevde olan Binbaşı İlhan'ın eşi Mürüvvet Hanım ve çocukları, 9 aylık Hakan, 4 yaşındaki Kutsi ve 7 yaşındaki Murat banyo küveti içinde EOKA'cı teröristler tarafından kurşunlanarak katledilmişlerdir. Bir katliama tanıklık eden Binbaşı İlhan'ın evi o günden bu yana Barbarlık Müzesi olarak kullanılmakta ve Rum barbarlığına şahitlik etmektedir.⁴³¹

24 Aralık 1963 günü Rumlar, Lefkoşa'da Türklere saldırarak 24 Türk'ü şehit ettiler ve 40 Türkü yaraladılar. Bu hadise Türkleri yok etme, Akritas Planı, başlangıcı idi.⁴³² 120 Türk'ün yaşadığı Ayvasıl (Türkeli) Köyünde ve Şillûra (Yılmazköy) gibi yakın köylere kaçamayan Türkler vahşi bir şekilde öldürülmüş ve

⁴²⁸BELEN, Mehmet, Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Kıbrıs Sorunu (1960-1983),Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.37.

⁴²⁹KÜÇÜK , *Kıbrıs'ta Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti*, s.52.

⁴³⁰ SERTER, *Kıbrıs'ta Rum ve Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s. 195.

⁴³¹ GÖKHAN, Mehmet Remzi, *Kıbrıs'ta Rum Katliamları*,Ankara, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., 2008, s. 80.

⁴³² ARMAOĞLU, 20. *Yüzyıl Siyasi tarihi(1914-1918)*,s.786.

katledilenlerin yığın halde gömüldükleri mezarlar ancak üç haftadan sonra açılabilmişti. İngiliz askerleri eşliğinde Ayvasıl Köyü'nde araştırma yapan bir Türk doktor grubu kimisi oturur durumda kimisi elleri havaya kalkmış durumda ve bedenleri halka oluşturacak şekilde bağlanmış olarak hunharca öldürülmüştür. Yığın halde gömülmüş 21 Türk'ün cesediyle karşılanmıştır. Cesetlerin yığın halde gömülmüş olmaları üstte bulana cesetlerin bir kısmı ölenlere mezar kazıldıktan sonra orada katledilerek aynı yere gömülen insanlara ait olduğuna işaret etmektedir.⁴³³ Tüm bu yaşanan hadiseler gösteriyor ki artık adadaki Kıbrıs Cumhuriyeti yıkılmış ve üç yıl süren kurucu ortaklık son bulmuştu. Türk milletvekilleri ve memurlarının silah zoruyla görevden uzaklaştırılmasıyla adada iki ayrı yönetim dönemi başlamıştır. Türk bölgeleri merkezi Lefkoşa'nın Türk bölgesinde olan Türk yönetimine bağlanırken Rum bölgeleri ise merkezi Lefkoşa'nın Rum kesiminde olan ve devleti silah zoruyla işgal eden Rum yönetimine bağlıydı.⁴³⁴

Kıbrıs Türk toplumun hedef alan kanlı saldırıların durmaması neticesinde Türkiye 24 Aralık 1963 günü ateşkes yapılmasını istemiş ancak adadaki Yunan Alayının da katılmasıyla saldırılar devam etmiştir.⁴³⁵ Bu sebeple adadaki katliamı durdurmak gayesiyle, 25 Aralık günü Türk jetleri harekete geçti ve Lefkoşa üstünde uçmaya başladı. 650 kişilik Türk askeri birliği karargâhından çıkararak Lefkoşa'nın Türk kesimini muhafaza altına aldı.⁴³⁶

25 Aralık 1963'te Türk savaş uçaklarının ada üzerinde alçak uçuş yapması sonucu İngiltere'nin arabuluculuğu sonucu Türkiye'nin ateşkes isteği kabul edilmiştir. 27 Aralık günü adada bir İngiliz generalin komutasında "Barışı Koruma Kuvveti" göreve başlamış ve 30 Aralık 1963'te ise Lefkoşa'nın Türk ve Rum tarafını birbirinden ayıran ünlü "Yeşil Hat" çizilmiştir.⁴³⁷

B. Yeşil Hat

Kıbrıs'ta Türk toplumuna yönelik saldırıların sürmesi sonucu Aralık 1963 katliamı gerçekleşir ve bu olay tarihe "Kanlı Noel" olarak geçer. Türkiye Hükümeti adada ateşkes antlaşmasına uyulmaması halinde ateşkesin Türk Silahlı kuvvetleri tarafından sağlanması doğrultusunda bir karar almıştır. Ancak saldırılar durmadığı

⁴³³ SERTER, *Kıbrıs'ta Rum ve Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s. 212-213.

⁴³⁴ İSMAİL, *Kıbrıs Cumhuriyet Meclisi Nasıl İşgal Edildi?*, s.16

⁴³⁵ ÖZTÜRK, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.28.

⁴³⁶ ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi tarihi(1914-1918)*,s.786.

⁴³⁷ ÖZTÜRK, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.28.

gibi adadaki Yunan Alayı da saldırılara katılmıştır.⁴³⁸ Lefkoşa kentinde saldırılar yoğunlaşır, Küçük Kaymaklı yerleşimi düşer, köyler Rumlar tarafından işgal edilerek buradaki Türklere toplu katliam uygulanır. Bu olaylar üzerine 25 Aralık 1963'te Türk savaş uçakları Lefkoşa üzerinde alçak uçuşlar gerçekleştirir. Adaya düzenlenecek bir müdahaleden korkan Rumlar, İngiltere'nin arabuluculuğu Türkiye'nin ateşkes önerisini kabul eder.

27 Aralık 1963 tarihinde de İngiliz generalin komutasında üç garantör ülkenin askerleri " Barış Koruma Kuvveti" ismiyle adada göreve başlar. 30 Aralık 1963 günü İngiliz generali Yeşil Hat denilen sınırı çizer.⁴³⁹ Yeşil Hat Lefkoşa'nın Rum ve Türk kesimini ayıran ve Rum saldırılarının durdurulduğu hattır. Bu hat yeşil bir kalemle çizildiği için Yeşil Hat adını almıştır.⁴⁴⁰

4 Mart 1964 tarihli BM kararı ile Kıbrıs'a Barış Gücünün gönderilmesi sonucu bu ortak Barış Gücü İngiliz askerlerinin Yeşil Hat'taki görevini devralmıştır. Günümüzde de bu durum devam etmektedir. Böylece Lefkoşa ve Kıbrıs'ın ikiye bölünmesi durumu başlamıştır ki bu işin sorumlusu Rum ve Yunan ikilisidir.⁴⁴¹

III. 1964-1974 KIBRIS OLAYLARI

A . 1960 Anayasasının Feshedilmesi ve Londra Konferansı

1960 yılında Zürih ve Londra Antlaşmalarına dayanarak kurulan Kıbrıs Cumhuriyetinin devlet başkanı olan Makarios, Rum toplumunun Megali İdea ve Enosis beklentilerine olanak vermediği için bu antlaşmalara tepkiliydi özellikle antlaşmalarla Türk toplumuna tanınan yönetime katılma ve yönetimde söz sahibi olma ilkelerini bir türlü içine sindirememiştir. Bu sebeple Türk toplumuna yönetime katılma hakkı tanıyan Kuruluş Anayasasının 13.maddesini askıya alarak Türkleri yönetimden uzaklaştırmanın yollarını aramıştır. Eğer Türkler mevcut anayasada yapılacak ve Türkleri azınlık durumuna düşürecek değişiklikleri kabul etmezler ise devlete karşı asi olacaklar ve gerekirse yok edileceklerdi. Bu nedenle 1963-1974

⁴³⁸ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s.86.

⁴³⁹ SOMUNCUĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 68.

⁴⁴⁰İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s.86.

⁴⁴¹ ALASYA, *Kıbrıs Meselesi*, s.241.

yılları arasında Türk toplumu aleyhine adada sahnelenen kirli ve kanlı oyunlar Makarios'un planının bir parçasıdır.⁴⁴²

Adada kurulan Cumhuriyeti bir sıçrama tahtası olarak gören Makarios, 30 Kasım 1963'te Kıbrıs Liderliğine, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye sunduğu 13 maddelik anayasa değişikliği önerisinin Aralık 1963'te Kıbrıs Liderliği ve Türkiye tarafından ret edilmesi sonucu Kıbrıs Cumhuriyetine son vermek ve Enosisi gerçekleştirmek amacıyla 20-21 Aralık 1963 gecesi siyasi ve askeri harekât için hazırladıkları Akritas Planı'nı uygulamaya koymuştur.⁴⁴³

Dünyanın gözü önünde Türklere karşı katliam eylemi başlatan Makarios, 1 Ocak 1964 tarihinde, 1960 Antlaşmalarını tek taraflı olarak feshettiğini açıklamıştır.⁴⁴⁴ Bu gelişmenin akabinde Türklere yönelik kanlı saldırılar yeniden başlatılmıştır. Türkiye Garanti Antlaşması gereğince İngiltere ve Yunanistan'ı harekete geçirdi ve bu üç devlet öncelikle ortak bir kuvvetle Lefkoşa'daki çatışmaları durdurmak için Lefkoşa'yı iki bölgeye ayıran Yeşil Hat üzerinde anlaşmaya vardı. Bu durum üzerine Makarios Türkiye'nin Kıbrıs'ın iç işlerine karıştığını ileri sürerek Güvenlik Konseyine başvurmuştur.⁴⁴⁵

Kıbrıs'ta düzeni sağlamak için geçici tedbirler alınırken İngiltere tarafından devamlı tedbirlerin alınmasını kararlaştırmak amacıyla Londra'da bir konferansın toplanması telkin edilmiş ve bu telkin kabul görmüştür. Kıbrıs konusu hakkında toplanan üçüncü Londra Konferansı çalışmalarına İngiltere'nin Common Wealth Bakanı Sandys'ın başkanlığında 15 Ocak 1964'te başlamıştır.⁴⁴⁶ Üçüncü Londra Konferansına İngiltere, Yunanistan, Türkiye ile Kıbrıs Türk ve Rum Cemaatleri temsilcileri katılmıştır.⁴⁴⁷

Konferansa katılan heyetlerin başkanlarının toplantıdan önce yaptıkları beyanlar birbiriyle örtüşür nitelikte değildi. Türkiye Dışişleri Bakanı F. C. Erkin İstanbul'dan Londra'ya hareket ederken 11 Ocak 1964'te verdiği demeçte, Kıbrıs'ta can ve mal emniyetinin adanın bütününde istikrarlı ve devamlı bir şekilde sağlanmasının ilk ve en önemli gayeleri olduğunu vurgulamıştır. Kıbrıs Türk Heyet

⁴⁴² ÇİVİ, "Dünden Bugüne Kıbrıs", s.331-340.

⁴⁴³ CÖMERT, Servet, "Kıbrıs Sorunu: Tarihsel Perspektif ve Annan Planı Eleştirisi", s.341-358.

⁴⁴⁴ İSMAİL, *Kıbrıs Meclisi Nasıl İşgal Edildi?*, s.19.

⁴⁴⁵ ARMAOĞLU, 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s.604-605

⁴⁴⁶ *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s.378.

⁴⁴⁷ ARMAOĞLU, 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s.786.

Başkanı Rauf Denктаş ise ertesı gün İstanbul'da gazetecilere Londra'da cemaatlerin can ve mal güvenliğini sağlayacak bir çözüm şeklini teklif edeceklerini açıklamıştır. Denктаş ayrıca Rumların Konferansı sabote edeceklerini ve Londra'ya BM'ye gitmek için gelecekleri tahmininde bulunmuştur. Rum Heyeti Başkanı Kiprianu ise Londra'da verdiği demeçte tam bağımsız bir Kıbrıs istediklerini ifade etmiştir. Bu demeçlerden çıkan anlam Rumların Enosisi gerçekleştirmek istedikleri, Türklerin ise mevcut garantilerini arttırmak istedikleridir.⁴⁴⁸

Konferansın gayesi, Aralık 1963'te çıkan toplumlararası çatışmalardan doğan sorunlara bir çözüm bulmak ve anayasal konuları tartışmaktı.⁴⁴⁹ Ancak Londra Konferansı sürerken bile Baf bölgesinin altı köyünde birden çatışmalar başlamıştır. Aynı zamanda Rum tarafında bulunan Bayraktar Camii ve Ömeriye Rumların bombalı saldırısına maruz kalarak tahrip olmuştur. Kıbrıs'ta yaşanan olaylar Londra Konferansı'nın başarısızlıkla sonuçlanacağını bir göstergesiydi. Kıbrıs'ta yaşana hadiseler dışında İngiltere hükümetinin tavrı da konferansı başarısızlığa sürükleyen önemli bir etken olmuştur. Ecvet Güresin, konferans başlamadan önce Cumhuriyet Gazetesindeki " Londra Konferansı " başlıklı yazısında İngiltere'nin konferansta taraf olmaktan ziyade, aceleci bir hakem kimliğini korumaya çalışacağını belirtmiştir. Güresin yazısında, Londra Konferansını peşin hüküm ve kararların ağır basması yönünden, sonu ümitsiz olan bir maceraya benzetmiştir.⁴⁵⁰

Konferansa katılan tarafların birbirinden çok uzak görüşleri ve karşılıklı suçlamaları ve iddiaları konferansın ilk gününden itibaren çözüm sürecini tıkamıştır. Kıbrıs Türkleri ve Türkiye, Zürih ve Londra Antlaşmalarının adadaki Türk toplumunun haklarını koruyamadığını bu nedenle Türk toplumuna fiili garantiler verilmesi gerektiğini bunun da ancak Kıbrıs Türklerini bir araya getirecek federal bir yönetim ile mümkün olabileceği fikrini savunmuştur. Rum heyeti ise Kıbrıs'ta ortaya çıkan durumun adayı yönetmelerine engel olan anayasa ve Türkiye'nin iç işlerine karışmasına olanak sağlayan antlaşmalar olduğunun ileri sürerek bu nedenle anayasanın değişmesi gerektiği ve Garanti Antlaşması dahil tüm antlaşmaların ortadan kalkması gerektiği görüşünü savunmuşlardır.⁴⁵¹ İngiltere bir antlaşma formülü bulamayınca Kıbrıs'ta güvenliğin temini için bir NATO polis kuvvetinin

⁴⁴⁸ *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s.378-379.

⁴⁴⁹ ALASYA, *Tarihte Kıbrıs*, s.232

⁴⁵⁰ YURDAGÜN, *1955-1965 Yıllarında Türk Basınında Kıbrıs Sorunu*, s.142

⁴⁵¹ *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s.379.

adaya gönderilmesi fikrini teklif etti. Türk heyeti, Türklerin can ve mal güvenliğini ancak Türk askerlerinin koruyabileceğini ileri sürdü ve Türk askerlerinin sayısının artırılması koşuluyla bu fikri kabul edeceğini beyan etti.⁴⁵² Rumlar ise yaşanan uyuşmazlığı BM'ye götürmek istedikleri için bu yolda yapılan teşebbüsleri de reddetmişler ve kurulacak barış kuvvetinin BM otoritesi altında kurulmasında ısrar etmişlerdir. Konferansın dışında İngiltere'nin teşvikiyle ABD'nin Ankara, Atina ve Lefkoşa'da bir NATO gücü kurulması ve Avrupalı bir tarafsız ara bulucunun seçilmesi yönündeki teklifleri de Makarios tarafından kabul edilmemiştir.⁴⁵³ Makarios NATO polis kuvvetinin adaya gelmesinin Türklerin lehine bir durum olduğunu ve adaya Rus askerinin gelmesini isteyeceğini 27.01.1964'de Rusya elçisi Yermoşin ile Kıbrıs Dışişleri Bakanı Vekili Aruzos'un yaptığı 70 dakikalık görüşmesinden sonra açıkladı.⁴⁵⁴

Londra Konferansında Türklerin ve Türkiye'nin tezi Kıbrıs'ın iki cemaati birbirinden ayıran Federal bir devlet olması, Rumların ve Yunanistan'ın tezi Rum çoğunluğunun hâkimiyetine ve idaresine dayanan müstakil bir Rum Devleti olması şeklinde ortaya çıktı. İngiltere bu iki görüşü telif etmeye çalıştıysa da muvaffak olamadı. Böylece Londra Konferansı Kıbrıs'ın istikbalini tayin bakımından 31 Ocak 1964'te başarısızlıkla neticelendi. Fakat acil mesele olan asayiş için adaya bir NATO barış kuvveti gönderilmesi meselesinin diplomatik kanallardan müzakere edilmesine karar verildi.⁴⁵⁵ Konferanstan bir netice alınamayınca Kıbrıs'a 10.000 kişilik bir NATO kuvvetinin gönderilmesi ve adada huzur ve asayişi bu kuvvetin sağlaması konusunda bir İngiliz-Amerikan planı ortaya atılsa da Türkiye tarafından kabul gören bu plan Makarios tarafından reddedilince Londra Konferansı tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Görüldüğü üzere İngiltere Kıbrıs buhranı karşısında Garanti Antlaşmasına imza atan devlet olmasına rağmen bu meseleye fazla karışmamaya dikkat etmiştir. Hatta adaya NATO kuvvetinin gelmesi teklifinden anlaşılacağı üzere Amerika'yı işin içine çekmeye çalışmıştır. İngiltere'nin bu tutumunu olumlu karşılayan Türkiye de Yunanistan üzerinde baskı yapabilecek güce sahip olan Amerika'yı meseleye dahil etmek istese de Amerika'da Kıbrıs işine bulaşmaktan

⁴⁵² ALASYA, *Tarihte Kıbrıs*, s.232.

⁴⁵³ *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s.379.

⁴⁵⁴ ALASYA, *Tarihte Kıbrıs*, s.232

⁴⁵⁵ ALASYA, H. Fikret, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. No: 49, 1977, s.177-178.

kaçınmış ve Yunanistan ile Türkiye arasında taraf tutmamaya özellikle dikkat etmiştir. Amerika'nın bu tutumu ise Türkiye için tam bir hayal kırıklığı olmuştur.⁴⁵⁶

B. Kıbrıs Sorununun Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine Taşınması

Londra Konferansında üç garantör devlet ile Kıbrıs'taki toplumlar arasında bir anlaşma sağlanamadığı ve adada Türklere yönelik saldırıların devam etmesi üzerine Türkiye 15 Şubat'ta Kıbrıs'a müdahalede bulunmayı düşünmüştür. Bu durum Kıbrıs buhranını daha da şiddetlendireceği için BM Güvenlik Konseyi meseleye el koymuştur.⁴⁵⁷ Güvenlik Konseyinin bu kararı ilk önce Türkiye Başbakanı İsmet İnönü tarafından 3 Mart 1964'te verdiği bir demeçte, bir merhalenin atlatılmasına yarayacağı için olumlu olarak karşılanmıştır. Dışişleri Bakanı Feridun Cemal erkin de Mart 1964'te verdiği demeçte adadaki can ve mal güvenliğini tesis etmenin başlıca amaç olmasından dolayı Güvenlik Konseyinin kararını memnuniyetle karşıladığını ifade etmiştir.⁴⁵⁸

Güvenlik Konseyi uzun müzakereler ve Genel Sekreter U-Thant'ın arabuluculuk girişimi ile 4 Mart 1964'te konseyin beş geçici üyesinin hazırladığı bir tasarımı kabul etmiştir. Alınan sekiz maddelik kararda gerek ilgili devletlerden gerekse adadaki Türk ve Rum toplumundan barışı ve huzuru bozacak hareketlerden kaçınmaları istenmiştir.⁴⁵⁹

Güvenlik Konseyi 4 Mart 1964 tarihinde aldığı kararla adada durumu kötüleştirecek davranışlardan kaçınılmasını sağlamak için bir BM barış gücünün oluşturularak adada görevlendirilmesi, bir arabulucunun tayin edilmesi ve Kıbrıs Hükümetinden şiddet ve kan dökülmesini önleyici her türlü önlemin alınmasını istemiştir.⁴⁶⁰ Adadaki barış ve huzuru sağlamak için bir barış gücü kuruluyor ve Kıbrıs meselesine barışçı bir çözüm bulunması amacıyla Genel Sekreterin bir arabulucu tayin etmesi isteniyordu. Bu amaçla Finlandiyalı diplomat Sakari Tuomioja arabulucu olarak tayin edilmiştir.⁴⁶¹ Bu kararın günümüz için de önem taşıyan en önemli yanı "Kıbrıs Hükümeti" ifadesinin kullanılmasıdır. Türkiye de bir an önce ateşkesin sağlanması ve adada akan Türk kanının durması için Güvenlik

⁴⁵⁶ ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.787.

⁴⁵⁷ UÇARAOL, Siyasi Tarih, s.605.

⁴⁵⁸ Olaylarla Türk Dış Politikası, s.381.

⁴⁵⁹ ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.787-788.

⁴⁶⁰ ÖZTÜRK, Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs, s.28-29.

⁴⁶¹ ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.787-788.

Konseyi üyelerinin Rumları yasal hükümet olarak tanımayacakları şeklindeki güvencesine de dayanarak bu karar olumlu oy vermiştir. Böylece bütün dünya bu karara dayanarak devleti yasa dışı yollarla ele geçiren Rum yönetimini yasal hükümet olarak tanımış olur. Ancak BM Güvenlik Konseyi üyeleri verdikleri sözü tutmaz ve gayrı meşru Rum yönetimi tüm Kıbrıs'ın meşru hükümeti olarak tanınır. Güvenlik Konseyinin bu konuya yönelik toplantısında Rauf Denktaş Kıbrıs Türklerinin davasını savunarak sert ve etkileyici bir konuşma yapar ancak Yunan ve Rum tarafının tepkisini çekerek " istenmeyen adam " ilan edilir ve adaya döndüğü zaman tutuklanacağı tehdidine maruz bırakılır.⁴⁶²

BM'nin 186 sayılı bu tarihi kararı neticesinde bir Barış Gücü ordusu kurulması çalışmaları başlamıştır. BM Barış Gücüne asker verecek ülkeler hazırlıklarını sürdürürken Rumlar BM Barış Gücü Kıbrıs'a gelmeden önce olabildiğince fazla Türk köyünü ele geçirmek için Mart ayı boyunca saldırılarını sürdürmüştür.⁴⁶³

Makarios'un Ruslarla anlaşmasından sonra Kıbrıs'ta Türk toplumuna saldırıların devam etmesi üzerine Türkiye, İngiltere ve Amerika'ya acil tedbirlerin alınması için bir nota vermiş ve aksi takdirde müdahale hakkını kullanacağını bildirmiştir. Buna rağmen saldırılar önlenememiş ve Türkiye adaya müdahale kararı almıştır. Fakat 13 Mart 1964 günü Güvenlik Konseyinin toplanmasıyla çıkartma yapılması önlenmiş ve 14 Mart 1964 günü Birleşmiş Milletler Barış Gücü Kıbrıs'a gelmiştir. Buna rağmen 16 Mart 1964 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, gerektiği takdirde Kıbrıs'a müdahale kararı almıştır.⁴⁶⁴

Barış Gücünün (UNFICYP) kurulması 17 Mart 1964'te tamamlanmıştır. 24 Martta Sakari Tuomiojia arabulucu olarak atanmış, 27 Mart 1964'te ise BM barış gücü göreve başlamıştır. Buna rağmen Nisan ayı içinde de Rum saldırıları devam etmiş, Erenköy, Lefkoşa, Boğaz bölgelerinde köylere yapılan saldırılar sonucu daha güvenli bölgelere göç etmeye çalışan Türkler yollardan alınıp kurşuna dizilmiştir. Bu dönemde 103 köyden on binlerce Türk göç etmiş, 500'ün üzerinde şehit, 1203 yaralı ve 203 kaybolma olayı yaşanmıştır.⁴⁶⁵ Makarios Türkler yönelik saldırılarını sürdürürken bir yandan da BM Barış Gücünün adada göreve başlamasından sonra 4

⁴⁶² SOMUNCUĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 71.

⁴⁶³ SOMUNCUĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 72.

⁴⁶⁴ ALASYA, *Tarihte Kıbrıs*, s.234.

⁴⁶⁵İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s.87.

Nisan 1964 tarihinde bir açıklama yaparak Londra ve Zürich Antlaşmalarının bir parçası olan İttifak Antlaşmasını feshettiğini açıklamıştır. Türkiye tek taraflı feshi kararını tanımadığını açıklarken Yunanistan bu karara destek vermiştir. Makarios daha da ileri giderek Barış Gücünün görevini yapmasını engellemeye çalışmış ve Mayıs 1964'te Milli Muhafız Alayı kurma kararı almıştır.⁴⁶⁶

Güvenlik Konseyinin aldığı 4 Mart kararları Kıbrıs sorununa yeni boyutlar kazandırmış ve bundan sonraki gelişmelerin de politik ağırlığını teşkil etmiştir. Bu kararlara dayanarak tarafsız devletlerin askerlerinden oluşan Barış gücü 27 Mart 1964'te Kıbrıs'ta göreve başlasa da ne Barış gücü adada güvenliği sağlayabildi ne de arabulucu olarak tayin edilen Finlandiyalı diplomat S. Tuomioja anlaşmazlığa bir çözüm bulabildi. Adadaki toplumlararası çatışmalar bundan sonrada devam etti.⁴⁶⁷ Hatta BM Barış Gücü Rum saldırılarını durdurmak yerine Rum liderliğine yardımcı bir tavır içine girmiştir. Saldırıları başladığı zaman BM'nin yaptığı tek şey aradan çekilip dışarıdan bir gözlemci gibi kendine göre yaralanan ve ölenlerin raporunu tutmak olmuştur.⁴⁶⁸ Türk bölgelerine girişte kurulan barikatlarda sivil halkın insan haklarına aykırı bir şekilde aranmasına seyirci kalan BM Barış Gücü sadece açlık çeken bölgelere Rum yönetiminin izin verdiği ölçüde yiyecek götürülmesine aracılık etmiştir. Bu durum 26 Nisan 1964'te büyük bir mitingle protesto edilerek BM'nin tarafsız davranması istenir. 20 Haziran 1964'te kayıp aileleri, BM Barış gücünün ilgisizliğini protesto etmek için miting düzenlemişlerdir. Yaşanan bu gelişmeler Barış Gücünün Türklerin güvenliğini sağlamayacağını gösterir.⁴⁶⁹

C. Uluslararası Müdahaleler

1. Amerika Başkanı Johnson'un Türkiye'ye Yaptığı Uyarı

4 Mart 1964 tarihinde toplanan BM Güvenlik Konseyinin sekiz maddelik karar metninde Kıbrıs Hükümeti deyimini kullanmış olması Rum yönetiminin yasal Kıbrıs Hükümeti olarak tanınmasına vesile olmuştur. Türkiye'de kan dökülmesini önlemek ve bir an önce ateşkes durumunun sağlanması için bu kararı olumlu karşılamıştır. Ancak kararda antlaşmalara ve anayasaya aykırı olarak Türklerin haklarını gasp etmiş olan Kıbrıs Rum yönetiminden söz ederken Kıbrıs Hükümeti

⁴⁶⁶ÖZTÜRK, *Stratejik Açidan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.29.

⁴⁶⁷ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s.605

⁴⁶⁸SOMUNCUĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 73.

⁴⁶⁹İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s.87.

deyiminin kullanılmış olması büyük bir hta olmuştur. Sadece Rum halkını temsil eden bir yönetimin tüm Kıbrıs halkının temsilcisi gibi görme bugün de Kıbrıs sorununun çözümünü güçleştiren en büyük engel olmaya devam etmektedir. Bu hatalı karar gaspçı Rum yönetiminin tüm Kıbrıs'ın meşru hükümeti olarak tanınmasına ve güç kazanmasına sebep olmuştur. Güvenlik Konseyi bu haksız kararlar, saldırgan ve cinayetlerin tahrikçisi olan Makarios'u bir nevi mükâfatlandırmıştır. Konsey, Kıbrıs'ta yasal düzenin zor kullanarak devrilmesini kınamamış ve Makios yönetiminin gayrimeşru işlerini cezalandırmamıştır.⁴⁷⁰

BM Barış Gücünün adaya gelmesi Kıbrıslı Rumları biraz frenlemişse de Makarios yapacaklarından geri kalmayarak 4 Nisanda Zürih ve Londra Antlaşmalarının ayrılmaz bir parçası olan İttifak Antlaşmasını feshettiğini ilan etmiştir. Türkiye'nin adaya bağlantısını birer birer koparmak isteyen Makarios'un bu kararını Türkiye kabullenirse de Yunanistan Başbakanı Yorga Papandreou bir bildiri yayınlayarak, Helenizmin Kıbrıs'taki halk mücadelesini desteklediğini, Zürih ve Londra Antlaşmalarının yürümediğini ve bu antlaşmaların adada durumu çıkmaza sürüklediğini ifade ederek Makarios'un tüm kanunsuzluklarına arka çıkmıştır.⁴⁷¹

BM Güvenlik Konseyinin 4 Mart 1964 tarihli kararlarına rağmen Kıbrıs'ta olaylar Türkler aleyhine gelişmekte devam etmiştir. Bu durum üzerine Türkiye 29 Mayıs 1964 tarihinde İngiltere ve Yunanistan'a birer nota vererek adada durumun gittikçe kötüye gittiğini bildirerek bu devletlerin dikkatini çekti. 5 Haziran 1964'te Dışişleri Bakanı F. C. Erkin verdiği demeçte. " Eğer Rumlar hareketlerine devam ederlerse, günün birinde Kıbrıs'a gitmemiz mukadderdir..." ifadesini kullanarak Türkiye'nin harekete geçmeye mecbur kalacağını vurgulamıştır.⁴⁷²

Nisan ayı boyunca EOKA'nın saldırıları devam etmiştir. Erenköy, Lefkoşa ve Boğaz bölgeleri saldırıya uğramış, yollardan alınan Türkler kurşuna dizilmiştir.⁴⁷³

23 Nisan 1964 günü Boğaziçi Köyünü saran Rumlar, havan topu ve roketatarlarla Türkler karşı yoğun bir ateş açmışlardır. Türklerin mermisi mahdut olduğundan sadece çok zorunlu durumlarda ateşe karşılık verme emri verilmiştir. Rumların gayesi Türkleri sindirerek Türklerin itirazına rağmen bu köyde bir Rum

⁴⁷⁰ EROĞLU, Hamza, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini Yaratan Tarihi Süreç (1940-1983)", Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu, Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Edt. Hüseyin Gökçekuş, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi, , 12-14 Haziran 2001, s.103-147.

⁴⁷¹ ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.788.

⁴⁷² UÇARAOL, Siyasi Tarih, s.605.

⁴⁷³ İSMAIL, Kıbrıs Cumhuriyeti Meclisi Nasıl İşgal Edildi?, s.21.

karakolu kurmaktı. Böylece eşit sayıda olan Türk-Rum nüfusunu, Türklerin moralini çökertmek yoluyla ve onları köyden göçe zorlayarak köyün nüfusunu Rumların lehine değiştirmiş olacaktı. Ayrıca burada takviye kuvveti bulundurmak ve ileride Geçitkale'ye buradan saldırmak kolaylaşmış olacaktı. Karşılıklı ateş etmeler 24-25 Nisan günlerinde de devam etmiş ve sonrasında karşılıklı olarak durdurulmuştur.⁴⁷⁴

BM Barış Gücü saldırıya uğrayan Türklere yardım edeceği ve saldırıları durduracağı yerde Rum Liderliğine yardımcı bir tutum sergilemiştir. Bu sebeple Barış Gücü 26 Nisan'da büyük bir mitingle protesto edilmiştir. Ancak saldırılar kesilmemiştir. Mayısta da Akıncılar Bölgesi saldırıya uğramıştır. Esir olarak alınan Türklere ise haber alınamıyordu.⁴⁷⁵

BM Barış Gücünün görevini yapmasını engellemekle yetinmeyen Makarios Mayıs 1964'te "Milli Muhafız Alayı" kurma kararı almıştır. Sonradan Rum Milli Muhafız Ordusu(RMMO) olarak teşkilatlanacak bu askeri yapılanmanın oluşturulması Türkiye'nin sert tepkisine neden olmuştur.⁴⁷⁶ Aynı ay içerisinde Makarios'un adada zorunlu askerlik sistemini ihdas etmesi, Rumları askere almaya başlaması ve dışarıdan ağır silahlar satın alması mevcut durumu yeniden gerginleştirdi. Makarios bir taraftan da Sovyet bloku ile yakın münasebetler içine girmişti. Bu yeni gelişmeler Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etme kararını kesinleştirmiştir.⁴⁷⁷

Türkiye'nin tutumunun gittikçe sertleştiği günlerde Atina Radyosunda, 11 Mayıs 1964 tarihinde saat 22.10'da, Yunan Savunma Bakanı Garufalias'ın bir tebliği yayınlanmıştır. Tebliğde:

Bugün Mağusa'nın Türk tarafına yanlışlıkla giden üç Yunan subayının kendilerine yaklaşan 3'ü askeri giyimli birisi sivil olan 4 Türk'e hüviyetlerini ibraz etmelerine rağmen sivil giyimli Türk tarafından üzerlerine ateş açıldığı ve olayda Yunan Binbaşı ve Yüzbaşı'lardan birisinin anında öldüğünün diğerinin ise ağır yaralandığı ifade edilerek Türklere barbarlık nitelemesi yapılmıştır.⁴⁷⁸ Olayları çarpıtarak kendi hukuksuzluğunu örtbas etmek isteyen Yunanistan bu tutumu ile bir yandan dünya kamuoyunu kendini yanına çekmeye çalışırken bir yandan da adadaki gerginliğin dozunu iyice arttırarak bir an önce Enosis'i gerçekleştirmenin peşindeydi.

⁴⁷⁴ SERTER, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s.225-226.

⁴⁷⁵ İSMAİL, *Kıbrıs Cumhuriyeti Meclisi Nasıl İşgal Edildi?*, s.21.

⁴⁷⁶ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.29.

⁴⁷⁷ ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s.788.

⁴⁷⁸ BCA, 30-1-0-0 /71-453-10, 01.06.1964-00.00.0000, S. 2

Adadaki çatışmaların artması, Türklerin rehin alınmasıyla gelişen olaylar ile birlikte durumun gittikçe kötüleşmesi sonucu Türkiye Hükümeti 29 Mayıs'ta yayımladığı bir notayla durumun ağır sonuçları konusunda İngiltere ve Yunanistan'ı uyardı.⁴⁷⁹

Gerginliğin tırmanışa geçtiği günlerde Atina Radyosunda 1 Haziran 1964 tarihinde, saat 13.00 haber bülteninde yayınlanan Yunan Hükümetinin tebliğinde:

Yunan Hükümetinin ilgili istihbarat birimlerine gelen gizli haberlere göre uzun zamandır Türkiye hükümeti tarafından tasarlanan çıkartma harekâtının önümüzdeki Paskalya Yortunu günlerinde planlandığından söz edilerek Güvenlik konseyinin adada barışı iade etmek için bulunduğu bu sırada böyle bir teşebbüs anlama yeteneği ile bağdaşmasa da Yunan Silahlı Kuvvetlerinin her türlü ihtimale karşı hazır ve tedbirli olduğu vurgulanması yapılmıştır. Ayrıca yayınlanan tebliğde Yunan Hükümetinin, hükümet programında belirtildiği gibi barış taraftarı bir politika izlediğini ancak taarruz halinde müdafaa da bulanacakları ifadelerine yer verilmiştir.⁴⁸⁰

Tüm bu gelişmeler üzerine Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin 5 Haziranda uyarılan tarafların önlem almamaları durumunda Türkiye'nin adaya müdahale edeceğini duyurdu. 7 Haziranda başlaması planlanan çıkarma operasyonu ABD Başkanı Lyndon Johnson'un diplomatik müdahalesi sonucu gerçekleşemedi. Türkiye'nin adaya askeri harekât yapmasına engel olan bu girişim " Johnson Mektubu " olarak tarihe geçti.⁴⁸¹ Böylece Kıbrıs'taki olayların hassas bir durum aldığı bu dönemde Türkiye'nin adadaki olaylara gösterdiği kararlı tutum üzerine ABD harekete geçti. 6 Haziran 1964'te Washington'da yapılan bir açıklamada ABD Başkan Lyndon Johnson'un, Başbakan İsmet İnönü'ye bir mektup göndererek adadaki durumu görüşmek için kendisini Washington'a davet ettiğini bildirdi.⁴⁸²

ABD Başkanı Johnson'un 5 Haziran 1964 tarihli bu mektubunda Türk Hükümetinin "Kıbrıs'ın bir kısmını askeri kuvvetle işgal etmek amacıyla " harekete geçmeye karar verdiği haberini aldığını ancak " yıllar boyunca Türkiye'yi en sağlam şekilde desteklediğini ispat etmiş olan Amerika gibi bir müttefikin" olumsuz neticeler

⁴⁷⁹ BORAY, Ferit Erdem, *Öncesi ve Sonrasıyla Cumhuriyet Tarihi (1950-1973)*, İstanbul, Kum Saati Yay., V, 1.B., 2010, s. 213.

⁴⁸⁰ BCA, 30-1-0-0 /171-453-10, 01.06.1964-00.00.0000, S. 1

⁴⁸¹ BORAY, *Öncesi ve Sonrasıyla Cumhuriyet Tarihi (1950-1973)*, s.213.

⁴⁸² UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s.6

doğuracak bir kararla karşı karşıya bırakılmasını doğru bulmadığını belirtmiştir.⁴⁸³ Johnson, Türkiye'nin Kıbrıs'a yapmayı kararlaştırdığı hareket için Amerika ile istişare halinde bulunması gerektiğini ve bu hareketin doğuracağı problemleri şu şekilde ifade etmiştir.⁴⁸⁴

"En dostane ve açık şekilde belirtmek isterim ki, geniş çapta sonuçlar doğuracak böyle bir hareketin Türkiye tarafından takip edilmesinin, Hükümetinizin bizimle evvelden tam bir görüş alışverişinde bulunmak hususundaki taahhüdü ile uyusabileceğini sanmıyorum.

Bu nedenle böyle bir harekete girişmeden önce Birleşik Amerika Devletleri ile görüşmek sorumluluğunu kabul etmenizi özellikle rica etmek zorundayım. 1960 Garanti Antlaşmasıyla bir müdahalenin caiz olduğu kanaatinde bulunduğunuzu sanıyorum. Ayrıca antlaşma teminatçı devletlerarasında görüş alışverişinde bulunmayı gerektirmektedir. Birleşik Amerika, bu durumda bütün görüşme olanaklarının hiçbir şekilde tüketilmediği ve dolayısıyla tek taraflı harekete geçmek hakkının kullanılabilir olmadığı kanaatindedir."⁴⁸⁵

Başkan Johnson mektubunda şu hususları belirtiyordu:

1. Türkiye Garanti Antlaşmasını tam işletmeden Kıbrıs'a müdahale kararı almıştır. Bu nedenle henüz müdahale hakkını kullanamaz.

Burada dikkat çeken husus daha önce Türkiye'nin tüm ısrarlarına rağmen Kıbrıs meselesine bulaşmak istemeyen Amerika şimdi Garanti Antlaşması hakkında değer yargısında bulunarak meseleye hem siyasi hem de hukuki yönden bulaşmak gibi çelişkili bir tutum izliyordu.

2. Türkiye tarafından Kıbrıs'a yapılacak bir askeri harekât Türkiye'yi Sovyetler Birliği ile bir çatışma durumuna sokabilir. Bu nedenle Türkiye NATO müttefiklerine danışmadan ve onların rızası olmadan böyle bir harekete giriştiğine göre NATO'nun Türkiye'yi savunma yükümlülüğü var mıdır sorusunun cevabını düşünmelidir.

Johnson mektubunda Türkiye'ye vurduğu en büyük darbe bu ifadesindeydi. Çünkü Kıbrıs'a müdahale ettiği için Türkiye'nin Sovyet Rusya ile başı derde girerse ABD Türkiye'yi savunmamakla tehdit ediyordu. Halbuki Türkiye Sovyet tehlike ve tehditlerine karşı ve saldırı ihtimaline karşı ABD'den destek ve güvenlik elde etmek için NATO'ya girmişti. ABD'nin bu tutumu NATO'nun ruhuna aykırıydı.

3. Türkiye ile Amerika arasındaki 12 Temmuz 1947 tarihli yardım antlaşmasının 4. maddesine göre Türkiye ABD'nin vermiş olduğu silahları Kıbrıs'a

⁴⁸³ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.310.

⁴⁸⁴ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s.606.

⁴⁸⁵ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.310.

müdahale etmek için kullanamaz. Çünkü bu silahlar Türkiye'ye savunma amacıyla verilmiştir.

Johnson bu tutumuyla Makarios'un tüm kanunsuzlukları ve cinayetleri ile Yunanistan'ın da tüm bunlara destek veren tavrını görmezlikten gelerek, Türkiye'nin uluslararası antlaşmalardan doğan meşru haklarını kullanmasını bir saldırı olarak ifade ediyordu.

4. Detaylı görüşmeler için Türkiye Başbakanı Washington'a gelirse Başkan Johnson bu durumdan memnun kalacaktır.⁴⁸⁶

Mektupta kullanılan ifadelerin ağırlığı İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızla gelişen Türkiye-ABD ilişkilerinde büyük bir sarsıntı yaratmıştır.

Bu durumun farkında olan Başkan Johnson mektubunda:

" Sözlerimiz pek fazla sert bulabilir ve bizim Kıbrıs Meselesinde Türkiye'nin gidişine karşı yabancı olduğumuzu düşünebilirsiniz... Siz ve biz komünist dünyayı ihtiraslarına karşı koymak üzere birlikte dövüştük. Bu bağlılık bizim için büyük anlam taşımaktadır... Türkiye ve Kıbrıslı Türklerin yararları konusunda ciddi bir biçimde ilgilendiğimiz ve ilgileneceğimiz hususunda sizi temin etmek isterim."⁴⁸⁷

Her bendi ayı bir gözdağı niteliğinde olan kullandığı ifadenin ağır olduğunu bilen Başkan Johnson bu durumun Türkiye'nin güvenlik ve refahını düşünmelerinin bir neticesi olduğunu ifade etmek gereğini de duymuştur. Başkan Johnson'un kendisinin de kabul ettiği mektup çok sert ve diplomatik nezaket kurallarından uzaktı. Türkiye'nin elinde yardım antlaşmaları gereğince aldığı askeri malzemenin başka fazlası bulunmadığı için Kıbrıs hareketinde geri adım atmak zorunda kalmıştı. Başbakan İnönü mektup gerekçesiyle uğradığı hayal kırıklığını " Dünya yeniden kurulur ve Türkiye kendine düşen yeri alır " diyerek ifade etse de dünya ABD'nin öngörüsü doğrultusunda değişecekti.⁴⁸⁸

Başbakan İnönü'nün 13 Haziranda Johnson'un mektubuna verdiği cevapta 12 Temmuz 1947 tarihli yardım antlaşmasının yorumuna hiç değinilmemiş ve mektupta gayet yumuşak bir üslup kullanılmıştır.⁴⁸⁹ İnönü verdiği cevapta Türk kamuoyunun tepki ve hayal kırıklığını bildirmesinin yanı sıra Kıbrıs Rum Hükümetinin silahlanması ve Türklere karşı tedhiş politikası uygulaması karşısında Türk Hükümetinin ABD'yi bilgilendirdiğini fakat ABD'den hiçbir destek görmediğini

⁴⁸⁶ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.789.

⁴⁸⁷TURAN, Türk Devrim Tarihi V, s.311.

⁴⁸⁸TURAN, Türk Devrim Tarihi V, s.311.

⁴⁸⁹ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.790.

vurguladı. İnönü mektubunda, NATO'nun saldırıya uğrayan bir üyesine saldırının kimden ve ne gerekçe ile geldiğine bakılmaksızın yardımda bulunulması gerektiği hususunda kuşku bulunmadığı ibaresine de yer verdi. Sonuçta, Johnson mektubu ve Türkiye'nin cevabı sonrasında Türkiye çıkarma girişini durdurmak zorunda kaldı.⁴⁹⁰

Başkan Johnson bir mektupla Türk çıkarmasını önledikten sonra mektubunda da değindiği gibi İnönü'yü sorunları görüşmek gerekçesiyle ülkesine davet etmişti. Bu davet siyasi çevrede ve basında olumlu karşılanmıştı. ABD'nin tutumunu kaynağında öğrenme düşüncesiyle bu davete olumlu yanıt veren İnönü 12 Haziran'da ABD'nin gönderdiği özel bir uçakla Washington'a hareket etmiştir. İnönü görkemli bir törenle karşılanırsa da görüşmelerde sorunla ilgili fikir birliği sağlanamamıştı.⁴⁹¹

22-23 Haziran 1964 tarihleri arasında Washington'da İnönü ile Johnson arasında yapılan görüşmelerden sonra yayınlanan ortak bildiriye Kıbrıs uyuşmazlığının barışçı yollardan çözümlenmesinin esas alınması gerektiğine vurgu yapılmaktaydı. Bu arada Johnson ülkesine gelen Yunanistan Başbakanı Papandrea'u ile de ayrıca görüşmüştür.⁴⁹²

Türkiye'nin görüşmelerdeki hareket noktası, Zürih ve Londra Antlaşmalarıyla adadaki Türk toplumuna tanınan hakların korunması ve bunu sağlamak için de sağlam güvenlik ve garanti tedbirlerinin elde edilmesiydi. Bu durumun gerçekleşmesi içinde Türkiye'nin ada üzerindeki yetkilerinin artırılması gerekiyordu. Bu görüş açısı ABD tarafından esas itibarıyla kabul edildiği gibi Türkiye'nin Kıbrıs'tan çekilmesi karşılığında Ege'deki Yunan adalarından birisinin Türkiye'ye verilmesi görüşü de söz konusu olmuş ancak Türkiye bu görüşe tepki göstermiştir. Bu nedenle Kıbrıs meselesini nihai bir çözüme kavuşturmak için ABD'nin eski Dışişleri Bakanlarından olan Dean Acheson'un aracı olarak tayin edilmesine karar verilmiştir.⁴⁹³

Başbakan İnönü'nün Washington dönüşünde uğradığı Londra'da, İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Alec Douglas Home "eğer Kıbrıs Yunanistan'a verilecek olursa Türkiye'nin buna karşılık ne isteyeceği" sorusunu yöneltmiştir. Bu soru ABD ve yandaşı İngiltere'nin Yeşilada'yı Yunanistan'a vermeyi düşündüklerinin dışarıya bir yansıması anlamına geliyordu. İnönü ise bu soruya " Siz kimin malını kime

⁴⁹⁰BORAY, *Öncesi ve Sonrasıyla Cumhuriyet Tarihi (1950-1973)*, s.214.

⁴⁹¹TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.312.

⁴⁹²UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s.606.

⁴⁹³ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s.791.

veriyorsunuz" sorusuyla karşılık vererek adanın aslında Türkiye'nin malı olduğu gerçeğini hatırlatmak istemiştir.⁴⁹⁴

Yaşanan bu gelişmelerden sonra Türkiye ABD ile ilişkilerini dengelemek amacıyla SSCB ile yakınlaşmaya yönelik bir siyaset izlemeye başladı ve bu çerçevede dönemin dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Moskova'yı ziyaret etmiştir.⁴⁹⁵

2. Acheson Planları

22-23 Haziran 1964'te Johnson ve İnönü arasında gerçekleşen Washington görüşmelerinden sonra Eski ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson'un aracılığıyla Cenevre'de Türkiye, Yunanistan ve İngiltere temsilcileri arasında görüşmeler yapıldı. Bu görüşmelerde Acheson Planı denilen bir çözüm şekli sunuldu.⁴⁹⁶ ABD ve İngiltere ikilisi sorunu kendi açılarından çözmek için bu yeni planı hazırlamışlardı. Türkiye'yi Nihat Erim ve Turgut Sunalp'n temsil ettiği toplantıda Kıbrıs uyuşmazlığına bir çözüm bulunması amaçlanmıştır.⁴⁹⁷

Acheson Planı ile bulunan çözüm şekli şöyleydi: Türkiye'ye Kıbrıs'ın kuzeydoğusunda Karpas Yarımadasında egemen bir bölge verilmesi ve bu bölge dışında kalan yerlerde Kıbrıs Türklerinin toplu yaşadığı iki veya üç bölgede muhtar Türk yönetimlerinin kurulması ve antlaşmaları gözetmek üzere uluslararası bir komisyonun tayin edilmesi idi.⁴⁹⁸

Magusa'nın kuzeyindeki Boğaz ile Kıbrıs'ın kuzey kıyılarındaki Akantu Geçiti arasında çizilen çizginin doğusunda yer alan Karpas Yarımadası'nın Türkiye'nin egemenliğine bırakılması prensip olarak Türkiye tarafından kabul edilmiştir fakat Türkiye'nin tek itirazı ve endişesi, Akantu noktasının arazinin askeri yararlılığını daha müsait duruma getirmek için biraz daha batıya kaydırılmasıydı. Yine planda yer alan teklife göre Kıbrıs Rum kesiminde kalan Türkler yoğun oldukları bölgelerde en az beş kanton veya mahalli muhtariyet bölgesine sahip olacaktı. Acheson Planı Karpas Yarımadası'nı Türkiye'ye vermek ile adanın %11'lik kısmını yani 400 mil karelik bölümünü Türkiye'nin egemenliğine terk etmiş olmaktaydı. Kantonlar ve muhtariyet bölgeleri de hesaplanırsa adanın %25-%30

⁴⁹⁴ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.312.

⁴⁹⁵ BORAY, *Öncesi ve Sonrasıyla Cumhuriyet Tarihi (1950-1973)*, s.214.

⁴⁹⁶ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s.606.

⁴⁹⁷ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.312.

⁴⁹⁸ *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s.384.

arası kadar alanı Türkiye'nin denetimi altına girmiş oluyordu.⁴⁹⁹ Türkiye ihtiyatlı davranarak Acheson Planının önce Yunanistan tarafından kabul edilmesini ve bu konuda Türkiye'ye yazılı güvence verilmesini istemiştir.⁵⁰⁰

Planda Türkiye'ye Karpas'ta sunulan üs bölgesine karşılık Türkiye Enosisi kabul edecekti. Kıbrıs altı yerel yönetime ayrılacak bunlardan ikisi Türklerin kontrolüne bırakılacaktı. Enosis'e karşılık Meis Adası Türkiye'ye bırakılacak ve Kıbrıslı Türklere azınlık hakları tanınacaktı. Ancak Makarios Enosisi koşulsuz olarak öngörmediği için bu planı reddetti.⁵⁰¹

Yunanistan da bir plan sunarak El-Greco Burnunda 32 kilometrekarelik bir alanın 25-30 senelik bir süre için Türkiye'ye üs olarak verilmesini ve adadaki Türklere azınlık hakları verilmesini teklif eder. Bu sefer reddeden taraf Türkiye olur.⁵⁰²

Bu plan üzerinde Cenevre'de görüşmeler yapıldığı sırada amaçları görüşmeler sonunda varılacak muhtemel bir uzlaşmayı çıkmaza sürüklemek olan Rum Milli Muhafız Ordusu(RMMO) ve Yunanistan tarafından gizlice adaya sokulan takviyeli komando taburları Kıbrıs'ı kuzeybatısında beş Türk köyünden meydana gelmiş Erenköy Türk Kantonuna 6 Ağustos 1964 günü sabahın erken saatlerinde tanklar ile takviyeli topçu desteğinde dört istikametten saldırıya başlamıştır. Erenköy'ü savunan 548 mücahit 48 saat sonra üstün düşman güçleri karşısında dört Türk köyünün sakinlerini Erenköy'e taşıyarak birinci savunma hattından geri çekilmişler ve Erenköy'ün çevresindeki tepelerde ikinci bir savunma hattı inşa etmişlerdi. Bu hat son savunma hattıydı ve bölge halkı ile mücahitler, Rum-Yunan ikilisinin bir kitle katliamı ile tehlikesine maruz kalmışlardı.⁵⁰³ Ağustos ayı başında Kıbrıs'ta Rumların yaptığı saldırılar üzerine Erenköy ve Mansura'da yaptığı çarpışmaların şiddetlenmesi üzerine Türk uçakları 8-9 Ağustos'ta bombardıman başlatmıştı.⁵⁰⁴ İki gün süren hava taarruzu karşısında Rum ve Yunan birlikleri ağır kayıp vererek bozguna uğramışlardı. Makarios'un ateşkes önerisini kabul etmesi üzerine RMMO Erenköy'de sürdürdüğü taarruzu durdurmuş böylece bölgede yaşayan Türk halkı Rumların kitlese katliamından kurtulmuştur.⁵⁰⁵

⁴⁹⁹ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s.791.

⁵⁰⁰TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.312.

⁵⁰¹İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s.102.

⁵⁰²SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s.80.

⁵⁰³ALTUN, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, s. 46.

⁵⁰⁴UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s.607.

⁵⁰⁵ALTUN, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, s. 46.

Türkiye ise adada gerçekleştirdiği bu sınırlı hava harekâtı ile hem Johnson mektubuna dolaylı yönden bir yanıt vermiş hem de Rum-Yunan ikilisinin Kıbrıs'ta Türk köylerine karşı girişeceği herhangi bir saldırı karşısında bu duruma sessiz kalmayacağını ve hukuka dayalı olarak adaya askeri müdahalede bulunacağını tüm dünyaya kanıtlamış olmuştur.

Yaşanan bu hadiseler üzerine Acheson Planı'nda değişiklik yapılmış ve Türkiye'ye yeni bir teklif sunulmuştur.⁵⁰⁶

Ağustos ayı içinde Acheson sunduğu ikinci planında, Komikebir'in 2 mil batısından geçen bir kuzey-güney çizgisinin doğusu, yaklaşık 200 mil kare, 50 sene için Türkiye'ye kiraya verilecekti. Kıbrıs Türklerine azınlık hakları tanınacak ve Lefkoşa'da Türk işlerine bakan bir yüksek memur görev yapacak, ada ise Yunanistan'a bırakılacak ama adadaki Türk hakları ABD garantisi altına alınacaktı. Ancak Türkiye prensip olarak bu planı reddederken Makarios ise yine aynı gerekçe ile kayıtsız ve şartsız Enosisi öngörmediği için bu planı reddetmiştir.⁵⁰⁷

3. Plaza Raporu

Kıbrıs meselesinde yaşanan iniş çıkışlar bir taraftan doğal olarak Yunanistan ile ilişkilerin bozulmasına yol açarken bir taraftan da yaşanan gelişmeler ve ABD'nin Kıbrıs sorunundaki tutumu kamuoyunda büyük tepkilere neden olmuştur. Bu tepkiler üzerine İzmir Uluslararası Fuarındaki ABD, İngiltere ve Sovyet Rusya pavyonları tahrip edilmiş, Eylül ayı başında ise Ankara'da ABD'ye karşı öğrencilerin düzenlediği ve yaklaşık 40.000 kişinin katıldığı büyük bir protesto mitingi yapılmıştır. Gerginliklerin giderek artması sonucu 3 Eylülde olağanüstü toplanan TBMM'de Başbakan İsmet İnönü savaş tehlikesinden söz etmiş ise de Yunanistan'ın kendisini biraz frenlemesiyle bu tehlike atlatılmıştı. Ancak yaşanan tüm bu hadiseler, Kıbrıs buhranının Yunanistan'ın XIX. asırdan beri dış siyasetine esas olarak dayadığı Megali İdea ve Enosis hedefinden kaynaklandığı ve sorunun ancak Yunanistan'ın da katkısıyla gerçek bir çözüme kavuşabileceği gerçeğini bir kez daha ortaya çıkarmıştı.⁵⁰⁸

⁵⁰⁶ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s.607.

⁵⁰⁷ SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s.80.

⁵⁰⁸ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.313.

Acheson'un Kıbrıs sorununun çözümünde başarısızlığa uğramasından sonra Ekvator Devlet Başkanı Galo Plaza'nın teklifleri gündeme gelmiştir.⁵⁰⁹

Galo Plaza, BM Güvenlik Konseyi'nin 4 MART 1964 tarihli kararı doğrultusunda arabulucu olarak atanan Sakari Tumioja'nın 9 Eylül 1964 tarihinde gerçekleşen ölümü üzerine 16 Eylül 1964'te görevlendirilen yeni arabulucudur.⁵¹⁰ Galo Plaza taraflar arasında temaslarda bulunur ve bu temaslar neticesinde Rumlar, Kıbrıs'ın üniter bir devlet olmasını, Garanti ve İttifak Antlaşmalarının kaldırılmasını, Rumlara self- determinasyon hakkının tanınmasını, Türklere azınlık hakları ve bazı konularda muhtariyet verilmesini teklif ederler. Enosis'e ulaşmayı planlayan Rumların teklifine karşı Türkler ise 1960 Antlaşmalarıyla adada kurulan düzene coğrafi bir temel sağlanmasını isteyerek ilk kez resmi bir federasyon teklifinde bulunmuşlardır.⁵¹¹

Bu teklifine göre Yalya Köyü'nden Lefkoşa'nın merkezine ve oradan da Mağusa'ya çekilecek bir hat ile ayrılan ve Kıbrıs'ın yüzölçümünün %38'ine eşit olan 1084 milkarelik kuzey kesimi Türk tarafına bırakılmalıydı. Bu çözüm iki taraftan da 10 bin ailenin göç etmesiyle sağlanabilirdi. Adadaki iki toplum kendi bölgelerinde federal devletin yetkilerine girmeyen tüm meselelerde muhtariyete haiz olmalı ve anavatanları ile doğrudan ilişki kurabilmelidir. Dışişleri, savunma, gümrük, federal bütçe, gümrük, ticaret, para basımı, bankacılık, vatandaşlık, pasaport, telekomünikasyon ve ceza işlerinde yasama ile yargı yetkisi federal devletin yetki alanına girecekti. Federal yasama organını, üyelerinin % 30'u Türk olan bir Temsilciler Meclisi ile toplumların eşit sayıda üyelerle temsil edilebilecekleri bir Senato'dan meydana gelmelidir. Bakanlar Kurulunda % 70- 30 oranı, ordu ve poliste % 60- 40 oranı saklı tutulmalıdır. Ayrıca federal devlerin bir başka devlet ile birleşmesi ve taksimi yasaklanmalı,İttifak ve Garanti Antlaşması anayasanın ayrılmaz bir parçası olmalıdır.⁵¹²

Galo Plaza, 1964 Ekiminden 1965 Şubatına kadar Kıbrıs meselesine yönelik taraflarla yaptığı görüşmeler neticesinde 66 sayfalık bir rapor hazırlamış ve bu rapor

⁵⁰⁹ SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s.81.

⁵¹⁰İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s.103.

⁵¹¹ SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s.81.

⁵¹²İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s.103.

26 Mart 1965 tarihinde yayınlanmıştır.⁵¹³ Plaza, raporunda Rumların görüşlerini benimsemiş, Türklere azınlık haklarını önermiş ve antlaşmayı beğenmeyen Türklerin Türkiye'ye göç edebilmesini öngörmüştür.⁵¹⁴ Ancak Galo Plaza'nın raporu Türkiye ve Kıbrıs Türkleri tarafından reddedildi. Rapor çelişkilerle dolu olduğu gibi, Türk toplumunu Rum toplumunun egemenliği altına sokan teklifler de sunuyordu. Plaza, raporunun başında adadaki Türk ve Rum toplumunun her yönden birbirinden farklı iki toplum olduğunu belirttiği halde Rumca'yı Kıbrıs Devletinin resmi dili yapan ve adadaki Türk toplumunu basit bir azınlık haline getiren tekliflerde de bulunmuştur.⁵¹⁵ Galo Plaza raporundan anlaşıldığına göre Kıbrıs'ta federal devlet görüşünü ilk kez ortaya atan ve bunu kararlı bir şekilde savunan toplum Türk tarafı olmuştur. Ayrıca bu rapor Plaza'nın Kıbrıs meselesini anlamadığını ve uluslararası hukuk kurallarına aykırı olarak yetkilerini de aştığını gösterir.

Galo Plaza raporunda daha sonra Türkiye'nin itirazı sürdükçe Enosiste ısrar edilmemesi, adanın askersizleştirilmesi ilkesinin kabul edilmesi, belirli bir toprak parçası bulunmadığı için federal herhangi bir çözüm şeklinde durmamak gibi görüşlere de yer vermiştir ancak Plaza'nın raporu Kıbrıslı Türkler ve Türkiye tarafından kabul edilmediği için sonuçsuz kalmıştır.⁵¹⁶

Kıbrıs meselesiyle ilgili bu gelişmeler yaşanırken Türkiye özellikle Johnson mektubundan sonra Kıbrıs sorununda umduğu desteği ABD ve NATO devletlerinden bulamadığı için dış politikasını yeniden gözden geçerek SSCB ile arasındaki ilişkileri normalleştirme çalışmalarını hızlandırmıştır. Dışişleri Bakanı F.C. Erkin'in 6 Kasım 1964'te Moskova'yı ziyaret etmesi bu politikanın bir sonucu idi. Nitekim bu ziyaret sonrasında SSCB Kıbrıs'ta iki toplumun varlığını kabul etmiştir. Bu tarihlerden itibaren Kıbrıs buhranının ağırlık merkezi daha çok politika alanına kaymıştır. 1965'te NATO Bakanlar Konseyi Kıbrıs sorununun Türkiye ve Yunanistan arasında ikili görüşmeler yoluyla çözüme bağlanmasını teklif etti. Böylece iki devlet arasında Atina'da görüşmelere başlandı.⁵¹⁷ Ancak bu ikili görüşmeler 1966 senesi sonuna kadar bir takım kesintilerle yapılabildi. Bunun birinci sebebi Makarios ve Kıbrıslı Rumların Türk-Yunan görüşmelerine karşı çıkıp meseleyi BM ekseninde yürütmek

⁵¹³ ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.793.

⁵¹⁴ SOMUNCUOĞLU, Kıbrıs'ta Sirtaki, s.81.

⁵¹⁵ ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.793.

⁵¹⁶ Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler, s. 31.

⁵¹⁷ UÇARAOL, Siyasi Tarih, s.607- 608.

istemeleri idi. Çünkü o tarihlerde Makarios'un Kıbrıs'ı Bağlantısızlar Grubuna dahil olduğu için Bağlantısızların çoğunlukta olduğu BM Genel Kurulundan Türkiye lehine bir karar çıkması mümkün değildi.⁵¹⁸ BM 1965'te Kıbrıs sorununu bir kez daha görüşerek adaya müdahalede bulunulamayacağını açıklamışsa da sorunla ilgili açık bir tavsiyede de bulunmamıştır.⁵¹⁹ İkili görüşmeleri kesintiye uğratan ikinci sebep ise Yunanistan'da ortaya çıkan hükümet bürhanıdır. Başbakan Yorgo Papandreu orduda bir takım temizlik faaliyetlerine girişmek istediği için 1965 Temmuzunda Kral tarafından başbakanlıktan azledildi.⁵²⁰ İç karışıklıkların yaşandığı Yunanistan'da 21 Nisan 1967'de bir hükümet darbesi yaşandı. Yunanistan'da Kurulan askeri Hükümet ile Türkiye arasında hükümet başkanları nezdinde Kıbrıs anlaşmazlığını görüşmek üzere 9-10 Eylül 1967 tarihlerinde Dedeağaç Görüşmeleri yapıldı ancak Yunanistan'ın yine Enosis'e gidecek isteklerde bulunması ve Türkiye'nin de bu istekleri kesin olarak reddetmesi sebebiyle yine bir çözüme varılamamıştır. Adadaki iki toplum ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerginlik zaman zaman savaş hazırlıklarına yol açacak derecede devam etmiştir. Adaya çok sayıda Yunan askeri gelmiş, Rumların Milli Muhafız Teşkilatına karşı Türkler de Mücahit Teşkilatını kurmuştur. Tüm bu gerginliğin getirdiği hadiseler 1967 senesi sonlarında Kıbrıs sorununu yeniden alevlendirmiştir. ⁵²¹

D. 1967 Kıbrıs Bürhanı -Geçitkale ve Boğaziçi Olayları

Makarios'un ve Yunanistan'ın Kıbrıs meselesindeki darbelerini daima Türkiye'deki iç istikrarsızlığa göre ayarlamıştır. Ancak Türkiye'nin kararlı tutumu ve İsmet İnönü Hükümetlerinin daima koalisyona dayanmasına rağmen 1965 senesinde yapılan erken seçimlerde Adalet Partisinin TBMM'de büyük çoğunluğu elde ederek tek başına iktidara gelmesi Makarios'u ve Yunanistan'ı Kıbrıs meselesinde ihtiyatlı davranmaya sevk etmiştir. Üstelik Yunanistan'ın kendi istikrarsızlığı dolaylı olarak 1967 Kıbrıs bürhanını doğurmuştur. 28 Mayıs 1967 genel seçimlerinin yapıldığı Yunanistan'da Yorgo Papandreu ile oğlu Andreas Papandreu liderliğindeki Merkez Birliği Partisinin seçimleri kazanma ihtimali fazla olmasına rağmen Kral'a, orduya ve sağa karşı sert tavırlar alması Yunan iç politikasında gerginliğe neden olmuştur. Yorgo Papandreu'nun komünistlerle işbirliği yapmak istemesi ve orduda tasfiye

⁵¹⁸ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.793.

⁵¹⁹ UÇARAOL, Siyasi Tarih, s. 608.

⁵²⁰ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.793.

⁵²¹ UÇARAOL, Siyasi Tarih, s. 608.

hareketine girişmek istemesi Albay Papadopoulos liderliğindeki askerlerin 21 Nisan 1967 sabahı darbe yapması sonucunu doğurmuştur. Darbe neticesinde Başbakanlığa getirilen eski Yargıtay Başsavcısı Konstantin Koliyas'ın kurduğu Yunan Hükümeti Batı Trakya'daki Türklere karşı yoğun bir baskı politikası izlemiştir. 5 Haziran 1967'de patlak veren Arap- İsrail Savaşında Türkiye'de yeni Adalet Partisi iktidarı bu savaştan yararlanarak Türkiye'nin Orta Doğu ve Arap- İsrail politikasına yeni bir yön vermeye çalışırken Yunan cuntası da bu savaşın yarattığı atmosferi kendi lehinde sömürmeye çalışarak Batı Trakya'yı Kıbrıs'a karşı bir koz olarak kullanmıştır.⁵²²

Türk ve Yunan başbakanlarının 9 Eylülde Keşan'da ve 10 Eylül'de Dedeoğaç'ta yaptıkları görüşmeler Yunanistan'ın yazılı bir teklifte bulunarak Türkiye'nin Enosis'e razı olması karşılığında Türkiye'ye Batı Trakya sınırlarında bazı tavizler verileceğini ifade etmesi Başbakan Süleyman Demirel tarafından büyük bir kararlılıkla reddedilmiştir. Çünkü Başbakan Demirel Kıbrıs meselesindeki politikasını dört prensibe dayandırıyordu. Bu prensipler:

1. Tarafların rızası olmadan yürürlükteki antlaşmaların değiştirilmemesi,
2. Adadaki iki toplumun birbirine hükmetmemesi,
3. Lozan Antlaşması ile Kıbrıs'ta kurulan dengenin bozulmaması,
4. Kıbrıs sorununa Enosis kapsamı dışında bir çözüm aranması.

Bu dört prensipten anlaşılan, 1963-1964 Kıbrıs buhranından sonra Yunanistan'ın Lozan'a aykırı olarak Türk kıyıları karşısındaki adaları silahlandırmaya başlaması ve Batı Trakya Türklerine karşı başlattıkları baskı politikası Türk-Yunan ilişkilerinde bir Lozan Dengesi meselesini ortaya çıkarmıştı.⁵²³

Yunanistan'daki Papandreu'ların sol iktidarını yıkan ve ABD tarafından hararetle desteklenen Yunan Cuntasıyla yaptığı görüşmelerden bir sonuç alamayan Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel 13-17 Eylül 1967 tarihlerinde sosyalist Romanya'yı ve 19-29 Eylül tarihlerinde de SSCB'yi ziyaret etmiş ve bu devletler tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Türk Dış politikasında bu olumlu gelişmeler yaşanırken Keşan ve Dedeoğaç Görüşmelerinde Türkiye'nin Enosis konusunda bir pazarlığa yanaşmayacağını gören Yunan cuntası Dedeoğaç Bildirisinde gerginlikten kaçınmayı vaat ettiği halde Enosis teşebbüsü için hazırlıklarını arttırmıştır.⁵²⁴ Bu arada Türkiye'de bulunan ve Makarios tarafından

⁵²²ARMAOĞLU, 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s.795.

⁵²³ARMAOĞLU, 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 796-797.

⁵²⁴ARMAOĞLU, 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 798.

adaya dönmesi yasaklanan Kıbrıs Türklerinin önde gelen liderlerinden Rauf Denktaş'ın gizlice adaya girme teşebbüsü 31 Ekim 1967'de Rum yetkililer tarafından tutuklanmasıyla neticelenmiştir. Bu durum üzerine Türk toplumu adına Makarios'a bir muhtıra verilerek Denktaş'ın derhal serbest bırakılması istenmiştir. Makarios ise Rum Milli Muhafız Birliklerini ve Yunan askerlerine harekete geçirerek Bazı Türk köylerini kuşatmıştır. Denktaş'ın serbest bırakılmasını isteyen Türkiye bir sonuç alamayınca ABD, İngiltere ve BM Genel Sekreteri U-Thant'a başvurarak aracılık yapmalarını istemiştir. Bu gelişmeler yaşanırken adadaki Türkler 4 Kasım günü, Denktaş'ın tutuklanmasını protesto etmek amacıyla Lefkoşa'da bir miting düzenlemişlerdir. 7 Kasım'da adada çarpışmaların yeniden başlaması üzerine U-Thant toplumlararası çatışmayı durdurmak gayesiyle girişimlerde bulundu ve sonuçta Türkiye'nin sert çıkışı ve aldığı önlemler üzerine 12 Kasım 1967'de Denktaş serbest bırakılmıştır ancak Türk- Yunan ilişkileri iyice gerginleşmiş ve adada çarpışmalar tekrar başlamıştır.⁵²⁵

Kıbrıs Rumları ve özellikle 1963- 1964 buhranından sonra dönen tethişçi Grivas'ın teşkilatlandığı Rum Milli Muhafız kuvvetleri Türklerin toplu olarak bulunduğu Boğaziçi ve Geçitkale Köyleri'ne karşı harekete geçtiler.⁵²⁶ BM Barış gücü askerlerinin gözü önünde 28 Türk'ü öldüren, bir ihtiyar Türk'ü üzerine benzin dökerek yakan, köyleri istila eden ve tüm köylüleri esir alan Rum-Yunan kuvvetleri Türkiye'nin çok sert tepkisiyle karşılaşmışlardır.⁵²⁷

Adada ortaya çıkan bu ciddi gelişmeler karşısında 16 Kasım 1967 akşamı toplanan TBMM, T.C. Anayasasının savaş ilanına ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ilişkin 66'ncı maddesine dayalı olarak oy birliğiyle Kıbrıs'ta askeri müdahalede bulunma kararını almıştır. 17 Kasım 1967 tarihinde Yunanistan'a bir nota veren Türkiye Hükümeti Korgeneral Grivas'ın gayrimeşru yollarla adaya soktuğu Yunan birliklerini derhal Kıbrıs'tan çekmesini, RMMO'nun işgal ettiği Geçitkale ve Boğaziçi Köyleri'nden çekilmesini, köy halkına verdikleri her türlü zararın tazmin edilmesini, Rumların yollara kurdukları barikatları kaldırmasını, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda öngörüldüğü üzere Türk toplumuna kendi bölgelerinde kendi mahalli idarelerini ve kendi güvenlik kuvvetlerini kurma hakkının tanınmasını istemiş ve bu nota istekleri yerine getirilmediği takdirde

⁵²⁵ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s. 608-609.

⁵²⁶ BOZKURT ve DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 29

⁵²⁷ SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 84.

Garanti Antlaşmasının 4'ncü maddesi gereğince Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri bir müdahalede bulunacağını kesin bir dille bildirmişti.⁵²⁸ Türkiye siyasi önlemlere paralel olarak derhal TSK'yı adaya yapacağı muhtemel harekât için hazırlamaya başlayarak Trakya, Ege, Mersin ve İskenderun taraflarına asker kaydırmaya başlamıştır.⁵²⁹ Türk donanması adaya gitmek için denize açılırken bir taraftan da 18 Kasım 1967 günü Türk jetleri Kıbrıs adası üzerinde alçak uçuş hareketi başlatmışlardır.⁵³⁰

Türkiye'nin kararlı duruşu ve başlattığı askeri hazırlıklar üzerine ABD Başkanı Johnson geçmişte olduğu gibi hemen devreye girerek özel temsilcisi Cyrus Vance'yi görüşmelerde bulunmak üzere Ankara, Atina ve Lefkoşa'ya göndererek çıkması muhtemel bir Türk-Yunan savaşını önlemeye çalışmıştır.⁵³¹ Diğer taraftan 25 Kasım 1967'de BM Güvenlik Konseyi tarafları barışı tehlikeye sokacak davranışlardan kaçınmaya davet ederek adada başlayan siyasi ve askeri gerginliğin daha fazla büyümesini engellemek için büyük bir titizlik gösteriyordu. Aynı günlerde NATO Genel Sekreteri Manlio Brosio ile U-Thant'ın özel temsilcisi Jose Rolz Bennet arabuluculuk için Ankara, Atina ve Lefkoşa'yı ziyaret etmişlerdir. Tüm bu diplomatik çabalar sürerken Türk savaş gemileri Akdeniz'de seyir halinde bulunmuşlar ve Türk jet uçakları ada üzerinden uçuşlarını sürdürmüşlerdir. Tüm bu gelişmeler ve girişimler sonucunda Yunanistan 29 Kasım 1967'de Türkiye'nin tüm isteklerini kabul ettiğini bildirmiş böylece iki devleti savaşın eşiğine getiren siyasi bunalım geçici bir süre için sona ermiştir.⁵³² Antlaşmaya göre Grivas adadan ayrıldı, Yunanistan tarafından gizlice adaya sokulan askerlerden 12.000'i geri çekildi. Sürgünde olan Denктаş'ın adaya geri dönmesine izin verildi, İşgal edilen köyler boşaltıldı ve esir alınan Türkler serbest bırakıldı ve Türk bölgelerini korumak için UNFICYP'nin yetkileri ve sayısı artırıldı. Aynı zamanda RMMO dağıtılacak ve işgal edilen köylerin halkının zararı tazmin edilecek ve toplumlararası görüşmeler başlatılacaktı. Ancak ne tazminatlar ödenmiştir ne de RMMO dağıtılmıştır.⁵³³ Bu durum, Rum-Yunan ikilisinin bir sınavdan daha geçerek zaman kazanmayı

⁵²⁸ ALTUN, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine üyeliği*, s. 47.

⁵²⁹ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s. 109.

⁵³⁰ ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 798.

⁵³¹ ALTUN, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine üyeliği*, s. 48.

⁵³² UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s. 610.

⁵³³ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s. 109.

başardıklarının, antlaşmalara uymayarak dünyayı bir kez daha kandırmaya çalıştıklarının ve Enosis'ten geri adım atmayacaklarının bir göstergesidir.

1967 Kıbrıs buhranının bu şekilde atlatılmasından sonra uzun zamandan beri etkin bir devlet ve hükümet yapısından yoksun kalan adadaki Türk toplumu Türkiye'nin verdiği maddi ve manevi destekle yıllardan beri devam eden yönetim boşluğunu doldurmak ve Türk yönetimini daha etkin bir duruma getirmek için self-determination hakkını kullanarak 28 Aralık 1968 tarihinde " Geçici Türk Yönetimi " ni ilan ederek adada yaşadığı topraklar üzerinde fiilen kendi devletini kurmuştur. Geçici Türk Yönetimi Başkanlığına Dr. Fazıl Küçük getirilmiştir.⁵³⁴

Geçici Türk Yönetimi Cumhurbaşkanı Yardımcısı ile üç cumhuriyet milletvekilini, Cemaat Meclisi Başkanı ile icra heyetinin belli sayıdaki üyesini, Mücahit Teşkilatını ve maliyeden tarafsız bir maliyeciyi teşkil edecek şekilde düzenlenmiştir. Buna göre Geçici Türk Yönetimi'nin Başkanlığına Dr Küçük, yardımcılığına da Cemaat Meclisi Başkanı Denktaş getirilmiştir. Temsilciler Meclisi ile Cemaat Meclisi üyeleri de Türk Yönetim Meclisi olarak görevlendirilip Başkan ve yardımcısı dışında 11 kişilik Yürütme Kurulu, Bakanlar Kurulu olarak göreve başlamıştır. Bu gelişmelerin ardından dört yıllık sürgün hayatından sonra 13 Nisan 1968'de Denktaş adaya dönmüştür.⁵³⁵ Yaşanan bu gelişme Türkiye'nin federal devlet tezi yönünde atılmış bir adımdı. Bu şekilde bir idarenin tatbikini kolaylaştıran husus ise 1963-1964 ve özellikle 1967 krizi ile Rumların zulmünden kaçan Türklerin köylerini, topraklarını bırakarak belirli bölgelerde toplu yaşamaya başlamaları idi. Böylece Türkler Rumların saldırılarına karşı daha güçlü hale geliyorlardı.⁵³⁶

Kıbrıs Türk toplumu 24 Nisan 1971 tarihinde " Geçici Türk Yönetimi" nin "Geçici" ibaresini ve niteliğini kaldırmış ve bu kararın, Kıbrıs Rum Yönetiminin uzlaşmaz tutumu yüzünden " sürekli ve köklü bir yönetim halinde çalışmak" üzere alındığı açıklamasını yapmıştır.⁵³⁷ 1973 senesinde seçimler yapılarak yönetim yenilenmiştir. Rauf Denktaş Cumhurbaşkanı Yardımcılığını ve Türk Yönetimi Başkanlığını tek aday olarak üstlenmiştir. Bu yönetim şekli Otonom Türk Yönetiminin ilan edildiği 1974 senesine kadar devam etmiştir.⁵³⁸

⁵³⁴ ALTUN, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine üyeliği*, s. 49.

⁵³⁵ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s. 109.

⁵³⁶ ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 799- 800.

⁵³⁷ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s. 612.

⁵³⁸ SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 85.

E. EOKA B ve Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974 Darbesi

1968 senesinde başlayan toplumlararası görüşmeler devam ederken Kıbrıs Rum toplumunda iki görüş ön plana çıkmıştır. Bu görüşlerden ilki ani bir askeri harekâtla adadaki Türk direnişini kısa yoldan kırıp Enosis'in ilan edilmesiydi. Diğer görüş ise uzun vadeli bir program çerçevesinde siyasi ve ekonomik baskılarla Türk direnişini kırma ve yine Enosis'e ulaşma isteğiydi.⁵³⁹ İlk görüşü eski EOKA'cılar ile cunta yanlısı güçler benimserken; ikinci görüşü ise askeri bir harekâtın Türk müdahalesiyle başarısızlıkla neticeleneceğini iyi kavrayan Makarios idi. Adada BM, AB gibi uluslararası teşkilatlar başta olmak üzere birçok ülke tarafından destekleneve yıllardır süren siyasi baskılar ve ambargo Makarios'un uzun vadeli Enosis'in gerçekleştirilmesini kararlaştırdığını göstermiştir.⁵⁴⁰

Türkiye'nin Enosis'e izin vermeyeceğini kanıtlayan kararlı duruşu ve Kıbrıs Türklerinin inatçı direnişi Kıbrıs Rum Liderliğini strateji değişikliğine itmişti. Yeni strateji uzun süreli mücadele idi. Bu stratejiye göre adada Türklere karşı büyük bir psikolojik savaş başlatılmış ve cephenin içten çökertilmesi hedeflenmişti. Yapılan yoğun propagandalar sonucu adadaki Türk halkı içinde muhtelif bozguncu ideolojik güçler yaratılmaya çalışılıyordu. Yunanistan ise bir an evvel Kıbrıs'ı topraklarına katmanın peşinde idi.⁵⁴¹

Enosisi gerçekleştirmede kısa askeri yolu tercih edenler EOKA'yı canlandırarak EOKA-B adlı cunta destekli gizli bir örgüt kurmuşlardır. Bu gizli örgüt adada bulunan RMMO'yu yöneten Yunanlı subayların denetiminde olmuştur.⁵⁴²

EOKA-B'nin ilk etkili eylemi 1970 senesinin Mart ayında bir EOKA anma törenine katılmak üzere helikopterle hareket eden Makarios'a ateş açılması olmuştur. Makarios bu saldırıdan kurtulmuştu ama bu hadiseden EOKA kahramanı olarak anılan ve cinayet yöntemleri nedeniyle İçişleri Bakanlığı koltuğu verilerek ödüllendirilen, İçişleri eski Bakanı Polikarpos Yorgacis'i, sorumlu tutarak onu bir evde alıkoymuştur. Ancak bir hafta sonra basında çıkan haberlerden Yorgacis'in "esrarengiz biçimde" öldürüldüğü anlaşılıyordu. Enosisçiler bu infaz kararını, bir zamanlar onun yakın arkadaşı ve destekçisi olan Makarios'un verdiği görüşündeydiler.⁵⁴³

⁵³⁹İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s. 113.

⁵⁴⁰SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 85.

⁵⁴¹ALTUN, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine üyeliği*, s. 49.

⁵⁴²BOZKURT ve DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 30.

⁵⁴³GIBBONS, *Kıbrıs'ta Soykırım*, s. 290-291.

Bu hadisenin ardından 28 Ağustos 1971'de EOKA'nın eski lideri Yorgo Grivas gizlice adaya geri dönmüş ve EOKA-B' nin başına geçmiştir. Onun dönmesiyle adada silahlı çatışma ve sabotajlar yeniden başlamıştır. Üç papaz Makarios'a karşı cephe aldı. Grivas ise Enosis demeçleri vermeye başlamıştır.⁵⁴⁴

Kıbrıs'ı tekrar Enosis rayına oturtmak isteyen Grivas daha sonra politik bir cephe oluşturarak Enosis Mücadelesi İçin Birleşik Komite (ESEA) isimli partisini kurmuştur. Grivas'ın faaliyetleri Makarios'a ve onu destekleyenlere karşı yapılan bir hareketti.⁵⁴⁵ Makarios 21 Şubat 1971 senesinde Grivas'a yazdığı mektubunda kendisine işbirliği teklif etmiş ancak Grivas bu teklifi reddetmiştir.⁵⁴⁶ Makarios ise 29 Ekim 1971'de bir açıklama yaparak:

*" Bütün Yunan Hükümetlerinin rızası bulunduğu takdirde, Enosisi ilan etmekte tereddüt etmeyeceğini, fakat bu tür bir girişimin başarısına ve başarısızlığına yol açacak çeşitli faktörler makul olarak değerlendirildikten sonra bunun imkânsız olduğunu" ifade etmiştir. "*⁵⁴⁷

Kıbrıslı Rum politikacıları ve iş adamların çoğu geçmişte muhalif olanlara ne yaptığını iyi bildiklerinden dolayı Grivas' tan çekiniyorlar ve bu nedenle EOKA-B' ye yüklü miktarda yardımda bulunuyorlardı. Kıbrıslı Rum köylüler de evlerinin balkonlarından Yunan bayrağı sarkıtarak terörist teşkilata destek verdiğini gösteriyordu. Enosis mücadelesiyle ilgilenmeyenler ise sadece sağ kalmayı arzu ediyorlardı. Albayların kovulmasını beklerken gücünün azalmakta olduğunu hisseden Makarios ise Atina'yı hedef alarak günlük olarak yayınlanan Elefteros Laos (Özgür Toplum) adlı gazetesinde cuntaya veryansın ediyor ve Yunan askerlerinin adadan çekilmesi çağrısında bulunarak, Kral Konstantin'i Lefkoşa'da sürgünde bir Yunan Krallığı kurmaya davet ederken; Grivas'ı ise " Adi bir suçlu ve kana susamış katil" olarak tasvir ediyordu.⁵⁴⁸

Bu dönem adada EOKA-B militanlarının polis karakollarına baskın düzenleyerek Makarios yanlısı polisleri kaçırdığı, bombalı eylemlerin arttığı, Rum bakanlarından İçişleri ve Ticaret Bakanlarının kaçırıldığı bir dönem olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Makarios taraftarları da özellikle EOKA-B taraftarı olarak bilinen kişileri evlerinden alıp tutuklamışlardır. Adada Rum toplumunun kendi içinde yaşadığı ve giderek kanlı olmaya başlayan iç mücadele sürer iken 27 Ocak 1974 senesinde Grivas ölmüş ve yerine Karusos geçmiştir. Karusos'un terörist

⁵⁴⁴İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s. 113.

⁵⁴⁵GIBBONS, *Kıbrıs'ta Soykırım*, s. 292.

⁵⁴⁶SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s. 86.

⁵⁴⁷GIBBONS, *Kıbrıs'ta Soykırım*, s. 292-293.

⁵⁴⁸GIBBONS, *Kıbrıs'ta Soykırım*, s. 292-293.

eylemlerle Enosis'e ulaşılamayacağını ve bu sebeple mücadelenin siyasi zemine kaydırılması gerektiğini ifade etmesi EOKA içinde tepkiyle karşılandığı için Karusos 16 Şubat 1974'te Yunanistan'a kaçmıştır.⁵⁴⁹

Düşmanın ölümünden sonra işlerin yolunda gideceğini hisseden Makarios bir kez daha gücünü göstermek için 25 Nisan 1974'te EOKA-B'yi yasa dışı bir örgüt olarak ilan etmiş ve kısa bir süre sonra terörist örgüt üyesi olduğuna inanılan yüzlerce Rum'u toplamaya başlamıştır. Yasa dışı tüm silahların teslim edilmesi emrini vermişse de tek bir silah bile kendisine teslim edilmemiştir.⁵⁵⁰ Makarios'un EOKA-B' yi yasa dışı ilan etmesi adadaki olayların daha fazla büyümesine ve Makarios yanlısı polisler ile EOKA tedhişçileri arasında şiddeti çatışmalar sebep olduğu gibi Makarios'un Atina ile de arası bozulmuştur. Yunanistan'daki Cunta Hükümeti Makarios'a karşı açıktan cephe almaya başlamıştır.⁵⁵¹

Bu gelişmeler yaşanırken Makarios 2 Temmuz 1974 tarihinde Yunan Cuntasına bir mektup gönderdi. 10 Temmuz 1974'te bir toplantı düzenleyerek mektubun içeriğiyle ilgili bir açıklama yapmıştır.⁵⁵² Buna göre Makarios mektubunda Yunanistan'daki askeri yönetimi EOKA-B ile işbirliği yapmakla, kendisini devirmek için komplo düzenlemekle, örgüte para ve silah sağlamakla, RMMO'daki subayların Yunanistan'ın bilgisi dahilinde EOKA-B'yi yönetmesiyle suçlanmış ve askeri cuntanın adadaki 650 Yunan subayını geri çekmesini istemiştir.⁵⁵³

Cuntanın mektuba verdiği yanıt 15 Temmuz 1974'te Makarios'a karşı bir darbe yapmak olmuştur. Yunanlı subayların komutasındaki RMMO ve EOKA-B harekete geçerek Makarios'un sarayını topa tutarak yakmışlar, Makarios'u destekleyen AKEL ve EDEK partilerinin taraftarlarını katlederek iktidara el koymuşlardır.⁵⁵⁴ Darbeden canını zor kurtaran Makarios Kıbrıs'tan kaçmış ve fanatik bir EOKA'cı olan Nikos Sampson Cumhurbaşkanlığına getirilerek adada "Helen Cumhuriyeti ilan edilmiştir."⁵⁵⁵ Türk kasabı olarak anılan Nikos Samson'un iktidar gelmesiyle EOKA-B yanlılarından oluşan yeni bir hükümet kurulmuş oluyordu. Önce Baf'a, sonra İngiliz üslerine ve oradan Malta'ya kaçan Makarios, İngiltere'ye gidip görüşmelerde bulunuyor, oradan da BM'ye giderek adadaki darbeden cuntayı

⁵⁴⁹ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.34.

⁵⁵⁰ GIBBONS, *Kıbrıs'ta Soykırım*, s. 309.

⁵⁵¹ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s. 613.

⁵⁵² İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s. 114.

⁵⁵³ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.35.

⁵⁵⁴ BOZKURT ve DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 31.

⁵⁵⁵ ALTUN, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine üyeliği*, s. 50.

sorumlu tutmuştur. Makarios'un cuntaya gönderdiği 2 Temmuz 1974 tarihli mektubunda " Kıbrıs'taki devlet temellerini yıkmaya çabasında Yunanistan Hükümetlerinin çabaları büyüktür. Kıbrıs Devleti ancak Enosis durumunda dağılmalıdır. " ifadesi Makarios'un Enosis anlayışı ile Yunan Cuntasının Enosis anlayışı arasında sadece taktik farklılıkları olduğunu kanıtıdır.⁵⁵⁶

⁵⁵⁶İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs*, s. 114.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE MERSİN KIBRIS GAZİLERİ

I. KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

A. Birinci Barış Harekâtı

1968 Haziranında başlayan ve Kıbrıs'ta yeni bir düzen getirme amacını taşıyan toplumlararası görüşmeler altı sene sürdüğü halde herhangi bir çözüm sağlanamamıştı. Çünkü Rumların tüm gayesi Enosis'ti. Adadaki Türk toplumu ise geçmişteki tecrübeleri doğrultusunda en sağlam çözüm yolu olarak Kıbrıs'ın Türk ve Rum devleti olarak iki ayrı federe devlete dayanmasını görüyorlardı. Fakat görüşmeler ilerledikçe Türk Hükümeti Federal devlet politikasında bazı değişiklikler yaparak " bölge muhtariyeti esasına dayanan üniter devlet " politikasını benimsedi. Bu bir tür kanton sistemiydi. Kıbrıs' ta tek bir devlet olacak fakat birkaç bölgede toplanmış olan Türkler kendi bölgelerinin yönetiminde muhtariyete sahip olacaklardı. Böylece Rumlar Türk bölgelerinin iç işlerine müdahale etmeyecekti.⁵⁵⁷

Türkiye'de Ekim 1973 seçimlerinden sonra Cumhuriyet Halk Partisi- Milli Selâmet Partisinden oluşan bir Koalisyon Hükümeti kurulmuştu. Başbakan Bülent Evecit ve Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan'dan oluşan CHP-MSP Koalisyon Hükümeti ise " fonksiyonel federatif Sistem " tezini benimsemiştir. Bu idare sisteminde toprakların paylaşılması söz konusu değildir. Tek bir devlet içinde görev ve yetkilerin iki toplum arasında paylaşılması söz konusudur. Tüm bu tezler gösteriyor ki Türk görüşlerinin Rum görüşleri ile uyuşması mümkün değildir.

1974 senesinde Türkiye ile Yunanistan arasında yeni bir anlaşmazlık konusu gelişmiştir. Çandarlı adındaki Türk araştırma gemisinin Ege Denizinin milletlerarası sularında Türkiye'ye göre de Türkiye'nin kıta sahanlığı içinde petrol araştırmasına başlaması sonucu Yunanistan bu suların kendi kıta sahanlığı içinde bulunduğunu iddia etmiştir. Haziran ve Temmuz aylarında kıta sahanlığı anlaşmazlığı sürerken adadaki Rum toplumu içinde iç çekişmelere ek olarak Makarios'un Yunanistan ile de

⁵⁵⁷ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 801.

arası açılmaya başlamıştır. Toplumlararası görüşmelerin uzaması Enosisi gerçekleştirerek Yunan halkının desteğini kazanmak isteyen Yunan Cuntasını öfkelenmiştir. Adanın Yunanistan'a ilhak zamanının geldiğine inanan Yunan Hükümeti Makarios'u bu ilhak için bir engel olarak görmeye başlamıştı. Bu nedenle adadaki Yunan subayları vasıtasıyla Makarios'un iktidardan düşürülmesine karar verilmiştir. Yunan Cuntası sertlik taraftarı Rumları da Makarios'a karşı kışkırtmayı başarmıştır. Makarios ise 2 Temmuz'da Yunan Cumhurbaşkanı Fedon Kizikis'e yazdığı mektupta Atina'nın bu faaliyetlerine protesto ederek kendisinin adaya tayin edilmiş bir vali olmadığını, seçilmiş bir lider olduğunu, hatırlatarak kendisine buna göre davranılmasını istemiştir.⁵⁵⁸

Kıbrıs Rum yönetimi ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin kopma noktasına geldiği süreçte Atina'nın Makarios'un mektubuna verdiği cevap çok sert olmuştur. 15 Temmuz 1974 Günü, Kıbrıs'ta Yunanistan Silahlı Kuvvetlerine bağlı subaylar Makarios'u devirmiş yerine eski bir EOKA'cı olan Nikos Sampson'u iktidara getirmişlerdir.⁵⁵⁹

Kıbrıs'ta yönetimi ele geçiren darbeciler, sıkıyönetim ilan etmiş bu suretle adadaki şehirlerin kontrolünü ellerine geçirmişlerdir. Darbecilerin lideri Nikos Sampson adada Helen Cumhuriyetinin kurulduğunu açıklarken; adadan yaralı olarak kaçan Makarios ise Kıbrıs'ın Yunanistan tarafından işgal edildiğini beyan etmiştir.⁵⁶⁰

Türkiye, Rum-Yunan ikilisinin Kıbrıs'ta 15 Temmuz 1974'te gerçekleştirdiği hükümet darbesine sert bir tepki vererek bu darbeyi adada anayasal düzenin yıkılması, 1960 antlaşmalarının çiğnenmesi olarak değerlendirmiş ve darbeye iş başına gelen Rum idaresinin üstü örtülü bir Enosis olduğunu vurgulayarak bu sebeple gayri meşru bu yeni idareyi tanımadığını tüm dünyaya ilan etmiş ve garantör devlet olarak bu durumun önlenmesine karar kılmıştır.⁵⁶¹

Sampson darbesi adanın fiilen Yunanistan'a bağlanmasından yani Enosisten başka bir şey değildi. Bu darbe hadisesi aynı zamanda Yunanistan'ın Kıbrıs'a açıkça bir müdahalesiydi ve 1974 Kıbrıs buhranı böyle başlamıştı. Türkiye sert bir şekilde yeni idareyi tanımadığını ilan ederken İngiltere de aynı dille adadaki yeni hükümeti

⁵⁵⁸ ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 801-802.

⁵⁵⁹ UÇARAOL, Siyasi Tarih, s. 613.

⁵⁶⁰ ÖZTÜRK, Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs, s.37.

⁵⁶¹ ALTUN, Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine üyeliği, s. 50.

tanımadığını ilan etmiştir. ABD ise daha yumuşak bir ses tonuyla açıklama yaparak adadaki hadiseyi uygun görmediğini ve tanımadığını açıklamıştır.⁵⁶²

Adadaki Türk toplumu ve Türkiye darbeye kadar Kıbrıs'taki iç çekişmelerden uzak durmaya çalışmıştır. Ancak yaşanan darbe hadisesi ve ardından Rumlar arasında çatışmanın başlaması Kıbrıs Türklerini telaşa düşürmüştür. Kıbrıs Türk toplumu lideri Rauf Denktaş Bayrak radyosundan yaptığı açıklamasında konunun Rumların bir iç meselesi olduğunu belirtmiş ancak Türkiye'den de adaya müdahale etmesi çağrısında bulunulmuştur.⁵⁶³

Makarios'a karşı düzenlenen darbe Ankara'nın sert tepki vermesine neden olmuştur. Özellikle adadan yaralı olarak canını kurtaran Makarios'un BM'de yaptığı bir açıklamada adadaki Türk halkının da imha edilme tehlikesinde bulunduğunu ifade etmesi üzerine Türkiye harekete geçerek aynı gün yani 15 Temmuz 1974 Günü toplanan Bakanlar Kurulu adada yaşanan gelişmeler konusunda her türlü tedbiri alması için Başbakan Bülent Ecevit'e yetki vermiştir.⁵⁶⁴

Başlangıçta adaya tek başına müdahale etmek gibi bir niyeti olmayan Türkiye bu nedenle öncelikle diğer garantör devletler ile temaslarda bulunmuştur. Hadiseler karşısında duyduğu endişeyi ilk olarak İngiltere, ABD ve SSCB'ye iletmiştir. 17 Temmuz 1974'te hükümet olağanüstü toplanmıştır. Aynı gün içinde Başbakan Bülent Ecevit Londra'yı ziyaret ederek İngiliz Hükümetinden müşterek müdahale talebinde bulunmuştur ancak bir başarı sağlayamamıştır.⁵⁶⁵ Müşterek müdahaleye yanaşmayan İngiltere'ye göre bu hadise hassas bir meseleydi ve BM ile NATO' da ele alınması gerekiyordu. Ecevit'in gerekirse Türkiye'nin tek başına müdahale edebileceğini ifade etmesine rağmen İngilizler bu duruma ihtimal bile vermemişlerdir.⁵⁶⁶

SSCB'nin BM'de Yunanistan Hükümetinin kınanması için verdiği önerge ise ABD tarafından veto edilmiştir. Ancak ABD karar tasarısını veto etmiş olmasına rağmen aynı zamanda arabuluculuk görevini de üstlenmiştir. Bu bağlamda Dışişleri Bakan Yardımcısı Joseph Sisco'yu Atina ve Ankara'da temaslarda bulunmak üzere görevlendirmiştir.⁵⁶⁷ ABD, Türkiye'nin isteklerini içeren ultimatomu Yunanistan'a vermiştir. Ültimatomda Nikos Sampson'un Cumhurbaşkanlığı görevini bırakmasını,

⁵⁶²ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 802.

⁵⁶³ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.36.

⁵⁶⁴ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.37.

⁵⁶⁵ BOZKURT ve DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 31.

⁵⁶⁶ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 803.

⁵⁶⁷ BOZKURT ve DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 33.

RMMO'daki 650 Yunan subayının ülkelerine dönmesini ve Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığı için garanti verilmesi istenmiştir. Yunanistan'daki askeri yönetim ise bu ulti-matom için, BM' de Yunanistan'ın kınanmasını ön gö-ren karar tasarısının ABD tarafından veto edilmesinin etkisiyle, Türkiye'nin adaya müdahale etmesinin ABD tarafından engelleneceği değerlendirmesiyle Türkiye'ye red cevabı vermiştir.⁵⁶⁸ Yunan cuntasının bu tavrı onların da Türkiye'nin adaya askeri müdahalesine ihtimal vermediklerini gösteriyordu.

Beş gün boyunca sürekli toplantı halinde olacak Milli Güvenlik Kurulu Toplantısında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Başbakan Bülent Ecevit, Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Necmettin Erbakan, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar, Bakanlar ve Kuvvet Komutanları bulunuyordu. Toplantıda son gelişmeler ışığında durum değerlendirmesi yapılmıştır. ⁵⁶⁹ 17 Temmuz 1974 günü düzenlenen Milli Güvenli Kurulu toplantısında Barış Harekâtın yapılacağı gün kesinleşmişti. Toplantıda Başbakan Bülent Ecevit her üç kuvvet komutanına da "Ayın 20'sine hazır mısınız? " sorusunu yöneltmiştir. Hava Kuvvetler Komutanlığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı hazır olduklarını söylerken, Kara Kuvvetleri Komutanlığı ise 20 günlük zamana ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir. Başbakan bu zamanı veremeyeceklerini, bir an önce harekete geçmeleri gerektiğini söylemiştir. Yapılan tartışmalar neticesinde harekât günü olarak 20 Temmuz 1974 tarihi belirlendi. II. Taktik Hava Kuvvet Komutanı Tümgeneral Hulusi Kaymaklı'nın tatili yarıda kesilerek Ankara'ya gelmesi sağlanmış ve durum kendisine izah edilmiştir. MGK toplantısında, havacıların 18 Temmuz 1974 günü Adana'da Müşterek Harekât Merkezinde olmaları karara bağlanmıştır. 18 Temmuz 1974 tarihinde Tümgeneral Kaymaklı ve Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Eşref Akıncı bir C-47 nakliye uçağı ile Adana'ya (İncirlik) inmişlerdir ve İntikal edecek birlik komutanları da İncirlik'e çağırılmıştır.⁵⁷⁰

Kıbrıs'ta gelişen olaylar sonucu savaşı gerektiren bir durumun ortaya çıkması nedeniyle Genel Kurmay Başkanlığının 19.07.1974 tarihli yazısı üzerine çıkarılan Kararname ile:

1. Harekâtın devamında doğması muhtemel ihtiyaçları karşılamak için genel seferberlik ilanına,

⁵⁶⁸ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.37-38.

⁵⁶⁹ MÜTERCİMLER, *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı*, s.156

⁵⁷⁰ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s.83

2. Harekâtın başlangıcında personel ihtiyacının Milli Alarm Sistemi Talimatı gereğince Genel Kurmay Başkanlığının emirleri ile uygulanacak özel çağrı planlarına göre sağlanmasına,

3. 7/06/1939 tarihli ve 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefi Kanununun lüzum görülecek maddelerinin Genel Kurmay Başkanlığınca verilecek emirlerle yürürlüğe konulmasına

4. 1050 Sayılı Muhasebi Umumiye Kanununun 58. maddesi hükmünün Milli Savunma ve Maliye Bakanlıklarınca derhal uygulanmasına,

5. Bu kararnamenin yayımına, Genel Kurmay Başkanlığının göstereceği lüzum üzerine Başbakanlığının yetkili kılınmasına 5/3/1928 tarihli ve 1211 Sayılı Seferberlik Kanununun birinci maddesine göre Bakanlar Kurulunca 20/07/1974 tarihinde karar verilmiştir.⁵⁷¹

Adaya Müdahale kararının alınmasından sonra acilen hazırlık safhasına başlanmıştır. Harekât Konya'daki 2. Ordu Komutanı Orgeneral Suat Aktulga'nın sorumluluğu altında idi. Kıbrıs Adası'na 2. Ordu Komutanlığına bağlı Korgeneral Nurettin Ersin'in Adana'daki 6. Kolordusu çıkacaktı. 6. Kolordu Komutanlığı emrindeki birlikler şunlardır:

- Komando Tugayı (Bolu'da, Mersin'e gelecek)
- Çakmak Özel Görev Kuvveti (Mersin'de kurulacak çıkarma tugayı)
- Hava İndirme Tugayı (Kayseri'de)
- 39. Piyade Tümeni (İskenderun'da)
- Kıbrıs Türk Alayı (Kıbrıs'ta)
- Bayraktarlık emrindeki Kıbrıs Mücahitleri.

Başbakan Bülent Ecevit'in buluşuyla "Barış harekâtı" ismini alan, Genel Kurmay Başkanlığının "Kıbrıs Barış Harekâtı" iki safhadan oluşuyordu ve ana hatları ile şu şekilde idi:

Birinci safha: Kıbrıs Türk Alayı, Lefkoşa ve Boğaz Sancaklarının Mücahitleri, Girne Boğazı-Gönyeli-Lefkoşa Bölgesini güvence altına alacaklardır. Hava İndirme Tugayı paraşütle ve Komando Tugayı helikopter ile bu bölgeye indirilecekti. Deniz Piyade Alayı ve 50. Piyade Alayından kurulu Çakmak Özel Görev Kuvveti yani Çıkarma Tugayı denizden düşmanın elinde bulunan Girne'nin

⁵⁷¹ BCA, 30-18-1-2 /317-47-12, 20.07.1974.00.00.0000

batisındaki kıyıya çıkarılacaktı. Böylece havadan inen kuvvetlerin bir kısmı kuzeye taarruz ederek denizden çıkan bu birliklerle birleşmesi sağlanacaktır.

İkinci Safha: Eğer durum gerektiriyorsa daha sonra denizden çıkarılacak 28. ve 29. Tümenler Kıbrıs Türkleri için güvenlik sağlayan "Şahin Hattı"na kadar Kuzey Kıbrıs'ı ele geçirecektir. Hava ve Deniz Kuvvetlerinin bazı birlikleriyle Kara Kuvvetlerinin Kıbrıs'a gidişinin güvenliğini ve Kıbrıs'taki Hava ve Deniz birliklerinin yakın desteğini sağlayacaktır.⁵⁷²

Türkiye'nin diplomatik yollarla başlattığı girişimlerin sonuçsuz kalması üzerine 18 Temmuzda Türk Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri alarma geçirilmiş ve Türk savaş gemileri Rodos ve Midilli adaları önlerinde yer alamaya başlamıştır. Londra'ya gitmiş olan Dışişleri Bakanı Turan Güneş bir görüş sağlanamayacağı kanısına varınca Başbakan Ecevit'e " Ayşe tatile çıkabilir " iletmiştir. Bu parola Türk birliklerinin çıkartma yapabileceği anlamını taşıyan bir parola idi.⁵⁷³ Kara Kuvvetleri Komutanlığı emrindeki 72 helikopter de 2.Ordu Komutanı emrinde Ovacık'ta konuşlandırıldı. 19 Temmuz 1974 sabahına kadar helikopter Alayının tüm personeli Ovacık'ta toplanmıştır. Diyarbakır'daki Kolordu ise iki gün içinde Adana'ya gelmiş, Hava 2. Taktik Komutanı Tümgeneral Hulusi Kaymaklı da orada konuşlanmıştır.19 Temmuz 1974 sabahı bütün birlikler gemilere bindirilmiş olarak harekâta hazır durumdaydı.⁵⁷⁴

Kıbrıs Türk Alayı Bölük Komutanları, Türk kuvvetlerinin bir Barış Harekâtı gerçekleştireceğini 19 Temmuz 1974 Günü akşamı, saat 21.30 sularında öğrenirken Takım Komutanları ise 24.00 sularında bilgilendirilmişlerdir. 20 Temmuz 1974 sabahı Deniz-Hava-Kara Kuvvetlerinin iş birliğiyle üçlü bir harekâtın başlayacağı ve radyoların açık bırakılması emredilmiştir. Görev ve sorumluluklar ne olursa olsun öncelikle hava indirme sahasının savunulması ön plana çıkarılmıştır.⁵⁷⁵

Kıbrıs Barış Harekâtıyla ilgili Mersin Kıbrıs Gazileri ile yapılan mülakatlarda gazilerimiz harekât emrini ne zaman aldıkları ve Harekât öncesi özel bir eğitim verilip verilmediği hususunda açıklamalar da bulunmuştur.

Bu gazilerimizden, Harekât öncesi 39. Tümenin 50. Piyade Alay silah teknisyeni olan ve harekâttan 7-8 ay önce Osmaniye' de görev yapan Nasuh Arıcı adlı gazimiz harekât öncesi hazırlıklar ile ilgili şu bilgileri paylaşmıştır:

⁵⁷² ARTUÇ, İbrahim, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, İstanbul, Kastaş Yay., Eylül 1989, s. 167-169.

⁵⁷³ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.319.

⁵⁷⁴ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış harekâtı*, s.84.

⁵⁷⁵ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış harekâtı*, s. 84.

Türk Silahlı Kuvvetleri ellerindeki imkânları nispetinde, 1960'dan bu yana her an, böyle bir hazırlık içerisindeydi. Turgut Özakman'ın bir kitabı var, Çılgın Kıbrıslı Türkler, diye. Orada Genel Kurmay Başkanına bir bakan: " Hazır mısınız? " diyor. Genel Kurmay Başkanı: " Biz hazırız, ya siz? " diyor. Genel Kurmay Başkanı böyle deyince tüm bakanlar uyanıyor, hiçbirinin savaş edecek planları yokmuş. Ama silahlı kuvvetler olarak planımız vardı bizim. Ben bu bölgede kaldım uzun süre. Alata'dan Arsuz'a, Osmaniye'den Antep'e, Osmaniye'den Silifke'ye tatbikat yapardık, bu tatbikat Kıbrıs Harekâtının bir eğitimiydi. 15 Temmuz günü Kıbrıs Türk kuvvetleri alayı olarak biz mevzideydik. Harekât emrini 15 Temmuz akşamı 19.00 da aldık. Korktu demesinler diye kimseye diyemedim ama içime bir heyecan geldi, sonra geçti.

Hatta şöyle bir anımı anlatayım: 15 Temmuz günü ailem pasaportu olduğu için Rum kesimine geçecekti, alışverişe gidecekti. Ben nöbet subayı idim. Saat sekizde nöbeti aldım, 8.15'te Kurmay Albay Mustafa Katarcioğlu yanıma geldi bana şu emri verdi, dedi ki: " Yunanlar ihtilal yaptılar, birliğe alarm verin." Birliğe alarm verdik. Ailemde bir kılavuzla Rum kesimine, Lokmacı Barikatından geçecekken, oradaki mücahitler ailemi durduruyor ve göndermiyor." Yunanlar ihtilal yaptı, Rum tarafına geçemezsiniz. " diyorlar ve ailem geçemiyor. Biz alay komutanının verdiği emirle, taburun alarm zilini çalarak tüm tabura alarm verdik. Alarm emrini alan taburumuz, birliğimiz sporu bırakarak koğuşuna geldi, silahını, cephanesini nesi varsa aldı ve mevziye intikal ettiler. Daha evvel biz mevzileri Yunanların veya Rumların böyle bir saldırı yapacağını tahmin ettiğimiz için hazırlamıştık. Şu an da ben sizin karşınızdaysam o mevziler sayesinde. O mevziler bizi kurtardı.⁵⁷⁶

Harekâttan önce Kayseri Hava Tugayında Onbaşı olarak görev yapan paraşütçü komandalardan Ziya Erdoğan adlı gazimiz ise Harekât öncesi hazırlıklar ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

Kıbrıs'a gideceğimiz hiç aklımızın ucundan geçmezdi, bilmezdik nasıl gidilir, nerden gidilir hiç bilmezdik. Evet, Kıbrıs bize bir komşu ama şurada yakında bir komşu... Yani Anamur'dan herhalde bir 75-80 km uzaklığı var! Sonuçta gitmek kısmet oldu. Bizim acemi birliğimiz, Dağ Komando Okulu idi. Orada dört ay eğitim aldıktan sonra Kayseri Hava İndirme Tugayında eğitim gördük, paraşüt eğitimi aldık. Ben on tane atlayış yaptım Kayseri'de. On birinci atlayışım Kıbrıs'a kısmet

⁵⁷⁶K.K. Nasuh ARICI, D. T. 1939, Lise mezunu, Astsubay, Gülnar, Mersin, G.Y. 2015.

oldu. Fakat Kıbrıs'a gideceğimiz bizim aklımızın ucundan geçmezdi, bir hafta- on güne kadar... Bir gün akşam dediler ki : " Bu akşam her şey bol size. Yarın tatile çıkıyoruz ." Tam da kavun, karpuz zamanı o zaman. Bir kez alan bir kez daha aldı. Artık sabahleyin Kayseri hava alanına geldik. Birinci kafile gitti, 7.30-8.00 gibi indi. İkinci kafile uçakla geldi. Komutanlar diyor ki " Ya orda o kadar bir güzel bir karşılama var ki ellerinde kola şişeleriyle vatandaşlar, genç kızlar sizi karşılıyor, o kadar güzel, o kadar güzel ki..." Biz imreniyoruz şimdi, nasıl bir yermiş burası, tatile gidiyoruz. Savaş lafı falan kesinlikle söz konusu olmadı, yasaktı. Küçük el radyoları vardı kimse dinlemesin diye onları dahi topladılar. İkinci kafile olarak biz gittik, 10.15 geçe filan... Ama bizim uçaklarımız Kıbrıs'tan dönüp geldiğinde ben şaşırdım yani! İlk inen uçaklarımız böyle değildi. Uçaklara bakıyordum, bazı yerlerinde mermi yarası vardı⁵⁷⁷

Ankara- Çubuk'ta 204. Piyade Alayında çavuş olarak görev yapan Fikri kalkan adlı gazimiz ise Harekât öncesi hazırlıklar ile şu paylaşımda bulunmuştur:

Ben, Ankara-Çubuk'ta, 204. Piyade Alayında, çavuş olarak kursa gitmiştim. Kursum devam ederken emir geldi tüm görevler durduruldu. Harekât için hazırlığa geçtik. 15-20 günlük sıkı bir eğitim aldık. Her gün grup grup farklı bir şekilde eğitim alıyorduk. Kıbrıs'a gideceğimizi sonradan öğrendik.

18 Temmuz'da emri aldık. Alarm çaldığında ben cephanelikteydim. Tozu dumana katarak gelen araçlar yanıma yanaştı ve mühimmat yükleyeceklerini, İskenderun'da bir tatbikat olduğunu söylediler. Yükleme yapılırken ben nöbeti onlara bıraktım, tüfeğimi aldım alaya gittim. Benim çantamdan başka hiç bir şey kalmamıştı alayda. Ben de bizim bölüğe gittim. Askerlere kıyafet gibi eksikleri ne varsa onları dağıtıyorlardı. Bölüğün başında da İsmail Bam denilen komutanımız vardı. Ona baba derdik ve o beni çok severdi. " Bana nerde kaldın evladım, eksiğin var mı? " diye sordu. Benim atışım çok iyiydi, savaşta en iyi hedefi vuracak kişi sensin dedi. O gece eğitim alanına gittik. Üç gün orada kaldık. 17 Temmuz'da başladık eğitime. 19'un akşamında ravırlarda (rover) toplandı. Bu ravırlarla Mersin- Ovacık'a gidilecekti. Eğitim alanına gelen komutanlar, şoförler iki aylık eğitim aldığı için yani acemi oldukları için askerlerin ravırlarla gitmesine müsaade etmediler. Ordu Komutanı: " askerler bu sıcakta ravırlarla Ovacık'a gidene kadar yarısı telef olur. " dedi. Ankara otogarından gönüllü olarak 20 otobüs istediler ve iki-üç tane de tir

⁵⁷⁷ K.K.Ziya ERDOĞAN, D. T. 1953, Ortaokul mezunu, Demirci ustası, Mersin, G.Y. 2015.

buldular. Otobüslerden ikisi yola çıkmak istemedi. Komutan bu otobüslere ikinci bir emre kadar burada kalmalarını emretti. 18 otobüs gizlice yola çıktı, sabah Silifke'ye Ovacık'a geldik. Helikopterlerimiz de gelmişti, Helikopterlerin üzerini çalı çırpı ile gizlemişlerdi. Dağların diplerine de asker yerleştirmişlerdi. Biz de mühimmatımızı boşaltıp oralardaki çalı çırpı ya da domates veya ekin tarlalarına gizlendik. 20 Temmuz sabahı Beşparmak Dağlarından bomba sesi geliyordu. Rumlar sivil halkı kırıyor, kesiyordu. Bizi artık götürün dedik. Biz Ankara'dan Ovacık'a çıkarken komutanımız bize uyarılmıştı, hedefimizin Kıbrıs olduğunu belirterek ailelerimizle helalleşmemizi, mektup yazmak isteyenin yazabileceğini söyledi. Oradaki soydaşlarımızın canını ve malını kurtarmaya gidiyorduk. Silifke'de iken ben iki-üç satır mektup yazdım. Kıbrıs'a savaşa gittiğimizi, beni beklememelerini, Kıbrıs'ı almadan gelmeyeceğimi, benim için değil Kıbrıs için üzölmelerini yazdım. Ailem bu mektubu alınca çok ağlamış. Eşim hâlâ bu mektup aklına gelince ağlar. Kıbrıs' vardık. Savaş olduğu için bir türlü yazacak fırsat bulamıyordum. Aradan bir 30-40 gün geçti. Elime kâğıt ve fırsat geçince onlara bir kaç satır mektup yazdım. Bize yemek getiren Kıbrıslılar vardı onlardan birine mektubu verdim. Sağ olduğumu duyurdum aileme. Mersin'de o zaman, 1974'te, deniz kenarında eski askeriye vardı, Müftü Caminin yerinde. Babam da herkes gibi Kıbrıs'taki yaralılar ve şehitler hakkında haber almak için buraya gelirmiş. Ellerine mektubum geçince rahatlamışlar.⁵⁷⁸

Tüm diplomatik girişimlerinin sonuçsuz kalması üzerine Türkiye, Garanti Antlaşmasının 4.maddesinin kendisine tanıdığı "tek başına harekete geçme" yetkisini kullanmıştır.⁵⁷⁹ Adaya fiili bir müdahaleden başka bir seçeneğin kalmadığına inanan Türkiye Cumhuriyeti gizlice Türk ordusunu alarm durumuna geçirmek zorunda kalmıştır. Türk Ordusunun hazırlıkları tamamlandıktan sonra Türk gemileri Mersin Limanı'ndan denize açıldı. Böylece 20 Temmuz 1974'te sabaha karşı Türk Silahlı Kuvvetleri denizden ve havadan adaya çıkarma yaptı. Çıkartmanın başlaması Başbakan Ecevit tarafından radyodan açıklandı.⁵⁸⁰

Başbakan Ecevit harekâtla ilgili verdiği demeçte " Kıbrıs'a barış için gidiyoruz " demiştir. Türkiye'nin Kıbrıs'ta dökölen kanları durdurmak amacıyla uluslararası antlaşmalardan doğan hakkını kullandığının altını çizen Ecevit adayı

⁵⁷⁸ K.K. Fikri KALKAN, D. T. 1953, Lise mezunu, İnşaat ustası, Bitlis, G. Y. 2015.

⁵⁷⁹ BOZKURT ve DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 33.

⁵⁸⁰ BELEN, *Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Kıbrıs Sorunu*, s.71.

işgal etmek amacı ile değil Kıbrıs toplumunun can ve mal güvenliğini garanti altına almak için böyle bir barış harekâtına girişildiği açıklamasını yapmıştır. ABD, İngiltere ve SSCB, Yunanistan'da 1967'de bir darbe ile iktidara gelen Albaylar Cuntasına sıcak bakmadıkları için Türkiye'nin adada başlattığı çıkartma harekâtına karşı çıkmayacakları kanısı uyanmıştı. ABD, Türkiye'nin çıkartma konusundaki kararlı tutumunu görünce Atina'daki Cunta Yönetimini Türkiye'ye karşı savaşa girmemesi yönünde uyarma lüzumunu hissetmiştir.⁵⁸¹

20 Temmuz 1974 sabahının erken saatlerinde Türk askerleri, Hava Kuvvetlerinin himayesinde Girne Plajına çıkarken aynı anada Lefkoşa- Girne yolu üzerinde ve Lefkoşa yakınlarında bulunana Gönyeli'ye de havadan indirme yapılmıştır.⁵⁸² 20 Temmuz sabahı Türk jetlerinin Kıbrıs semalarına ulaşmasından sonra Türk askerleri kısa bir süre içinde paraşütle atlamaya başladılar. İlk Türk paraşütçüsünün adaya ayak bastığı saat 6.05 idi. Lefkoşa'ya inen Türk paraşütçülerine ilk ateş sabah 07.00 sularında Küçükaymaklı bölgesinden açıldı ve sonra diğer taraflara ve Yeşil Hat'a yayıldı. Böylece harp başlamıştı. Topçusu bulunmayan Türk alayının imdadına Türk jetleri yetişiyordu. Telsiz Hava Kontrol Timleri havadaki filoyu hedefe yöneltiyor bu şekilde düşman ateş mevziileri ve mukavemet noktaları kısa sürede yok ediliyordu. Bu şekilde Türk Hava Kuvvetleri düşmana göz açtıracak fırsat vermiyordu.⁵⁸³ Antlaşmalar doğrultusunda bulunan adadaki 650 kişilik Türk Alayı ile adadaki Türk toplumunun kurduğu 1.000 kişilik Mücahit Birliği de harekâta yardımcı olmaya çalışmıştır. Girne-Lefkoşa arasındaki Rum direnişi kırıldıktan sonra ilerleyen Türk birlikleri alkışlar eşliğinde Lefkoşa'ya girmişti.⁵⁸⁴

Barış Harekâtının ilk günlerinde yaşanan hadiselerle ilgili gazilerimizden Ziya Erdoğan şu bilgileri vermiştir:

Biz subaylarımız ve komutanlarımızla orda bir kardeş gibiydik, uçağa binerken kolumuzdan tuttular, iki büklümdük. Önümüzde yedek paraşütümüz arkamızda sırt çantamız ve paraşütümüz, kullanacağımız mermiler-tüfekler filan... Neticede uçağa bindik, uçak havalandı, atlayış bölgesine gelince aşağı atladık ama yukarıdan geliyoruz her taraf yanıyor, biz nereye düşeceğiz şimdi? O yanan yerleri Rumlar ve Yunanlar bilerek yakmışlar. Ekinleri, frezleri, çaluları bilerek yakmışlar.

⁵⁸¹ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.319.

⁵⁸² ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 803.

⁵⁸³ ARTUÇ, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, s. 182.

⁵⁸⁴ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.319.

Yukarıdan aşağıya iniyoruz şimdi. Eğitilisin, paraşütün bir kısmı var, aynı araba çevirir gibi ne tarafa çevirirsen o tarafa gidiyor. Bir de rüzgar var ufaktan, durum kötüydü yani. Bize önceki verilen eğitimde dediler ki: " Beyaz duman nerde çıkıyorsa beyaz sisin olduğu yer bizim bölgemiz; başka hiçbir yere gitmeyeceksiniz! " Yukarıdan aşağıya iniyoruz, her yerden beyaz duman çıkıyor, şaşırık nereye gideceğimizi. Tabi iner inmez paraşütün komuta düğmesine vuruyoruz, paraşüt açılıyor ve tamamen vücudundan dağılıyor. Paraşütü bıraktık yani! Paraşütlerin çoğu yandı. Toplayamadık ki paraşütlerimizi! Çünkü. Nasuh Abi de bilir paraşütlerimiz ipekten... Ya bakıyoruz şimdi! Biz ne tarafa gideceğiz? Bu tarafa gitsek beyaz sis, oraya gitsek beyaz sis, arkamızda da beyaz sis. Artık komutanın bir tanesi dedi ki: " Çocuklar bu tarafa! " Zeytin bahçesi diye bir yer var. Nasuh Abi de ordaysın da biz bilmiyorduk tabi, orda tanıştık kendisiyle.⁵⁸⁵

Mülakatın bu kısmında gazimiz Nasuh Arıcı şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

Geceleyin saat 12.00 den sonra bu arkadaşlarımızın ineceği yere 25-50 metrelik bir beyaz yer bezi serdik. Biraz evvel bu arkadaş duman, sis demişti. O duman, sis değildi bir bez sermiştik bunların incekleri yere.⁵⁸⁶

Ziya Erdoğan adlı gazimiz anılarını aktarmaya devam ederek şu bilgileri verdi:

Mataramda su vardı ama su kaynamıştı, bu nedenle döktüm suyu. Su buluruz dedim ama su bulamadık, geldik zeytin bahçesine girdik. Bu sefer dediler ki: "tam siper! " Bir uçak geldi, böyle bir pike yaptı. Bu odadan biraz daha büyük bir su motor evi vardı.. Ben böyle baktım; bu bizim likit gaz tüplerimiz var ya o tüpler gibi havadan geliyorlar ama yav! nereye kaçacaksın? " Tam siper, herkes çelik başlığını taksın " dediler. Yanıyor her taraf, biz de yanıyoruz hava sıcak. Motor evine bomba bir düştü, motor evi yerle bir oldu. Bereket versin ki hiçbir askerimize bir şey olmadı, Allah esirgiyor demek ki! Ondan sonra biz boğaza geldik. Boğazda Rum hücumu akşam 11.00' de başladı. Ateş yandan geliyor, buradan geliyor , arkadan geliyor... Nereye kaçalım? Zeytin ağaçlarının her tarafı mermi yarası...

Bizim subay, astsubay ve komutanlarımızın tüm rütbeleri sökülmüştü. Rütbeli kişileri dürbünle bakıp vuruyorlardı. Orada sakal bırakan oldu, bıyık bırakan oldu. Dikkat edersen Nasuh Abi! tıraş olma şansımız da yoktu. Bu nedenle bir askerle

⁵⁸⁵ K.K. Ziya ERDOĞAN.

⁵⁸⁶ K.K. Nasuh ARICI.

subay arasında kardeşlik gibi bir bağ vardı. Hiç kimse, kimsenin kalbini kırmazdı. Beş Parmak Dağlarında yabancıyız orda, o kadar ateş altındayız ki başımızı kaldıramıyoruz. Vurulan arkadaşlar var sabahtan ikindiye kadar bekliyorlar. Yani orada anne ve baban komutanındı. Yanında arkadaşın var, anne-baba demiyorsun. Yaralandığında, " komutanım beni kurtar " diyorsun. Gerçekten bizim komutanlarımız çok değerlidir.⁵⁸⁷

Gazimiz Nasuh arıcı mülakata dahil olarak şu ifadede bulunmuştur:

İnsan evladını nasıl koruyorsa askerini de korumak zorunda. Ben bir şey anlatmak istiyorum size. Osmaniye'den giden 50. Piyade Alayının komutanı, Harekâtın birinci gününün akşamı vuruluyor ve 24 saatte alay komutanının vücudu kurtlanıyor. Alay komutanını Türkiye'ye götürmek istediler ama kurtlandığı için götüremediler ve oraya gömüverdiler.⁵⁸⁸

Ziya Erdoğan adlı gazimiz Harekâтта kullanılan silahlar ile ilgili olarak şu bilgileri paylaşmıştır:

Bizim Birinci Harekâtımızda bir tankımız vardı boğazda. Ateş açmadı, şarj etmedi bu tankımız biliyor musunuz? Cezalandırdılar tankımızı. Kaç yıl kaldı orada o tank bilmiyorum. Bizim tek güzel silahımız G3'tü. Piyade tüfeğiydi yani.⁵⁸⁹

Harekâтта kullanılan silahlar ilgili Nasuh Arıcı adlı gazimiz şu bilgileri vermiştir:

Birinci günü akşamı Yunanların iki taburu 11 tankla Gönyeli'ye taarruz ettikleri zaman bizler mevziiden çıkmadık, bir kısmını mayınla bir kısmını 57'lik topla saf dışı ettik ve bunların piyadeleri bize taarruz edemedi. O tankları biz gece esir aldık ve 11 tankı ertesi günü siper gerisine çekerek bunları çakılı top olarak kullandık. Yani bizim herhangi topumuz, havanımız yoktu, onlardan kalmaydı. Bizim silahlarımızın çoğu Amerika'dan kalmaydı, eskiydi.

Arkadaşlar bir şey daha anlatacağım bu üzücü ama anlatmak mecburiyetindeyim. 1960'ta Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı kurulduğu zaman mevcut M-1 Piyade tüfekleri bunlara veriliyor. 14 yıl bu silahlar kullanılıyor ve bu silahların gaz pistonları çaptan düşüyor. Çaptan düştüğü gün bir silah otomatik ya da yarım

⁵⁸⁷ K.K. Ziya ERDOĞAN.

⁵⁸⁸ K.K. Nasuh ARICI.

⁵⁸⁹ K.K. Ziya ERDOĞAN.

*otomatik çalışmaz ancak her tetik çekişte bir ateş olur. Ben yaşanan bu zorlukları alaya vardığı zaman rapor ettim. Böyle zorluklar da yaşandı.*⁵⁹⁰

Erzincan' da Topçu Tugayında Çavuş olarak görev yapan Gazimiz Sadık Özcan Harekâta silahlarla ilgili şu bilgiyi paylaşmıştır:

*Teknolojimiz, silah gücümüz yeterli değildi, modern değildi. Hatta çok iyi hatırlıyoruz, uçaklar bir dalış yaptı gitti. Zaten uçakların tekerleri de bir seferlikmiş yakıtlarımızda yeterli değildi. Uçaklar bir daha geri gelmediler. Bombardıman gücü zayıftı uçakların, bir kereye mahsustu. Ya değilse uçak geri dönüşünü yapamazdı.*⁵⁹¹

Emrullah Uç adlı gazimiz Birinci Barış Harekâtı ile ilgili şöyle bahsetmiştir:

Birinci harekât başladığı gün bizi saat 10.15 gibi helikopterlerle Ovacık'tan Kıbrıs'a indirdiler. Nereye indiğimizi bilmiyorduk. Boş bir araziye indirildik. Bize dağlara doğru koşun diyorlardı. Başımızda bir komutan yok ve bütün bölükler birbirine karışmıştı. Göremediğimiz bir düşman vardı ve ateş altındaydık. Çok zor şartlar altında savaştık. Yaralanan arkadaşlarımızın inlemesini duyuyorduk ama onları gidip getiremiyorduk. Çünkü bizim de vurulma tehlikemiz vardı ateş altındaydık. Beşparmak dağlarında olduğumuz için orda sağlık ekibi yoktu. Sıhhiyeciler cephenin gerisinde olur. Biz Beşparmakdağı'nda iken zaman zaman ateş kesiliyordu. Beşparmak dağının eteğinde, deniz tarafında, muharebe yapıyorduk. Paraşütçü komandoları bizi iki ateş arasında bırakmamak için tüm ateşi üstlerine çekiyorlardı. Komutan içimizden 10 kişiyi, kaşımızdaki tepeye giderek oradaki karavana yemeği almak için seçti. Komutan bize: " Karşıdaki Tepeden 200 adım ileri gideceksiniz ve kırık bir dal göreceksiniz. Dal hangi yana kırık o yöne doğru 200 metre daha gideceksiniz sonra ağacın üzerinde iki tane taş göreceksiniz o taşlar hangi yönde ise aynı yönde gideceksiniz; bir kaya göreceksiniz ve ok işaretinden 200 adım gideceksiniz ve büyük bir çalı göreceksiniz. O çalılıarın arasında büyük bir karavana var onu bulacaksınız. " dedi. Biz de komutanımızın dediklerinin aynısını yaptık. Komutanımızın böyle yapma nedeni düşmanın nereden çıkacağıının belirsiz olmasından ve bizim bölgeyi tanımamızdan kaynaklanıyordu. Karşımıza tabur komutanı ve yanında astsubay muhafızları çıktı. Onlar da bizi görünce şaşırıldı. Komuta bize: " Oğlum, evlatlarım, siz babanızın bağında mı dolaşıyorsunuz? Adamların nereden karşımıza çıktığı belirsiz, böyle gelinir mi? Birazcık avcı zincirine

⁵⁹⁰K.K. Nasuh ARICI.

⁵⁹¹ K.K. Sadık ÖZCAN, D. T. 1947, Lise mezunu, İşçi, Mersin, G. Y. 2015.

girin de alın şu yemeği " dedi. O kadar zor şartlarda bile biz hiçbir şeyden korkmuyorduk. O şartlarda o karavanayı gidip getirdik. Birinci gün 16 kişi öldü bizden. Düşman çalılarının içerisinde hafif makineli silahlar yerleştirmişti buradan ip bağlayarak yukarıdaki tepeye iz mermisi yerleştirmişti. Biz nereden ateş ettiklerini anlayamıyorduk. Sonradan komutanlarımız durumu fark etti ve o tepeyi ele geçirdik. Bu anlattığım olaylar Lakka Krava da oluyordu. Sonra komutanlarımız çok yorulduğumuz için bizi Beşparmak dağlarının arka tarafına gönderdiler.⁵⁹²

Mersin Muharip Gaziler Derneği Şubesinin başkanlık görevini yürüten gazimiz Kemal Cındız ise Birinci Barış harekâtıyla ilgili şunları paylaştı:

Tümenin irtibatı benden sorumlu idi. 60 astsubay, 250 asker var idi. Kara yolu ile 20 Temmuz sabahı 3.30 gibi Ankara'dan yola çıktık. Akşama doğru Karaman'a geldik. Karaman halkı bizi yolda tarif edilemez bir coşku ile uğurladı. Orada bir gece kalmak zorunda kaldık. Ama orası ova olduğu için bir hava harekâtıyla birlikler çok kayıp verir diye birlikler birbirinden ayrılarak konakladı. Ben birliğimle Hızır vadisine geldim. Sabah 5.00 gibi hareket yeniden başladı öğleye doğru Silifke'ye geçtik. Silifke halkı askerlere çok büyük tezahürat yaptı. Her askerin arabasına bir tepsi kavurma dağıtarak ve askerleri öperek büyük bir coşkuyla bizi uğurladılar. Taşucu'na geldik. Burada büyük bir zeytinlik bahçesi vardı. Farklı birliklerden askerler geldiği için herkes askerlerini tanısın emrini verdi. Biz de tanıştık askerlerimizle. Daha sonra herkes silahına alışsın diye atış talimi başladı. Ben, 22 Temmuz'da saat 13.00 gibi Muharebe Merkezi ağırlık yükünü alarak helikopter ile adaya uçtum. Kırnı bölgesine vardık. Ben kendi birliğim ile irtibatı kurdum. Fakat ben geri geldim. Aynı gün Muharebe malzememi alarak 313 numaralı çıkartma botuyla, 20 bot eşliğinde tekrar Kırnı'ya geldik. Teçhizatımızı kurduk. Kırnı kıyıda küçük bir koydu. 300-400 metre ilerisinde ise bir Rum Milli Muhafız Alayı Komando Taburu var. Oraya girdiğimizden haberleri olmadı sanırım ya da korkup kaçmışlardı. Biz oraya çıktık. Bize çıkarma yaparken roketatar ve havan topları ile saldırdılar. Gemiye bir türlü atlayamadık ama gemi kıyıya yanaştırılınca atlamayı başardık. Benden hemen sonra Haberci Çavuşu Musa atlayacaktı. Ama baktım bir avuç toprak alıp ağzına koydu ve öyle atladı. Komutan " Niye ağzına toprak alıyorsun asker delirdin mi dedi? Musa ise: " Komutanım artık Kıbrıs ne elimizde ne ayağımızda; Kıbrıs midemizde onu kimse alamaz" dedi. Bu benim için unutulmaz bir

⁵⁹²K.K. Emrullah UÇ, D. T. 1953, ilkokul mezunu, işçi, Mersin, G. Y. 2015.

anı oldu. O zaman askerlerimizin ne kadar istekli ve gönüllü bir şekilde harekâta gittiğini daha iyi anladım.⁵⁹³

Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve KTY Kurulu Başkanı Rauf Denktaş, Bayrak Radyosu'nda yaptığı konuşmada; 1960 anlaşmalarına dayanarak, Kıbrıs'ın bağımsızlığını ve bütünlüğünü muhafaza etmek için, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Adanın her tarafından çıkarma yaptığını, bunun bir " Polis Harekâtı " olduğunu açıklıyordu. Denktaş, mücahitlerden Rumlara hiçbir surette ateş açmamalarını isterken, halka ise evlerinden çıkmamalarını ve çocuklarını zemin ve bodrumlarda emniyete almaları nasihatını veriyordu. Denktaş'ın bu konuşması, Bayrak Radyosu'nun Rumca yayınlarında da belirli aralıklarla verilmekteydi. Türk Silahlı Kuvvetlerinin harekâtının başlamasından bir süre sonra, Rum Radyosu saat 06.00'da kilise ilahisi ile yayına başlayarak hemen ardından genel seferberlik ilan edildiğini bildirmiş ve eli silah tutan tüm Rumları silahaltına çağırmıştır. Rum radyosu ayrıca Rumlara ait araç ve hayvanların RMMO'ya teslim edilmesini bildirmişti. Radyodan hapishanelerdeki Rum tutuklu ve mahkûmların serbest bırakıldığı ve onların da savaşa katılacakları duyuruluyordu. Bayrak Radyosu saat 06.00 sıralarında, Başbakan Ecevit'in çıkarma ile ilgili ilk konuşmasını yayınlamaya başlamıştı. Ecevit, "diplomatik kanallardan, bütün barış yollarını denedikten sonra, çıkarmanın yapıldığını" söylüyordu ve kan dökülmemesi için Rumlardan Türk Silahlı Kuvvetlerine kaşı gelmemesini öneriyordu.⁵⁹⁴

BM Güvenlik Konseyi Kıbrıs Barış Harekâtının daha ilk gününde acil toplanarak adadaki durumu görüşmeye başlamıştır. Güvenlik konseyi 20 Temmuzda aldığı 353 sayılı karar ile tarafları ateşkese ve Kıbrıs'taki tüm yabancı kuvvetleri adadan çekilmeye ve tüm ülkeleri Kıbrıs'ın bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı duymaya davet etmiştir.⁵⁹⁵

BM Güvenlik Konseyinin ateşkes kararına Yunanistan, Türk kuvvetlerinin Kıbrıs'tan çekilmesi şartıyla uyacağını bildirdi. Türkiye ise çıkarma harekâtının hukuki temelini oluşturan anayasal düzenin sağlanması ve barışın yeniden sağlanması amacı gerçekleşmedikçe adadaki birliklerini çekmeyi düşünmüyordu ve bu konuda kararlı bir duruş sergiliyordu. Yunanistan, Türkiye'nin bu haklı isteği karşısında ateşkes önerisini koşulsuz olarak kabul ettiğini ve ateşkesin Türkiye'nin

⁵⁹³ K.K.Kemal CINDIZ, D. T. 1945, Üniversite mezunu, Astsubay, Gülnar, Mersin, G. Y. 2015.

⁵⁹⁴ TARAĞCI, *Kıbrıs Barış harekâtı*, s.89.

⁵⁹⁵ ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 804.

istediği gibi 22 Temmuz 1974'te saat 17.00'de yürürlüğe gireceğini Ankara'ya bildirdi.⁵⁹⁶ Bu arada Kıbrıs'taki Türk çıkarması Cunta Hükümetini istifa etmek zorunda bırakarak Yunanistan'da büyük bir değişikliğe yol açmıştır. Cunta Hükümetinin iktidara gelmesiyle sürgün olarak Paris'te bulunan eski Başbakanlardan Konstantin Karamanlis Atina'ya dönerek yeniden Başbakan seçilmişti. Böylece Barış Harekâtı dolaylı da olsa Yunanistan demokrasinin lehine bir sonuç ortaya çıkarmıştı.⁵⁹⁷ Ateşkes önerisi üzerine adada Sampson görevden çekilerek yerine eski Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides cemaat liderliğine getirilmiştir.⁵⁹⁸

Barış Harekâtı Türk kamuoyunda büyük bir sevinç yaratmıştır. Parti içi çekişmeleri yerini, birliktelik ve heyecan duygusuna bırakmıştır. Radyo ve televizyon yayınlarında Ayten Alpman'ın sesinden dinletilen "Memleketim" şarkısı Türk milletinin ortak sevincinin bir simgesi olmuştur. Toplu iş sözleşmelerinde uzlaşma sağlanmadığı için grev kararı alan Türk-İş Sendikası bu hassas ortamda grevden vazgeçmişti. Ancak Türkiye hükümeti her ihtimali düşünerek 15 ilde sıkıyönetim ilan etmiştir.⁵⁹⁹

B. Cenevre Görüşmeleri

Türkiye Garanti Antlaşmasının kendisine tanıdığı müdahale hakkını kullanarak 20 Temmuz 1974 gününün sabahı Kıbrıs'a asker çıkartmış ve adanın Yunanistan tarafından ilhak edilmesini önleyerek Kıbrıs Türklerini Rum-Yunan ikilinin mutlak bir katliamından kurtarmıştır. Böylece milletlerarası antlaşmalardan doğan Kıbrıs Türklerinin insan hak ve özgürlükleri güvence altına alınmıştır.

Türkiye'nin adaya müdahale etmesi üzerine toplanan BM Güvenlik Konseyinin oy birliği ile aldığı kabul ettiği 353 sayılı karar gereği garantör üç devlet, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, acilen İsviçre'nin Cenevre şehrinde bir araya gelerek adada barışı sağlamak ve yeni anayasal düzeni kurmak için görüşmeler yapacaklardı.⁶⁰⁰

Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin Dışişleri Bakanları nezdinde katıldığı 25-30 Temmuz 1974 tarihleri arasında yapılan bu görüşmeler neticesinde 31 Temmuz

⁵⁹⁶ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s. 615.

⁵⁹⁷ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.319.

⁵⁹⁸ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s.123.

⁵⁹⁹ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.319-320.

⁶⁰⁰ ALTUN, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine üyeliği*, s. 51.

1974 tarihinde Birinci Cenevre Antlaşması imzalanmıştır.⁶⁰¹ Görüşmeler sırasında Türkiye'yi Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanistan'ı Yorgo Mavros, İngiltere'yi James Callaghan, Kıbrıs Türklerini Denктаş ve Kıbrıs Rumlarını ise Klerides temsil etmiştir.⁶⁰²

Cenevre Deklarasyonu da denilen bu belgeye göre:

1. Garantör devletlerin Dışişleri Bakanları 1960 Anayasasının tesisi konusunda mutabık olmuşlardır.⁶⁰³ Adada iki otonom yönetimin varlığı kabul edilmiş ve BM tarafından adada Kıbrıs Rumları ile Türk birlikleri arasında bir güvenlik bölgesi oluşturulmuştur.⁶⁰⁴

2. Adada taraflar 31 Temmuz 1974 günü Türkiye saatiyle 24.00'de kontrolleri altında tuttıkları bölgeleri genişletmeyeceklerdir. 22 Temmuz'dan sonrada Rum saldırıları sürdüğü için çatışmalar devam etmiş ve Türk kuvvetleri kontrol alanlarını genişletmişlerdi. Bu nedenle adadaki ateşkes çizgisi 22 Temmuz günü saat 17.00'deki çizgi değil, 30 Temmuz gece yarısı mevcut olan, saat 24.00'deki çizgidir.

3. Ateşkes çizgisinde sadece BM kuvvetlerinin kontrolü altında olacak bir güvenlik bölgesi inşa edilecektir.⁶⁰⁵

4. Yunan kuvvetleri veya Kıbrıs Rum Kuvvetlerince işgal edilen tüm Kıbrıs Türk bölgeleri hemen boşaltılacak bu bölgeler BM Barış Gücü tarafından korunmaya devam edecektir.

5. Karma köylerdeki polis ve güvenlik vazifeleri BM Barış Gücü tarafından yürütülecektir.

6. Tutuklanan askeri görevliler ve siviller en kısa zamanda ya mübadele edilecek ya da uluslararası Kızıl Haç Komitesinin nezareti altında serbest bırakılacaklardır.⁶⁰⁶

7. Kıbrıs'ta anayasal düzenin yeniden kurulması için garantör devletlerin Dışişleri Bakanları 8 Ağustos'ta Cenevre'de tekrar bir araya gelecektir. Ancak adada anayasal düzen kuruluncaya kadar Cumhurbaşkanı Yardımcısı Rauf Denктаş 1960 Anayasası gereğince Cumhurbaşkanı görevlerini yürütecektir. Bu durum Kıbrıs Geçici Türk Yönetiminin devamına engel olmayacaktır.⁶⁰⁷

⁶⁰¹ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s.38.

⁶⁰²İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s.124.

⁶⁰³ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 804.

⁶⁰⁴İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s.124.

⁶⁰⁵ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 804-805.

⁶⁰⁶SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s.91.

⁶⁰⁷ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 805.

İngiltere ve Yunanistan Türkiye'den adadaki askerlerini çekmesini istemiştir ancak Türkiye güvenlik kaygısı ile bu isteği reddetmiştir.⁶⁰⁸ Bu nedenle Birinci Cenevre Konferansında tüm tarafların kabul edebileceği adil ve sürekli bir çözüm çerçevesinde Kıbrıs Cumhuriyetinde barış, güvenlik ve karşılıklı güven oluşturulduğu ölçüde silahlı kuvvetlerin sayısı ile mühimmat ve diğer savaş malzemelerinin uygun zamanlarda ve kademeli bir şekilde azaltılması konusunda anlaşma sağlanmıştır. Cenevre'de Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlık ve güvenliği için görüşmelerin devamı da kararlaştırılır, adadaki barışın iadesi ve anayasal hükümetin yeniden kurulması meselesinin önemi sürekli vurgulanır. Böylece 8 Ağustos 1974'te görüşmelerin devamı ve anayasaya ilişkin görüşmelerde Kıbrıs Türk ve Rum Temsilcilerinin de katılması hususunda anlaşma ya varılır.⁶⁰⁹

Birinci Cenevre Antlaşmasından sonra Rum kesimi bir kez daha samimiyetsizliğini göstererek antlaşmanın temel hükümlerini hiçe sayarak daha önceden işgal ettikleri Türk köylerini boşaltmamış, karma köylerde bulunan RMMO askerlerini çekmemiş ve esirleri teslim etmemiştir. Adadaki askeri gücünü arttırarak dünya kamuoyunu kendi lehlerine çevirmek için büyük çaba sarf eden Rumların bu tutumu konuyu uzatarak zaman kazanma peşinde olduklarının bir göstergesiydi.⁶¹⁰

İkinci Cenevre konferansı yine üç garantör devletin dışişleri bakanlarının katılımıyla 8 Ağustos 1974'te toplanmış ve 12 Ağustos'ta adadaki Türk ve Rum liderlerinin de katılımıyla devam etmiştir. 13 Ağustosta yapılan toplantıda Kıbrıs Rum lideri Glafkos Klerides Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üniter yapısında değişikliğe gerek olmadığını ileri sürmüştür.⁶¹¹ Türk tarafı ise coğrafi esasa dayalı federatif sistemi teklif etmiştir. Bu federatif sistem kantonlara dayalı bir federatif sistem de olabilecekti ancak Yunan ve Rum ikilisinin anayasa düzeni konusunda kesin bir tavır almaktan kaçınıp oyalama taktiği izlemeleri ve adada Türklere yönelik saldırıların devam etmesi üzerine İkinci Cenevre Konferansı 14 Ağustos sabahının ilk saatlerinde Türk heyeti tarafından kesilmiştir.⁶¹²

C. İkinci Barış Harekâtı

Rum ve Yunan heyetinin olumsuz ve uzlaşmaz tavırlarıyla çıkmaza giren İkinci Cenevre Konferansından bir netice alınamayacağını gören Dışişleri bakanı

⁶⁰⁸ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s. 615.

⁶⁰⁹ SOMUNCUOĞLU, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, s.91.

⁶¹⁰ İSMAİL, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s.124.

⁶¹¹ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s. 615-616.

⁶¹² ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 805.

Turan Güneş ile Başbakan Bülent Ecevit arasında çekilen özel hatta konuşma şu şekilde seyretmiştir:

-- Durum Nasıl Sayın Güneş?

-- Sayın Başbakanım, maalesef iyi değil, ne Mr Calahan, ne Mr Mavros ve ne de Klerides'e laf anlatmak mümkün olmuyor. Dönüp dönüp aynı noktaya geliyorlar. Adada yaşayan Türklerin ne istikballerini ne de bugünkü durumlarını kurtarmaya yanaşmadılar.

-- Bir saniye Sayın Başbakanım

-- Evet Sayın Güneş sizi dinliyorum

-- Belki birkaç gün daha kalabilirim. Benim eve haber verirsiniz Ayşe artık tatile çıkabilir.

-- Hay hay Sayın Güneş, merak etmeyin, ilk fırsatta bu dediğinizi kendisine haber veririm.⁶¹³

Ayşe, Turan Güneş'in kızıydı. " Ayşe artık tatile çıkabilir ifadesi" parolaydı ve bunun anlamı İkinci Barış Harekâtına başlanabilir demektir.

Türkiye Cenevre Konferanslarından bir sonuç alamayacağını kesin olarak gördükten sonra diplomasi yoluyla çözüm aramak için durduğu askeri harekâtını yeniden başlatmaya karar vermiştir. Böylece 14 Ağustos 1974 sabahı saat 05.30'da Türk Silahlı Kuvvetleri İkinci Barış Harekâtını başlatmış oldu.⁶¹⁴

İkinci Barış Harekâtın planı:

*" İlk önce Boğaz ve Mağusa yönlerinde tank ve kariyerlerden oluşan birer özel yerel kuvvetiyle takviyeli 2 Tümen ile denize ulaşmak, bunun ardından ya da mümkün olursa batıda da Komando Tugayı ve Paraşüt birlikleriyle Omorfo üzerinden Lefke'ye dolayısıyla yine denize ulaşmak idi. Böylece işgal edilen alanın iki yanı emin bir tabiat (doğa) gücüne dayanacak ve bu sahada bir güçlü savunma kurulabilecekti. 28. Tümen, bir özel yerel kuvvetiyle Lefkoşa-Boğaz ekseninde (mihverinde), 39.Tümen yine bir tank ve kariyerden oluşan bir özel kuvvetiyle Dikomo-Boğaz harekâtına görevlendirilmişler. Elbette ki bu planın dayandığı en büyük ilke Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin toplanıp ateşkese karar vermeden yukarıda belirlenen hudutlara ulaşmaktı ."*⁶¹⁵

⁶¹³ ALTUN, Mehmet, Kıbrıs Olayları (1960-1974) Ve Gaziantep Kıbrıs Gazileri, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, Aralık, 2016, s. 97-98.

⁶¹⁴ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s. 616.

⁶¹⁵ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 138-139.

Türk savaş uçakları 14 Ağustos 1974 tarihinde, sabah 5.30'dan itibaren Lefkoşa'deki askeri kesimleri, Büyük Kaymaklı, Sanayi Bölgesini, Beşparmak Dağları'nda yer alan Karatepe ve İngiliz tepedeki Rum mevzilerini, Mial, Milya ve Değirmenlik bölgelerini bombardımana tutmaya başladı.⁶¹⁶

20 Temmuz 1974 sabahında denizde Girne'ye çıkan ve havadan Beşparmak dağları ile Lefkoşa'nın kuzeyine inen Türk birlikleri 14 Ağustos 1974 gününe kadar tabanı Girne kıyısı ve tepe köşesi Lefkoşa olan bir üçgenin içinde kalmışlardır. Cenevre müzakerelerinin bir neticeye varmamasının hemen ardından, 14 Ağustos sabahı saat 04.00 'te doğuda mayınlama sahasının, istihkamlarımız tarafından mayın imha aygıtlarıyla temizlenmesine ve topçu ateşine başlandı. Saat 05.30'da ileri harekâta geçen Türk kuvvetleri, üçgenin sınırladığı alanı aşarak adanın kuzey sahilinde doğudan batıya doğru bir dörtgen çizmeye başladılar. Bu dörtgenin bir tarafı Kıbrıs'ın kuzey kıyısı diğer tarafı ise merkezi Lefkoşa olmak üzere doğuya ve batıya yayılan Atilla Hattı idi. Türk Silahlı Kuvvetlerinin 28. Tümeni, Timbu, Dilekkaya ve Lisu'ya ulaştı. 39. Tümen ise batıda Serdarlı bölgesine el atacak duruma geldi. Ulaşılması hedeflenen son noktalar, doğuda Mağusa, batıda Lefke idi. Kıyıda Atilla Hattı'nın içinde kalan Orga burnu, Yorgoz, Kalorka, Serdarlı, Lefkonuk, İpsos alındı. Omorfo-Lefkoşa-Mağusa hattı üzerindeki saldırısını sürdüren Türk Silahlı Kuvvetleri planladıkları son hedeflerine varmak üzereydiler. Öte yandan 11 yıldır Rumların egemen olduğu Serdarlı bölgesi de Türk birliklerince temizlenmiştir.⁶¹⁷

Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından, İkinci Barış Harekâtının hedefi olan Mağusa- Lefke Hattı çizilirken BM Güvenlik Konseyi aynı gün, 14 Ağustosta, toplanarak İkinci defa ateşkes çağrısında bulunmuştur.⁶¹⁸

İkinci Barış Harekâtı 16 Ağustos 1974 akşamı saat 19.00'dan itibaren Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyinin 360 sayılı kararına uyarak ateşkesi kabul etmesiyle birlikte sonlandırılmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri iki gün içinde Mağusa- Lefkoşa- Lefke- Kokkina çizgisine ulaşarak Kıbrıs'ın % 38'lik kısmını ele geçirmişti.⁶¹⁹

⁶¹⁶ ÇOPUR, *1974 Barış Harekâtı ve Anılar*, s. 247.

⁶¹⁷ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 139- 140.

⁶¹⁸ UÇARAOL, *Siyasi Tarih*, s. 616.

⁶¹⁹ ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 805-806.

17 Ağustos 1974 sabahında Karpas Yarımadasına gönderilen Özel Görev kuvveti bu bölgeyi karış karış tarayarak bölgeyi Rum askerlerinden arındırmıştır.⁶²⁰

Ahmet Ali Sertoğlu adlı gazimiz İkinci Harekâtıyla ilgili şu bilgileri paylaşmıştır:

İkinci Harekât için Ercan Havaalanına geldik. Bölük Komutanımız " esas savaş şimdi başlıyor " dedi. Ben de içimden : " Birinci harekâta ölmediysem İkinci Harekâta hiç ölmem " dedim. Biz dört aylık askerdik, tecrübeliydik artık. Burada bazı olumsuzluklar oldu. Aç-susuz kaldık, banyo yapamadık. Şartlar böyle gerektirdi. Bir hafta sonra bir arkadaşımız bir yerde su olduğunu söyledi, tek başıma gittim o suyun yanına. Bizim askerlerin ve Rum askerlerin bakışı arasında çelik mihverime su doldurdum üzerime döktüm. Bol bol su içtim. Arkadaşlarımı da su doldurdum getirdim. İki taraftan da ateş açan olmadı. Zaten bir korkum da yoktu. Adanalı bir komutanım " Ali Çavuş o suyu dök, zehirli olabilir dağıtma " dedi. Komutanım zaten arkadaşlarımın vücudu zehir olmuş bırakın içsinler dedim. Arkadaşlarım kana kana içtiler o suyu. Birinci Harekâta silahlarımız, mermilerimiz şişmişti. Usta birliğimizdeki silahlarımız bakımsızdı. Bu yüzden bölük komutanımız bana çok eziyet etti, ağladım, zoruma gitti. Elimizden geleni yaptık o silahları cephede çalıştırdık. Bize eziyet eden komutanımız Yozgatlı Celattin Bal tek bir mermiyle vurularak öldü. Bu sırada Turan Güneş'in Cenevre'ye gittiğini duyuyoruz. Biz cephede süngüyle aldığımız yerleri masada kaybederiz. Bizden ilk harekâta aldığımız yerlerden çekilmemizi istiyorlardı. Masada kaybettiğimiz için bu nedenle İkinci harekâta rahmetli Turan Güneş'in " Ayşe'yi tatile çıkar " sözüyle başlamış olduk. Ayşe, Güneş'in kızıdır. İkinci Harekette Rumlar öyle bir mevzilenmişti ki anlatamam. Bir havan atışına tutulduk, bombalardan adım atamıyorduk. Orada en büyük darbeyi gördük. Düz arazide tümen kırılacağı için gidemiyoruz. Bizim askerler hedefi teslim ediyor. Komutanımızın havan topundan eli parçalandı, komutanı Girne'ye gönderdik. Biz İngiliz Üssü'ne varıyoruz. NATO ateşkes istiyor. İkinci harekette sınırlarımız çizilmiş oldu.⁶²¹

Cuma Çardak adlı Gazimiz İkinci Barış Harekâtında yaşadığı bir anısını şu şekilde ifade etmiştir:

İkinci Harekât sırasında Lefke'ye gönderildik. Lefke'ye varmadan o sırada yaşlı bir adam koşarak yanımıza geldi ve en öndeki askerın önünde diz çöktü. Asker

⁶²⁰ TARAKÇI, Kıbrıs Barış Harekâtı, s. 143.

⁶²¹ K.K. Ahmet Ali SERTOĞLU, D. T. 1951, Ortaokul mezunu, Memur, Gülnar, Mersin, G. Y. 2015.

amca'yı kaldırmak istese de amca: " Benim ahtım var. Eğer bir gün Türk askerinin yolu buraya düşerse Türk askerinin ayağının altına öpeceğim demiştim." dedi. Rumlar Türkleri ziftledikleri yolun ortasında katliam yapmak için toplamışlardı. Ancak Türk askerini görünce Rumlar kaçtılar. Kaçanların bir kısmı askerimiz tarafından yakalandı.⁶²²

Gazimiz Kemal Cındız ise İkinci Barış Harekâtında yaşadıklarını şu şekilde aktarmıştır:

Biz, İkinci Barış Harekâtında Kırnı'dan Magusa'ya gittik. Magusa'ya yerleşen ilk birlik bizdik. Orası büyük bir şehirdi bu nedenle geri çıkmak zorunda kaldık. Magusa'dan 5 km kadar Lefkoşa istikametinde, ana yol üzerinde kamp kurduk. Gazimagusa mücahitleri, deniz piyadeleri ve komandolar gece operasyon düzenlediler. Çünkü asker sabah operasyona çıktığı zaman çok zayıf veriliyordu. Oralar da temizlendi düşmandan. Onlar Orta Karpas'a kadar güneye indiler. Biz Paşa Köy'e geldik burada 18 ay kaldık ve sağ salim memlekete döndük. Ben oradaki muharebe merkezindeki görevimi eksiksiz yaptım, vicdanen çok rahatım bu nedenle.

İkinci Harekâta Hamitmandıras'a sabah 4.30'da vardık. 5.30'da uçaklar geldi. O zaman çok şiddetli top atışları oldu. Kıbrıs Rum kesiminin ateşinden başımızı kaldıramadık. Bizim muharebe aracımızın birini vurdular, tesis astsubayımızı vurdular. Roketatar mermisinin düşmesiyle muharebe aracımızın anteni imha oldu, Zeki Atay arkadaşımızın karnını şarapnel yarıdı. Bize paket vermişlerdi ama pakette eldiven olduğunu anlayamamıştık. Arkadaşımızın bağırsaklarını çıplak elle karnını içine koyduk. Arkadaşımız şarapnelde değil ama bizim mikropları ellerimizden dolayı hayatını kaybetti.⁶²³

Gazimiz Emrullah Uç, İkinci Barış Harekâtıyla ilgili hatırladıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

İkinci Barış Harekâtı başlarken Lefkoşa'yı kuşattık bizi kıyıda beklettiler. Rumlar ani bomba atışlarıyla bizi sıkıştırıyorlardı. Yerimizi bildirenler, BM'nin ve İngilizlerin helikopterleriydi. Hatta bize ateş açtıklarını da gördük. İçimizde bir korku yok ama dışarıda dövüşerek ölsek zorumuza gitmeyecek. Ama karşı taraf sürekli havan mermisi atıyor ve bu mermi korkunç sesler çıkararak üzerimize

⁶²² K.K. Cuma ÇARDAK, D. T. 1953, ilkokul mezunu, Pazarlamacı, Mersin, G. Y. 2015.

⁶²³ Kemal CINDIZ.

*geliyordu. Başımızı toprağa sokuyorduk, başımızı çevirdiğimiz an sıhhiyeciler ölü ya da yaralı çekiyorlardı. Sonra Tabur komutanımız Zeki Şentürk geldi, herkes geri çekilsin dedi. Komutanlarımız bizi güzelce koordine ettiler ve toplarla düşman mevzisine karşılık verdik ve o ateşi öyle kestik. Böyle sıkıntılı durumlarımız oldu. 61. Piyade Alayımız bir alana sıkışıp kalmıştı, Allah yardım etti de öyle kurtulduk.*⁶²⁴

İkinci Barış Harekâtı ilkinden farklı olarak dünya kamuoyunda Türkiye'nin aleyhine bir ortamın doğmasına neden olmuştur. Birinci Harekât hukuki müdahale niteliğinde bir harekât olarak değerlendirilirken İkinci Harekât bir toprak işgali olarak değerlendirilmiştir. İkinci Harekâta en büyük tepki SSCB ve ABD'den gelmiştir. Türkiye'nin 14 Ağustosta İkinci askeri harekâtı başlatması ve aynı gün Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadından çekildiğini ilan etmesi SSCB'nin Kıbrıs siyasetinde ve Türkiye'ye karşı tavrında önemli değişiklikler ortaya çıkarmıştır. SSCB NATO'dan çıkan Yunanistan ile ilişkilerini birden geliştirirken Türkiye ile arasına soğuk mesafe koymuştur. Türkiye'nin adanın üçte birinden fazlasını ele geçirmesi ve bir bakıma Kıbrıs'ın fiilen taksim edilmesi adanın NATO üssüne dönüşmesi demektir ve bu durum SSCB'nin Kıbrıs siyasetine tersti. SSCB Kıbrıs'ta iki ayrı toplumun varlığını kabul etmiş ama taksim fikrine daima karşı çıkmıştır. SSCB, Türkiye'ye verdiği 23 Ağustos 1974 tarihli deklarasyonda: Yabancı kuvvetlerin Kıbrıs Cumhuriyetinden derhal çekilmesini, Garanti Antlaşmasının artık geçerli olmadığını bu nedenle İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın artık adaya müdahale hakkının olmadığından ve Kıbrıs sorununun artık tüm milletleri ilgilendiren bir içerik kazanmasından bu nedenle milletlerarası bir platformda ele alınmasının gerekliliğinden söz etmiştir.⁶²⁵

SSCB'nin teklifi Yunanistan'ın işine gelse de ABD bu teklif için yararsız ifadesini kullanarak Kıbrıs meselesinin en iyi biçimde üç garantör devletle birlikte Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumu arasında çözümlenebileceği açıklamasını yapmıştır. Türkiye de Sovyet teklifini meseleyi uzatmaktan başka bir işe yaramayacağı gerekçesiyle reddetmiştir. Türkiye Kıbrıs meselesinde en büyük darbeyi müttefiki ABD'den aldığı için SSCB'nin Türkiye'ye karşı tavrı Türk kamuoyuna pek fazla etki etmemiştir.⁶²⁶

⁶²⁴ Emrullah Uç.

⁶²⁵ ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 806-807.

⁶²⁶ ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 808-809.

1963-1964 Kıbrıs buhranında Johnson mektubundan sonra 1974 Kıbrıs buhranında Türk- Amerikan ilişkilerine ABD'nin indirdiği ikinci darbe 5 Şubat 1975'ten itibaren Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosu olmuştur. Ambargo gerekçelerinden ilki 1971'de Nihat Erim Hükümeti tarafından konulan haşhaş ekim yasağını Türk Hükümetinin 1 Temmuz 1974'ten itibaren kaldırmasının Amerikan Hükümeti ve Kongre çerçevelerinde büyük tepkiyle karşılanmasıdır. Ardından Kıbrıs buhranının patlak vermesi ve Türkiye'nin Kıbrıs'ın üçte biri üzerinde denetim kurması ve Yunan lobisinin çalışmaları Amerikan kongresini daha fazla Türkiye'nin aleyhine çevirmiştir. Ambargonun ikinci gerekçesi ise bu süreçte ABD'nin Vietnam bataklığına saplanmış olması ve Amerikan Kongresinin Amerikan Hükümetine karşı güvenini yitirerek dış politika üzerinde kontrolü ele almış olmasıdır. Bu durum ABD Cumhurbaşkanı'nın dış siyasetteki etkisinin zayıflaması sonucunu doğurmuştur.⁶²⁷

ABD'nin silah ambargosuna Türkiye'nin yanıtı ise 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluşu olmuştur. Bu tarihten sonra Türkiye ile ABD Kongresi arasında mücadele artmıştır. Başkan Gerald Rudolph Ford'un kongre nezdindeki ambargoyu kaldırmaya yönelik çabaları sonuç vermeyince Türkiye ABD'ye verdiği bir nota ile 3 Temmuz 1969 tarihli Türk- Amerikan Savunma İşbirliği Antlaşmasını 26 Temmuz 1975 tarihinden itibaren uygulamadan kaldırdığını ve Türkiye'deki ABD üsleri ve tesislerinin bu tarihten itibaren Türk Silahlı Kuvvetlerinin kontrolü altına gireceğini bildirerek bu üsleri ve tesisleri kontrolü altına almıştır. Bu durum ilişkileri kopma noktasına sürüklemiştir. 1976 ABD seçimlerini Jimmy Carter kazanmış, Türk-Amerikan ilişkilerini düzeltmek için çabala sarf etmiştir. Nihayet Ecevit Hükümetinin 1978'de ambargonun da etkisiyle Kıbrıs konusunda önemli bir taviz verdi. Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denktaş 20 Temmuz 1978'de bir açıklama yaparak Kıbrıs'ın Maraş bölgesine 35.000 Rum göçmenini kabul edebileceğini ve Maraş'ın bir kısmında geçici bir idare kurulabileceğini ifade etmesiyle 26 Temmuz 1978'de Amerikan Senatosu, 1 Ağustos 1978'de de Amerikan Temsilciler Meclisi ambargoyu kaldırdığını açıklamıştır. Böylece ambargo krizi çok tartışılmakla birlikte sona ermiştir.⁶²⁸

Genel Kurmaylıktan yapılan açıklamaya göre Türkiye gerçekleştirdiği İkinci Barış Harekâtında 250 şehit vermiş. Ayrıca esir düşen gazetecimiz Adem Yavuz, milletlerarası hukuk kurallarına uymayan Rumlar tarafından öldürülmüştür. İkinci

⁶²⁷ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 809-810.

⁶²⁸ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 813-814.

Barış Harekâtından sonra Kıbrıs'ın kuzeyindeki Türk çoğunluğu artık kendi idaresini kurmak zorunda olduğu için ateşkesten sonra 22 Ağustosta özerk bir Türk idaresinin kurulduğunu ilan etmiştir. 1975 senesinin şubatında ise Kuzey Kıbrıs'ta resmen bir Kıbrıs Federe Türk Devleti Kurulmuştur.⁶²⁹

II. KATLIAMLAR

A. Atlılar (Aloa) Köyü Katliamı

Atlılar köyü, Gazi Mağusa'nın 15 km uzağında tamamen Türklerin yaşadığı bir yerleşim alanıydı.⁶³⁰

14 Ağustos 1974 tarihinde İkinci Barış Harekâtını bahane eden Rumlar ve Yunanlar, Atlılar Köyünden toplanan 37 soydaşımızı yaş ve cinsiyet ayırt edilmeksizin bir gün sonra, 15 Ağustosta, vahşice katletmişler ve derin çukurlara üst üste gömmüşlerdir. 21 Ağustos'ta ortaya çıkarılan toplu mezar açılınca yürekleri burkan acı manzara görünmüş ve bu vahşi cinayet her tarafta lanetlenmiştir.⁶³¹

Mezar açılınca göze çarpan ilk manzara, iki yaşındaki kızına sarılmış genç bir Türk kadınının görüntüsüydü. Çukur kazıldıkça diğer cesetler de ortaya çıkarılmıştır. Bu vahşi katliamın ortaya çıkmasıyla Türk Yönetimi Başkanı Rauf Denktaş, BBC muhabirine bir demeç vermiş ve " kadın, erkek, çocuk farkı gözetmeden kitle halinde katleden suçluların adaletçe cezalandırıldıklarını görmek istediğini " ifade etmiştir.⁶³²

Atlılar Katliamını filme alan Türk basın mensubu Mehmet Birber Rumların katlettiği 37 soydaşımızın 20 metre uzunluğunda, 10 metre genişliğinde bir çukura gömüldüğünü belirterek: " kendi imkânlarımızla bu çukurları açmaya çalışırken en yukarıda 2-3 yaşındaki bir çocuğun onun hemen yanında da çocuğuna sarılmış bir anne ile babanın cesetlerini gördük. Çukurları açtığımızda çocuğun sol yanından hâlâ kanlar akmaktaydı. Ortalık mervi kovanları ile doluydu " bilgisini vermiştir.⁶³³

Anavatan Türkiye Turizm ve Tanıtma Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Orhan Birgit düzenlediği basın toplantısında, Mağusa'nın Atlılar Köyünde 37 soydaşımızın 9 mm'lik tabancalarla kurşunlanıp sonrasında buldozerlerle açılan çukurlara

⁶²⁹ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.320.

⁶³⁰ "Kıbrıs'ın Dünü- Bugünü Uluslararası Sempozyumu", Gazi Mağusa, K.K.T.C. Doğu Akdeniz ve T.C. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yayınları, No:8, 28 Ekim-2 Kasım 1991, s.282.

⁶³¹ SERTER, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s.301.

⁶³² TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 146.

⁶³³ "Kıbrıs'ın Dünü- Bugünü Uluslararası Sempozyumu", s.283

cesetlerinin doldurulduğunu ifade edip olay yerinde gazeteci Mehmet Biber tarafından çekilen katliam filmi yerli ve yabancı gazetecilere ifşa etmiştir.⁶³⁴

Bu tüyler ürpertici hadisenin, Türk Barış Kuvvetlerine bağlı Yüzbaşı Dr. Ayhan Çekiç tarafından gün ışığına çıkarıldığını ve Yüzbaşı Doktor'un, bu sırada, bölgede bulunan Rum hastaları tedavi etmek için orada bulunduğunu söyleyen Orhan Birgit, sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

*" Bay Klerides belki bu olay karşısında da, yüzüne sapsarı bir maske takacak ve 'menfur bir cinayet' diyecektir. Menfur bir cinayetin işlendiği gözler önündedir. Fakat, merak ediyoruz, katil kimlerdir? Hele onların, bütün dünyaya yayılmış destekleyicileri, koruyucuları kimlerdir? "*⁶³⁵

Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit ise 20 Temmuzda Yugoslav Dışişleri Bakanı Miliç'i kabul ettikten sonra bir demeç vererek Kıbrıs'taki katliamlara ve Kıbrıs Barış Harekâtının mili nedenlerden önce adada yaşanan bu tür hadiselerden dolayı öncelikle insani nedenlerle yapıldığına değinmiştir. Türklerin adada yıllardır esir durumunda yaşamasından ve Türk toplumuna karşı adada insanlığa sığmayacak zalimlikler yapılmasından ve Türkiye'nin artık bu zulme tahammülü olmadığı için adaya müdahale edildiğinden söz etmiştir. Ecevit kendisine yöneltilen, bu hadiselerin önlenmesi konusunda acil bir önlem düşünülüyor mu? sorusuna ise Rumlar bir çare bulmaz ve BM kuvvetleri ilgisiz kalırsa Türkiye'nin üzerine düşen tedbirleri almasının bir insanlı borcu olduğu yanıtını vermiştir.⁶³⁶

Atlılar köyünde ortaya çıkarılan korkunç katliam, dünya basınında geniş yankılar uyandırmış, birçok ülkenin televizyonları Atlılar'da katliam kurbanlarının gömüldüğü çukurların açılışını gösteren filmleri oynatmışlardır. BBC ve İTV televizyonları, TRT'den naklen yayın yaparak, yapılan tüm vahşeti izleyicilere göstermişlerdir. İsveç basını katliam hadisesini takbih etmiş, Danimarka basını ise Kıbrıs'taki katliamı Kıbrıs'ta yeni bir "My Lai" (Vietnam) olayı diye teşhir etmiştir. İngiliz gazeteleri de Kıbrıs'ta Rumların Türk halkına yaptıkları katliamla ilgili olarak yayın yapmışlar ve Atlılar köyüne giden gazeteciler de, Kıbrıslı Türklerin kitle halinde gömüldükleri mezarların gözleri önünde açıldığını ve cesetlerin çıkarılışını gördüklerini ifade etmişlerdir.⁶³⁷ Özellikle The Times, Dail Express ve Guardian

⁶³⁴ SERTER, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s.302.

⁶³⁵ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 147.

⁶³⁶ SERTER, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s.303-304.

⁶³⁷ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 149.

Gazeteleri Atlılar'a giden İngiliz gazetecilerin gördükleri dehşete vurgu yapmışlardır.⁶³⁸

Adada Rum-Yunan ikilisi tarafından işlenen vahşi katliamlar Türkiye'de büyük tepkilere neden olmuş, resmi ve sivil kurumlar tarafından lanetlenerek protesto edilmiştir. Aynı zamanda Ankara'da bulunan bazı İslam ülkelerinin diplomatları da bu vahşet olayını şiddetle kınamışlardır.⁶³⁹

B. Muratağa ve Sandallar Köyü Katliamı

Muratağa ve Sandallar Köylerinde gerçekleşen katliam hareketleri yapılan araştırmalar sonucu 1 Eylül 1974'te ortaya çıkarılmıştır. Yaşlı bir Türk çobanının, Taşlı Milya köyünden bir başka çobanın uyarısı üzerine bölgeye giderek yaptığı araştırma sonucu ortaya çıkan toplu mezarlarda bulunan kurbanlar, 14 Ağustos 1974'ten beri kayıp idiler. 1 Eylül 1974'te, pazar günü, saat 15.30'da Muratağa ve Sandallar köyleri arasındaki bir tarla içerisinde yapılan kazı sonucu 80'den fazla soydaşımızın erimiş cesetleri, birçok yabancı gazetecinin gözleri önünde çukurlardan çıkarılmıştır.⁶⁴⁰

İsveçli Barış Gücü askerlerinin de bulunduğu bir zamanda açılan infaz çukurunun içinden çıkarılan cesetlerin elleri arkalarında bağlı olarak makineli tüfeklerle tarandıktan sonra yakılarak buldozerlerle çukura atıldıkları anlaşılmıştır.⁶⁴¹

Vahşet çukurunu gören Gazeteci Ergün Aydoğan, kazı devam ettikçe kaldırılan her yığının altından bir insan uzvunun çıktığı ve maktullerin ayaklarının, ellerinin hep bağlı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca gazeteci Aydoğan, manzara çok hüznü olduğu için katliamı gören herkesin ağladığını ve köyün imamının hıçkırığa dua ederek "Köyümüz karardı, kimsesiz kaldık " diye Türk komutanına sarıldığını belirtmiştir.

Mücahitler, köylüler ve bölgedeki görevli Türk askerlerinin, BM Barış Gücü askerlerinin gözleri önünde yaptıkları kazıdan sonra çıkarılan cesetlerin durumundan, masum ve savunmasız soydaşlarımızın önce bağlandıkları ve hemen ardından kurşunlandıkları ve bu da yetmiyormuş gibi sonra da yakılarak topluca gömüldükleri

⁶³⁸ "Kıbrıs'ın Dünü- Bugünü Uluslararası Sempozyumu", s.283.

⁶³⁹ SERTER, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s.305-306.

⁶⁴⁰ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 150.

⁶⁴¹ "Kıbrıs'ın Dünü- Bugünü Uluslararası Sempozyumu", s.283

bütün açıklığıyla gözler önüne serilmiş ve vahşet yabancı basın mensuplarınca da resimlerle tespit edilmiştir.⁶⁴²

Murat Ağa Köyünden cesetlerin çıkarılışını izleyen BM yetkilileri, küçük çocuk, kadın ve yaşlıların kurşunlarla delik deşik edilmiş vücutlarını ve kesilmiş çeşitli uzuvlarını görünce tarihin böylesine bir vahşetin yansımalarına tanık olmadığını belirtmişlerdir.⁶⁴³

Muratağa ve Sandallar Köyü katliamı da diğer katliamlar gibi tüm dünyada tepkiler görmüştür. Muratağa katliamı, BBC Televizyonunda gösterilirken, BBC spikeri, "Dehşet verici resimler göreceksiniz, tüyleriniz ürperebilir" diyerek seyircileri uyarmıştır. İsveç televizyonunun spikeri, " Şimdi Kıbrıs'tan aldığımız katliam filmi göstereceğiz, midesine ve sinirlerine hâkim olmayanlar bakmasınlar " ikazında bulunmuştur.⁶⁴⁴

Kıbrıs'ta Rum-Yunan ortak cephesi tarafından işlenen insanlık dışı katliamlar, Türkiye'de de çok büyük tepkilere yol açmış ve yapılan barbarlık, resmi ve sivil kuruluşlar tarafından lanetlenmiş ve protesto edilmiştir. Avrupa Konseyi Kültür Komisyonu üyesi Adalet Partisi Milletvekili Sebahattin Adalı, Konsey Genel Sekreterliğine bir telgraf çekerek, katliam hadisesine değinmiş, " Silahsız, masum Türk vatandaşlarına tarihin bir daha örneğini kaydetmediği utanç verici katliam ve mezalim vardır. Bu önemlidir." ifadesini kullanmıştır.⁶⁴⁵

Atlılar ve Muratağa katliamlarından önce Rum katliamını dile getiren bir vahşet örneğini de İngiliz bakan James Cross şöyle anlatmıştır:

" Rum muhafızların Türk rehinelere bir meydana toplayarak makinalı tüfek ateşi ile taradıklarını gördüm, öldürülenlerin çoğu kadın, çocuk ve yaşlı kimselerdi. Birleşmiş Milletlerin müdahalesiyle ve İngiliz pasaportu sayesinde kurtuldum. Limasol'u, Türkler için bir cehennem haline getirdiler. İnsanlık için utanç veren bu vahşete son veriniz."⁶⁴⁶

Katliam haberleri, dünya kamuoyu tarafından televizyon, radyo ve basında geniş yer bulurken, Yunan Başbakanı Konstantin Karamanlis, Kıbrıs'ın Muratağa Köyü'nde ortaya çıkarılan insanlık dışı katliamın, Yunan basını ile radyo ve televizyonda yayınlanmasını açıklamıştır.⁶⁴⁷

⁶⁴² SERTER, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s.299.

⁶⁴³ GÖKHAN, *Kıbrıs'ta Rum Katliamları*, s. 94.

⁶⁴⁴ "Kıbrıs'ın Dünü- Bugünü Uluslararası Sempozyumu", s.285.

⁶⁴⁵ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 153.

⁶⁴⁶ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 154.

⁶⁴⁷ TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 154.

C. Taşkent (Dohni) Katliamı

Larnaka Kasabasına bağlı Taşkent, eski adıyla Dohni Köyü Türkleri de Barış Harekâtını bahane eden Rum ve Yunan ikilisi tarafından topluca katliama uğratılmışlar ve 82 soydaşımız buldozerlerin açtığı çukurlara kurşunlanarak gömülmüşlerdir.⁶⁴⁸

İngiliz gazeteci James Rayner'in " Ezilmiş Çiçekler" adlı eserinden katliamla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Eserde, köyünden şans eseri yaralı olarak kurtulmuş 19 yaşındaki Suat(?) Hüseyin⁶⁴⁹ kocalarının öldüğüne inanmak istemeyen köydeki kadınlara kocalarının Rumlar tarafından öldürüldüğünü söylese de kadınların yine de bu katliama inanmadıklarından, inanmak istemediklerinden söz edilmiştir. Kocalarının Güney Kıbrıs'ta bir hapishanede tutsak olduğuna inanan bu kadınların daha önce de Denктаş'a müracaat ederek kocalarının serbest bırakılmasını istediklerini ama Denктаş'ın onlara açık bir şekilde kocalarının öldüğünü söylemesine rağmen kadınların çoğunun orada düşüp bayıldıkları ama sonrasında yine de kocalarının öldürülmesine inanmadıkları ifade edilmiştir.⁶⁵⁰

Kıbrıs Gazetesinin Rumca Alitha Gazetesine atfen verdiği bir habere göre eski bir EOKA'cı Rum olan Andreas Demetriou, Yunanların ve Rumların Türklere 30 sene önce uyguladıkları soykırım örneklerinden birisi olan Taşkent katliamıyla ilgili itiraflarda bulunmuştur. Andreas Demetrio, Esir takasında kullanacaklarını zannettikleri köydeki Türk erkeklerini topladıklarını ancak onların öldürüleceklerini bilmediğini ve bu Türk erkeklerinin Hirokitia'dan gelen askerler tarafından götürüldüğünü ve aynı askerlerin intikam amacıyla bazı genç kadınlara tecavüz ettiklerini anlatarak " ne yaptıysak devletin güçleri ile birlikte yaptık" ifadesini kullanmıştır.⁶⁵¹

Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş'ın Atatürk İlkokulu'nu ziyareti esnasında Taşkent göçmenlerinden Tünel Sadi isimli bir kadın soydaşımız Taşkent'te Rumların Türklere yaptıkları barbarlıkları anlatmıştır. Kocası dahil ailesinden üç kişi Rumlar tarafından önce tutsak alınarak sonra ailesi katledilen Tünel Sadi, olayları şöyle anlatmıştır:

⁶⁴⁸ SERTER, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s. 316.

⁶⁴⁹ Suat Hüseyin ismi, farklı kaynaklarda Fuat Hüseyin olarak da geçmektedir. (Bkz., Tarakçı *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 155 ve İsmail, *Kıbrıs Üzerine Bildiriler*, s. 286.)

⁶⁵⁰ SERTER, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s. 316-317.

⁶⁵¹ GÖKHAN, *Kıbrıs'ta Rum Katliamları*, s. 101-102.

"14 Ağustos Çarşamba günü saat 11.00'a doğru, Rumlar Taşkent'e girdiler ve erkekleri alarak götürdüler. Sonra yeniden geldiler ve saklanan erkekler varsa teslim olmalarını, aksi halde daha sonra gelecek Yunan askerlerinin onları katledeceklerini söylediler.EOKA'cı olan Rumların başında Andriko adında fanatik bir EOKA lideri ve kardeşim vardı. Rumlar, dört ve altı kişilik gruplar halinde kapıları kırıp içeri girdiler. Göğüslerimize silahlarının namlularını dayadılar ve tehdit ettiler. Paralarımızı aldılar ve bizleri dövdüler." Paralarınızı verin, altın eşyalarınızı verin; yoksa sizi öldüreceğiz" diye bağırmakta ve bize çeşitli insanlık dışı işkenceler yapmakta idiler.Köydeki arabaları aldılar ve evleri yağma ettiler. Bunların başkanı olan Andriko isimli EOKA'cı Rum ve kardeşi, köyün kooperatif kredi şirketinin parasını aldılar."

"Aradan birkaç gün geçtikten sonra kadınlar endişe içinde Rumlara başvurarak erkeklerimizi ne yaptınız? Nerededirler? Sağlar mı? Onları bize geri getirin " demişler Andrikove adamları ise " Onların ne olduğunu bilmiyoruz. Maroni köylülerine sorunuz " demişlerdir.

Tünel Sadi; " Köyümüzden alınan 69 erkekten ve Terazi köyünden alınan erkeklerden hiçbir haber alamadık " demiştir.⁶⁵²

D. Alamiyo Katliamı

20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtının başlamasıyla birlikte Türk bölgelerine saldırılar düzenleyen Rum ve Yunan kuvvetleri, Rum ve Türklerin birlikte yaşadığı bir köy olan Alamiyo Köyüne de saldırmışlar ve buradaki çok sayıda soydaşımızı vahşice katletmişlerdir. Sayı ve silah bakımından üstün olan Yunan ve Rum kuvvetleri, ellerinde Birinci Dünya Savaşından kalma mahdut sayıda silahlarla ata mirası topraklarını terk etmemek için onurluca savunmaya çalışan Alamiyo Mücahitlerine saldırmışlardır. Atacak mermisi kalmayan Mücahitlerin mevzileri tek tek düşünce ele geçirilenler Rum ve Yunanlar tarafından kurşuna dizilmiştir.⁶⁵³

Alamiyo Türkler ve Rumların birlikte yaşadığı bir köydür ancak Köyün idaresi Rumların elindedir. BM bu gibi köyleri korumak için kuvvet göndermemiştir. Avusturyalı genç bir üsteğmen olayın gerçekleştiği gün devriye gezerken köyün dışında ateş açıldığını işitmiştir. Kısa bir süre sonra bir cip dolusu Rum askeri silah seslerinin geldiği yönden gelerek köyün içinden geçerken onları durduran Avusturyalı üsteğmene " yeni silahlarımızı deniyoruz " yanıtını vermişler ve gülererek köyden uzaklaşmışlardır.⁶⁵⁴

⁶⁵² TARAKÇI, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, s. 156.

⁶⁵³ SERTER, *Kıbrıs'ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırım*, s.331

⁶⁵⁴ GÖKHAN, *Kıbrıs'ta Rum Katliamları*, Ankara, s. 88.

Türk köylülerin kurşuna dizilme olayı, yabancı muhabirler tarafından da tespit edilmiştir. Bunlardan NBC (National Broadcasting Corporation) Radyo-Televizyonunun muhabiri Larnaka ilçesine bağlı Alamyio Köyü'nde 15 Türk'ün bir duvar dibine sıralanarak Kıbrıs Ulusal Muhafız Gücü tarafından kurşuna dizildiğini bildirmiştir. Köyün yaşlıları muhabire bu katliamın 20 Temmuz 1974'te olduğunu söylemişlerdir. NBC'nin muhabiri John Palmer ise köylülerin kendisine ve diğer yabancı basın mensuplarına, Türklerin kurşuna dizildikleri duvardaki kurşun izlerini ve gömüldükleri yeri de gösterdiğini ifade etmiştir.⁶⁵⁵

Alamyio göçmenlerinden olan 19 yaşındaki Ali Ahmet Mehmet, Rumların topladığı Türk köylülerini Rum okuluna götürdüklerini, okulun etrafında koşturduktan sonra duvara yaslayıp kurşuna dizdiklerini bilgisini vermiştir.⁶⁵⁶

20 Temmuz Kıbrıs Barış Harekâtını bahane ederek Rumlar ve Yunanlar tarafından Türklere karşı girişilen vahşet hareketleri sadece bunlarla sınırlı değildir. Gözü dönmüş Rum ve Yunan grupları, işgal ettikleri diğer köy ve kasabalardan tutsak aldıkları Türkleri de vahşice katletmişlerdir. Barış Harekâtını incelemek için Kıbrıs'a gelmiş olan Türk basın mensuplarına da saldırmışlardır. Adanın güneyinden kuzeye, Türk bölgesine geçmek isteyen Türklere de cinsiyet ve yaş ayırımı yapmaksızın her türlü vahşet yöntemlerini uygulamışlardır.

III. KIBRIS TÜRK FEDERE DEVLETİ

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının Rumlar tarafından ihlal edilmesi ve uygulanmaması 1967 hadiselerinden sonra adadaki Türk toplumuna Geçici Türk Yönetimini ilan etme neticesini doğurmuştur. Barış Harekâtı ile birlikte Geçici, Türk Yönetimi Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi ismini almıştır. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulması adadaki Otonom Türk idaresinin hukuki bir niteliğe kavuşmasıdır. Otonom Türk Yönetimi Barış Harekâtından sonra meydana çıkan yeni durumun hukuki durum olması için, toplumsal huzuru ve güvenliği sağlamak ve toplumun düzenli bir statüye kavuşmasını sağlamak için Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluşunu ilan etmiştir. Bu karar adadaki Türk toplumunun kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi ilkesinin doğal bir sonucu ve haklı bir uygulaması olmuştur.⁶⁵⁷

⁶⁵⁵ "Kıbrıs'ın Dünü- Bugünü Uluslararası Sempozyumu", s. 286.

⁶⁵⁶ "Kıbrıs'ın Dünü- Bugünü Uluslararası Sempozyumu", s. 286.

⁶⁵⁷ EROĞLU, "Kuzey Kıbrıs Cumhuriyetini Yaratan Tarihi Süreç"(1940-1983), s. 127.

20 Temmuz 1974'te imzalanan Cenevre Antlaşmasıyla tarafların "fiilen Kıbrıs Rum toplumu ve fiilen Kıbrıs Türk toplumu" şeklinde iki özerk idarenin varlığının kabul edilmiş olması ve BM Genel Kurulunun 1974 tarihli kararının üçüncü ve dördüncü maddelerinde Kıbrıs'ta iki toplumun varlığının ve eşitliğinin kabul edilmesi ve dünya kamuoyunda da Kıbrıs'ta en iyi çözüm olarak federasyon tezinin benimsenmesi Kıbrıs Türk Devletinin kuruluşu için bir alt yapı oluşturmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi 13 Şubat 1975 tarihinde "Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir.⁶⁵⁸

Kıbrıs Barış Harekâtının önemli neticelerinden birisi Nüfus Mübadelesi antlaşmasıdır. Bu antlaşma ile Kıbrıslı Türkler bir bütün olarak adanın kuzeyinde toplanmışlar, sınırlar belirlenerek kurulacak devletin fiziki unsuru olan vatan-ülke kavramı ortaya çıkmıştır. Antlaşma Viyana'da düzenlenen toplumlarası görüşmelerin üçüncü turunda 31 Temmuz-2 Ağustos 1975 tarihleri arasında imzalanmıştır.⁶⁵⁹

Nüfus Mübadelesi antlaşması ile adanın güneyinde kalan Türkler kuzeye, kuzeydeki Rumlar ise gönüllü olarak adanın kuzeyine geçmişlerdir.⁶⁶⁰ BM'nin yardımı ile gerçekleşen nüfus aktarması ile adanın güneyinde esir olarak tutulan Türklerin özgür bölgeye geçmesi sağlanmış, iki kesimli bir federal yapının oluşturulması mümkün olmuştur.⁶⁶¹

Rauf Denктаş tarafından okunan Kıbrıs Türk Federe Devletinin kuruluş bildirisinde, adanın yabancı menfaatlere hizmet etmesine müsaade verilmemesine, Kıbrıs Türk kesiminin gelecekteki bağımsız Federal Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasına yol açacak hukuki düzenin esasını yaratmak düşüncesiyle hareket ettiğine, Kıbrıs Cumhuriyetinin bağlantısızlık statüsünün sürdürülmesi gerektiğine, nihai hedefin iki bölgeyi bir federasyon çerçevesinde Kıbrıs Rum toplumuyla birleşmek olduğunu ifade etmiştir.⁶⁶²

Kıbrıs Türk Federe Devleti yasama görevini yerine getirmesi için 50 kişiden oluşan bir kurucu meclis oluşturmuştur. Kurucu meclisin hazırladığı anayasa 8 Haziran 1975 tarihinde halk oylamasına sunulmuştur. Geçerli oyların salt

⁶⁵⁸ ÇİVİ, "Dünden Bugüne Kıbrıs", s. 388.

⁶⁵⁹ EROĞLU, "Kuzey Kıbrıs Cumhuriyetini Yaratma Süreci"(1940-1983), s. 124.

⁶⁶⁰ İSMAİL, Kıbrıs Üzerine Bildiriler(Refah Partisi Ankara İl Örgütü'nün 1 Haziran 1993 tarihinde düzenlediği "BM ve Kıbrıs konulu" toplantıda verilen konferans), s. 224.

⁶⁶¹ EROĞLU, "Kuzey Kıbrıs Cumhuriyetini Yaratma Süreci"(1940-1983), s. 124.

⁶⁶² ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 41.

çoğunluğunu sağlayan Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası 17 Haziran 1975 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası bir başlangıç ve 139 maddeden oluşmuştur. Başlangıç kısmında devletin kuruluşu nedeniyle birlikte anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkelere yer verilmiştir. Başlangıç kısmının birinci paragrafında Kıbrıs Türk toplumunun büyük Türk milletinin ayrılmaz bir parçası olduğu ifade edilmektedir. Anavatan Türkiye'nin Kıbrıs Türk toplumu üzerinde doğal, tarihsel ve yasal garantörlük hakkının bulunduğu dair bir hüküm de başlangıç kısmında yer almıştır. Anayasada temel hak ve özgürlüklere en geniş şekilde yer almıştır. Federe devletin yürütme yetkisi Devlet Başkanı ve Bakanlar Kuruluna, yargı yetkisi ise bağımsız mahkemelere aittir. Demokrasi en garantili şekilde bu anayasa ile uygulama alanı bulmuştur.⁶⁶³

Kıbrıs Türk toplumunun bağımsız ve müstakil bir federal devlet kurulması konusundaki samimiyetini Kıbrıs Türk Federe Devletini kurarak ortaya koymasına rağmen gerek adadaki toplumlararası görüşmelerde gerekse BM nezdinde yürütülen görüşmelerde bu yönde yol alınamamıştır. Türk kesiminin iyi niyeti, samimiyeti dikkate alınmadığı gibi ekonomik ve politik ambargo da uygulanmaya başlanarak Türk tarafı baskı altında tutulmaya çalışılmıştır. Rum yönetiminin adanın bütünü temsil ettiği görüşü ısrarla vurgulanmıştır.⁶⁶⁴

Kıbrıs devletinin işgaline ve adadaki Türk toplumunun devletsiz kalmasına sessiz kalan BM, 12 Mart 1975'te aldığı 367 sayılı kararla Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilanını kınadı. BM'nin bu kararından cesaret alan Rumlar Türk kesiminin müzakerelerde sunduğu tüm öneri ve teklifleri reddettiler ve BM'den çıkarttıkları yeni bir kararla Kıbrıs'ın tek egemen devleti olduklarını onaylattılar ve BM'den askeri yardım isteme aşamasına bile geldiler.⁶⁶⁵ 3 Ağustos 1977'de Makarios'un ölümüyle Kyprianou'nun Kıbrıs'ın bütünü temsil edecek şekilde Cumhurbaşkanlığı makamına getirilmesi adada yeni bir gerginliğe neden olmuştur. Bu duruma Türkiye ve Kıbrıs Türk Federe Devleti sert tepki göstermiştir. Meselenin yeniden BM'ye taşınması sonucu BM Genel Kurulu 13 Mayıs 1983 tarihinde almış olduğu 37/253 sayılı karar ile güneydeki Rum egemenliğinin adanın kuzeyine yayılmasına imkân sağlıyor ve Rum göçmenlerinin geri dönmesini öngörüyordu. Aynı dönemde Avrupa

⁶⁶³ EROĞLU, "Kuzey Kıbrıs Cumhuriyetini Yaratan Tarihi Süreç"(1940-1983), s. 126-127.

⁶⁶⁴ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 42.

⁶⁶⁵ İSMAİL, Kıbrıs Üzerine Bildiriler(Refah Partisi Ankara İl Örgütü'nün 1 Haziran 1993 tarihinde düzenlediği "BM ve Kıbrıs konulu" toplantıda verilen konferans), s. 224-225.

Konseyinde de buna benzer bir gelişme yaşanmış ve Avrupa Konseyi Rum tarafının 1983'te adanın tamamını temsil ettiği görüşünü kabul etmiştir.⁶⁶⁶

Bu gelişmeler üzerine Kıbrıslı Rumların Enosis iddialarından vazgeçmeyeceklerinin anlaşılması üzerine Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi 17 Haziran 1983'te Kıbrıs Türk toplumunun self-determinasyon hakkını vurgulayan kararını almış ve Türk yönetiminin kuzeydeki egemenliğini daha belirgin hale getirmek için 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan etmiştir. Kurucu Meclis tarafından hazırlanan anayasa 12 Mart 1985'te kabul edilmiş ve 5 May 1985'te yapılan halk oylamasıyla Kıbrıs Türkünün %70'nin onayı alınmıştır. 9 Haziran 1985'te yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimiyle Rauf Denктаş KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.⁶⁶⁷ Ancak siyasi ve ekonomik içerikli uluslararası baskılar bütünüyle kalmamıştır. Bu nedenle Müslüman devletlerden ve Türkiye'nin dostu olarak bilinen devletlerden hiçbirisi Kıbrıs'taki bu yeni Türk Devletini resmen tanıma cesareti gösterememiştir.⁶⁶⁸

ABD ve SSCB politik tercihlerinde milletlerarası dengeleri ölçüt alırken diğer devletler ise büyük ölçüde bağımlı ilişkileri nedeniyle KKTC'yi tanımamışlardır. Bu tanınmamaya rağmen Türkiye kendi yükümlülüğünün, tarihsel ve kültürel bağlarının gereklerini yerini getirmiştir. Bu nedenle KKTC'nin kuruluşu 1974 müdahalesi gibi haklı gerekçelere dayanır.⁶⁶⁹

Kıbrıs Barış harekâtı dünya kamuoyunda Türkiye'ye karşı olumsuz bir hava yaratırken içerde de hükümet ortakları arasındaki uyuşmazlığın artmasına neden olmuştur. Necmettin Erbakan'ın, Kıbrıs'a müdahale etme kararını kendisinin aldığını öne sürmesiyle Bakanlar Kurulunda Barış Harekâtında Erbakan'ın mı yoksa Ecevit'in mi etkin rol oynadığı tartışması başlamıştır. Erbakan'ın ortağına yönelik eleştirilerinin atmasıyla CHP Meclis Grubu 17 Eylülde hükümetten çekilmeyi kararlaştırmıştır. Bu kararın alınmasında Ecevit'in Kıbrıs Barış Harekâtından dolayı kamuoyunda kazandığı saygınlığı ve sevgiyi seçim sandıklarına da yansıtmak istemesinin rolü olmuştur. Böylece 26 Ocak 1974'te kurulan CHP-MSP Hükümetinin ömrü 7ay 22 gün olmuştur.⁶⁷⁰

⁶⁶⁶ ÖZTÜRK, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 42-43.

⁶⁶⁷ BOZKURT ve DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 36-37.

⁶⁶⁸ TURAN, *Türk Devrim Tarihi V*, s.322.

⁶⁶⁹ BOZKURT ve DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 37.

⁶⁷⁰ BOZKURT ve DEMİREL, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, s. 37.

IV. BARIŞ HAREKÂTINA KATILAN MERSİNLİ KIBRIS GAZİLERİ

Aşağıdaki biyografilerde Türkiye Muharip Gaziler Derneğinin Mersin şubesine gidilerek Kıbrıs Barış Harekâtına katılmış 12 muharip gazimiz ile yapılan görüşmelere ve gazilerimizin Kıbrıs Barış Harekâtıyla ilgili anılarına yer verilmiştir.

Adı-soyadı: Nasuh Arıcı

Doğum yeri ve tarihi: Gülnar-09.07.1939

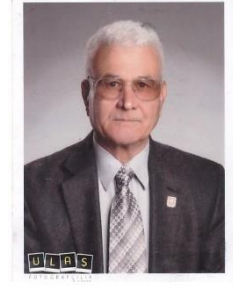
Askeri birliği: 39. Tümen-50. Piyade Alayı

Rütbesi : Silah teknisyeni (teknik personel)

Eğitim Bilgisi : Lise

Mesleği : Astsubay

Görüşme Yılı : Temmuz - 2015

Bariş Harekâtından önce Kıbrıs'ı görme imkânınız oldu mu?

Evet, oldu. Ben Kıbrıs'ta ki Türk Kuvvetleri alayına 1973 yılının, 11. ayında intikal ettim. Yani 7-8 ay evvel Kıbrıs'ta ki alaydaydım.

Kıbrıs ya da Kıbrıs sorunu deyince aklınıza ne geliyor?

Kıbrıs'ta iki cemaat vardır: Türk Cemaati ve Rum cemaati. Rumlar refah içinde yaşar, Türkler ise sefalet içinde yaşarlardı. Türk kesiminde hiçbir şey yoktu. Türk kadınları ve Türk erkekleri sabahları Rum kesimine giderdi. Bizim Türkler akşama kadar çalışırlar, akşamları geri dönerler ve gecekonduda yaşarlardı. Rumlar ise apartmanlarda veya villalarda yaşarlardı. Türkler ikinci sınıf vatandaşlardı.

Ben bir şey eklemek istiyorum: Kıbrıslı Türkler gerek erkek gerek kadın olsun bizden çok tahsilliydiler. Mesela o tarihte bir kadın; kahvehane çalıştırabiliyor, lokanta işletebiliyor, traktöre binip çift sürebiliyordu. Bizim ailelerimizden daha bilgililerdi. Bizim hâlâ bir şey yaptığımız yok. Ben bir Türk insanı olarak üzülüyorum bu olaylara. Çalışacaksın, Allah'tan isteyeceksin ama dua ile olmaz sadece. Bir gemi ya da bir uçak dua ile yürümez, çaba göstereceksiniz. Kıbrıslı bir Türk kadını o tarihte bunları yaparken bizi ülkemizde tek bir kadın taksi kullanmıyordu.

Harekâtın gerekli olduğun inanıyor muydunuz?

Kıbrıs'ta Kıbrıs Türkleri ikinci sınıf vatandaştı. Gayet tâbi bu harekât olmalıydı. Zaten oldu da. Kıbrıslı Türklere askerler olarak bayrak verdik, vatan verdik, hürriyet verdik. Masa başında çözülemezdi bu sorun.

Yalnız Kıbrıslılar bu imkânı tepmek üzere. Kıbrıslı Türkler özellikle gençler Kıbrıslı Rumlar gibi olmuşlar. Kıbrıslı öğretmenler Rum çocuklarına her türlü melaneti öğretiyorlar. " Türk gördün mü öldür " diyorlar.

Harekâta gönüllü mü katıldınız, emirle mi gittiniz?

Şimdi bu soru bana göre, bize göre yani askerlere göre yanlış. Çünkü Türk askeri hep gönüllü gider. Özellikle Kıbrıs için Türk askeri canını verir ve verdik de. 551 tane

vatan evladı orada şehit edildi. Oraya otuz beş bin kişi gitti, birinin kaydardığını, kaçtığını görmedik. Yeter ki başımızdaki komutan emir versin.

Askerlerin morali nasıldı?

Askerlerin morali çok iyiydi. Oradaki komutanlar moralli olursa askerde moralli olur.

Mersin halkının Kıbrıs'ta ki olaylara karşı tepkisi nasıldı?

Şimdi ben bölgenin çocuğuyum. Mersin halkı, askerlerine karşı çok duyarlı insanlardır. Kıbrıs Barış Harekâtına buradan giderken Mersin halkı kamyon kamyon sebze-meyve (kavun, karpuz), kolilerle askerimize sigara hediye ettiler. Ancak Kıbrıs Türk halkından biz bunu görmedik. Kıbrıs Türk halkı bize sigarayı bile parayla sattı.

Birinci ve İkinci Barış harekâtıyla ilgili aklınızda kalanlar nelerdir?

15 Temmuz günü alayımızın mevzilerine çekildiğini izah ettim. Harekâtın birinci günü saat 11' e kadar Hava Kuvvetleri nakliye uçakları ile Kayseri'den Hava İndirme Taburları paraşütle bizim içimize indiler. Biz bunlar inerken bir taraftan ekin frezleri yanıyordu. Rumlar ve Yunanlar kendi aralarında savaş yaptıklarından (ihtilal yapmışlardı, biliyorsunuzdur). Rumların elinde 42 tane tank vardı, roketatarlar da vardı Yunanların elinde. 15-20 Temmuz arasında büyük bir top ve havan indirdiler hava alanına. Ve bu indirilen topların bir bölümünü biz sandıklardan açtık kullandık. Yani onlar Birinci Harekâtın birinci günü bizden çok çok güçlülerdi. Çünkü çembere almışlardı bizi. Arkamızda, Beş Parmak Dağlarının bulunduğu yerde Rum veya Yunan yoktu. Ama Yunan Alayı, Lefkoşa'nın içinde, Aşağı Dikomo ve Yukarı Dikomo'da tanklarla bize ateş ediyordu. Saat 11.00'den sonra bizi ateş altına aldılar. Biz havadan indik ve her taraf cayır cayır yanıyordu, frezler yanıyordu. 1081 tane asker paraşütle atladı. Askerin üzerinde 35-40 kilo erzak vardı. Paraşütü açılmadığı için panikleyen askerler de vardı.

Silah ve mühimmatınız yeterlimiydi?

Onların durumları bizden iyiydi, araziye de iyi biliyorlardı, sonra 42 tane yeni tank aldılar. İki-üç yıl içerisinde yani 1974 yılından iki-üç yıl evvel Rusya'dan T-34 tankları aldılar. Bu tanklar adanın her tarafına yayılmıştı. Yunanistan'dan gelen gemilerle, nakliye uçaklarıyla 106'lık toplar, 106'lık havanlar getirdiler. İşin acı tarafı ne biliyor musun? Kırıkkale'de imal edilen uçaksavar mermileri Kıbrıs'ta karşımıza çıktı. Ambalajı açılmamış mermiler karşımıza çıktı. Biz NATO'ya vermişiz NATO da onlara vermiş.

Birinci günü akşamı Yunanların iki taburu 11 tankla Gönyeli'ye taarruz ettikleri zaman bizler mevziiden çıkmadık. Bu tankların bir kısmını mayınla, bir kısmını da 57'lik topla saf dışı ettik ve bunların piyadeleri bize taarruz edemedi. O tankları biz gece esir aldık ve 11 tankı ertesi günü siper gerisine çekerek bunları çakılı top olarak kullandık Yani bizim herhangi topumuz, havanımız yoktu, onlardan kalmaydı. Bizim silahlarımızın çoğu Amerika'dan kalmaydı, eskiydi.

Aileniz ile haberleşme imkânı buldunuz mu?

Şimdi 15 Temmuz günü taburun alarm emrini verdikten sonra 27 Temmuz'a kadar ne ben ailemi gördüm ne de ailem beni gördü. Birisi götürmüş ailemizi, boğazda bir mahzene indirmiş.

Yemek, kıyafet gibi ihtiyaçlarınız tam olarak karşılandı mı?

Yemeği hiç sorma! Muharebenin şartları bunu gerektirir. Biz 35.000 kişi bir anda adaya çıkmışız. Bir kısmımız havadan inmiş, bir kısmımız helikopterle indirilmişiz. Zaten üç günlük peksimetle çıktık, bir matara su... Yani çok kısa bir dönem savaş yapmamıza rağmen çoğunluğumuz aç kaldık. Arkadaşlarımız susuzluğunu gidermek için limon yemişlerdi, biz yerli birlik olunca bu kadar sıkıntı görmedik. Su bulunsa bile zehirli olabilir diye komutanlar kesinlikle su içirmemişlerdir.

Harekât emrini alınca heyecanlandınız mı?

Harekât emrini 15 Temmuz akşamı 19.00'da aldık. Korktu demesinler diye kimse diyemedim ama içime bir heyecan geldi ama yarım saat sonra geçti. Benim ailem yanımdaydı. Benim en büyük korkum, kuşku ve düşüncem onlardı. Biz asker olarak zaten kendimizi düşünmeyiz. Zaten o anda ölüm de aklına gelmez.

Hatta şöyle bir anımı anlatayım: 15 Temmuz günü ailem pasaportu olduğu için Rum kesimine geçecekti, alışverişe gidecekti. Ben nöbet subayı idim. Saat sekizde nöbeti aldım, 8.15'te Kurmay Albay Mustafa Katarcıoğlu yanıma geldi bana şu emri verdi, dedi ki: " Yunanlar ihtilal yaptılar, birliğe alarm verin." Birliğe alarm verdik. Ailemde bir kılavuzla Rum kesimine, Lokmacı Barikatından geçecekken, oradaki mücahitler ailemi durduruyor ve göndermiyor." Yunanlar ihtilal yaptı, Rum tarafına geçemezsiniz. " diyorlar ve ailem geçemiyor. Biz alay komutanının verdiği emirle, taburun alarm zilini çalarak tüm tabura alarm verdik. Alarm emrini alan taburumuz, birliğimiz sporu bırakarak koğuşuna geldi, silahını, cephanesini nesi varsa aldı ve mevziye intikal ettiler. Daha evvel biz mevziileri Yunanların veya Rumların böyle bir saldırı yapacağını tahmin ettiğimiz için hazırlamıştık. Şu an da ben sizin karşınızdaysam o mevziiler sayesinde. O mevziiler bizi kurtardı.

Harekât öncesi özel bir eğitim aldınız mı?

Şimdi, Türk Silahlı Kuvvetleri ellerindeki imkânları nispetinde, 1960'dan bu yana böyle bir hazırlık içerisindeydi. Yani Türk Silahlı Kuvvetleri, her an elindeki imkânlarla savaşa hazır durumdaydı. Turgut Özakman'ın bir kitabı var, Çılgın Kıbrıslı Türkler, diye. Orada Genel Kurmay Başkanına bir bakan: " Hazır mısınız? " diyor. Genel Kurmay Başkanı: " Biz hazırız, ya siz? " diyor. Böyle deyince tüm bakanlar uyanıyor, hiçbirinin savaş edecek planları yokmuş. Ama silahlı kuvvetler olarak planımız vardı bizim. Ben bu bölgede kaldım uzun süre. Alata'dan Arsuz'a, Osmaniye'den Antep'e, Osmaniye'den Silifke'ye tatbikat yapardık, bu Kıbrıs Harekâtının bir eğitimiydi.

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Kıbrıs Harekâtında haberleşme-muhabere diye bir nesne yoktu. Neden yoktu? Çünkü bizim 1950'de NATO'dan aldığımız cihazlar sıcağı görünce, koyuverdi. Hani buz erir ya! öyle eridi. Birlikler Kıbrıs'a indikten sonra irtibat denilen bir şey yoktu. Türkiye ile bile konuşamıyorduk. 50-55 derece güneşte haberleşme denilen bir nesne yoktu.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Hatırlamaz olur muyum! Arkadaşlarla görüşüyoruz.

Mersin halkı sizi nasıl karşıladı?

Ovacık diye bir yer var biliyor musunuz? Silifke'nin biraz ilerisinde, Aydıncık tarafında burada çok iyi çıkarma yapacak birlikler vardı. 72 tane helikopter oraya indi ve askerlerimizi oradan aldı. Buranın halkı askerimize her türlü imkanı bağısladı.

Türk Hükümeti Harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

Şimdi arkadaşlarımın hepsi bu olayı yaşadı. 95.000 lira mıydı ilk verdikleri para emin değilim. Bir defaya mahsus olmak üzere savaşa gidenlere 94 veya 95.000 lira para verildi. Ondan sonra 1974'ten bugüne kadar maaş bağladılar. Yani otururken şu gaziye şunu verelim demezler. Bizlerin gayretiyle oldu. Şimdi bakın! Bizler Türk askeri olarak Kıbrıs'ta her şeyimizi feda ettik. Fakat Türk Genel Kurmayı bu askerlere maaştan para ziyade bir madalya vermedi. Şimdi bir madalya verseydi göğsüme takar: böyle Mersin caddelerinde gururla gezerdim. Biz paradan ziyade, para tatmin etmez adamı, onurunu gurunu düzeltmez. Fakat bir madalya vermiş olsaydı: Ben Kıbrıs Harekâtına girdim, şöyle şöyle savaş yaptım diyebilirdim. Maalesef Genel Kurmayımız, Türk Hükümetimiz hiç böyle bir gayret göstermediler.

Hayır efendim! Kimse kaale almadı bizi. Yalnız şöyle mağdur bir durumu size aktarmak istiyorum. Beş Parmak Dağlarında görev yapan bir muhabere takımını, başında bir çavuş ile takımı komple yaktılar. Rumlar veya Yunanlar, hangisi yaktı bilemiyorum. Bunların altı-yedi ay çocukları burada mağdur oldu, şehit maaşı alamadılar kayıp diye. Arkadaşlarımız bunu bilemeyebilirler ama Beş Parmak Dağlarında Türkiye ile irtibat yapmak için görevlendirilen muhabere takımı orada yakıldı. Altı-yedi ay onların hanımı, çocukları mağdur oldu. Şimdi ne demek ya! Sen beni göreve göndermişsin; ölmüşüm veya yaralanmışım, sen benim aileme neden bakmıyorsun?

2005 yılında Avustralya Hükümeti beş Türk gzisini Avustralya'ya davet etti, içinde ben de vardım. Yirmi gün bizi misafir etti. Avustralya'ya gittiğimiz zaman Avustralya gazisinin göğsü madalya dolu. Bizim buradaki gazilerimiz de ise kendi parasıyla madalya aldı, 25 Lira ödeyerek darphanede yaptırdık madalyalarımızı. Bu durumdan Genel Kurmaya da bahsettik, yazdık. Orada bir olay yaşadık: Avustralya Başbakanını ziyarete gittik. Bizim başkanımız İngilizce biliyordu, dedi ki: " Sayın Başbakanım niye zahmet ettiniz, bizi buraya davet ettiniz, bir sürü zahmet ettiniz " dedi. Avustralya Başbakanı dedi ki: " Başkan! biz size zahmet etmedik. Biz Türk askerinden: 1- vatan sevgisini öğrendik, 2- insanlığı öğrendik, 3-kahramanlığı öğrendik, " dedi. Avustralya Başbakanı söyledi bunu. Gerçekten bizler çok şeylere layığız ama hiçbir şey yaptıramadık. Ayda 500 Lira vermiş, evet olmadı mı kıymetli de paranın alamadığı değerler var. Şunu da söyleyeyim: Savaşa girmiş askerlerimizin çoğu ruhsal bunalım içinde. Çoğumuza bakın, tir tir titriyoruz! Veya birden hiddetleniyoruz, kızıyoruz. Şimdi biz bunu size anlatırken utanıyoruz.

3 Ocakta, başkan beni bir okula gönderdi, konuşma yapmam için. Okuldaki öğretmenler benimle konuşmaya korktular, bir çay içemediler, kendi arabamla gittim geldim.

Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

Biz Türk askeri olarak Osmanlı Devrindeki gibi postayla ya da haberci ile irtibat sağladık. 1081 arkadaşımız paraşütle indiği andan itibaren bizde haberleşme yoktu. Bu arkadaşlardaki telsizlerde tam detaylı çalışmıyordu.

Ben bir anımı anlatayım size: Şimdi, Birinci Harekâtın üçüncü günü Girne'den çıkarma birlikleri Beş Parmak Dağı'nı geçerek hava alanına geliyor. Bu gelen birlik de 50. Piyade Alayının ikinci taburu. Bu tabur da, 50 Piyade Alayı benim eski alayım. Alayın S4'ü beni çağırdı. Dedi ki: " Nasuh! desteğimize verilen 50. Piyade

Alayının İkinci Taburunun silahları arıza yapmış, bunları git tamir et! Giderken de bir kamyon cephaneye doldurduk, bu cephaneyi de götür. "

Gönyeli ile hava alanı arasında bir düzlük var, stabilite yok. Şoföre dedim ki: " Kardeşim! mukadderatta ne varsa o olur, sürebildiğin kadar sür." Bizim önümüze, arkamıza havan ve top mermisi düşmeye başladı ama tutturamadılar. Ha! Sonradan bir dağın arkasına geçtik, bize tutturamaz oldular. Biz ateşten kurtulduk ve bu bir kamyon cephaneyi 50. Piyade Alayının İkinci Taburuna yetiştirdim. Vardım, cephaneyi verdim. Topları ve havanları arıza yapmış, nişan aldıkları yeri vuramıyorlar. Ben gereğini yaptım ondan sonra o sırada tamir yaparken piyadelerimiz Yunan Alayının etrafındaki Yunanlara ve Rumlara taarruz ettiler. Taarruz edince bir binanın tepesine makineli tüfek kurmuş Yunanlar veya Rumlar. Birlik taarruz edince 125 kişilik birliğin bir anda 85 kişisi yaralandı. Sonradan bunların çoğu kan kaybından bir dakikada şehit oldular. Yani böyle bir olay yaşadım, Allah bir daha göstermesin. Ama ben görevi yapmanın sevinci ile mutlu oldum.

Adı-soyadı: Ziya Erdoğan

Doğum yeri ve tarihi: Mersin- 10.11.1953

Askeri birliği: Kayseri Hava Tugayı.

Rütbesi : Onbaşı-paraşütçü komando.

Eğitim Bilgisi : Ortaokul

Mesleği : Demirci ustası

Görüşme Yılı : Temmuz - 2015

Bariş Harekâtından önce Kıbrıs'ı görme imkânınız oldu mu?

Hayır, hiç görmedim. Çünkü ben burada fakir bir ailenin çocuğuydum. Ben İlkokuldan sonra bir kaynakçıda çalıştım askerliğe kadar. Askerliğim bittikten sonra da ticarete uğraştım.

Kıbrıs ya da Kıbrıs Sorunu deyince aklınıza ne geliyor?

Kıbrıs'a gideceğimiz hiç aklımızın ucundan geçmezdi. Bilmezdik nasıl gidilir, nerden gidilir hiç bilmezdik. Evet, Kıbrıs bize bir komşu ama şurada yakında bir komşu... Anamur'dan tahmini 75- 80 km uzaklığı var. Sonuçta kısmet oldu gitmek. Bizim acemi birliğimiz Dağ Komando Okulu idi. Orada dört ay eğitim gördükten sonra Kayseri Hava İndirme Tugayında eğitim gördük, paraşüt eğitimi aldık. Ben On tane atlayış yaptım Kayseri'de. On birinci atlayışım Kıbrıs'a kısmet oldu. Fakat bir hafta-On gün öncesine kadar Kıbrıs'a gideceğimiz bizim aklımızın ucundan bile geçmezdi. Bir gün önceki akşam dediler ki " Yarın tatile çıkıyoruz, bugün akşam her şey bol size. " Tam da kavun-karpuz zamanıydı o zaman. Bir kez alan bir kez daha aldı. Artık sabahleyin Kayseri hava alanına geldik. Birinci kafiye gitti, 7.30-8.00 gibi indi. İkinci kafiye uçakla geldi. Komutanlar diyor ki " Ya orada o kadar bir güzel bir karşılama var ki ellerinde kola şişeleriyle vatandaşlar, genç kızlar, sizi karşılıyor. O kadar güzel, o kadar güzel ki..." Biz imreniyoruz şimdi, nasıl bir yermiş burası, tatile gidiyoruz. Savaş lafı falan kesinlikle söz konusu olmadı, yasaktı. Küçük el radyoları vardı kimse dinlemesin diye onları dahi topladılar. İkinci kafiye 10.15 geçe gitti ama bizim uçaklarımız Kıbrıs'tan dönüp geldiğinde ben şaşırđım, ilk inen uçaklar böyle değildi. Uçaklara bakıyorum bazı yerlerinde mermi yarası vardı.

Harekâtının gerekli olduğuna inanıyor muydunuz?

Bu Harekât olmasa Kıbrıs meselesi çözülemezdi ve olması da çok güzel oldu. Oradaki vatandaşlarımız için de Türkiye içinde çok iyi oldu. Rahatlıkla Türkiye'ye gelip gidiyorlar, ihtiyaçlarını karşılıyorlar, birçok konuda özgürleştiler.

Harekâta gönüllü mü katıldınız, emirle mi gittiniz?

Sürpriz oldu.

Askerlerimizin morali nasıldı?

Çok güzeldi.

Ailenizle, sevdiklerinizle vedalaşma imkânı buldunuz mu?

Vallahi, vedalaşma imkânı bulamadık! Çünkü biz dört ay acemi birliğinde kaldık, Altı buçuk ay Kıbrıs'ta uçtuk. Ben yirmi ay hiç izin kullanmadım. Sadece Kıbrıs'tan gelince, gemiden indik, dediler ki: " Mersinliler beş adım ileri..." Yarım saat izin verdiler. Ben tâbi nasıl gidip-geleyim şimdi? Nasıl gideriz diye düşündük, orada iki üç arkadaş taksi tuttuk gittik. Eve geldik, evde kimse yok. Onlar da limana bizi görmeye gelmişler ama limanda karşılaşamadık. Bizi aldı mı bir telaş? Yarım saat izin verdi bize komutan, biz disiplinli bir askeriz, artık on ya da on beş dakika görüşmemiz oldu aileyle. Ondan sonra istasyona geldik yarım saat de istasyon da kaldık ondan sonra Kayseri'ye geldik. İşte bir Antalya sefamız oldu bizim, orda 15 gün kaldık, çok güzel bir moral izni verdiler. Sonra döndük, tezkereyi aldık. Sonuçta 20 ay izin kullanmadım. Benim yarım saatlik bir görüşmem var sadece.

Mersin Halkının Kıbrıs'taki olaylara karşı tepkisi nasıldı?

Bizim buraların halkı vatanına, milletine ve askerine sahip çıkar her zaman.

Birinci ve İkinci Barış harekâtıyla ilgili aklınızda kalanlar nelerdir?

Gönyeli'ye indik paraşütle. Boğazda kaldık. Boğazdan sonra Beş Parmak Dağı'na çıktık oradan Larnaka tarafına geçtik. Orada fazla bir zaiyatımız olmadı. Birinci Harekâtı bittikten sonra 20 Temmuzdan 14 Ağustos'a kadar bir ara verildi. İkinci Harekâtımız başladı. İkinci Harekâta Rum uçakları bir konvoyumuzu taradılar ama bizimkiler sonra bu uçakların ikisini de düşürmüşler. Birisini Konya'ya diğerini Akdeniz'e düşürmüşler, diye duyduk. Daha ileriye gittik, mayın döşemişler. Biz mayın yola döşenmiştir diye düşündük tarladan geçelim dedik. Aman Allah'ım tarlaya döşemişler mayınları! O levhalar, arabaların kapakları bir fırladı; 8-10 tane askerimizin kiminin kolu koşturdu kiminin ayağı. Ya diyorlar ki: " Vurun, öldürün bizi, biz size dua edelim, ölelim." diyorlar. Çünkü kiminin kafa-göz gitmiş, kiminin ayağı gitmiş. Fakat bizi fazla yandırmadılar oraya. İstihkam taburu ve sıhhiye birliği geldi, askerleri alarak arabalara götürdüler. Az ileri gittik büyük bir mevziide, oda gibi mevziide, 7-8 kişi orada mayın düşüyorlar bizim askerlere. Birinci Harekâta daha fazla kaybımız oldu. İkinci de fazla kaybımız olmadı.

Silah ve mühimmatınız yeterli miydi?

Bizim tek güzel silahımız G3'tü. Piyade tüfeğiymiş yani. Birinci Harekâtımızda bir tankımız vardı boğazda. Tank ateş açmadı, şarj etmedi bu tankımız. Bu nedenle cezalandırdılar tankımızı. Kaç yıl kaldı orada o tank bilmiyorum.

Yemek, kıyafet gibi İhtiyaçlarınız tam olarak karşılandı mı?

Tâbi, tâbi..Sıkıntımız yoktu

Harekât emrini alınca heyecanlandınız mı?

Harekât emrini Temmuzun 19'unda aldık, 20'sinde ordaydık biz. Hiç de heyecanlanmadık, çok sevinçliyiydik. Yani oraya giderken aklıma hiçbir şey gelmedi, ölümmüş, başka bir şeymiş... Ölürsek şehidiz, kalırsak gaziyiz dedik ve Allah nasip etti, gazi olduk. Öyle yanımızda şehit olan bir arkadaşımızı da olmadı. Çok şükür öyle bir şey görmedik. Sadece bir ast subay birkaç adamla birlikte ganimet için köye gittiğinde onları vurmuşlardı.

Harekât Öncesi özel bir eğitim aldınız mı?

Yok, bizler zaten eğitimliydik. Biz gece eğitimleri de alıyorduk. Ama eğitime alırken Kıbrıs'a gideceğimizi bilmiyorduk

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Teknoloji yoktu. Komutanlar biliyor, parşömen kâğıdı bulmak mümkün değildi. Ben çimento kağıdına yazıyordum mektubu. Köyde de böyle mevzuu olmuş. Babam rahmetli işte köy kahvesinde otururken Ziya'dan mektup var haberini alıyor, bir bakmış ki mektup çimento kâğıdından. Bunu hep söyler dururdu.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Evet, var. Benim kırk yıldır yüz yüze olmasa da telefonla hemen hemen her yerden görüştüğüm asker arkadaşlarım var. Mersin'de daha fazla var. Komutanlarımıza çok bağlıydık.

Mersin halkı sizi nasıl karşıladı?

İkinci Harekâttan sonra mola verdik bir yerde, bir ay kadar çadır kurduk sonra köylere getirdiler bizi. Bize ev verdiler. Evlerde kaldık, altı buçuk- yedi ay bir kalma zamanımız oldu. Artık Türkiye'ye dönüşümüz oldu. Mersin'de bizi çok iyi karşıladılar. Güzel bir merasim ile istasyona kadar yürüyüş yapıldı. Sonra bizi Kayseri'ye yolcu ettiler. Biz ondan sonra Antalya'ya geçtik, bizi moral iznine Antalya'ya götürdüler. Antalyalılar çok iyi sahip çıktı bize. Her gün yeni çıkmış sebzelele meyvelerle karargâhın önüne geliyorlardı.

Türk Hükümeti Harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

Nasuh Abi ile birlikte uzun uzun izah etmiştik bu maduriyetimizi. Aynı şeyleri tekrar anlatmak istemiyorum.

Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Şimdi Türk askeri öyle bir insanız ki... Elhamdülillah Müslümanız! Acıyan kişileriz. Yaşlı yaşlı insanlara rastladık evlerde.o O insanlar ellerini açmışlar, bizim onları öldüreceğimizi zannediyorlardı. Biz elimizi bile sürmedik onlara. Bir merhamet var biz de, Müslümanlık korkusu var. Ama onlar olsalardı bizim yerimizde belki hepsini vururlardı.

Bir de bizde her hafta arama yapılırdı, çantalarımızı aranırdı. Disiplinimiz çok iyiydi. Türk askeri ve komutanlarımızın disiplinli çok güzeldi. Askerlerimiz de disiplinsizlik yapmazdı ama nadiren de olsa tatsız şeyler de yaşanırdı. Mesela bizde konvoy halindeyken başımızda bir yüzbaşımız vardı. Bize dedi ki: " Oğlum bu konvoyu alacaksın, araç komutanı olacaksın, biz arkadan geleceğiz filan yere gideceğiz, siz bu yolu takip edin! " Bir Diyarbakırlı Başçavuşumuz vardı mesela bir köyün yanına geldik; dedi ki burada duralım. Biz de dedik ki: " Komutanım içerde bir sürü insan vardır, köyde muhakkak asker vardır. Yunan askeri ve Rum askeri var. Komutanım gelin, girmeyelim! " dedik. " Yaa yok gireceğiz! " dedi. " Komutanım girmeyelim, Yüzbaşımız bizi önceden uyardı. Yanlış anlamayın ama siz bize takviye subay olarak geldiniz zaten. " dedik. Hiç tanımadığımız bir subay yani! Kalktık köye gittik onun yüzünden. Çok güzel ve tek katlı bir evdi. Subay, tüfekte cama bir vurdu; vallahi inanır mısınız? 15-20 tane asker birden ayağa kalktı, çekip vurabilirlerdi bizi, ölebilirdik. Orada birisi Rumca " durun" dedi. Arabayı biz çevirdik, aldığı bir şişe kolonya ya! Ama ben içeri giremedim, girseydim: " komutanım asker var kaç " derdim. Biz arabalarımıza bindik, şoföre kaçacağız dedim, o geldi zor yetiştirdi arabaya. Yoksa belki vurabilirlerdi bizi, esir de alabilirlerdi ama sıkmadılar. Biz gittik yerimize, konağımıza gittik konakladık. Yüzbaşımız dedi ki: " Oğlum bir vukuat var mı? " dedim ki: " Komutanım her şey burada kalacak ben üzümlere size bir şey anlatacağım. Böyle böyle oldu... " dedim. Yüzbaşı hemen Başçavuşu çağırdı. Meğer adam dünya dolusu ganimet toplamış başka yerlerden de, bizim haberimiz yok. Hemen postaladılar o yüzbaşığı. Sadece böyle bir şey yaşadık, başka da Allah bir şey yaşatmadı. Geldik artık, o köyde biz beş- beş buçuk ay kaldık. Köyde iyiydik biz, herkesin bir odası vardı. Başımızda iki ast subayımız, bir yedek teğmenimiz vardı fakat köyün her tarafı komple askerle çevriliydi.

Aldığımız köyü bize tahsis ettiler, temizliğini yaptık. Kendi evimiz gibi kendimiz pişirdik, kendimiz yedik. Bir de tavuk çiftliği verdiler bize o zaman. Çok büyük bir tavuk çiftliğiydi. Arpa, buğday, mısır boldu. Dediler ki: " Bu tavuklara arpasını, buğdayını, suyunu siz verin. Burası size ait. " Bütün karargaha tavukları biz verdik. Köydeki vatandaşlar bakraçlarla bize yoğurt yapıp verirlerdi. Ben de onlara dikiş makinesi, çamaşır makinesi, fırınlı ocak, buzdolabı gibi ganimetlerden verirdim. Adamlara arpa, buğday da verirdim. Köylüler alışmıştı bize. Yani biz Rum köyünde kalıyorduk ama bize süt, yoğurt getiren Türk köylülerine veriyorduk bu ganimetleri.

Adı-soyadı: Ali Demir

Doğum yeri ve tarihi: Mersin-05.01.1950

Askeri birliği: Tank taburu Birinci Bölük-Mamak

Rütbesi : Onbaşı

Eğitim Bilgisi : Lise

Mesleği : Makina Sondajcı

Görüşme Yılı : Temmuz - 2015

Barış Harekâtından önce Kıbrıs'ı görme imkânınız oldu mu?

Hayır,olmadı.

Kıbrıs ya da Kıbrıs Sorunu deyince aklınız ne geliyor?

Tamam orada bizim parçamız ama çıkarıcı devletlerin paylaşım alanı. İngiltere, Amerika orayı karıştırdı. Yoksa bizim Kıbrıs halkıyla sorunumuz olmaz.

Bu Harekâtının gerekli olduğuna inanıyor muydunuz?

Vallahi! harekâtle çözülecekti ama hâlâ çözülemedi. Harekât olmazsa oradaki Türkler daha fazla zulüm görecekti. Ama şu ana kadar bir çözüme ulaşılamadı daha da kötü oldu bence.

Harekâta gönüllü mü katıldınız?

Sürpriz oldu. Mecburen oldu.

Askerlerimizin morali nasıldı?

Biz de bir sıkıntı yoktu. Moralemiz iyiydi. Moralemizi yükseltmek için ekstra bir şey yapmadılar. İyiydik biz.

Ailenizle ve sevdiklerinizle vedalaşma imkânı buldunuz mu?

Biz Ankara'dan 20'si sabahı çıktık, mektupları topladılar göndermişlerdi. Onların da eline geçmişti.

Mersin halkının Kıbrıs'taki olaylara karşı tepkisi nasıldı?

Mersin halkı askerine büyük moral ve destek verdi.

Birinci ve İkinci Barış Harekâtıyla ilgili aklınızda neler kaldı, anılarınız var mı?

Biz Girne'den çıktık, İtalyan Köyleri filan diyorlardı, Beş Parmak Dağlarının eteklerindeydik. Biz fazla kalmadığımız için orada her tarafı öğrenemedik.

Çok fazla sıkıntı çekmedik. Rumlara uçaklar kalkınca biraz panik yaşadık. Arabaların altına girdik bu daha tehlikeliydi. Biz tankçı olduğumuz için Beşparmak Dağlarından ateş açan Rumlara karşılık veriyorduk.

Silah ve mühimmatınız yeterli miydi?

Yeterli önlem alınmıştı. Silahımız, malzememiz yeterliydi.

Yemek, kıyafet gibi ihtiyaçlarınız tam olarak karşılanıyor muydu?

Evet karşılanıyordu. ay, Şeker, yemek boldu. Sıkıntı yaşamadık.

Harekât emrini alınca heyecanlandınız mı?

Biz hazırlandık Tekirdağ'a gidecektik, orlu tarafına. Malzememizi de yüklemiŐtik o anda Kıbrıs'a gidilecek diye bir emir geldi. Emir aynı gün geldi. Ankara'dan hareket ettik. Kıbrıs Harekâtını beklemiyorduk. Heyecanlanma yoktu ama çoluk ocuk vardı onları düşündük ve bir mektup yazdık.

Harekât öncesi özel bir eğitim aldınız mı?

Yok, almadık.

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Muharebe Őartlarından dolayı haberleşemedik.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Hayır.

Mersin Halkı sizi nasıl karşıladı?

İyi karşıladılar.

Türkiye hükümeti harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

Maaş alıyoruz. MaaŐlar deĐiŐiyor. Madalyalarımızı kendi paramızla aldık.

Ekleme istediğınız bir Şey var mı?

Harekât sırasında adada eziyet gören Türkler bizi görünce memnun oluyordu. Sıkıntı yaşamayanlar da tepki duyuyordu. Sizler geldiniz bizim moralimiz bozuldu diyorlardı.

Adı-soyadı: Sadık Özcan

Doğum yeri ve tarihi: Mersin- 01.10.1947

Askeri birliği: Erzincan Topçu Tugayı.

Rütbesi : Çavuş

Eğitim Bilgisi : Lise

Mesleği : İşçi

Görüşme Yılı : Temmuz - 2015

Barış Harekâtından önce Kıbrıs'ı görme imkânınız oldu mu?

Hayır.

Kıbrıs ya da Kıbrıs Sorunu deyince ne aklınıza geliyor?

Kıbrıs Türkiye'nin güneyinde bir ada. Osmanlı Döneminden kalma. 1974'ten önce, 1967'de Demirel Hükümeti vardı, iyi hatırlıyorum. Demirel Mersin yöresine Kıbrıs'a çıkartma yapacağım diye çok sayıda asker yığı. Cengiz Topel denilen pilotumuz uçakla Kıbrıs'a gitti bir dalış yaptı. Ama uçağı düşürüldü. Hatta biz 74'te gittiğimizde onun Lefke dolaylarındaki uçağının enkazını gördük. Yani 67'lerden beri sürekli müdahale edilmesi gerekli düşüncesi hakimdi.

Harekâtın gerekli olduğuna inanıyor muydunuz?

Askerde olduğumuz için Harekâtın yapılacağını bilmiyorduk. Ama yapılması gerektiğine inanıyorduk.

Harekâta gönüllü mü katıldınız, emirle mi gitiniz?

Mecburen gittik.

Askerlerimizin morali nasıldı?

Askerlerimizin morali çok iyiydi. Yalnız orada bir olay oldu. İçimizde Rum asıllı dedikleri bir onbaşı vardı. 20 gün ya da bir ay sonra yeni bir subay grubu gelmişti çevreyi tanısin diye onları gezmeye götürmeye gitmişlerdi. Birliğin başında sadece astsubaylar vardı. Ben bölüğün başındayım, tekmil alıyordum. Mühimmat Çavuşuydum ben o zaman. Her şey hazır bir şekilde komutanı bekliyorduk. Yoklama yapıldı İsa denilen onbaşı eksikti. İsa nerede? dedik, geliyor dediler. Az sonra İsa, komutan edasıyla geldi. Bir akşam öncesi de Adanalı Ferit denilen bir arkadaşımız vardı aynı bölükte. " Ferit nerede? " dedik. Az sonra Ferit de çıktı, geldi ve birden bölüğü taradı. " Yat! "dedik askere ama geç kaldık. Bir mermi iki üç kişiyi delik deşik etti. Ferit, tam bana kadar geldi ama silahı geri çevirdi. 20 mermi alır bir şarjör. Tam 18'nci mermide silahı tutukluk yaptı. Tedbirli gelmiş adam erzak çantasından ikinci mermiyi çıkardı onu takmaya çalışırken biz yürüdük üstüne. Diğer bölüklerde

daldı olaya ama tam orada 11 ölü verdik. Askerin psikolojisi bozukmuş. Yaralıları attık arabaya çözüm aramaya çalıştık. Güzelyurt'a geldiğimizde bir helikopter indi, Kıbrıs Barış Kuvvetleri Komutanı Bedrettin Demirel geldi; durumumuzu sordu. Helikoptere yaralıları attık, onları Girne'ye götürdüler. Toplamda 21 kişiyi kaybettik.

Ailenizle, sevdiklerinizle vedalaşma imkanı buldunuz mu?

Hayır.

Mersin halkının Kıbrıs'taki olaylara karşı tepkisi nasıldı?

Mersin halkı her zaman Kıbrıs konusunda hassastı. Hatta 1967'lerde Mersine asker yığıldığında halk hususi olarak keşkek, etli buğday çorbası, pişirerek askerlere dağıttı. Mersin halkı askere çok iyi sahiplendi.

Birinci ve İkinci Harekâtla ilgili aklınızda kalanlar nelerdir?

Girne kıyılarından çıktık, Lefkoşa arka taraflarına sızdık. İkinci Harekâtla beraber Mağusa'ya doğru yürüdük, Lefke'ye kadar geldik. Lefke ile şimdi Güzülyurt (Omorfo) arasında Penteya köyü vardı biz oradaki okulda bir gün konuşlandık.

Yemek diye bir şey yoktu. Suyu kaynatıp içine bir sana yağı kalıbı atarlar ve çeyrek ekmekle bize verirlerdi. Tek kat kıyafetimiz vardı. Kan, toz içindeydik. Hendek kazıp içinde yatıyorduk. Banyo yapamıyorduk. İçme suyu zor buluyorduk. Kuyulardan zehirlenmiştir diye su içemiyorduk. Derelerdeki hayvanların bastığı su birikintilerinden su içiyorduk.

Silah ve mühimmatınız yeterli miydi?

Teknolojimiz, silah gücümüz yeterli değildi, modern değildi. Hatta çok iyi hatırlıyoruz, uçaklar bir dalış yaptı gitti zaten uçakların tekerleri de bir seferlikmiş yakıtlarımızda yeterli değildi. Uçaklar bir daha geri gelmediler. Bombardıman gücü zayıftı uçakların, bir kereye mahsustu. Ya değilse uçak geri dönüşünü yapamazdı.

Yemek, kıyafet gibi ihtiyaçlarınız tam olarak karşılandı mı?

Biraz önce de bahsettiğim gibi bu konularda çok sıkıntı çektik.

Harekât emrini alınca heyecanlandınız mı?

Hayır. İlk defa ben orada yaşadım o askeri ruh öyle bir şey ki sanki bayram gibi her yer. Bir de gençlik var, o mukavemet, o heyecan... O mermiler kaç kiloydu hatırlamıyorum ama sanki küçük bir taş gibi alıp değiştiriyorduk. Üzerimizden karşı tarafın mermileri de vızır vızır geçiyordu.

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Hayır, haberleşemedik.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Var, evet. Niğdeli bir Başçavuşumuz ve Elazığ'dan bir bölük arkadaşımız ile görüşüyoruz hâlâ. Telefonla arayıp soranlar oluyor.

Mersin halkı sizi nasıl karşıladı?

Mezardan çıkmış birisini görmüş gibi oldular. Çünkü haberleşme çok zayıftı. Haber alamadık ve veremedik. Bu nedenle bizi öldü biliyorlardı.

Türkiye Hükümet harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

Maalesef...

Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Ben üniversite terk olduğum için devre kaybı olarak gittim askere. Erzincan' gittim, topçu tugayına verdiler beni. Çavuş olarak eğitim gördüm. Yabancı dil imtihanına girdim ve Almanca'da birinci oldum. Ankara'ya tercüman olarak gidecektim. Ama bir anda harekât ortaya çıkınca iki arkadaşla birlikte bize emir geldi hazırlanıp Mersin'e gitmemiz için. O zamanlarda benim eşim hamileydi, çocuğumun olduğu müjdesini verdiler, aradan kırk sene geçti hâlâ çok duygulanırım. Ben otobüse atladım, evime gittim, baktım ki her şey yolunda. Evden İskenderun'a gittik, oradan bizi otobüse attılar arkadaşlarla Mersin'e gittik, Alata Çamlığına vardık. Oradan da bizi limana gönderdiler.

Genelde 50 yaşın altındakiler Kıbrıs'ta yaşanan bu olayları pek bilmezler. Bu nedenle Türkiye Kıbrıs'a geldi biz rahatsız olduk diyenler bile var.

Adı-soyadı: Emrullah Uç
Doğum yeri ve tarihi: Mersin-1953
Askeri birliği : Kırıkkale Piyade Alayı
Rütbesi : Er
Eğitim Bilgisi : İlkokul
Mesleği: İşçi
Görüşme Yılı : Temmuz - 2015

Barış Harekâtından önce Kıbrıs'ı görme imkânınız oldu mu?

Hayır.

Kıbrıs ya da Kıbrıs Sorunu deyince aklınıza ne geliyor?

Kıbrıs'taki EOKA'cıların, Rum askerlerinin oradaki Türklerin canına malına kast ettiklerini duyuyorduk. Kıbrıs'a harekât düzenleneceğini sonradan öğrendik. Ankara Kırıkkale 'den Ovacık'a geldik. O zaman haberimiz oldu. Ama askerlerin çoğunun haberi vardı. Bize bir görev verileceğini biliyorduk.

Harekâtın gerekli olduğuna inanıyor muydunuz?

Evet, yapılmalıydı. Çok gerekliydi.

Harekâta gönüllü mü katıldınız, emirle mi gittiniz?

Evet, gönüllü katıldım.

Askerlerin morali nasıldı?

Çok iyiydi, hiç bir endişeleri yoktu. Yiyecek, içecek ilkinde yoktu ama İkincisinde daha iyiydi.

Ailenizle, sevdiklerinizle vedalaşma imkânınız oldu mu?

Yok, hayır öyle bir şey olmadı.

Mersin halkının Kıbrıs'taki olaylara karşı tepkisi nasıldı?

Mersin halkı vatanına, milletine ve askerine karşı duyarlıdır hep. Bize büyük destek oldular.

Birinci ve İkinci Barış Harekâtı ile aklınızda kalanlar nelerdir?

Birinci harekât başladığı gün bizi saat 10 çeyrek gibi helikopterlerle Ovacık'tan Kıbrıs'a indirdiler. Nereye indiğimizi bilmiyorduk. Boş bir araziye indirildik. Bize dağlara doğru koşun diyorlardı. Başımızda bir komutan yok ve bütün bölükler birbirine karışmıştı. Göremediğimiz bir düşman vardı ve ateş altındaydık. Çok zor şartlar altında savaştık. Biz yıkanamadık, bitlendik, aç ve susuz kaldık. Ama İkinci Harekâta her şey düzene girdi.

Silah ve mühimmatınız yeterli miydi?

Bizde en büyük sorun teknolojinin olmamasıydı. Haberleşme yetersizdi. Bizim uçaklara, yüzen ne görürseniz batıracaksınız diyorlardı. Bu nedenle en modern gemimizle bile irtibat kuramayan uçaklarımız kendi gemimizi irtibatsızlıktan batırdı. Ama karşı tarafın irtibatı iyiydi.

Yemek, kıyafet gibi ihtiyaçlarınız tam olarak karşılandı mı?

Hayır, çok zorluk çektik.

Harekât emrini alınca heyecanlandınız mı?

En ufak bir heyecan bile yoktu. Diğer askerler de öyleydi. Endişemiz yoktu ve seviniyorduk. Her Türk gibi görevimizi yapacaktık.

Harekât öncesi özel bir eğitim aldınız mı?

Hayır ama Ovacık'a gittiğimizde aldığımız eğitim, 20 aylık eğitimimize bedel oldu. Sabah kahvaltısı ve öğle yemeği yoktu. Arada bir akşam yemek yiyebiliyorduk. Sürekli eğitim yapıyorduk. Elimizdeki silahımızı pratik kullanmamızı öğretiyorlardı. Komutanlarımız bıraksaydı Kıbrıs'ın tamamını alırdık.

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Hayır.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Yok. Bölük ve alay komutanımı hatırlıyorum sadece.

Mersin Halkı sizi nasıl karşıladı?

İyi karşıladılar. Merasim yaptılar

Türk Hükümeti Harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

Hayır. Madalyalarımızı para ile aldık.

Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

Birinci harekâtın başladığı gün, bizi saat 10 çeyrek gibi helikopterlerle Ovacık'tan Kıbrıs'a indirdiler. Nereye indiğimizi bilmiyorduk. Boş bir araziye indirildik. Bize dağlara doğru koşun diyorlardı. Başımızda bir komutan yok ve bütün bölükler birbirine karışmıştı. Göremediğimiz bir düşman vardı ve ateş altındaydık. Çok zor şartlar altında savaştık. Yaralanan arkadaşlarımızın inlemesini duyuyorduk ama onları gidip getiremiyorduk. Çünkü bizim de vurulma tehlikemiz vardı, ateş altındaydık. Beşparmak dağlarında olduğumuz için orda sağlık ekibi yoktu. Sıhhiyeciler cephenin gerisindedir. Biz Beşparmak dağındayken zaman zaman ateş

kesiliyordu. Beşparmak dağının eteğinde, deniz tarafında muharebe yapıyorduk. Paraşütçü komandoları bizi iki ateş arasında bırakmamak için tüm ateşi üzerlerine çekiyorlardı.. Komutan içimizden 10 kişiyi, kaşımızdaki tepeye giderek oradaki karavana yemeği almak için seçti. Komutan bize: " karşıdaki tepeden 200 adım ileri gideceksiniz ve kırık bir dal göreceksiniz. Dal hangi yana kırıkta o yöne doğru 200 metre daha gideceksiniz sonra ağacın üzerinde iki tane taş göreceksiniz. O taşlar hangi yönde ise aynı yönde gideceksiniz, bir kaya göreceksiniz ve ok işaretinden 200 adım gideceksiniz ve büyük bir çalı göreceksiniz. O çalılardan arasında büyük bir karavana var onu bulacaksınız. " dedi. Biz de komutanımızın dediklerinin aynısını yaptık. Komutanımızın böyle yapma nedeni düşmanın nerden çıkacağına belirsiz olmasından ve bizim bölgeyi tanımamızdan kaynaklanıyordu. Karşımıza tabur komutanı ve yanında astsubay muhafızları çıktı. Onlar da bizi görünce şaşırıp "Oğlum, evlatlarım, siz babanızın bağında mı dolaşıyorsunuz? Adamların nerden karşımıza çıktığı belirsiz, böyle gelinir mi? Birazcık avcı zincirine girin de alın şu yemeği" dedi. O kadar zor şartlarda bile biz hiçbir şeyden korkmuyorduk. O şartlarda o karavanayı gidip getirdik . 1 günde 16 kişi öldü bizden. Düşman çalılardan içerisinde hafif makineli silahlar yerleştirmişti buradan ip bağlayarak yukarıdaki tepeye iz mermisi yerleştirmişti. Biz nereden ateş ettiklerini anlayamıyorduk. Sonradan komutanlarımız durumu fark etti ve o tepiyi ele geçirdik. Bu anlattığım olaylar Lakka Krava da oluyordu. Sonra komutanlarımız çok yorulduğumuz için bizi Beşparmak dağlarının arka tarafına gönderdiler. Sabahleyin bir baktık ki İkinci Barış Harekâtı başladı. Yolda giderken oradaki vatandaşlarımız bize yiyecek ve içecek verdiler. Genç kızlarımız: " abi, onlar bize ne yaptıysa siz de onlara aynısını yapın. " dediler, içimiz burkuldu. Düşman bize roketlerle havan mermileriyle saldırıyordu. Topçu komutanlarımızdan bir tanesi yukarı tepeye çıkarak bize yön gösterdi ve obüs toplarını o yöne doğru ateş ederek bizi ateş altında kalmaktan kurtardı. Düşman mevzilerine giderek oradan beş altı kamyon silah ve cephane çıkardık. Siperde gizlenmiş sandıkların içinde Makina Kimyan'ın silahlarını çıkardık, Amerikan malı silahlar... Amerika bizim silahlarla düşmana destek olarak bizi vurdurmaya çalıştı.

Bir başka anımı anlatmak istiyorum size:

Lefkoşa kıyısında Rumlar bizi o kadar süre ateş altında tuttuklarında, üstümüzden geçen bir helikoptere bizimkiler ateş açmışlar. Bu olaydan sonra Author hava alanının generali gelmiş bizim generale: " sizin askerler bizim helikoptere ateş açıyorlar, " demiş. Bizim komutanlar da daha zeki olduğu için generale: " benim

askerimin okuma yazması yok, bak biz helikopter ya da uçak uçuruyor muyuz? Çünkü uçan her şeyi düşürürler. Siz de üzerimizden bir şey uçurmayın" demiş. General bu sefer de bizimkilere, " senin mücahitlerin, askerlerin, benim hava alanımdan geçiyor. O zaman, ben senin askerlerin silahını alırım öyle geçerler " demiş. Bizim komutan da " Bizim askerler tuvalette bile silahıyla oturur, silahıyla kalkar. Mümkünse ellerinden al demiş " Halbuki bizim askerimiz ölse silahını teslim etmez. General sinirlenerek geri dönmüştü.

Adı-soyadı: Fikri Kalkan

Doğum yeri ve tarihi: Bitlis-1953

Askeri birliği : Çubuk 204. Piyade Alayı

Rütbesi : Er

Eğitim Bilgisi : İlkokul

Mesleği: İnşaat Ustası

Görüşme Yılı : Temmuz - 2015

Barış Harekâtından önce Kıbrıs'ı görme imkânınız oldu mu?

Hayır.

Kıbrıs ya da Kıbrıs Sorunu deyince aklınıza ne geliyor?

Ben çocukken, 12 yaşlarında, Kıbrıs'taki Türklerimize eziyet edildiğini biliyordum. 1963'te bizim Cengiz Topel'e ait uçağımızın orada düştüğünü biliyordum. 1974'e biz savaş yaparken uçağın düştüğü o bölge bize yani 204. Piyade Alayına kalmıştı. Şu anda da o uçağın gövdesi Girne'de.

Harekâtın gerekli olduğuna inanıyor muydunuz?

Mutlaka gerekiyordu. Oradaki halk bizim halkımızdır. Ayrıca Kıbrıs Türkiye için çok önemlidir. Atatürk bile milli mücadelede parmağı ile işaret ederek ilk hedefiniz Akdeniz'dir demiştir. Akdeniz Türkiye için stratejik olarak çok önemlidir. Akdeniz'in her tarafı açıktır, Allah korusun! Eğer 74'te hakimiyet bizim elimize geçmeseydi Türkiye bir düşman halkası içine girerdi.

Harekâta gönüllü mü katıldınız, emirle mi gittiniz?

Hayır, 204. Alay olarak emir aldık. Hepimiz mecburi katıldık.

Askerlerimizin morali nasıldı?

Moralimiz çok güzeldi. Harekât başarılı bir şekilde devam ediyordu. Ancak İbrahim Karaoğlanoğlu Beşparmak Dağında şehit olunca bizim moralimiz çok bozuldu. Komutanlarımızın bile emrini dinlemedik, kimse bizi durduramadı. Rumlar pusu kurmuş sizi tararlar deseler de kimseyi dinlemedik, şehidimizi aldık. Açtık, susuzduk, elbisemiz yoktu, ailemizden habersiz kalmıştık. Bunların hiçbirisi umurumuzda değildi. Çünkü hedefimiz doğru idi, hedefimiz Kıbrıs Barış Harekâtı idi ve oradaki toprağımızı ve insanımızı koruyacaktık.

Ailenizle, sevdiklerinizle vedalaşma imkânı buldunuz mu?

Hayır. Biz Ankara'dan Ovacık'a çıkarken komutanımız bize uyarıyordu, hedefimizin Kıbrıs olduğunu belirterek ailelerimizle helalleşmemizi, mektup yazmak isteyenini yazabileceğini söyledi. Oradaki soydaşlarımızın canını ve malını kurtarmaya

gidiyorduk. Silifke'de iken ben iki-üç satır mektup yazdım. Kıbrıs'a savaşa gittiğimizi, beni beklememelerini, Kıbrıs'ı almadan gelmeyeceğimi, benim için değil Kıbrıs için üzölmelerini yazdım. Ailem bu mektubu alınca çok ağlamış. Eşim hâlâ bu mektup aklına gelince ağlar.

Mersin halkının Kıbrıs'taki olaylara tepkisi nasıldı?

Halkımız Kıbrıs'taki katliamlara büyük tepki duyuyordu.

Birinci ve İkinci Barış Harekâtıyla ilgili aklınızda kalanlar nelerdir?

İlk önce Lefkoşa'ya, Girne Boğazı'na, helikopterle indik. Her helikopterde mühimmat yüklemesi için üç-dört kişi vardı. Biz üç kişiydik: Ömer, Tahsin ve ben. Pilot, benim ortada durmamı, diğerlerinin ise kapıda durmasını istedi. Ben komut verdiğim zaman helikopterin kapısını açın ve ortada duran mühimmatı kapıdaki arkadaşlarına itsin dedi. Aşağıda bombalardan dolayı buğday tarlaları yanıyordu bu nedenle biz 5-10 metre havada kalarak özel ambalajlara sarılmış mühimmatı aşağı atıyorduk. Mühimmatı nereye atarsan at mühimmata bir şey olmaz. Tahsin kendini aşağı attı ve o çocuk hâlâ kayıp. Ömer Demir diye birisi vardı, 30-31 yaşlarında ben mühimmatı ona veriyordum o da aşağı atıyordu. Mühimmat bitince pilot emir verdi, Ömer de aşağı attı kendini ama Ömer'in kaburgası kırıldı. Pilot eğer sen de düzgün şekilde atlamazsan ve bu mühimmata sahip çıkmazsan, bu mühimmatların hepsi boşa gider dedi. Ayrıca yaralanan arkadaşıma sahip çıkmamı söyledi. Ben de tüfeğimle ve telsizimle düzgün bir şekilde atladım, hafif dizim burkuldu. Telsiz ile pilotla konuştum, bana düşmanın mevzi kazdığını ve Beşparmak Dağlarını geçene kadar durmamam gerektiğini söyledi. Havan toplarıyla, uçaksavarlar ile Türklere saldırıyorlardı. Yaralı arkadaşımı sardım onu mecburen orada bıraktım. Hava çok sıcak ve düşmanın nerden çıkacağı belli değildi. Bir sandık cephane aldım hareket ettim. Bir çukur çıktı karşıma içinde miğferli kafalar görüyorum ama dost mu düşman mı belli değil. Bir taşı siper aldım kendime, telsizi de kulağıma dayadım konuştum. Türkçe, Kürtçe ve Rumca sesler geliyordu. Telsizle, bizim Muşlu arkadaşlarla Kürtçe konuştum, onları çağırdım yardıma. Birisi cevap verdi bana. " Eğer çukurun içindeki sizseniz kafanızı çıkarın " dedim. Kafalar çıkınca baktım ki bizim arkadaşlar, çukura yanlarına gittim durumumuzu anlattım, yaralı arkadaşımızın olduğunu söyledim. Onlar da havan takımının mühimmatının ağır olduğunu ve yerlerinden ayırlamadıklarını söylediler. Yaralı arkadaşına yardım etmem gerekiyordu. İlerde bir su tankeri gördüm, helikopterden inen askerlerimiz tankerin orada toplanıyorlardı. Kimisi kafasını ıslatıyor, kimisi su içiyordu. Koşarak oraya

gittim, o sırada bir Anadolu pikap çıktı karşıma. Girne'den Lefkoşa'ya kaçıyordu. Önce durmadı, tüfeğimi uzatınca durdu. Araca bindim, şoförden arkadaşım ve mühimmata yardım etmesini istedim. Yolda Harun Başçavuşu gördüm. Kendisi tüm alayın mühimmatından sorumludur. Başçavuş kafasını kazıtmış, güneş çarptığı için bir çukurun içine girmiş, kafasına taş koymuştu. Başçavuşun yanın gittim, cephane getireceğimi söyledim ama adam ölüyorum diye inliyordu. Ben pikapa gittim, şoför söyleniyordu, sen niçin karşıma çıktın diye. Elimde tüfek olduğu için mecburen eşlik etti bana. Havan takımının yanına gittik bir arkadaş da oradan alarak 100 metre ilerdeki yaralı arkadaşımı ve mühimmatı kurtarmaya gittik. Görevimi savaş alanında dördördlük yaptım. O günkü görevim bitti ve derin bir nefes aldım. Güneş batmak üzeriydi. Rumlar yukarıdan, Beşparmak dağından, havan topu atıyorlardı. O toplardan birisi Salih Tabur diye bir arkadaşımın bacağına isabet edince arkadaşımızın bacağı koptu. Biz yardıma gittik, Oradaki Tamer Yüzbaşı bizi kaçın diye uyardı. Rumlar bir hedefe ulaşınca atışa devam eder, dedi. Şimdi hedeftesiniz, ikinci havan gelir dedi, biz de hemen çekildik. Gerçekten de Rumlar ikinci havan topunu atmışlardı. 1964'ten beri orada olduğu için o tecrübeli Yüzbaşı sayesinde hayatımız kurtuldu. Şimdi o Yüzbaşımız sağdır ancak ayağı protezdir. Harekâttan dönünce Türkiye Gazetesinin yazarlarından birisi beni aradı ve Salih ile ilgili bana sorular sordu ve Salih'in telefonunu bana verdi. Şu an emekli olan Tabur komutanım Suat Baykara ve ayağı kopan arkadaşımız Salih Tabur ile telefonda sık sık görüşüyoruz.

Silah ve mühimmatınız yeterli miydi?

Hayır.

Yemek, kıyafet gibi ihtiyaçlarınız tam olarak karşılandı mı?

Kıyafetimiz iyiydi ama dağda taşa sürünüyorduk bu nedenle yıpranıyordu. Beş gün Beşparmak Dağlarında kaldım. Üç gün su, ekmek görmedim. Ama yine de isyan etmiyorduk. Başımızda bir asteğmenimizle 11 asker bir köye indik karşımıza İngiliz bir gazeteci çıktı bizimle röportaj etti ve fotoğrafımızı çekti. Gazeteciye, Rumların nerede olduğunu sorduk bize Rumların çok uzak olduğunu söyledi. Halbuki Rumlar ile aramızda 50 metre mesafe varmış. Onlar bir tepenin üzerindeymiş. Akşamüstü Tüfeğimi aldım tepeyi incelemeye gittim ve orada taşın arkasında Rum'u gördüm ve hemen dönüp arkadaşlarımı uyardım. Aradan bir saat geçmeden bize yalan söyleyen İngiliz Gazeteci köpeği ile birlikte 500 metre ilerdeki mayın alanına girdi ve paramparça oldular.

Harekât emrini alınca heyecanlandınız mı?

Alarm çaldığında ben cephanelikteydim. Tozu dumana katarak gelen araçlar yanıma yanaştı ve mühimmat yükleyeceklerini, İskenderun'da bir tatbikat olduğunu söylediler. Yükleme yapılırken ben nöbeti onlara bıraktım, tüfeğimi aldım alaya gittim. Benim çantamdan başka hiç bir şey kalmamıştı alayda. Ben de bizim bölüğe gittim. Askerlere kıyafet vb eksikleri ne varsa onları dağıtıyorlardı. Bölüğün başında da İsmail Bam denilen komutanımız vardı baba derdik beni çok severdi. " Nerde kaldın, eksiğin var mı? dedi. Benim atışım çok iyiydi, savaşta hedefi en iyi vuracak kişi sensin dedi. O gece eğitim alanına gittik. Üç gün orada kaldık. 17 Temmuz'da başladık eğitime. 19'un akşamında ravırlar da toplandı. Bu ravırlarla Mersin-Ovacık'a gidilecekti. Eğitim alanına gelen komutanlar, şoförler iki aylık eğitim aldığı için yani acemi oldukları için askerlerin ravırlarla gitmesine müsaade etmediler. Ordu Komutanı: " askerler, bu sıcakta, ravırlarla Ovacık'a gidene kadar yarısı telef olur. " dedi. Ankara otogarından gönüllü olarak 20 otobüs istediler ve iki-üç tane de tır buldular. Otobüslerden ikisi yola çıkmak istemedi. Komutan bu otobüslere ikinci bir emre kadar burada kalmalarını emretti. 18 otobüs gizlice yola çıktı, sabah Silifke'ye Ovacık'a geldik. Helikopterlerimiz de gelmişlerdi. Helikopterlerin üzerini çalı çırpı ile gizlemişler, dağların diplerine de asker yerleştirmişlerdi. Biz de mühimmatımızı boşaltıp oralaradaki çalı çırpı ya da domates ve ekin tarlalarına gizlendik. 20 Temmuz sabahı Beşparmak Dağlarından bomba sesi geliyordu. Rumlar sivil halkı kırıyor, kesiyordu. Bizi artık götürün dedik. Biz Ankara'dan Ovacık'a çıkarken komutanımız bize uyarılmıştı, hedefimizin Kıbrıs olduğunu belirterek ailelerimizle helalleşmemizi, mektup yazmak isteyenini yazabileceğini söyledi. Oradaki soydaşlarımızın canını ve malını kurtarmaya gidiyorduk. Silifke'de iken ben iki-üç satır mektup yazdım. Kıbrıs'a savaşa gittiğimizi, beni beklememelerini, Kıbrıs'ı almadan gelmeyeceğimi, benim için değil Kıbrıs için üzülmelerini yazdım. Ailem bu mektubu alınca çok ağlamış. Eşim hâlâ bu mektup aklına gelince ağlar. Kıbrıs' vardık. Savaş olduğu için bir türlü yazacak fırsat bulamıyordum. Aradan bir 30-40 gün geçti. Elime kağıt ve fırsat geçince onlara bir kaç satır mektup yazdım. Bize yemek getiren Kıbrıslılar vardı onlardan birine mektuba verdim. Sağ olduğumu duyurdum aileme. Mersin'de o zaman, 1974'te, deniz kenarında eski askeriye vardı, Müftü Caminin yerinde. Babam da herkes gibi Kıbrıs'taki yaralılar ve şehitler hakkında haber almak için buraya gelirmiş. Elllerine mektubum geçince rahatlıyorlar.

Harekât Öncesi özel bir eğitim aldınız mı?

18 Temmuz'da emri aldık. Ben Ankara- Çubuk'ta, 204. Piyade Alayında, çavuş olarak kursa gitmişim. Kursum devam ederken emir geldi tüm görevler durduruldu. Harekât için hazırlığa geçtik. 15-20 günlük sıkı bir eğitim aldık. Her gün grup grup farklı bir şekilde eğitim alıyorduk. Kıbrıs'a gideceğimizi sonradan öğrendik.

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Savaş olduğu için bir türlü yazacak fırsat bulamıyordum. Aradan bir 30-40 gün geçti. Elime kağıt ve fırsat geçince onlara bir kaç satır mektup yazdım. Bize yemek getiren Kıbrıslılar vardı onlardan birine mektuba verdim. Sağ olduğumu duyurdum aileme. Mersin'de o zaman, 1974'te, deniz kenarında eski askeriye vardı, Müftü Caminin yerinde. Babam da herkes gibi Kıbrıs'taki yaralıları ve şehitler hakkında haber almak için buraya gelmişti. Ellere mektubum geçince rahatlıyorlar.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Şu an emekli olan Tabur komutanım Suat Baykara ve ayağı kopan arkadaşımız Salih Tabur ile telefonda sık sık görüşüyoruz.

Mersin halkı sizi nasıl karşıladı?

Ben çok geç kaldım. 20 ay askerlik yaptım, 14 ay'ım Kıbrıs'ta geçti. Yani Harekât bitince hemen dönemedim. Askerliğim bitince gemiyle döndüm Mersin'e ve akrabalarım geldiğimi bildirdim. Halamda kaldım iki gün. Çok mutlu oldu akrabalarım. Babam da Bitlis'te muhtardı. Bitlis'e vardığım da çok güzel karşıladılar beni. Törenle, kurbanla karşılandım.

Türk Hükümeti Harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

1974'te Ecevit Hükümeti, Kıbrıs Barış Harekâtına katılan askerlere devlet kadrosunda mutlaka iş verileceğini söylemişti. Ancak Ecevit Hükümeti düşüp Demirel Hükümeti kurulunca bu karar askıya alınmıştır. Hakkımı çok aradım, Demirel'e bile yazdım, ama maalesef çözüm bulamadım. Ecevit Hükümeti düşmeseydi bu söz gerçekleşirdi. Mersin valimiz zaman zaman bayramlarda bize harçlık veriyor hoşumuza gidiyor. Ancak Şehit ailelerinin ve malul gazilerin çocuklarına iş imkânı veriliyor ama muharip gazilerimizin çocuklarına bu imkân verilmeyordur. Bir de malul ve muharip gazilerimizin maaşları eşit değil. Bizim maaşlarımız daha az bunun eşitlenmesi gerekiyor. Devletimiz sahip çıkıyor ama eşit davranmıyor.

Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

Ben 14 ay orada kaldım. Askerliğimin 6 ayını Türkiye'de yapmıştım. Harekât iki ay sürmüştü. Savaş süresi kısaydı ve alanı dardı ama çok şey yaşandı. Asteğmenimiz Mehmet Özel'in şehit olması beni çok etkiledi. Şu anda Kıbrıs'ta Asteğmen Mehmet Özel Caddesi var. Havan topu üzerine denk gelmişti ve can çekişiyordu. Asteğmenimiz bana: " Oğlum, lütfen üstüme kurşun sıkın ve beni bu acıdan kurtarın " dedi. Beş dakika sonra can verdi. Anılar çok. Cephede savaş yaparken bir sınırda kaos yaşıyorduk. Zikzaklı çirkin bir tepeydi. Rumlar ile karşı karşıyaydık. Albayımız Mehmet Süzmen bu cephe çok kötü kaldı diyordu. Barış Gücünün cephede tekerlekli bir kabini vardı. İki adam orada nöbet tutuyordu. Ben, komutanıma " iki kişi iterek, iki kişi de tutarak Barış Gücünün kabinini içeri alırsanız, kabinin üzerinde kilit var kilidi kapatırsanız, sınırımızı düzeltiriz. " dedim. Albayımızın hoşuna gitti bu fikir ve 28. Tümen Komutanı Osman Fazıl Polat'a telefon açarak bu fikrimizi söyledi. Tümen Komutanı " ne sen böyle bir şey söyledin ne ben duydum, ne istiyorsan onu yap" dedi. Biz de BM Barış Gücünün kabinine gittik. Biz kilidi kapatıp kabini itince oradaki görevli İngilizce bir şeyler söyledi ama biz aldırmadan kabini 150-200 metre götürdük oraya da bir taş koyduk. Sonra bizi çok şikayet ettiler ama kimse üzerine alınmadı.

Adı-soyadı: Kemal Cındız.

Doğum yeri ve tarihi: Gülnar, 03.04.1945

Askeri birliği : Erzincan.

Rütbesi : Astsubay

Eğitim Bilgisi : Yüksek okul.

Mesleği: Asker

Görüşme Yılı : Temmuz - 2015

Barış Harekâtından önce Kıbrıs'ı görme imkânınız oldu mu?

Hayır.

Kıbrıs ya da Kıbrıs Sorunu deyince aklınıza ne geliyor?

Büyük devletler arasında çıkar çatışmalarının yaşandığı bir ada. Rumlar adadan Türkleri atmak için Kıbrıslı Türklere her türlü eziyeti yapıyorlardı.

Harekâtın gerekli olduğuna inanıyor muydunuz?

Evet, oradaki Türk halkının can ve namus güvenliğini sağlamak zorundaydık.

Harekâta gönüllü mü katıldınız, emirle mi gittiniz?

Emirle.

Askerlerimizin morali nasıldı?

Çok iyiydi. 20-25 Temmuz arasında Diyanet İşleri Başkanımız Kıbrıs'a geldi. Askerlere manevi içerikli bir konuşma yaptı. Bu konuşma ile askerlerimiz hareketlendi büyük bir motivasyon yaşadı. Bizim askerler çok yiğit askerlerdir. Kızsan da bağırsan da askerimiz komutanına kin tutmaz. Komutanı ne derse onu yapar, takım ruhları çok üstündür, arkadaşının ölmemesi için ön cepheye atılan askerlerimiz var bizim.

Ailenizle, sevdiklerinizle vedalaşma imkânı buldunuz mu?

Hayır.

Mersin halkının Kıbrıs'taki olaylara karşı tepkisi nasıldı?

Bizim bu bölgenin insanları askerine, vatanına, milletine karşı duyarlıdır her zaman. Bizi çok büyük coşkuyla uğurladılar Kıbrıs'a.

Birinci ve İkinci Barış Harekâtıyla ilgili aklınızda kalanlar nelerdir?

15 Temmuz 1974'te Genel Kurmay Müşterek Muharebe Merkezinde 28. tümene atandım. Tümenin irtibatı benden sorumlu idi. 60 astsubay, 250 asker var idi. Kara yolu ile 20 Temmuz sabahı 3.30 gibi Ankara'dan yola çıktık. Akşama doğru Karaman'a geldik. Karaman halkı bizi yolda tarif edilemez bir coşku ile uğurladı.

Orada bir gece kalmak zorunda kaldık. Ama orası ova olduğu için bir hava harekâtıyla birlikler çok kayıp verir diye birlikler birbirinden ayrılarak konakladı. Ben birliğimle Hızır vadisine geldim. Sabah 5 gibi hareket yeniden başladı öğleye doğru Silifke'ye geçtik. Silifke halkı askerlere çok büyük tezahürat yaptılar. Her askerin arabasına bir tepsi kavurma yapmışlar bunları dağıtarak ve askerleri öperek büyük bir coşkuyla askerlerini uğurladılar. Taşucu'na geldik. Burada büyük bir zeytinlik bahçesi vardı. Farklı birliklerden askerler geldiği için herkes askerlerini tanışın emrini verdi. Biz de tanıştık askerlerimizle. Daha sonra herkes silahına alışsın diye atış talimi yapıldı. Ben, 22 Temmuz saat 13.00 gibi ben Muharebe Merkezi ağırlık yükünü alarak helikopter ile adaya uçtum. Kırnı bölgesine vardık. Ben kendi birliğim ile irtibatı kurdum. Fakat ben geri geldim. Aynı gün Muharebe malzememi alarak 313 numaralı çıkartma botuyla, 20 bot eşliğinde tekrar Kırnı'ya geldik. Teçhizatımızı kurduk. Kırnı kıyıda küçük bir koydu. 300-400 metre ilerisinde ise bir Rum Milli Muhafız Alayı Komando Taburu var. Oraya girdiğimizden haberleri olmadı sanırım ya da korkup kaçmışlardı. Biz oraya çıktık. Bize çıkarma yaparken roketatar ve havan topları ile saldırdılar. Gemiye bir türlü atlayamadık ama gemi kıyıya yanaştırılınca atlamayı başardık. Benden hemen sonra Haberci Çavuşu Musa atlayacaktı. Ama baktım bir avuç toprak alıp ağzına attı ve öyle atladı. Komutan " niye ağzına toprak alıyorsun asker delirdin mi dedi? Musa ise: " Komutanım artık Kıbrıs ne elimizde ne ayağımızda; Kıbrıs midemizde onu kimse alamaz" dedi. Bu benim için unutulmaz bir anı oldu. O zaman askerlerimizin ne kadar istekli ve gönüllü bir şekilde harekâta gittiğini daha iyi anladım.

Kırnı'da iken Birinci Harekât devam ediyordu. Bizim Tümen Komutanımız rahmetli Fazıl Polat, BM gündüz hareket ettirmezken bizi geceleri de bize ateş açıyor derdi. Biz küçük bir alanda sıkışmış kaldık. O zaman Hükümette Erbakan vardı, Ecevit de yardımcısıydı. Erbakan'dan ayrı mesaj gelirdi Genel Kurmaylığa, Ecevit'ten ayrı mesaj gelirdi. Bir taraf adanın tamamı alınsın diyordu. Komutanlar toplantı yapıyordu. Hükümet bizden fazla ileri gitmemizi istedi. Bugünkü sınırların çizilmesi için kanlı çarpışmalar oldu. Birinci Harekât daha sert geçti, İkincisinde sınır düzenlemesi yapıldı.

Biz, İkinci Barış Harekâtında Kırnı'dan Magusa'ya gittik. Magusa'ya yerleşen ilk birlik bizdik. Orası büyük bir şehirdi bu nedenle geri çıkmak zorunda kaldık. Magusa'dan 5 km kadar Lefkoşa istikametinde, ana yol üzerinde kamp kurduk. Gazimagusa mücahitleri, deniz piyadeleri ve komandolar gece operasyon

düzenlediler. Çünkü asker sabah operasyona çıktığı zaman çok zayıf veriliyordu. Oralar da temizlendi düşmandan. Onlar Orta Karpas'a kadar güneye indiler. Biz Paşa Köy'e geldik burada 18 ay kaldık ve sağ salim memlekete döndük. Ben oradaki muharebe merkezindeki görevimi eksiksiz yaptım, vicdanen çok rahatım bu nedenle. İkinci Harekâta Hamitmandıras'ta sabah 4.30'da vardık. 5.30'da uçaklar geldi. O zaman çok şiddetli top atışları oldu. Kıbrıs Rum kesiminin ateşinden başımızı kaldıramadık. Bizim muharebe aracımızın birini vurdular, tesis astsubayımızı vurdular. Roketatar mermisinin düşmesiyle muharebe aracımızın anteni imha oldu, Zeki Atay arkadaşımızın karnını şarapnel yarıdı. Bize paket vermişlerdi ama pakette eldiven olduğunu anlayamamıştık. Arkadaşımızın bağırsaklarını çıplak elle karnını içine koyduk. Arkadaşımız şarapnel değil ama bizim mikropları ellerimizden dolayı hayatını kaybetti.

İkinci harekâta Türk köylerinden geçerken oradaki Türkler bize büyük tezahürat yaptı. O arada bir adam geldi yanımıza. Bu adam esir alınmış ama kaçmayı başarmış bir adamdı. Bu adamı götürürken arabanın üstünde İnönü Köyünden bir kadın çıktı karşımıza. Kadın direkt adamın şahdamarını ısırıp adamın boynundan kan fışkırmaya başladı. Ne olduğunu anlayamadık. Kadın tepiniyor, bağıırıyordu adamın üstünde. Adam öldü. Bu adam yanındaki diğer Rumlarla, 1958'li ya da 1960 'lı yıllarda Değirmenlik Köyünden geçerken bu kadının iki kızını ve kocasını esir almış. Kadının kocasını zeytin ağacına bağlamışlar, kadına ve ailenin 12-13 yaşlarındaki kızlarına tecavüz etmişler. Kadın adamdan bu olayın intikamını almış.

Silah ve mühimmatınız yeterli miydi?

İki taraf da NATO üyesi olduğu için elimizdeki silahlar aynıydı. Ancak onlar Rusya'dan da çok farklı silahlar aldıkları için o silahlar çok etkili silahlardı. Bizde onlarınki kadar etkili olmasa da Kore Savaşında kullanılan Amerikan M-1 silahları vardı, bu silahlar attığını vuran 400-500 metre menzilli çok etkili silahlardı. Daha önce İsveç'ten alınan gemi piyade tüfeklerimiz vardı. Ama bizim askerlerin, ekin arazisinde yürürken ya da suya atlarken silahları kumlandığı için askerler silahları kullanırken mekanizmayı çalıştırmakta zorlandılar.

Yiyecek, kıyafet gibi ihtiyaçlarınız tam olarak karşılandı mı?

Yiyecek içecek sıkıntısı oluyordu tabi. Bizim askerler üç günlük harp paketini bir günde yiyordu. Kavurma ya da köylülerin verdiği helvaları da yiyorlardı. Ekmek dağıtılıyordu ama sıcak yemek çıkmıyordu.

Harekât emrini heyecanlandınız mı?

Hayır, görevimi yapmanın inancıyla gittim.

Harekât Öncesi özel bir eğitim aldınız mı?

Hayır. Biz zaten eğitimliydik.

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Savaş şartlarında bu imkânı bulmak zordur.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Ben bu derneğin başkanıyım zaten. Elbette görüşüyoruz arkadaşlarla.

Mersin halkı sizi nasıl karşıladı?

Herhangi bir tören yapılmadı. Kıbrıs'tan aldığımız hediyelik eşyalarımızı da içeri sokamadık.

Türk Hükümeti Harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

Gazilerimiz hak ettikleri değeri göremiyorlar. ABD'de başkan seçilirken Gaziler derneği geliyor ve ulusa sesleniş yapıyor. Ama Türkiye'de böyle bir şey yok. Bir gazi kimliği verdiler ama çok özensiz bir kimlik. Mesela şeref ayrılığı çok cüzi miktarda. Bizim karşımızda çarpışan Yunanlı gazi 3500 Euro alırken bir ABD'li Vietnam Gazisi 5000 Dolar aylık alıyor. Genelkurmayın bastırıldığı madalyayı bile gaziler kendi parasıyla aldı.Devletin gazilere gerekli özeni göstermesi gerekiyor.

Adı-soyadı: Cuma Çardak

Doğum yeri ve tarihi: Mersin-01.01.1953

Askeri birliği: Bolu Komanda Tugayı

Rütbesi : Er

Eğitim Bilgisi : İlkokul

Mesleği: Pazarlamacı

Görüşme Yılı : Temmuz - 2015

Barış Harekâtından önce Kıbrıs'ı görme imkânınız oldu mu?

Hayır.

Kıbrıs ya da Kıbrıs Sorunu deyince aklınıza ne geliyor?

Adada Rumların Türklere yaptığı katliamlar.

Harekâtın gerekli olduğuna inanıyor muydunuz?

Evet. Yapılmak zorundaydı. Bu harekât gerçekleşirse Yunan cuntası Rumları da Türklere de yok edecekti. Yani biz Barış Harekâtı ile iki toplumu da kurtarmış olduk. Bizim savaşımız cephe değildir. Türk askeri tüm sivilleri kurtarır onlara eziyet etmez.

Harekâta gönüllü mü katıldınız, emirle mi gittiniz?

Emirle.

Askerlerimizi morali nasıldı?

Biz, Ovacık'a gelene kadar savaşa gideceğimizi bilmiyorduk. Hatta bizi İsrail'de bir paraşüt yarışına götüreceklerini söylüyorlardı. Bir akşamüstü hazırlandık. Uçaklarımız geldi ormana indiler. Bize savaş elbiseleri verdiler. Yarın Kıbrıs'a gideceğimizi söyleyince biz sevinçten havalara uçtuk. Komutanlarımız sevincimizi görünce çok şaşırdılar. Biz sizinle övünüyoruz bu yürekle gidersek bize hiçbir şey olmaz dediler. İnşallah ecdadımıza layık olmuşuzdur.

Ailenizle, sevdiklerinizle vedalaşma imkânı buldunuz mu?

Hayır.

Mersin Halkının Kıbrıs'taki olaylara karşı tepkisi nasıldı?

Buranın halkı çok vatanseverdir. Harekâtın yapılmasını destekliyorlardı.

Birinci ve İkinci Barış Harekâtı ile ilgili aklınızda kalanlar nelerdir?

Biz, Ovacık'a gelene kadar savaşa gideceğimizi bilmiyorduk. Hatta bizi İsrail'de bir paraşüt yarışına götüreceklerini söylüyorlardı. Bir akşamüstü hazırlandık. Uçaklarımız geldi ormana indiler. Bize savaş elbiseleri verdiler. Yarın Kıbrıs'a gideceğimizi söyleyince biz sevinçten havalara uçtuk. Komutanlarımız sevincimizi

görünce çok şaşırdılar. Biz sizinle övünüyoruz bu yürekle gidersek bize hiçbir şey olmaz dediler. İnşallah ecdadımıza layık olmuşuzdur.

Biz Türk askerleri her zaman merhametliyizdir. Biz bir gün bir Rum köyüne girdik. Köyde kimse kalmamış. 85-90 yaşlarında susuzluktan dudakları çatlamış bakımsız ihtiyar bir kadın karşımıza çıktı. Türk askerini görünce kadın beddua etmeye başladı. Savaşta su çok önemlidir. Biz radyatörleri boşaltıp içindeki suları içiyorduk. Bazı yerlerde sular zehirleniyordu. Bende yanına koştum mataramdaki suyu uzattım. Kadın suyu tükürdü. Asteğmenimiz bu duruma çok sinirlendi " Urfalı bu kadına vursana beynini dağıt" dedi. Nasıl vururum komutanım dedi. Asteğmenimiz sen ona su veriyorsun yardım ediyorsun o hem beddua ediyor hem de tükürüyor dedi. O edebilir efendim, biz Türk milletiyiz dedim. Bu kadın Ayşe nenemiz, Fatma nenemiz olsaydı; düşman beynine mi sıkırsa daha iyiydi, yoksa merhametle yardım etse mi daha iyiydi? dedim. Bu artık bizim bir nenemiz, anneannemiz gibi dedim. Asteğmenim " oğlum sen melek misin " dedi. Bu böyledir efendim dedim.

Biz Rum esirleri yakaladığımızda ellerine yüzlerine su dökerdik, kötü davranmazdık. Ama onlar bizim askerimize çok kötü davranıyorlardı. Bizim Türk askeri nereye gittiye oraya barışı, birlik-beraberliği ve insanlığı da götürdü. Askerimiz kimsenin ırzına canına, malına zarar vermez. Ama cephedeysek karşımızda hiç bir güç duramaz.

Bir gün, İkinci Harekâta bir Rum genci yakaladık. Kafasından yaralanmış nerdeyse beyni dökülecekti. Neden bu hale geldiğini sorduğumuzda " Beni savaşa çağırdılar. Ben 17 yaşındayım. Yunan Subayı elime silah verdi. Tüfeği kullanamadığım için başıma dipçikle vurdu. Bu hale geldim ." Biz bu Rum çocuğunu tabiplerimize tedavi ettirdik, hayatını kurtardık ve sonra esir kampına teslim ettik.

Bizim tertip Süleyman Avcı vardı. Yanlışlıkla Rumların tarafına düştü. Karanlıkta bağıryor " komutanım başımı ezdiler, kolumu kestiler " diye bağıryordu. Sabah küle dönmüş cesedini gördük. Süleyman'ı yakmışlardı.

Yine biz İkinci Harekât sırasında Lefke'ye gönderildik. Lefke'ye varmadan o sırada yaşlı bir adam koşarak yanımıza geldi ve en öndeki askerin önünde diz çöktü. Asker amcayı kaldırmak istese de amca: "Benim ahtım var. Eğer bir gün Türk askerinin yolu buraya düşerse Türk askerinin ayağının altını öpeceğim demiştim." dedi. Rumlar Türkleri zift döktükleri yolun ortasında katliam yapmak için toplamışlardı. Ancak Türk askerini görünce Rumlar kaçtılar. Bir kısmı askerimiz tarafından yakalandı.

Silah ve mühimmatınız yeterli miydi?

İdare ederdi.

Harekât Emrini alınca heyecanlandınız mı?

Kıbrıs'a gideceğimizi söyleyince biz sevinçten havalara uçtuk. Komutanlarımız sevincimizi görünce çok şaşırıldılar. Biz sizinle övünüyoruz bu yürekle gidersek bize hiçbir şey olmaz dediler. İnşallah ecdadımıza layık olmuşuzdur.

Yemek, kıyafet gibi ihtiyaçlarınız tam olarak karşılandı mı?

Sıkıntılar yaşadık. Savaşta su çok önemlidir. Biz radyatörleri boşaltıp içindeki suları içiyorduk. Bazı yerlerde sular zehirleniyordu.

Harekat Öncesi Özel bir eğitim aldınız mı?

Hayır. Bir gün önce öğrendik Kıbrıs'a gideceğimizi.

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Zordu haberleşmek.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Cemal Derviş Paşa vardı, yarbaydı, her sene bizi görmeye gelirdi. Paşamız sırtından yaralanmıştı. Ne dediysek hastaneye gönderememiştik paşamızı. " Ben yavrularımı savaş alanında bırakıp kurtlara yediremem. " diyerek bizi bırakmamıştı.

Mersin halkı sizi nasıl karşıladı?

Coşkulu.

Türk Hükümeti Harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

Madalyalarımızı bile parayla aldık. Devletimiz gazilerimize eşit davranmıyor.

Ekleme istediğiniz bir ey var mı?

Bir anıdan daha bahsetmek istiyorum. Rahmetli Ecevit'in bir koruması anlattı. Ecevit Barış Harekâtından sonra Londra'ya bir görüşmeye gitmiş. Görüşme uzayınca, Ecevit kitaplara çok düşkün olduğu için Londra'da bir kütüphanede kitaplara bakmak istemiş. O sırada bir Rum koşarak Ecevit'e doğru gelmeye çalışıyormuş. Korumalar adamdan şüphelenince adamı kolundan yakalamışlar. Adam, Rum olduğunu ve Ecevit'e Barış harekâtından dolayı teşekkür etmek istediğini belirtmiştir. Bu harekât gerçekleşmese Yunan cuntası biz Rumları da Türkleri de yok edecekti demiş. Yani biz Barış Harekâtı ile iki toplumu da kurtarmış olduk. Bizim savaşımız cephe dedir. Türk askeri tüm sivilleri kurtarır onlara eziyet etmez.

Adı-soyadı: Ahmet Ali Sertoğlu

Doğum yeri ve tarihi: Gülnar-20.01.1951

Askeri birliği : Denizli Piyade Çavuşu Talimgahı

Rütbesi : Çavuş

Eğitim Bilgisi : Ortaokul

Mesleği: Memur

Görüşme Yılı : Temmuz - 2015

Barış Harekâtından önce Kıbrıs'ı önce görme imkânınız oldu mu?

Görmedim ama Gülnarlı olduğum için ve Aydıncık'ı da iyi bildiğim için bizim buradan Beşparmak Dağları sıra sıra görünür.

Kıbrıs ya da Kıbrıs sorunu deyince aklınıza geliyor?

1960-1963'lerde ben çocuktum. Yine bu Kıbrıs olayları patlak verdi. O zamanki şartlardan dolayı böyle bir sorun çıktı. Politik bir sorun.

Harekâtın gerekli olduğuna inanıyor muydunuz?

Evet, yapılmalıydı.

Harekâta gönüllü mü katıldınız, emirle mi gittiniz?

Emirle gittik.

Askerlerimizin morali nasıldı?

Çok iyiydi.

Ailenizle, sevdiklerinizle vedalaşma imkânı buldunuz mu?

Hayır. Buraya gelirken kendi imkânlarımla geldim. Kimseyle vedalaşamadım.

Mersin halkının Kıbrıs'taki olaylara karşı tepkisi nasıldı?

Halk, harekâtın yapılmasını destekliyordu ve askerine sahip çıkıyordu. Silifke'ye geldiğimizde davullarla, zurnalarla karşıladılar bizi.

Birinci ve İkinci Barış Harekâtı ile ilgili aklınızda kalanlar nelerdir?

Ankara-Kırıkkale'den usta birliğinden araziye çıktık, oradan Ankara'ya 28.tümene gelene kadar sivil doç-ford arabalar vardı onlara cephanelerimiz yüklendi, askerleri otobüslere bindirdiler. Bize hiçbir şey hissettirmeden dikkatimizi esprilerle şakalarla dağıtarak bizi tümene kadar getirdiler. Oradan askeri araçlarla 61. Piyade ile bizi Karaman'a getirdiler. Araçlara kavunlar, karpuzlar, bisküviler yüklediler. Karaman'da akşam bize mermileri dağıtınca Kıbrıs'a gideceğimizi anladık. Silifke'ye kadar gittik, davullarla zurnalarla karşıladılar bizi. Anam-babam görmeye gelemedi bizi. İmkânlar böyle gerektirdi. Bir akşam Taşucu'nda kaldık. Burası yiyeceklerle içeceklerle dolmuştu. Sabah erkenden Ovacık'a geldik. Temmuzun 26'sında Birinci

Barış Harekâtına katıldık. 200- 300 kadar helikopter güvercin gibi uçuyordu havada. Ercan Havaalanından Beşparmak Dağlarından Girne'nin Batısında Lapta'ya gittik. Her birimize ayrı bir görev verdiler. Bir hafta boyunca biz orada bir matara suyla savaştık. Sırt çantası ağır olur diye bıraktık. Sadece cephanelerimizi yanımıza aldık. Zaten 1963'ten beri Kıbrıs'taki Rum kesimi, Enosisci EOKACI'lar, orada mevzilenmişlerdi. Adamlar çok iyi mevziler hazırlamışlardı. Rumlar dozerlerle yardıkları mevzilerin üstünü tünellerle kapatmışlardı. Biz nereden ateş ettiklerini anlayamıyorduk. Bizim askerlerimiz araziyi pek bilmiyordu. o temmuz ayında elimizde portatif kazma kürekler olduğu için işe yaramıyordu, yeri kazamıyorduk. Tam siper yatıyorduk, ben makineli tüfeğin çavuşuydum. Arkadaşım gece ölüyor benim iki gün sonra haberim oluyor. Çünkü başımızı çevirirsek öleceğiz. İki gün kafamızı kaldıramadık. Üzerimize mermiler yağıyordu ama Allah yardım etti bize. Arkadaşlara silahlarımızı bırakalım ve düşmanın mevzilerini ve gücünü tanıyalım dedim. Ya değilse bir işe yaramadan burada öleceğiz dedim ve çavuşluk tecrübemi de kullandım. Birinci harekâta bu şartlarda orayı aldık. Görev bitince şehire indik. Mayına basan arkadaşlarımız oldu, ölen arkadaşlarımız oldu. İkinci harekât için Ercan Havaalanına geldik. Bölük Komutanımız "esas savaş şimdi başlıyor" dedi. Ben de içimden, "Birinci harekâta ölmediysem İkinci Harekâta hiç ölmem" dedim. Biz dört aylık askerdik, tecrübeliydik artık. Burada bazı olumsuzluklar oldu. Aç-susuz kaldık, banyo yapamadık. Şartlar böyle gerektirdi. Bir hafta sonra bir arkadaşımız bir yerde su olduğunu söyledi, tek başıma gittim o suyun yanına. Bizim askerlerin ve Rum askerlerin bakışı arasında çelik mihverime su doldurdum üzerime döktüm. Bol bol su içtim. Arkadaşlarımı da su doldurdum getirdim. iki taraftan da ateş açan olmadı. Zaten bir korkum da yoktu. Adanalı bir komutanım " Ali Çavuş o suyu dök, zehirli olabilir dağıtma " dedi. Komutanım zaten arkadaşlarımın vücudu zehir olmuş bırakın içsinler dedim. Arkadaşlarım kana kana içtiler o suyu. Birinci Harekâta silahlarımız, mermilerimiz şişmişti. Usta birliğimizdeki silahlarımız bakımsızdı. Bu yüzden bölük komutanımız bana çok eziyet etti, ağladım zoruma gitti. Elimizden geleni yaptık o silahları cephede çalıştırdık. Bize eziyet eden komutanımız Yozgatlı Celattin Bal tek bir mermiyle vurularak öldü. Bu sırada Turan Güneş'in Cenevre'ye gittiğini duyuyoruz. Biz cephede süngüyle aldığımız yerleri masada kaybederiz. Bizden ilk harekette aldığımız yerlerden çekilmemizi istiyorlardı. Masada kaybettiğimiz için bu nedenle İkinci harekete rahmetli Turan Güneş'in "Ayşe'yi tatile çıkar" sözüyle başlamış olduk. Ayşe, Güneş'in kızıdır. İkinci

Harekette Rumlar öyle bir mevzilenmişti ki anlatamam. Bir havan atışına tutulduk, bombalardan adım atamıyorduk. Orada en büyük darbeyi gördük. Düz arazide tümen kırılacağı için gidemiyoruz. Bizim askerler hedefi teslim ediyor. Komutanımızın havan topundan eli parçalandı, komutanı Girne'ye gönderdik. Biz İngiliz üssüne varıyoruz. NATO ateşkes istiyor. İkinci harekette sınırlarımız çizilmiş oldu.

Silah ve mühimmatınız yeterli miydi?

Birinci Harekâta silahlarımız, mermilerimiz şişmişti. Usta birliğimizdeki silahlarımız bakımsızdı. Bu yüzden bölük komutanımız bana çok eziyet etti, ağladım zoruma gitti. Elimizden geleni yaptık o silahları cephede çalıştırdık.

Harekât emrini alınca heyecanlandınız mı?

Hayır.

Harekât öncesi özel bir eğitim aldınız mı?

Hayır ama Denizli Piyade Çavuş Talimğâhında dört ay çavuşluk eğitimi almıştım. Çok ders çalıştırdıkları için ben çavuş olmak istemiyorum dedim ama zorla eğitim aldırıldılar. İyi ki de öyle yapmışlar. Teşekkür ediyorum ordumuza. Çok disiplinli bir eğitim aldık. Ankara-Kırıkkale ye 15 gün usta birliğine çıktık.

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Buraya gelirken kendi imkânlarımla geldim. Kimseyle vedalaşamadım. Haberleşme konusunda hepimiz sıkıntı yaşadık. Kıbrıs'ın Bayrak radyosu vardı. Köydeki kahvelerde radyo dinlenirdi. Bayrak radyosuna yazılı istek gönderdim, Ferdi Tayfur'un alıştım şarkısını istedim. Benim öğretmen olan hanım tarafından bir akrabam vardı. İsteğimi radyodan duyunca koşarak kahveye varıyor ve babama radyodan şarkı istediğimi duyuruyor. Bu şarkıyı dinlediğimde duygulanırım hep.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Evet.

Mersin Halkı sizi nasıl karşıladı?

Coşkulu.

Türk Hükümeti Harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

Bakanımıza, valimize derdimizi anlattık ama elimiz boş döndük.

Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

Hayır.

Adı-soyadı: Ahmet Yener

Doğum yeri ve tarihi: Şanlıurfa-1951

Askeri birliği: İzmir-Bornova Çavuş Talimgahı

Rütbesi : Çavuş

Mesleği: İşçi

Eğitim Bilgisi : İlkokul

Görüşme Yılı : Nisan - 2019

Barış Harekâtından önce Kıbrıs'ı önce görme imkânınız oldu mu?

Hayır.

Kıbrıs ya da Kıbrıs sorunu deyince aklınıza geliyor?

Oradaki Türklere çok zulüm ediyorlardı.

Harekâtın gerekli olduğuna inanıyor muydunuz?

Evet, gerekliydi.

Harekâta gönüllü mü katıldınız, emirle mi gittiniz?

Gönüllü gittim. 1 Temmuzda dağıtım doldu Erzurum'a topçu çavuşu olarak gittim. Her an sizi Kıbrıs'a gönderebiliriz dediler. Fakat gönüllü olarak her bataryadan bir çavuş bir onbaşı 6 tane de er istiyoruz dediler. Anama-babama faydam olmadı bari vatana bir faydam olsun diye ben görev istedim.

Askerlerimizin morali nasıldı?

Gayet iyiydi.

Ailenizle, sevdiklerinizle vedalaşma imkânı buldunuz mu?

Hayır. Adana'da amcam vardı, Karabucak Ormanları'nda kaldık. Burada anneannem vardı. Anneannem," torunum Kıbrıs'a gidecek" demiş, beni aramışlar ama göremediler. Ben tek tek mektup yazıp gideceğimi söyledim sadece. Amcam ve anneannem kızmıştı.

Mersin halkının Kıbrıs'taki olaylara karşı tepkisi nasıldı?

Halk, harekâtın yapılmasını destekliyordu ve askerine sahip çıkıyordu. Silifke'ye geldiğimizde davullarla, zurnalarla karşıladılar bizi. Kıbrıs'a giderken Mersin halkı çok büyük destek oldu bize. Dondurmamıza kadar getirdiler. Büyük bir sevgi seli oldu. Ellerinde bayraklarla "bizi de götürün" diyordu halk. Biz de hiç korku yoktu gayet soğuk kanlıydık.

Birinci ve İkinci Barış Harekâtı ile ilgili aklınızda kalanlar nelerdir?

Bornova Çavuş Talimgâhındaki talimimiz bittikten sonra temmuz ayına girmek üzereydik, bize Kıbrıs'ta bir olay olduğunu söylediler. Her an harekât olabilir dediler.

Eski silahlarımızı tamir etmeye başladılar. 1 Temmuzda dağıtım doldu Erzurum'a topçu çavuşu olarak gittim. Her an sizi Kıbrıs'a gönderebiliriz dediler. Fakat gönüllü olarak her bataryadan bir çavuş bir onbaşı 6 tane de er istiyoruz dediler. Anama-babama faydam olmadı bari vatana bir faydam olsun diye ben görev istedim. Osmaniye Topçu Taburuna geldik, birinci bataryaya. 20 Temmuz'da direkt gemiyle Girne'den Kıbrıs'a çıktık. Sabahleyin Beşparmak Dağlarındaydık yanımıza top mermileri düşüyordu. O anda uçaklar imdadımıza yetişti. Girne'de Birinci Harekâtı bitirdik.

İkinci Harekâta da Magusa'ya doğru gittik. Savaş bittikten sonra da inzibat çavuşu olarak beni karakola verdiler. Askerliğim Kıbrıs'ta bitti.

Silah ve mühimmatınız yeterli miydi?

Hayır. Şimdiki silahlar olsaydı, orası 24 saatte değil iki saatte biterdi. Bizim silahlar tutukluk yapıyordu.

Yemek, kıyafet gibi ihtiyaçlarınız tam olarak karşılandı mı?

Yiyecek yönünden biraz sıkıntı çektik bilhassa da su yönünden. Bir somun elimize geçtiğinde on arkadaşımızla suya batırarak yerdik.

Harekât emrini alınca heyecanlandınız mı?

Hayır. Gönüllü gittim.

Harekât öncesi özel bir eğitim aldınız mı?

Hayır ama Denizli Piyade Çavuş Talimgâhında dört ay çavuşluk eğitimi almıştım. Çok ders çalıştırdıkları için ben çavuş olmak istemiyorum dedim ama zorla eğitim aldırıldılar. İyi ki de öyle yapmışlar. Teşekkür ediyorum ordumuza. Çok disiplinli bir eğitim aldık. Ankara-Kırıkkale ye 15 gün usta birliğine çıktık.

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Hayır. Öyle bir imkân bulamadım.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Hayır. Komutanlarımın hepsi rahmetli oldu.

Mersin Halkı sizi nasıl karşıladı?

Gemiyle geldik Mersin Limanına. Oradan Adana'ya, oradan da memlekete dağıldık. Sivil geldiğimiz için tanınmıyorduk. Memlekete gelince tabi daha farklı karşılandık.

Türk Hükümeti Harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

Devletimizden tüm gazilerimizin maaş olarak eşitlemesini istiyoruz. Bir de madalya verilsin bize.

Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

En çok katliamları unutamıyorum. Anlatmak mümkün değil. Daha 40 günlük çocuğun ölümünü görüyorsunuz dayanamıyorsunuz. Kıbrıs'a giderken Mersin halkı çok büyük destek oldular bize. Dondurmamıza kadar getirdiler. Büyük bir sevgi seli oldu. Ellerin de bayraklarla " bizi de götürün " diyordu halk. Biz de hiç korku yoktu gayet soğuk kanlıydık.

Yiyecek yönünden biraz sıkıntı çektik bilhassa da su yönünden. Bir somun elimize geçtiğinde on arkadaşımızla suya batırarak yedik. Şimdiki silahlar olmuş olsaydı orası 24 saatte değil iki saatte biterdi. Bizim silahlar tutukluk yapıyordu. Kıbrıs Türk halkında sevgi yoktu. Mesela bizim depolara gelen tüm eşyaları halka dağıtıyorduk. Bir ahır olduğu gibi kendilerine teslim ediyorduk, bakkal dükkanını veriyorduk ama bir yumurta almak istesek iki katına bize satıyorlardı. Ben orada ancak beş altı kişiyi bize hakkıyla davrandığını gördüm. Mesela biz arabaları kontrol ediyorduk "bize siz geldiniz huzurumuzu bozdunuz" diyenler vardı. Bunu diyenler zulme uğramamış olanlardı. Biz onların namusunu koruduk aslında. Sonuçta biz vatan için gittik, gururluyuz.

Bizim Yüzbaşımız iki sene önce orada görev yapmış. Bize tarlanın içine gittiniz mi dikkatli olun derdi. Öyle kuyular kazılmıştı ki dibi bucağı belirsizdi. Bir de o beş Parmak dağlarına gelince adamlar öyle mevzi kurmuş ki buzdolabına kadar her şeyi içinde olan, kapakları olan mevzilerdi bunlar. Ama askerleri kaçmasın diye kuyunun içine zincirle bağlamışlardı. Uçaklar geçerken askerler kapağı açıyor bizim uçaklara ateş açıyordu. O güç Türkiye'de olsa dünya oraya giremezdi. Adamların tüm ihtiyacı ayağının dibindeydi. Biz toprağın üstünde yataydık. Korkak bir millet Rum askerleri. Elinde silahı da olsa seni görünce teslim oluyordu. Biz iman gücümüzle cesaretimizle bu zor şartlarda başardık.

Adı-soyadı: Ünal Korkmaz

Doğum yeri ve tarihi: Mut-1954

Askeri birliği: İzmir-Bornova

Rütbesi : İstihbarat Çavuşu

Eğitim Bilgisi : İlkokul

Mesleği: İşçi

Görüşme Yılı : Nisan - 2019

Barış Harekâtından önce Kıbrıs'ı önce görme imkânınız oldu mu?

Yok olmadı. Ankara Efe Mesut Alayında Acemi Birliğim.. Usta Birliğine gelmeden NBC istihbarat kursuna gittim. Usta Birliğim Ankara Gösteri Alayı oldu. Oradan Kıbrıs'a çıkarma yaptık. Kara yolu üzerinden geldim, Silifke Limanından çıkış yaptık. Ankara'da Harekâta gideceğiz diye bir söylenti vardı ama son güne kadar tam olarak bilmiyorduk. Alayımız komple Kıbrıs'a gitti.

Kıbrıs ya da Kıbrıs sorunu deyince aklınıza geliyor?

Politik bir mesele.

Harekâtın gerekli olduğuna inanıyor muydunuz?

Evet.

Harekâta gönüllü mü katıldınız, emirle mi gittiniz

Emirle gittik.

Askerlerimizin morali nasıldı?

Çok iyiydi.

Ailenizle, sevdiklerinizle vedalaşma imkânı buldunuz mu?

Mut üzerinde Palantepe diye bir köy vardı, akşam orada konakladık. Benim memleketim de 20 km ileride yol üzerindeydi. Eşim dostum annem babam oraya geldi. Komutanımdan evime gitmek için izin istedim. Komutanım " Oğlum Ünal, ben seni gönderirim ama sen şimdi teçhizatlısın, bu kadar malzemeyi nasıl zapt edeceksin, nasıl götüreceksin kime teslim edeceksin? " dedi. Ben " komutanım ben bunları götüreceğim, ayrı yatacağım, sabahleyin içtima saati olmadan birliğime geleceğim " dedim. Komutanım izin verdi. Köyümüze vardık gece geç saatte kadar oturduk, ben ayrı bir odada yattım. Sabahleyin dayım arabasıyla getirdi beni birliğime. Bölük komutanımla hâlâ görüşüyorum ve hâlâ bu olayı takdirle karşıladığımı söyler.

Mersin halkının Kıbrıs'taki olaylara karşı tepkisi nasıldı?

Halkımız Kıbrıs'ta yaşanan olaylara tepki gösteriyordu.

Birinci ve İkinci Barış Harekâtı ile ilgili aklınızda kalanlar nelerdir?

Ben İkinci harekâta katıldım sadece. O anda biraz sıkıntılı idik. Bazı arkadaşlarımız korkuyordu. Ben bekâr olduğum için ben de bir heyecan korku yoktu fakat nişanlı ve evli arkadaşlarda bir heyecan oldu. Akıbetlerinin ne olacaklarını bilmiyorlardı. Firar edenler de oldu. Harekât biraz sıkıntılı oldu. Çarpışma anında biz yayaydık. Rumlar ile karşı karşıyayız. Yukarıdan uçaklarımızı, jetlerimizi görünce biz rahatladık.

Harekâtın ilk günü, Girne'den çıktık, Beş Parmak Dağlarına vardık, oradan Değirmenlik diye bir köy vardı en son oraya geldik ve yerleştik. Ben gizli istihbaratta idim, sivildim. Boyacılık ve dilencilik bile yaptım. Rum köylerine giriyordum. Türklere karşı hiç saygı yoktu. Bizim kadınlarımıza çocuklarımıza işkence ediyorlardı. Bazı kadınları göğsünü kesmişlerdi. Biz esirlere böyle muamele etmiyorduk.

Silah ve mühimmatınız yeterli miydi?

Silahlarımız G-1'di, Kırıkkale üretimi otomatik silahlardı. Yerleri değildi ama idare ederdi. Şimdiki gibi silahlar yoktu tâbiki

Yemek, kıyafet gibi ihtiyaçlarınız tam olarak karşılandı mı?

Tâbi karşılandı,sıkıntı yoktu.

Harekât emrini alınca heyecanlandınız mı?

Hayır ama bazı arkadaşlarımız korkuyordu. Ben bekâr olduğum için ben de bir heyecan korku yoktu fakat nişanlı ve evli arkadaşlarda bir heyecan oldu. Akıbetlerinin ne olacaklarını bilmiyorlardı. Firar edenler de oldu.

Harekât öncesi özel bir eğitim aldınız mı?

Hayır. Ben harekâta gizli istihbaratta idim, sivildim. Boyacılık ve dilencilik bile yaptım. Rum köylerine giriyordum.

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Hayır.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Hayır. Zamanla, isimler hafızalarımızdan siliniyor.

Mersin Halkı sizi nasıl karşıladı?

Ben yara almıştım harekât sırasında. Birinci Harekâttan sonra 10 günlük bir izine gelmişim. Halkımız bize sahip çıkıyordu. Gazi olduğum için bir taksici para almadan memleketime kadar götürdü beni

Türk Hükümeti Harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

Geçmişte paramızla aldığımız bir madalyamız var. 2019'un içinde bize devletimiz bir madalya verecek diye bekleniyor. Devletimizden gazilerimize eşit davranmasını istiyoruz. 15 Temmuz gazilerine sahip çıkan devlet, Kore ve Kıbrıs Gazilerini dışladı. 15 Temmuz'da akşam kolu kırılan bir vatandaşımıza gazilik veriliyor, 3500 Lira maaş alıyor ben Kıbrıs'ta gazi oldum sosyal güvencem var diye 890 Lira maaş alıyorum. Sosyal güvencisi olmayan bir gazimiz asgari ücret alıyor. Biz devletten maddi manevi eşitlik istiyoruz. Hepimiz vatan için çarpıştık sonuçta. Sınıflandırılmamalıyız.

Adı-soyadı: Hayrettin Şahan

Doğum yeri ve tarihi: Mersin,10.10.1954

Askeri birliği:Ankara Gösteri Tatbikat Alayı

Rütbesi : Tank Nişancısı

Eğitim Bilgisi : İlkokul

Mesleği: İşçi

Görüşme Yılı : Nisan - 2019

Barış Harekâtından önce Kıbrıs'ı önce görme imkânınız oldu mu?

Hayır.

Kıbrıs ya da Kıbrıs sorunu deyince aklınıza geliyor?

Politik bir mesele.

Harekâtın gerekli olduğuna inanıyor muydunuz?

Evet.

Harekâta gönüllü mü katıldınız, emirle mi gittiniz

Emirle gittik.

Askerlerimizin morali nasıldı?

İyi idi.

Ailenizle, sevdiklerinizle vedalaşma imkânı buldunuz mu?

Hayır.

Mersin halkının Kıbrıs'taki olaylara karşı tepkisi nasıldı?

Biz harekât ile ilgili hiç bir şey duymadık son güne kadar. Bize: " tatbikat gidiyoruz, tanklarınız trene yüklenecek Mersin'e gideceksiniz. " dediler. Biz birliğimizle Mersin'e geldik. Halkımız biri burada coşkuyla karşıladı.

Birinci ve İkinci Barış Harekâtı ile ilgili aklınızda kalanlar nelerdir?

Birinci harekâtının yarısına İkinci harekâtın tamamına katıldım. Biz hiçbir şey duymadık son güne kadar. Bize tatbikat gidiyorsunuz, tanklarınız trene yüklenecek Mersin'e gideceksiniz, dediler. Biz birliğimizle Mersin'e geldik. Halkımız biri burada coşkuyla karşıladı. Çıkarma filosuyla denizin üzerindeyken öğrendik harekâta katılacağımızı. Harekât başlamıştı zaten. Her taraf yanıyordu. Dağlardan kayalar fıskırıyordu havaya, Beş Parmak Dağları yanıyordu. Bizi kıyıya çıkarmak için uçaklarımız havadan sürekli bombardıman yapıyordu. Biz sahile tanklarımızla birlikte çıktık. O zaman Beş Parmak Dağları'nın yarısını ele geçirmiştik ama daha askerimiz tepeyi ele geçirmemişti. Biz Beş Parmak Dağlarının tepesini çıktık ve Birinci Harekât bitti. İkinci Harekâta kadar buradaki Rumlar ateşkes olmasına

rağmen rahat durmadılar ve bize ateş açtılar. Biz de kendimizi savunmak zorunda kaldık. Durumu BM'ye bildirdik. Ve nihayet ikinci barış Harekâtı başladı. Biz istihbaratımızla hava desteğimizle piyadelerimizle hep birlikte hücum kaldık. Bize emredilen hedefleri vuruyorduk. Fakat bir yer vardı ki, cephane ile yığılı bir yer, biz orayı yok etmek için 1.5- 2 saat uğraştık. O hedefi vurduktan sonra Değirmenlik'e geçtik. Değirmenlik'ten sonra bize emir geldi ve Mağusa tarafında Grivas'ın Köyü diye bir köy vardı oraya yönlendirdiler bizi. En büyük olaylar orada oluyormuş, çok piyademiz ölmüş orada. Tank birliklerimizle hücum ettik oraya. O köyü kontrol altına aldıktan sonra sahile geçtik. Sahili temizledikten sonra İngiliz Üzeri denilen bir yer vardı o tarafta. Rum askeri oradan bize çok ateş açıyorlardı. Bizim Kayserili bir ast subayımız vardı " bu iş böyle olmayacak. Size emir veriyorum orayı temizlemeniz için, " dedi. Komutanımız emir vermeseydi tamamız ölecekti. Orayı Rum askerinden temizledik ve İngiliz Üssü'nün 50-100 metre kenarına Türk bayrağını çektik. Oradan Magusa Kalesine yöneldik. Orası çok kötü durumda idi. Türkleri esir almışlardı. Yarım saat geciksek o insanlar öldüreceklerdi. Nihayet denizden ve karadan onları kuşattık, mücahitlerimiz kurtardık. Oradan Mağusa'dan daha ileride Derinye Cephesine vardık, orada ateşkes emri geldiği için biz durduk ama 15-20 gün sonra Rumlar yine rahat durmadılar. Gece üzerimize havan mermisi atıyorlardı. Başımızdaki komutan gece yarısı bize emir verdi, Derinye cephesinden geçtik 20 km ileriye ve orada mevzilendik. En tehlikeli cephe burasıydı. Rumların gözü Mağusa'da idi. Sabahleyin bir emir geldi ve tekrar eski mevziimize çekildik. Harekât bitti.

En önemli anınız ne dersenez,orada yaşlı, 70 yaşlarında bir Türk kadınla karşılaştım yanında bir adam vardı. Rumların eline esir düşmüşler. Adam gözyaşları içinde " oğlum Allah sizden razı olsun, siz gelmeseniz halimiz çok kötüydü. Biz çok eziyet yaşıyorduk burada. Çocuklarımız Girne'den bu tarafa gelirken Rum askerleri arabalarımızı durdurup içinden kadın ve kızlarımızı seçip akşam geri bırakıyorlardı. " Şu durumda yine gözüm doldu, insanlık tarihinde böyle bir zulüm olamaz. En unutamadığım anım budur.

Silah ve mühimmatınız yeterli miydi?

Yeterli değildi ama idare ediyorduk. Düşmanın silahları daha moderndi. Şimdiki gibi silahlar yoktu elimizde.

Yemek, kıyafet gibi ihtiyaçlarınız tam olarak karşılandı mı?

Zaman zaman sıkıntı çekiyorduk. Harp anında erzaklar yetişemedi bazen. Yaz günü olduğu için orada tabiattın yetiştirdiği nimetlerden faydalandık. En büyük sıkıntımız su sıkıntısı oldu. Oradaki Türkler de bize yiyecek bir şey vermedi verse de zehirlenme tehlikesi olduğu için almamız yasaktı.

Harekât emrini alınca heyecanlandınız mı

Hayır. İimde hiç korku yoktu

Harekât öncesi özel bir eğitim aldınız mı?

Hayır.

Memlekettekiler ile haberleşebiliyor muydunuz?

Hayır.

Hâlâ görüştüğünüz asker arkadaşlarınız var mı, komutanlarınızı hatırlıyor musunuz?

Vardı ama vefat ettiler.

Mersin Halkı sizi nasıl karşıladı?

Özel bir karşılama olmadı

Türk Hükümeti Harekâta katılan askerlerimizi ödüllendirdi mi?

Hayır. Madalyalarımızı para ile aldık. Gazilerimizin sınıflandırılmasına karşıyız. Devletimizden maddi ve manevi anlamda eşitlik görmek istiyoruz.

V. BARIŞ HAREKÂTINA KATILAN MERSİN İLİ KIBRIS ŞEHİTLERİ

Araştırmamızın bu kısmında Türkiye Muharip Gaziler Derneğinin Mersin şubesine gidilerek burada kayıtlı bulunan Mersin doğumlu 8 şehidin olduğu tespit edilmiştir. Bu şehitlerimizin bilgileri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Türkiye Muharip Gaziler Derneği Mersin Şubesindeki Listede İsmi Bulunan Kıbrıs Barış Harekâtına Katılan Mersin İli Kıbrıs Şehitleri		
Adı - Soyadı	Doğum Yeri ve Tarihi	Rütbesi
İlhan AKGÜN	Silifke/Mersin	Top. Plt. Yb
Kemal YAMPAR	Anamur/Mersin	Piyade Üçvş
Bayram GÜMÜŞ	Mersin	Mu. Asb
Muhittin KÜSBECİ	Mersin 1953	Piyade Er
Mustafa İLDENİZ	Silifke/Mersin 1954	Piyade Er
Rasim UYGUN	Silifke/Mersin 1952	Piyade Er
İbrahim YALÇIN	Tarsus/Mersin 1953	Piyade Onbaşı
Ahmet ERSOY	Mut/Mersin 1953	Sivil Usta

SONUÇ

Dünyanın merkezi olarak tarihte ön plana çıkan Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu bölgesini denetim altında tutmak isteyen güçler için merkezi bir üs konumundadır. Akdeniz ticaretinin anahtarı durumunda olan Kıbrıs'ta tarih boyunca devletlerarası rekabet ve siyasi üstünlük mücadeleleri eksik olmadığı gibi tek uluslu bir toplum yapısının oluşması da mümkün olmamıştır. Bu nedenle Kıbrıs Adası farklı uygarlıkların yönetimi altında kalan ve alın yazısı sürekli dış dünya tarafından belirlenen bir coğrafya parçası olmuştur.

Coğrafi açıdan Anadolu topraklarının bir uzantısı olan Kıbrıs Adası sırasıyla Mısır, Hitit, Fenike, Asur, Pers, Roma, Bizans, Templar Şövalyeleri, Lüzinyanlar ve Venedik egemenliklerine girdikten sonra 1571'de başlayan Osmanlı hakimiyeti ile en uzun, hoş görülme ve istikrarlı yönetimine kavuşmuştur. XIX. asırda Osmanlı İmparatorluğu içeride ve dışarıda birçok sorunla boğuşurken bu dönemin iki güçlü sömürge imparatorluğu olan İngiltere ve Rusya Orta doğuda gerçekleştirmek istedikleri menfaatleri nedeniyle büyük bir çatışma içerisine girmişlerdir. 1877- 1878 Osmanlı Rus Savaşı sonunda Rusya'ya tarihi emellerini gerçekleştirme fırsatı veren Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşmasının imzalanması sonrasında İngiltere, Osmanlı Devleti'ne olası Rus saldırılarına karşı yardım teklifinde bulunmuş ve bu yardım karşılığında ise Kıbrıs'ı talep etmiştir. Yoğun İngiliz baskısı sonucunda İngiltere'ye Kıbrıs'ı işgal etme hakkını tanıyan 4 Haziran 1878 tarihli Kıbrıs Antlaşması imzalanmıştır. Aslında Osmanlı Devleti bu antlaşma ile Kıbrıs'tan vazgeçmiş olmuyordu. İngiltere'nin Kıbrıs'ı işgal etme süresi Rusların Doğu Anadolu'dan çekilmesine kadar sürecekti. Ancak 1869'da Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla birlikte Orta Doğuda Kıbrıs'ın stratejik önemi daha fazla arttığı için İngiltere'nin sömürge yolları üzerindeki Kıbrıs Adasından vazgeçmek gibi niyeti yoktu.

Kıbrıs'ın 1878'de İngiltere'ye kiralanmasından sonra adadaki Türk ve Rum halkının ilişkilerini belirleyen en önemli etken Kıbrıs Rumlarının Enosis mücadelesi olmuştur. Ayrıştırıcı İngiliz yönetiminin ilk elli yılı değerlendirildiği zaman, adadaki Türk-Rum kavgalarının zannedildiği gibi 1955, 1963 ve 1974'te değil, Rum Ortodoks Kilisesinin yürüttüğü ve 1821 Yunan isyanıyla kıvılcımlanan Enosis davasıyla

birlikte İngiliz yönetiminin ilk yıllarında başladığı anlaşılır. Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması ve Megalı İdea hedefini milli bir ülkü olarak belirlemesiyle adadaki Rumlar ilhak faaliyetlerini hızlandırmışlardır. Türkler ise adada azınlık olmadıklarını ve eşit temsiliyet hakkının Enosis faaliyetlerini önlemede en etkili araç olduğunu savunarak İngiliz yönetimi boyunca basın yoluyla Enosis'e karşı dik duruşlu bir mücadele hareketi yürütmüşlerdir. Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş savaşından ağır yaralı olarak çıkan yeni Türk Devleti, tüm dikkatini yeni Türk devletinin bağımsızlığının tanınmasına ve güçlendirilmesine verdiği için 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasıyla İngiltere'nin 1914 senesinde Kıbrıs'a yönelik gerçekleştirdiği tek yönlü ilhâkını hukuken kabullenmek durumunda kalmış ve Kıbrıs'tan resmen vazgeçmiştir. Adada 1923'ten 1959'a kadar süren bu yeni dönemde Rumların Enosisi gerçekleştirmeye yönelik çok sayıda girişimi olmuştur. Aslında Lozan Antlaşmasının imzalanmasıyla Kıbrıs meselesi siyasi olarak Türkiye için sona ermiştir denilebilir. Bu nedenle Orta Doğu ve Balkanlar'da güvenlik sorunu yaşayan Türkiye aynı zamanda NATO müttefikliğini paylaştığı İngiltere ve Yunanistan ile karşı karşıya gelme endişesini taşıdığı için de 1950'li yılların ortasına gelinceye kadar dış siyasetinin gündemine Kıbrıs Meselesini almamıştır..

1950'de Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesinin önderliğinde yapılan Plebisit ile adanın Yunanistan'a bağlanması teklifinin İngiltere tarafından bir kez daha geri çevrilmesi sonucu Rumlar Enosis fikrini barışçı yollardan gerçekleştiremeyeceğini düşünerek 1953 senesinde EOKA terör örgütünü kurmuşlardır. 24 Eylül 1954'te Yunanistan'ın Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlerin gündemine taşıyarak meseleye uluslararası bir nitelik kazandırmasıyla Balkan Paktı'nın bir geçerliliğinin olmadığını kabul eden Türkiye artık Kıbrıs meselesi gerçeğinden kaçamayacağı bir noktaya gelmiştir. 1954'ten itibaren adadaki İngiliz yönetimine karşı ayaklanan Rumlara karşı Türkiye bu tarihten 1956'ya kadar Kıbrıs'ın hukuken İngiltere'ye ait olduğu tezini savunur. İngiliz planlarının da gündeme gelmesiyle 1956' dan 1958 sonlarına kadar Türkiye adanın Türkler ve Rumlar arasında taksim edilmesi tezini savunur. Tüm bu gelişmeler ve 1958 senesinin yaz aylarında Adadaki Türk- Rum çatışmasının yaygınlaşması sonucu çeşitli teşebbüsler sonucu Türk ve Rum taraftarları bir araya getirilerek 11 Şubat'ta Zürih ve 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşması imzalanmıştır. Bağımsız iki topluluğun ortaklığı, toplumsal alanda otonomi ve antlaşmaya varılan yapının Türkiye, İngiltere ve Yunanistan tarafından garanti edilmesi şartıyla Kıbrıs

Cumhuriyetinin kurulmasını karar verilmiştir. 16 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe giren Kıbrıs Anayasası ile Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kurulsa da anayasayı değiştirmek isteyen Rumlar Enosis hayalinden vazgeçmediği için adada istenilen huzur ve güven ortamı tesis edilememiştir. 1963'te Kanlı Noel adıyla gerçekleşen, Türklerin adadan atılması veya imhasını öngören Akritas Planı doğrultusunda başlayan etnik temizleme girişimi ve en son Türkler ile görüşmeler yapmasından rahatsızlık duyan EOKA'nın 1974'te adada Makarios'a karşı yaptığı darbe sonucu Kıbrıs Elen Cumhuriyetinin kurulması Enosis anlamına geldiği için Türkiye'nin adaya müdahale kararı kesinleştirmiştir. Tüm diplomatik girişimlerinin sonuçsuz kalması üzerine Türkiye, Garanti Antlaşmasının dördüncü. maddesinin kendisine tanıdığı " tek başına harekete geçme " yetkisini kullanarak 20 Temmuz 1974'te Birinci, 14 Ağustos'ta 1974'te ise İkinci Barış Harekâtını düzenlemiştir.

Birinci Barış Harekâtı ile adadaki Türkler' in can güvenliği sağlanmıştır. Yunanistan'daki cunta yönetimi sona ererek ülkeye yeniden demokrasi gelmiştir. Birinci Barış Harekâtı ile Kıbrıs'ın Yunanistan tarafından ilhak edilmesi önlenmiş, Kıbrıs Türkleri olası bir Rum-Yunan katliamından kurtarılmıştır. Böylece Kıbrıs Türklerinin, milletlerarası antlaşmalardan doğan insan hak ve özgürlükleri garanti altına alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, BM'nin 22 Temmuz'daki ateşkes önerisini kabul etmiştir.

Türkiye'nin adaya müdahalesi üzerine BM'in kararı sonucu toplanan Cenevre Görüşmelerinde Rum ve Yunan ikilisinin samimiyetsiz ve uzlaşmaz tavırları nedeniyle bir sonuç alınamayacağına anlaşılması üzerine Türkiye 14 Ağustos sabahı İkinci Barış Harekâtını başlatmak zorunda kalmıştır. Ancak İkinci Barış Harekâtı Birinci Barış Harekâtından farklı olarak dünya kamuoyunda Türkiye'ye karşı büyük bir tepki yaratmıştır. Çünkü Birinci Harekât hukuki bir müdahale olarak değerlendirilirken İkincisi bir işgal ve toprak kazanımı olarak nitelendirilmiştir.

İkinci Barış Harekâtına en büyük tepkiler Yunanistan, ABD ve SSCB'den gelmiştir. SSCB adada iki ayrı toplumun varlığını kabul ediyor ancak Türkiye'nin müdahalesiyle adanın bir NATO üssüne dönüşmesinden kaygılanıyordu. Bu nedenle Türkiye ve SSCB arasındaki ilişkiler 1980 senesine kadar yumuşamamıştır. Ancak SSCB'nin tepkisi Türk kamuoyunda ciddi bir tesir yaratmamıştı.

Türkiye ile NATO müttefikliğini paylaşan ABD'nin, Barış Harekâtına gösterdiği tepki SSCB'den farklı olarak Türk kamuoyunda büyük bir hayal kırıklığına yol açmıştır. ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı askeri ve ekonomik ambargo sonucu Türkiye de karşılık olarak ABD ile 1969'da imzaladığı Savunma ve İş Birliği Antlaşmasını feshederek ABD'nin Türkiye'deki askeri üs ve tesislerine el koymuştur. İki ülke arasındaki soğuk rüzgarlar 1978'de ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı ambargolara son vermesine kadar sürmüştür. Yunanistan ise Barış Harekâtına tepki olarak NATO'nun askeri kanadından çekilmiş ve Ege Denizi'ndeki adaları silahlandırarak buralarda hava üsleri inşa etmeye başlamıştır.

Türkiye ise bu tepkilere cevap olarak adadaki Türklere devlet kurması için büyük bir destek vermiştir. Böylece Kıbrıslı Türkler adanın kuzeyinde toplanarak Türkiye ile işbirliği içinde 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devletini kurmuşlardır.

Kıbrıs meselesinin tarihsel gelişine baktığımız zaman Türkiye'nin adaya müdahalesinin Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan için bir işgal ve saldırı olarak ifade edilmesinin tarihi gerçeklerle örtüşmediği görülmektedir. Çünkü bu müdahale bir hak olmanın da ötesinde milletlerarası hukuktan doğan bir yükümlülük neticesinde gerçekleşmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtının en önemli sonucu adadaki Türk toplumu var oldukça ve Türkiye'de tehditlere boyun eğmedikçe Enosis'in hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğinin gözler önüne serilmesidir. Kıbrıs meselesinde siyasi yalnızlığa itilen, askeri ve ekonomik ambargolara maruz bırakılan Türkiye, ulusal savunma sanayisini geliştirmeye ve dış siyasetinde değişikliğe giderek ABD ve SSCB'ye alternatif olarak çok yönlü bir politika izlemeye önem vermiştir. Bu bağlamda Türkiye üçüncü dünya ülkeleri ve İslam ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. 1983'te BM Genel Kurulunun adadaki Rumları " Kıbrıs Hükümeti " olarak tanıma kararı alması, Türk tarafının 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurmasına haklı bir gerekçe sağlamıştır.

Aslında Kıbrıs meselesini ele aldığımızda bu meselenin uzun bir geçmişe sahip, güç ve karmaşık bir mesele olduğu aşikârdır. 19. asırda başlayıp 21. asırda hâlâ devam eden Kıbrıs meselesi, Türkiye'nin AB'ye üye olma sürecini etkileyen olumsuz etkenlerin de başında yer alır. Kıbrıs meselesinin güncelliğini yitirmemesinin temel sebebi Kıbrıs Adası'nın coğrafi ve stratejik önemidir. Bu meselenin çözülememesinin en önemli sebebi ise adada milli kimlikleri ve kültürleri

birbirinden tamamen farklı olan Türk ve Rum toplumun birlikte yaşaması ve aralarında amaç ve ülkü birliği olmayan bu iki ayrı toplumun asla aynı devlet çatısı altında yaşayamayacağı gerçeğidir. Türkiye ve Yunanistan'dan başka, İngiltere, ABD ve AB ülkelerinin de kendi menfaatleri doğrultusunda konuya dahil olmaları da çözüm sürecini zorlaştıran etkenlerden biridir.

Kıbrıs Barış Harekâtına katılan Mersinli Kıbrıs gazilerimizden edindiğimiz bilgiler neticesinde gazilerimiz, Rum ve Yunan ikilisinin seneler öncesinden hazırlıklar yaparak Türkleri adadan atmak için muazzam bir şekilde örgütlendiklerine ve adada Türklere yönelik yapılan her türlü eziyet ve katliamlara canlı tanıklık ettiklerini ifade etmişlerdir. Gazilerimizin hepsi, harekât öncesinde ve sonrasında Mersin halkından maddi ve manevi anlamda çok büyük destek gördüklerini gururla ifade etmişlerdir. Gazilerimiz, adada eziyete uğrayan Kıbrıslı Türklerin, Türk askerlerini görünce sevinçten askerlerin ayağına kapandıklarını ve çok duygulandıklarını ifade ederken buna rağmen adadaki Türkler'in Mersin halkı kadar kendilerine maddi destek vermediklerini, hâttâ sigarayı bile Türk askerine para ile satan Kıbrıslı Türklerin olduğunu belirtmişlerdir. Gazilerimizin bir kısmı, adada zulme uğramamış bazı Türklerin, Türk askerine görünce bu durumdan duydukları memnuniyetsizliği açık bir dille ifade ettiklerine ve " Siz geldiniz, bizim huzurumuz bozuldu. " diyen Kıbrıslı Türklerin bile var olduğuna esefle şahitlik ettiklerini ifade etmişlerdir. Birçok gazimiz adanın coğrafi özelliklerini önceden tanıma imkânı olsa ve ellerinde ABD'den kalma eski ve bakımsız silahlar olmasa Kıbrıs Barış Harekâtının iki saatte bile tamamlanacağını belirtmiştir. Gazilerimiz, Rum ve Yunan ikilisinin ellerine düşen Türk esirlerine çok acımasız davrandıklarını ve onlara ölene kadar işkence ettiklerini söylerken Türk askerlerinin ise onlardan çok farklı olarak Türk ve Müslüman olmanın vicdani değerlerine yakışır bir şekilde Rum esirlerine insani bir şekilde muamele ettiklerini ifade etmişlerdir. " Bizim savaşımız cephededir. " diyen gazilerimiz ataları gibi esirlere ve sivil halka karşı merhametli davranışları ile tüm dünyaya vicdani ve ahlâki değerler konusunda bir kez daha örnek olmuşlardır. Çoğu zaman yiyecek, su ve temizlik sıkıntısı yaşayan gazilerimiz tüm olumsuzluklara rağmen büyük bir şevk ve gururla görevini yerine getirmenin heyecanını yaşamışlardır.

Gazilerimizle yaptığımız görüşmeler sonucunda tezimizde, maddi ve manevi zorluklara rağmen gerçekleştirilen 1974 Kıbrıs Barış Harekâtının adada yaşayan

Türklerin can ve namus güvenliği için son derece zaruri, haklı ve insani gerekçelerle yapılan bir harekât olduğu gerçeğini bir de gazilerimizin bakış açısından ve onların anılarından yola çıkarak görmeye ve anlamaya çalıştık. Harekât günlerini ve orda tanık oldukları zulümleri hatırlarken içleri burkulan, şehit verdikleri komutanlarını ve arkadaşlarını hatırlarken duygulanan ve " gerekirse yine harekâta gideriz " diyen, kalpleri vatan aşkıyla dolu gazilerimizin akademisyenlerden ve öğretmenlerden beklentileri, yeni nesillere Kıbrıs Barış Harekâtının haklı gerekçelerinin ve burada vatan sevgisiyle çarpışan gazilerimizin verdikleri mücadelenin önemini ve onların yaşadıkları zorlukları anlatmamız ve gazilerle ilgili bir farkındalık oluşturarak onların toplumda ve tarihte hak ettikleri saygıyı ve değeri görmelerine katkıda bulunmamızdır.

Gazilerimizin ifade ettikleri en büyük sorunu ise devletimizden ve toplumumuzdan hak ettikleri maddi ve manevi değeri yeterince görmemeleridir. Devletimizin, 15 Temmuz gazilerine ya da terörle mücadele eden gazilerimize ve onların yakınlarına maddi ve manevi daha fazla değer göstermesine içerleyen gazilerimiz haklı olarak bu duruma tepki göstermektedirler. Gazilerimiz, devletin gazileri 15 Temmuz gazileri, malul gaziler, muharip gaziler diye kendi aralarında statü ve maaş olarak sınıflandırmasını esefle karşılayarak tüm gazilerimiz ve onların ailelerine sunulan imkânlar arasında farklılığın olmasını haksızlık olarak nitelendirmektedirler. Diğer ülkelerde gazilere çok büyük değer verildiğini ifade eden gazilerimiz, harekât sonrasında kendilerine ve ailelerine verilen devlet kadrosunda işe yerleştirme ve madalya verme gibi sözlerin dahi tutulmadığını belirterek bu konuyla ilgili mağduriyetlerinin giderilmesi için dilekçeler yazdıkları ve seslerini duyurmak için çok mücadele ettikleri halde devlet büyüklerimizden bir sonuç alamadıklarını ifade etmişlerdir. En çok da kendilerine madalya takılmamasına üzülen gazilerimiz bu mağduriyetlerini gidermek için kendi paraları ile kendilerine darphanede madalya bastırdıklarını ifade etmişlerdir. Onların bu haklı tepkilerine ek olarak toplumun birçok alanında (toplu taşıma araçları, okul, tören v.b.) gerekli saygıyı ve değeri görmemeleri de devlet ve toplum olarak bizim eksikliğimizdir ve bu eksikliğin bir an önce giderilmesi gerekmektedir.

Gazilerimizin kahramanlıklarına, anılarına ve sorunlarına tezimizde yer vererek onlara karşı minnet borcumuzu bir nebze de olsa ödeyebildiysek ne mutlu bizlere.

KAYNAKLAR

1. ARŞİV BELGELERİ

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı (BCA)

- BCA, 30-18-1-2 /317-47-12, 20.07.1974.00.00.0000
BCA, 30-1-0-0 /171-453-10, 01.06.1964-00.00.0000, S. 1
BCA, 30-1-0-0/71-453-10, 01.06.1964-00.00.0000, S. 2
BCA, 30-1-0-0/37-226-8, 00.00.1955-00.00.0000, S. 1
BCA, 30-1-0-0/37-226-8, 00.00.1955-00.00.0000, S. 2
BCA, 30-1-0-0/19-110-5, 09.09.1955, 00.00.0000, S. 1.
BCA, 30-1-0-0/19-110-5, 09.09.1955, 00.00.0000, S. 2.
BCA, 30-1-0-0/37-226-4,00.00.1955.00.00.0000, S. 1.
BCA, 30-1-0-0/37-226-4,00.00.1955.00.00.0000, S. 2.
BCA, 30-1-0-0/36-219-2, 27.08.1955.00.00.0000, S. 1
BCA, 30-1-0-0/123-785-2, 10.09.1954, 00.00.0000, S. 1.
BCA, 30-1-0-0/123-785-2, 10.09.1954, 00.00.0000, S. 2.

2. KİTAP VE MAKALELER

AKKURT, Aydın, Yakın Mücadele Tarihimizin Bilinmeyen Yönleri ve Yorgacis'in Casusları, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, Ocak 2000.

AKSUN, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1994, I.

ALASYA, H. Fikret, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. No: 49, 1977.

ALASYA, H. Fikret, *Tarihte Kıbrıs*. Ankara, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, 1998.

ALASYA, H., " Fikret, Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi", Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu(Dün, Bugün, Yarın), Ankara, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Türk Tarih Kurumu basımevi, 8-9 Mart 1990.

ALTAN, Zekai, *Kıbrıs'ı Tanıyalım , Gezelim, Görelim*, Lefkoşa, Ateş Matbaacılık, 1998, 1.B.

ALTUN, Ali Fikret, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yay., No: 10.

ALTUN, Ali Fikret, "Kıbrıs Meselesinin görünmeyen yüzü", Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını)", Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil, Ankara, HD Yay., 2001.

ALTUN, Mehmet, *Kıbrıs Olayları (1960-1974) Ve Gaziantep Kıbrıs Gazileri*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep, Aralık 2016.

ARMAOĞLU, Fahir, *Kıbrıs Meselesi (1954-1969)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1963.

ARMAOĞLU, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi tarihi(1914-1918), Ankara, İş Bankası Yay., 1986.

ARTUÇ, İbrahim, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, İstanbul, Kastaş Yay., Eylül 1989.

"Avrupa Birliği Kıskacında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını)", Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil, Ankara, HD Yay. v e matbaacılık Tanıtım LTD Şti, 2001.

BAĞCI, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, Ankara, ODTÜ Geliştirme Vakfı METU PRESS Yay., 2. B, Ağustos 2001.

BELEN, Mehmet, Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Kıbrıs Sorunu (1960-1983), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

BORAY, Ferit Erdem, *Öncesi ve Sonrasıyla Cumhuriyet Tarihi (1950-1973)*, İstanbul, Kum Saati Yay., V, 1.B., 2010.

BOZKURT, Enver, DEMİREL, Havva, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, Ankara, Nobel Yay., 2004.

BOZKURT, "İsmail, Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış", Avrupa Birliği Kıskacından Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını), Ed. İrfan K. Ülger ve Ertan Efegil., 2001, Ankara, 2.B.

BOZKURT, İsmail, 'Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış, Avrupa Birliği Kıskacında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)", Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil, Ankara HD Yay., 2001.

BOZKURT, İsmail, KKTC'de Siyasal Partiler, Avrupa Birliği kıskacında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını), Edt. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil, Ankara, HD Yayıncılık ve Matbaacılık Ltd Şti., 2001.

BOZKURT, İsmail, "Yunan Yayılmacılığı ve Kıbrıs(1821-1974)", Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Geleceğine İlişkin Vizyonu Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı (Ed. C Hüseyin Gökçekuş), Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi, 12-14 Haziran 2001, s. 36.

CANBOLAT, İbrahim S.,*Küreselleşen Dünya ve Türkiye*, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yay., No: 192, Vıpaş A.Ş., 2002.

CİCİOĞLU, Hasan, "Türkiye ve KKTC'nin Coğrafi Bölge Üzerindeki Tarihi Önemi", Avrupa Birliği Kıskacında Kıbrıs Meselesi(Bugünü ve Yarını)", Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil, Ankara, HD Yay., 2001.

CÖMERT, Servet, "Kıbrıs Sorunu: Tarihsel Perspektif ve Annan Planı Eleştirisi", Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma, Ed. İrfan Kalaycı, Ankara, Nobel Yay., No: 746, Aralık 2004.

ÇAKIRBAŞ, Ali, Kıbrıs Sorunu(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kayseri, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [https://tez.yok.gov.tr/Ulusal Tez Merkezi/](https://tez.yok.gov.tr/Ulusal_Tez_Merkezi/) 10.02.2016.

ÇAKMAK, Zafer, *Kıbrıs'ta İsyân*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.

ÇEÇEN, Anıl, *Kıbrıs Çıkmazı*, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yay., No:312, 1.B., Eylül 2005.

ÇELİK, Cemil, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs'ın İdari ve Sosyal Durumu (1878-1914)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

ÇEVİKEL, Nuri, *Kıbrıs: Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası*, İstanbul, 47 Numara Yayıncılık, 2006.

ÇEVİKEL, Nuri, "İngiliz Sömürgeleri Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs politikaları" (1878-1960), Türk Dış Politikası Cumhuriyet Dönemi, Ed. Mustafa Bıyıklı, İstanbul, Gökkuşbu Yay.

ÇEVİKEL, Nuri, *Kıbrıs'ta Osmanlı Mirası (1570-1960)*, İstanbul, 47 Numara Yayıncılık, 2006.

ÇİVİ, Halil, "Dünden Bugüne Kıbrıs", Ed. İrfan Kalaycı(Kıbrıs ve Geleceği Ekonomik Ve Politik Bir tartışma) , Nobel Yay., No: 89, 2004, 1.B.

ÇOPUR, İzzettin, *1974 Barış Hârekatı ve Anılar*, İstanbul, Kastaş Yay., 2014.

DAĞLI, Burcu, *1923-1960 Yılları Arasında Türkiye'nin Kıbrıs Politikası* (Yayınlanmamış doktora tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, Mayıs, 2019.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, İstanbul, Küre Yay., 19.B, 2004.

DEMİR, Nesrin, "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, 2005, C. 15, S. 1. s. 37-63.

DOĞAN, HASAN HÜSEYİN, "Kıbrıs'ın Kiraya verilmesi : Tarihsel Süreci ve Türkiye'nin Dış Politikası Gündemine Yeniden Taşınması", Ed. İrfan Kalaycı(Kıbrıs ve Geleceği: Ekonomik ve Politik Bir Tartışma) Nobel Yay., No: 746, Aralık 2004, 1.B.

EGELİ, Sebahattin, " Cinayetlerle Yıkılan 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti", Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumu, Gazi Muğusa, Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yay., No:8, 28 Ekim- 2 Kasım 1991.

EKİNCİKLİ, Mustafa, *İnönü-Bayar Dönemleri Türk Dış Siyaseti*, Ankara, Berikan Yay., Şubat 2007, 1.B.

EMİNER, Çiler, Bir Daha Asla, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, Aralık 1996.

EROĞLU, Hamza, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini Yaratan Tarihi Süreç (1940-1983)", Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu, Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı, Edt. Hüseyin Gökçekuş, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi, , 12-14 Haziran 2001.

EROL, Hande, *Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denktaş'ın Rolü* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2004.

ERSOY, Hamit, "Kıbrıs Sorunu'nun Türk Dış Politikasına Etkileri", Ed. İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil (Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi Bugünü ve Yarını), Ankara, HD Yay., 2001.

ERTÜRK, Ahmet, "Atatürk, Batı'nın Emelleri, Kıbrıs ve Çareler", , Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumu, Gazi Muğusa, Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yay., No:8, 28 Ekim- 2 Kasım 1991.

GAZİOĞLU, Ahmet C., "Ada'daki İki Devlete Dayalı İkinci Kıbrıs Cumhuriyeti Bir Hayal mi?", Hz: Orbay Deliceirmak, Haklılık ve Kararlılık(Tepkiler Demeti), Lefkoşa, Şubat 1993.

GAZİOĞLU, Ahmet C., İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III(1951-1959) Enosis'e Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik, Kıbrıs Araştırma Vakfı Yay., Nisan 1998.

GAZİOĞLU, Ahmet C., "Kıbrıs'ta Türk Dönemi(1571-1878) ve Ada Yönetiminin İngiltere'ye Devri", *Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü ve Geleceğe ilişkin Vizyonu Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı*, Ed. Hüseyin Gökçekuş, Lefkoşa, Yakın Doğu Üniversitesi Yay., 12-14 Haziran.

GAZİOĞLU, Ahmet C., *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi 1878–1960*, Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, 2003.

GEDİKLİ, Yusuf, *Kıbrıs Meselesi Nasıl Bir Çözüm?*, İstanbul, Hamle Basın Yayın, 2002, 1.B.

GEDİKLİ, YUSUF, *Türk Alemine Dair Aykırı Fikirler I, Kıbrıs Meselesi Nasıl Bir Çözüm?*. İstanbul, Hamle Basın Yayın, 2002, 1.B.

GIBBONS, Hary Scott, *Kıbrıs'ta Soykırım*, Edt. Erol Fehim, Ankara, Özyurt Matbaası, 2.B, Nisan 2003.

GÖKHAN, Mehmet Remzi, *Kıbrıs'ta Rum Katliamları*, Ankara, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., 2008.

GÖKTÜRK, T. Bülent, *1974 Öncesi Türkiye'nin Kıbrıs Politikası Vizyonu ve Uygulamalar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2015.

GÜRÜN, Kamuran, *Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1983.

HAKERİ, Bener H., *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, K.K.T.C Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay.-28, T.C. Adalet Bakanlığı Keçiören Açık Cezaevi Matbaası, 1993.

HALE, William, *Türk Dış Politikası 1774-2000*, Çev. Petek Demir, İstanbul, Mart Matbaası, 2003.

HAMMER, Joseph Von, *Osmanlı Tarihi*, Çev. Mehmet Ata, İstanbul, MEB Yay., 1991, II.

HİLL, George, *Kıbrıs Tarihi Osmanlı ve İngiliz İdaresi Dönemi 1571-1948*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.

IRKIÇATAL, Eftal, *İngiltere'nin Kıbrıs Politikası (1945-1960)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2012.

İSMAİL, SABAHATTİN, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, İstanbul, Kastaş Yay., 1998, 1.B.

İSMAİL, Sabahattin, " Kıbrıs Üzerine Bildiriler" (Tarih İçinde Kıbrıs Türklerinde Siyasal Yaşam), Lefkoşa, CYREP Yay., Ocak 1998.

İSMAİL, Sabahattin, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Lefkoşa, Dilhan Ofset, 1992.

İSMAİL, Sabahattin, *İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve ilk Türk-Rum Kavgaaları*, Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneği Yay., Sayı:5.

İSMAİL, Sabahattin, " İngiliz Yönetiminin İlk 50 Yılında Türk-Rum İlişkileri", 28 Ekim-2 Kasım 1991, Kıbrıs Üzerine Bildiriler, Lefkoşa, Kıbrıs Araştırma ve Yayın merkezi (CYREP) Yay., Ocak 1998.

İSMAİL, Sabahattin, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu ve Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960-1983)*, İstanbul, Akdeniz Haber Ajansı Yay., 1992.

KALAYCI, İrfan, *Kıbrıs ve Geleceği Ekonomik Bir Tartışma*, Nobel Yay., No:746, 2004, 1.B.

KAYA, Ferat, *Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliğine Üyeliği ve Kıbrıs Sorunu*(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Ankara, 2012, /https://tez.yok.gov.tr/ 02.02.2016.

KESER, Ulvi, " Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemeti Teşkilatı ", İstanbul, *IQ Kültür Sanat Yay.*, No: 213, Araştırma İnceleme Dizisi, 1.B., 2007.

KESER, Ulvi, Yunanistan'ın Büyük Açlık Dönemi ve Türkiye, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., No:299, 1.B., Myıs 2018, s. 615-620.

Kıbrıs Dün ve Bugünü, Der. Masis Kürkçügil, 2003, İthaki Yay., Yayın no: 231, 1.B., İstanbul.

Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler, İstanbul, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Dış İlişkiler ve Savunma Grubu, SİSAV Yay., NO:15, Eylül 1990.

Kıbrıs Sorunu: Çözüm Zamanı, TESAV Yay., No:22, 1.B, 2003.

"Kıbrıs'ın Dünü- Bugünü Uluslararası Sempozyumu", Gazi Mağusa, K.K.T.C. Doğu Akdeniz ve T.C. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yayınları, No:8, 28 Ekim-2 Kasım 1991.

KIZILYÜREK, Niyazi, "Kıbrıs'ta Devlet ve Siyaset: Tarihsel Bir Değerlendirme", Edt. İrfan Kalaycı (Kıbrıs ve Geleceği Ekonomik Bir Tartışma), Nobel Yay., No: 746, Aralık 2004, 1.B.

KIZILYÜREK, Niyazi, *Milliyetçilik Kısılcacında Kıbrıs*, Edt. Kerem Ünüvar, İstanbul, İletişim Yay., 2002.

KÜÇÜK, Fazıl, *Kıbrıs'ta Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti*, Lefkoşa, Devlet Basımevi, 3.B., Mayıs 2002.

LEVENT, Zeynel, Kıbrıs Sorunu Ekseninde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, /<https://tez.yok.gov.tr/> 01.02.2016.

MANİSALI, Erol, *Avrupa Kısılcacında Kıbrıs*, İstanbul, Derin Yay., 2004, 2.B.

MANİSALI, Erol, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, İstanbul, Gündoğan Yay., 2002.

MÜTERCİMLER, Erol, *Satılık Ada Kıbrıs*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007.

MÜTERCİMLER, Erol, *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı*, İstanbul, Arba Yay., 1998.

ÖZARSLAN, Bahadır Bumin, *Uluslararası Hukuk ve Avrupa Birliği Hukuku Açısından Kıbrıs Sorunu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>, 15.02.2016.

ÖZKUL, Ali E., *Kıbrıs'ın Sosyo Ekonomik Tarihi*, İstanbul, 1.B., s. 31.

ÖZTÜRK, Osman M., *Stratejik açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, Ankara, Altinküre yay., No:8, 1.B., 2003.

RASİM, Ahmet, *Osmanlı Tarihi*, Emre Yay., 2002, I, I.B.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*, Ankara, İmge Kitapevi, 1998.

SARAY, Mehmet, *Türkiye ve Yakın Komşuları*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 2006.

SATAN, Ali Şentürk, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, İstanbul, Tarihçi Kitapevi, 2012, (1960 Kıbrıs Meclisi Üyesi Ümit Süleyman Onat İle Mülakatından).

SATAN, Ali, ŞENTÜRK, Erdoğan, *Tanıkların Diliyle Kıbrıs Olayları (1955-1983)*, İstanbul, Tarihçi Kitapevi, 2012, s.159. (1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Sayıştay Başkanı Rüstem Tatar İle Mülakatından).

SERTER, Vehbi Zeki, "Kıbrıs'ta 1974 Mutlu Barış Harekâtı Bahane Edilerek Rum-Yunan İkili Tarafından Türklere Uygulanan Mezalim", *Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslararası Sempozyumu*, Gazi Mağusa, Doğu Akdeniz Üniversitesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörlükleri Yay., No:8, 28 Ekim- 2 Kasım 1991.

SERTER, Vehbi, Zeki, *Kıbrıs'ta Rum ve Yunan Saldırıları ve Soykırım*, Ankara, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Bakanlığı Yay., 2008.

SOMUNCUOĞLU, Sadi, *Kıbrıs'ta Sirtaki*, Ankara, 1.B., Eylül 2002.

ŞAHİN, İsmail, *Kıbrıs'ın Sosyal Tarihi (Tarihi Arka Planı ve 1945-1974 Arası Olayları)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.

ŞEREF, Abdurrahman, *Osmanlı Devleti Tarihi*, İstanbul, Gökkuşbu Yay., 1994, I, 1.B.

TARAKÇI Mustafa, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara, 1998, <https://tukcetarih.com/wpconnet/uploads/2015/07/>, 11.02.2016..

TOLUNER, Sevin, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., 1977.

TURAN, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi IV Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye(ikinci Bölüm)*, Bilgi Yay., 1.B, Ağustos 1999..

Türk Dış Politikası(Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar(1919-1980), Edt. Baskın Oran, İstanbul, İletişim Yay., 2002, I.

TÜRK, Hikmet Sami, *Kıbrıs Sorunu: Çözüm Zamanı*, TESAV Yay., No: 22, 2003, I.B.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih*, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 4.B, 1987.

UZUNÇARŞILI, İsmail, Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995, III.

ÜNÜVAR, Süleyman, BAYIL, Yüksel, " Jeopolitik Gerçeklik ve Kıbrıs'ın Jeopolitik Konumu ", 16. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, Ed. A. Vecdi Can ve diğerleri, *Türk Dünyası araştırmaları Vakfı Yay.*, İstanbul, 2018, s. 655-660.

VATANSEVER, Müge, "Kıbrıs Sorunu Tarihi Gelişimi", Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, XII, Özel sayı: 2010, / <http://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz-12-ozel/3-kamu/9-mugevatansever.pdf>, 05.02.2016.

YURDAGÜN, Fulya, 1955- 1965 Yılları Arasında Türkiye Basınında Kıbrıs Sorunu (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, 2008, https://tez.yok.gov.tr/Ulusal_Tez_Merkezi/ 10.02.2016.

3. SÖZLÜ KAYNAKLAR

ARICI, Nasuh, D. T. 1939, Lise mezunu, Astsubay, Gülnar, Mersin, G.Y. 2015.

CINDIZ, Kemal, D. T. 1945, Lise mezunu , Astsubay, Gülnar, Mersin, G. Y. 2015.

ÇARDAK, Cuma, D. T. 1953, İlkokul mezunu, Pazarlamacı, Mersin, G. Y. 2015

DEMİR, Ali, D. T. 1950, Lise mezunu, Makina sondajcısı, Mersin, G. Y. 2015.

ERDOĞAN, Ziya, D. T. 1953, Ortaokul mezunu, Demirci ustası, Mersin, G.Y. 2015.

KALKAN, Fikri, D. T. 1953, Lise mezunu, İnşaat ustası, Bitlis, G. Y. 2015

KORKMAZ, Ünal, D. T. 1954, İlkokul mezunu, İşçi, Mut, Mersin, G. Y. 2019.

ÖZCAN, Sadık, D. T. 1947, Lise mezunu, İşçi, Mersin, G. Y. 2015

SERTOĞLU, Ahmet Ali, D. T. 1951, Ortaokul mezunu, Memur, Gülnar, Mersin, G. Y. 2015.

ŞAHAN, Hayrettin, D. T. 1954, İlkokul mezunu, İşçi, Mersin, G. Y. 2019.

UÇ, Emrullah, D. T. 1953, İlkokul mezunu, İşçi, Mersin, G. Y. 2015.

YENER, Ahmet, D. T. 1951, İlkokul mezunu, İşçi, Şanlıurfa, G. Y. 2019.

EKLER

EK-A Türkiye Muharip Gaziler Derneği Mersin Şubesindeki Listede İsmi Bulunan Kıbrıs Barış Harekâtına Katılan Mersin İli Kıbrıs Gazileri

TÜRKİYE MUHARİP GAZİLER DERNEĞİ MERSİN ŞUBESİ KIBRIS GAZİLERİ		
S/N	ADI-SOYADI	SINIFI VE RÜTBESİ
1	Abdulazim DERELİ	Komando Er
2	Abdubaki SOYDEMİR	Astsubay Mak.Tek.
3	Abdulkadir KAYA	Piyade Er
4	Abdulkerim CEYLANI	Piyade Er
5	Abdulkerim DURMUŞ	Er
6	Abdulkerim Kadir BOZ	Dz. Ast. Astsubayı
7	Abdulkerim ÖNAL	Denizci Er
8	Abdullah AKYÜZ	Piyade Er
9	Abdullah AYAZ	Piyade Er
10	Abdullah COŞKUN	Sıhiye Er
11	Abdullah DÖŐLÜ	Piyade Er
12	Abdullah ERTUNÇ	Piyade Er
13	Abdullah GÖLDAĞI	Sivil
14	Abdullah GÜLER	Piyade Er
15	Abdullah GÜRGEN	Topçu Er
16	Abdullah OĞUZ	Komando Er
17	Abdullah ÖZKAN	Muharebe Er
18	Abdulmecit SAMACI	Piyade Er
19	Abdulrezzak SEÇİLMİŞ	Topçu Er

20	Abdulvahap DÖNERTAŞ	Topçu Er
21	Abdulvahap SAKAR	-
22	Abdulvahap SAKİN	Piyade Çavuş
23	Abdurrahman GÜMÜŞ	Bahriye Er
24	Abuzer GÖKSU	Piyade Er
25	Adam EVCİ	Piyade Onbaşı
26	Adem KURU	Piyade Çavuş
27	Adem KURTULMUŞ	Sivil
28	Adem TEKİN	Piyade Er
29	Adil GÜNDÜZ	Sivil
30	Ahmet Ali SERTOĞLU	Sivil
31	Ahmet AYDIN	Piyade Er
32	Ahmet BÜYÜKTAT	Ordonat Er
33	Ahmet DEMİRÖZ	Sivil
34	Ahmet Duran ÇATAL	Piyade Er
35	Ahmet İNCE	Piyade Çavuş
36	Ahmet KAÇANBÜRE	Piyade Er
37	Ahmet KAYA	Deniz Er
38	Ahmet KELLESİBÜYÜK	Sivil
39	Ahmet KORKMAZ	Piyade Er
40	Ahmet KUTUP	Sivil
41	Ahmet MEŞE	Sivil
42	Ahmet SERDAROĞLU	Komando Onbaşı
43	Ahmet SÖĞÜTLÜ	Piyade Er
44	Ahmet ŞENDUL	Muhabere ER
45	Ahmet Şükrü EREN	Emekli Albay
46	Ahmet TRAŞ	Piyade Er

47	Ahmet TUĞRUL	Piyade Er
48	Ahmet USLU	Piyade Onbaşı
49	Ahmet UZUNSAKAL	Ordonat Er
50	Ahmet YALÇIN	O.K.Astsubay
51	Ahmet YENER	Topçu Çavuş
52	Ahmet YILDIZ	Komando Er
53	Ahmet YILDIZ	Piyade Çavuş
54	Alattin KAYA	Sivil
55	Alattin TUĞRAN	Makinist Sivil
56	Mehmet ÜNLÜ	-
57	Ali AKAR	Piyade Er
58	Ali AKKÖSE	Topçu Er
59	Ali ALAV	Piyade Er
60	Ali ANNAK	As Teğmen
61	Ali ASAR	Topçu Onbaşı
62	Ali BİLGİN	Piyade Er
63	Ali DEMİR	Tankçı Onbaşı
64	Ali DUMAN	Piyade Er
65	Ali ERDEM	Topçu Er
66	Ali GÖZOĞLU	Piyade Er
67	Ali GÜNGÖR	Sivil
68	Ali GÜVEN	Deniz Er
69	Ali KARACA	Komando Er
70	Ali Kasım ÇETİN	Piyade Er
71	Ali KÖLGELİ	Piyade Onbaşı
72	Ali ÖZDEMİR	Piyade Er
73	Ali Rıza GÜNGÖR	Kıdemli Başçavuş

74	Ali ŞEN	Komando Er
75	Ali ŞİMŞEK	Komando Er
76	Alican ŐZBEYDOĐAN	Piyade Er
77	Bican TEKİN	-
78	Asım CENGİZ	Piyade Er
79	Muzaffer HALİS	-
80	Mehmet BİLGEN	-
81	Mehmet ÇINAR	-
82	Orhan DOĞAN	-
83	İbrahim KARACA	-
84	Zeki KURTULMUŞ	-
85	Ertan YANIK	-
86	Azim YILMAZ	Sivil
87	Bahattin TAŐKIRAN	Komando Er
88	Bahri SARI	Denizci Er
89	Bahtiyar EMİRDEN	Dz.Kd. Başçavuş
90	Baki BİLGİÇ	Piyade Er
91	Bayram YILDIRIM	Piyade Er
92	Musa KETTAŐ	-
93	Behçet GŐKÇE	Tankçı Er
94	Bekir ÇEVİK	Piyade Er
95	Bekir DEMİR	Piyade Çavuş
96	Süleyman ÇELTİK	-
97	Ahmet Necip DOĞAN	-
98	Bilal KALE	Topçu Onbaşı
99	Bilal Tekin TURHAN	Sivil GÖrevli
100	Bünyamin PÜSKÜLLÜOĞLU	Piyade Er

101	Cafer ALGAN	Piyade Er
102	Cafer KOÇAK	Piyade Er
103	Cazmi ÇINAR	Komando Er
104	Celal İNAN	Piyade Çavuş
105	Celal ÖNCÜ	Piyade Er
106	Cemil DEMİR	Sivil
107	Süleyman ÇELİK	-
108	Cihangir Şükrü GÖKTÜRK	Komando Er
109	Cuma BOZKURT	Piyade Er
110	Cuma ÇARDAK	Komando Er
111	Cuma ER	Piyade Er
112	Cumali GÜLDOĞAN	Piyade Çavuş
113	Devreş TANRIKULU	-
114	Dilaver YILMAZ	Piyade Er
115	Doğan ÇAĞLAR	Sivil
116	İsmail YILDIRIM	-
117	Ahmet FELLAHOĞLU	-
118	Duran BÖLÜK	Ulaş. Çvş.
119	Durmuş Ali UĞUZ	Piyade Onbaşı
120	Durmu YETER	Piyade Onbaşı
121	Derviş DOYGUN	-
122	Gazim GÜR	-
123	Ebazel ŞEN	Sivil Görevli
124	Ejder KAYADELEN	Dağ Kom. Er
125	Ekrem ŞALTAN	Astsubay
126	Emin YILDIRIM	Piyade Çavuş
127	Mehmet ALTAN	-

128	Zeki CİNGÖ	-
129	Doğan GÖKSU	-
130	Emrullah UÇ	Piyade Er
131	Erhan ÖZTÜRK	Dz.Kd.Bçv.
132	Erol ŞIKLAROğLU	İstihkam Çavuş
133	Erol YILMAZ	Sivil Görevli
134	Eşref KULAKSIZ	Piyade Er
135	Eyüp TÜRKSOY	Jandarma Er
136	Ezdar AKTAN	Paraş. Er
137	Hacı FİDAN	-
138	Fahret KAYALI	Sivil
139	Fahrettin ARMAN	Piyade Er
140	Fahri ÇARPAR	Piyade Er
141	Fahri Yaşar YÜKSEL	İkmal Çavuş
142	Faik TÜZÜN	Sivil
143	Faruk ENGİN	P. Asteğmen
144	Faruk YURDAKUL	Sivil
145	Faruk BERKUL	-
146	Yalçın DİREK	-
147	Şahin DURUKAN	-
148	Ahmet GÜNDOğAN	-
149	Vural GÜNÖZ	-
150	Hüsnü KUŞ	-
151	Fazıl İDİN	Piyade Er
152	Fehmi ÖZCAN	Ordonat Er
153	Ferdi KUMSALLIK	Deniz Astsubay
154	Fevzi ÖZTÜRK	Tankçı Er

155	Fikret ALIMLI	Topçu Er
156	Diyap DAMA	-
157	Fikri KALKAN	Piyade Er
158	Gafur KILIÇ	Komando Er
159	Galip YILMAZ	Komando Er
160	Gani ERKAN	Piyade Er
161	Gazanfer UMUTLU	Komando Er
162	Giyasi ARSLAN	İs.Kd. Başçavuş
163	Supi ÖZGÖZ	-
164	Göksen DİNÇAY	Piyade Er
165	Ahmet ÇIPAN	-
166	Şekip GÜNER	-
167	İsa UTKU	-
168	Kenan KARA	-
169	Ahmet DEMİRÖZ	-
170	Halil İbrahim ÖZCAN	Piyade Tankçı
171	Halil İbrahim YILMAZ	Denizci Er
172	Halil İbrahim KAPLAN	Piyade Er
173	Hadi ÖZBAY	Piyade Er
174	Sadullah DİNÇ	-
175	Hakkı AYDIN	Topçu Er
176	Halife DEMİR	Piyade Er
177	Halil ASLAN	Piyade Er
178	Halil BOZDEMİR	Topçu Er
179	Halil DEMİR	Piyade Er
180	Halil ERKAL	Topçu Onbaşı
181	Halil KARTAL	Piyade Er

182	Halil KEŞ	Komando Er
183	Halil ÖZTÜRK	Sivil
184	Halil SEÇKİN	Prş.Kom. Er
185	Halil SÖYLEMEZ	Levazım Er
186	Halil ŞİMŞEK	Sivil
187	Halil TOLLU	Jandarma Er
188	Halil YILDIZ	Tankçı Er
189	Halit SARIOĞLAN	Topçu Onbaşı
190	Hamdi TAŞYARAN	Piyade Çavuş
191	Hamdullah AKDOĞAN	İst. Çavuşu
192	Hamit NAZ	Piyade Er
193	Hamza EROL	Piyade Er
194	Hanefi ERGÜVEN	Piyade Er
195	Cemil BAKIR	-
196	Supi ARPACI	-
197	Hasan ARSLAN	Topçu Çavuş
198	Hasan BAŞTUĞ	Jandarma Er
199	Hasan CEYLAN	Deniz Astsubay
200	Hasan GÜMÜŞ	Piyade Er
201	Hasan GÜNDOĞDU	Topçu Astsubay
202	Hasan İNAN	Sivil
203	Hasan KAYA	Piyade Er
204	Hasan KAYAHAN	Piyade Er
205	Hasan SERPİN	Sivil
206	Hasan ŞAN	Muh. Er
207	Hasan TAŞKIN	Yedek Subay
208	Hasan TAŞKIN	Başçavuş

209	Hasan TUNÇ	Piyade Er
210	Hasan ÜNDAR	Sürücü Er
211	Hasan ÜNLÜ	Piyade Er
212	Hasan YANIK	Sıhhiye Er
213	Hasan YAVUZ	Ordonat Er
214	Hasan YILDIRIM	Piyade Er
215	Hasan YILMAZ	Piyade Er
216	Hasip ÇELİK	Paraşütçü Er
217	Haşmet KARAATMACA	Emekli Albay
218	Abdullah GÜNDÜZ	-
219	Ömer Talat KÜÇÜK	-
220	Ali KÜÇÜKSARI	-
221	Abdullah ERTTAŞ	-
222	Sertaç YAVAŞ	-
223	Sadık ÇALIŞK SAN	-
224	Haydar SAĞLAM	Ordonat Er
225	Hayrettin ŞAHAN	Tankçı Onbaşı
226	Hayrullah DOĞAN	Sivil
227	Hayrullah YILDIZ	Piyade Onbaşı
228	Hazım BERK	Piyade Er
229	Hıdır ALTINTAŞ	Piyade Er
230	Erdoğan ACAR	Astsubay
231	Abdulkerim KILIÇ	-
232	Hilmi BİLİCİ	Prş.Kom. Er
233	Hilmi DURMAZ	Sivil
234	Hilmi NUR	Topçu Er
235	Hüreyya MEDEN	Topçu Onbaşı

236	Hüsamettin ÖZ	Topçu Er
237	Hüseyin AYDEMİR	Piyade Er
238	Hüseyin AYDIN	Sivil
239	Hüseyin AYDINALP	Piyade Er
240	Hüseyin ÇELİK	Muhabere Çavuşu
241	Hüseyin GÖÇMEN	Sivil
242	Hüseyin YILDIZ	Piyade Er
243	Hüseyin YÜCEL	Piyade Er
244	Hüsnü KOCA	Komando Onbaşı
245	Abid KALKAN	-
246	İbrahim AYDIN	Piyade Er
247	İbrahim DAMA	Sivil
248	İbrahim ERTUĞ	Piyade Er
249	İbrahim GÜNEY	Piyade Er
250	İbrahim İBİK	Sıhhiye Er
251	İbrahim KİPDEMİR	Tankçı Yarıbay
252	İbrahim KULU	Tankçı Er
253	İbrahim KUŞ	Sivil
254	İbrahim SAYAR	Sivil
255	İbrahim SELVİ	Denizci Er
256	İbrahim YEL	-
257	İbrahim YOL	Piyade Er
258	Şener ERBAKAN	-
259	İkrar GÜÇLÜ	Sivil
260	İlhan BİLİCİ	Prş. Komando
261	İmam YALÇIN	Tankçı Onbaşı
262	İrfan EROL	Piyade Er

263	İsa ERSOY	Komando Er
264	İshak ALTUN	Piyade Er
265	İsmail AYYILDIZ	Piyade Er
266	İsmail CİĞER	Üst Başçavuş
267	İsmail ÖZTÜRK	Tank Astsubayı
268	İsmail SU	Tankçı Er
269	İsmail YILDIRIM	Piyade Er
270	İsmail YILDIZ	Piyade Er
271	İsmail AYDOĞDU	Piyade Er
272	İsmet KOPTUR	Sivil
273	İsmet ÖNDER	Ordonat Başçavuş
274	İsmet TOKLU	Piyade Er
275	İsmet ÜLKER	Sivil
276	İzzet SONGÜL	Piyade Er
277	Kadir AVCU	Piyade Astsubay
278	Kadir YILMAZ	Dnz.Kıd. Başçavuş
279	Kadri YUVKA	Piyade Çavuş
280	Kadri NURDUHAN	Piyade Onbaşı
281	Kamil Hayati AYDIN	Sivil
282	Kaya ÖZDEMİR	Topçu Er
283	Kazım ALTINBAŞ	Sivil
284	Kazım ŞAHBAZ	Paraşürtçü Er
285	Kazım ŞAHİN	Piyade Er
286	Kazım YÜCEL	Komando Onbaşı
287	Kemal CINDIZ	Muhabere Astsubay
288	Kemal ÇETİN	Ulaş. Er
289	Kemal GÜLBELAZ	Piyade Çavuş

290	Kemal ŞAHİN	Muhabere Çavuş
291	Kerim KARAKAYA	Piyade Çavuş
292	Kutbettin ATLI	Komando Er
293	Kutret ALTINBAY	Piyade Er
294	Mehmet PARLAK	-
295	Durmuş SERİN	-
296	Lütfü ŞAHİN	Piyade Er
297	M.Tunay ARKUN	Ysb.Asteğmen
298	Mahir ÖZTOL	Tankçı Çavuş
299	Mahmut KARAKEÇİ	Kıdemli Başçavuş
300	Mahmut KARAKIŞ	Sivil
301	Mahmut ÖKTEN	Tankçı Er
302	Mahmut YÜCE	Piyade Er
303	Mavi TANKA	-
304	Medine DEYNEKLİ	-
305	Mehmet ACAR	Tankçı Er
306	Mehmet AK	Piyade Er
307	Mehmet AKGÖL	Piyade Onbaşı
308	Mehmet Akif KORKUTAN	Topçu Çavuş
309	Mehmet Ali BAYSAL	Piyade Er
310	Mehmet Ali CEYLAN	Piyade Er
311	Mehmet ARSLAN	Sivil
312	Mehmet ASLAN	Piyade Çavuş
313	Mehmet BAHAR	Astsubay
314	Mehmet BEKE	Denizci Er
315	Mehmet BULUT	Paraşütçü Er
316	Mehmet CANKANAR	Piyade Er

317	Mehmet CANBOLAT	Sivil
318	Mehmet CİCİ	Sivil
319	Mehmet ÇOBAN	Piyade Er
320	Mehmet DERELİ	Piyade Er
321	Mehmet Emin ALTIN	Muhabere Er
322	Mehmet Emin KARA	Denizci Er
323	Mehmet Ferit ÇETİN	Piyade Er
324	Mehmet FİGEN	Piyade Er
325	Mehmet GÖL	Sivil
326	Mehmet Güçlü	Denizci Er
327	Mehmet GÜLMEZ	Piyade Er
328	Mehmet Hanifi MERT	Piyade Er
329	Mehmet KILIÇ	Komando Er
330	Mehmet KÖK	Piyade Er
331	Mehmet ÖZDEMİR	Yedek Subay
332	Mehmet SAHİL	Komando Er
333	Mehmet SAKA	Sivil
334	Mehmet SARI	Komando Er
335	Mehmet SEMEN	Piyade Er
336	Mehmet Şerif ÖZGEL	Tankçı Er
337	Mehmet Teyfik YAVUZ	Piyade Er
338	Mehmet UÇAR	Ordonat Er
339	Mehmet YALÇINDAĞ	Paraşütçü Levazım
340	Mehmet YAVAŞ	Piyade Er
341	Mehmet YAVUZ	Ordonat Er
342	Mehmet YILDIZ	Piyade Er
343	Mehmet ZOR	Topçu Er

344	Memet Ali AZAK	Sıhiye Er
345	Memet ERASLAN	Muhabere Astsubay
346	Memet Fariz KİRAZ	Tankçı Er
347	Memet ÖZET	Topçu Er
348	Metin ASLANALP	Piyade Çavuş
349	Mevlüt GÜLER	Piyade Er
350	Mevlüt YILDIZ	Piyade Er
351	Miyase SEVİM	Astsubay
352	Muammer KAYGUSUZ	Piyade Er
353	Muhammer ÖZDEMİR	Piyade Er
354	Muhammet KOÇ	Piyade Er
355	Muharrem YÜCEL	Piyade Er
356	Muhsin CEYLAN	Sıhiye Er
357	M.Salih AYDOĞAN	-
358	Murat DALAMAN	Sivil
359	Murtaza ÇINAR	Jandarma Komando
360	Musa DURGUN	Sivil
361	Musa ÇELİK	Piyade Er
362	Musa ÖZEL	Denizci Er
363	Musa SAĞ	Sivil
364	Mustafa ATİK	Piyade Er
365	Mustafa BOZBEY	YD.TOĞ
366	Mustafa CANKARA	Piyade Çavuş
367	Mustafa CESUR	Piyade Er
368	Mustafa COŞKUN	Piyade Er
369	Mustafa COŞKUN	Piyade Er
370	Mustafa ÇAVDAR	Komando Er

371	Mustafa ÇETİN	Piyade Er
372	Mustafa ÇETİNKAYA	Komando Er
373	Mustafa ÇINAR	Muhabere Çavuş
374	Mustafa ÇOLAK	Tankçı Er
375	Mustafa DOĞAN	Tankçı Er
376	Mustafa Erkan AYKAR	Binbaşı
377	Mustafa GÜLÜŞEN	Piyade Çavuş
378	Mustafa KABLAN	Sivil
379	Mustafa KAYA	Piyade Er
380	Mustafa KICALI	Piyade Er
381	Mustafa KORKMAZ	Piyade Er
382	Mustafa KURT	Paraşütçü Er
383	Mustafa ÖZDEMİR	Astsubay
384	Mustafa ÖZEN	Topçu Er
385	Mustafa SÖNMEZ	Topçu Onbaşı
386	Mustafa SÜN BÜL	Paraşütçü Er
387	Mustafa ŞEKER	İstikamcı Er
388	Mustafa Terzi AKIN	Komando Er
389	Mustafa ÜLKÜR	Muhabere Er
390	Muzaffer AYPAR	İstikamcı Er
391	Muzafer PERGEL	Piyade Er
392	Muzafer Tunay ARKUN	Asteğmen
393	Muzaffer YILMAZ	Piyade Er
394	Süleyman AKBAŞ	-
395	Ulvi SENCAR	-
396	Tahsin ŞİMŞEK	-
397	Sinan DELİDUĞ	-

398	Nail TEKİN	Piyade Er
399	Abuzer OMAK	-
400	Nasuh ARICI	Ast. Başçavuş
401	Mehmet KIRDEMİR	-
402	Mustafa YAŞAR	-
403	Nebi YORULMAZ	Piyade Er
404	Necdet SARIGİLOĞLU	Komando Er
405	Yunus DÜZGÜN	-
406	Mehmet SAYAR	-
407	Nevzat ERDOĞAN	Piyade Çavuş
408	Savaş ARPACIK	-
409	Mustafa YALÇINER	-
410	Supi TUNA	-
411	Orhan ANAÇ	Astsubay
412	Orhan İVELİK	Piyade Çavuş
413	Osman AŞIK	Topçu Er
414	Osman BOSTAN	Topçu Er
415	Osman ÇINKI	Piyade Er
416	Osman HANAMLI	Piyade Er
417	Osman KOLSAN	Astsubay
418	Osman ÖNDER	Sivil
419	Osman TÜRKMEN	Sivil
420	Ömer DEMİR	Ordonat Er
421	Ömer GÖKLER	Piyade Er
422	Ömer YÖRÜK	Piyade Onbaşı
423	Özcan ERDOĞAN	Ordonat Çavuş
424	Özkan ÇETİNKAYA	Denizci Onbaşı

425	Ali ARAS	Sivil
426	Perihan İZGİ	-
427	Rahim ERTEN	Sivil
428	Ramazan BOZ	Piyade Er
429	Ramazan SADİ	Topçu Er
430	Recep AVCI	Sivil
431	Recep TÜRKEKEL	Piyade Er
432	Refik ÖĞÜT	Piyade Onbaşı
433	Refik TALAŞ	Komando Er
434	Remzi IŞIK	Onbaşı
435	Selim CİCİ	-
436	Resul BULUT	Piyade Er
437	Mustafa KARAGÖZ	Sivil
438	Sabiha ATILMIŞ	Sivil
439	Sabri BAYKARA	Piyade Er
440	Sabri KARADAŞ	Piyade Er
441	Sabri OĞUZ	Sivil
442	Abdullah ÇELİK	Komando Er
443	Sadettin ÖZMEN	Piyade Er
444	Sadık ÖZCAN	Topçu Çavuş
445	Saim YILMAZ	Piyade Er
446	Sait YILDIZ	Piyade Er
447	Salahaddin AYAZ	Piyade Er
448	Salih ILGAR	Piyade Komando
449	Salih TOPRAK	Piyade Onbaşı
450	Salih YÜZGEÇ	Piyade Onbaşı
451	Salim COŞKUN	Sivil

452	Salim DEMİRKOL	Sivil
453	Sami BAYSAL	Piyade Er
454	Sami KAYA	Piyade Er
455	Sami SOYDAN	Sivil
456	Hacı EMİRE	-
457	Sebahattin GONCA	Piyade Çavuş
458	Sebahattin ÖRS	Kıbrıs Türk Al.
459	Selahattin ERMİŞ	Paraşütçü Er
460	Selahattin KOLCU	Piyade Er
461	Selahattin SAKAR	Sivil
462	Selim YALÇIN	Piyade Çavuş
463	Salman DOĞAN	-
464	Ahmet İSTEİN	Sivil
465	Semire ŞİMŞEK	Sivil
466	Necdet GÜNGÖR	Ordonat Er
467	Sabri DALKILIÇ	Astsubay
468	Servet ÜSTÜN	Piyade Er
469	Mehmet MİRİK	Kd.Başçavuş
470	Haydar ÖZELGÜN	Piyade Er
471	Hikmet SEMEN	-
472	Seyfettin AYAZ	Piyade Er
473	Sinan COŞKUN	Sivil
474	İsmail SÜER	-
475	Süha BAYKARA	Albay
476	Süleyman ÇELİK	Topçu Er
477	Süleyman GÜNEŞTEN	Piyade Onbaşı
478	Süleyman ÖZCAN	Sivil

479	Süleyman SAKAR	Sivil
480	Süleyman TEZCAN	Paraşütçü Er
481	Şaban ÇETİNKAYA	Komando Er
482	Fahrettin ESER	-
483	Şakir AÇIKER	Bahriye Er
484	Şakir FINDIK	Topçu Er
485	Şakir ŞEN	Astsubay
486	Şefik TORUN	İstikam Er
487	Ahmet ÖZDİREK	Tankçı Astsubay
488	Şeref AKIN	Piyade Er
489	Şeref BATUR	Sıhiye Er
490	Şeref BURAKGAZİ	Piyade Er
491	Şeref NUR	Piyade Er
492	Şerif AYKUT	Asteğmen
493	Şerif Zafer AKDOĞAN	Kd.Baçavuş
494	Yakup PIÇAKÇI	-
495	Şevket ALTÜN	Piyade Er
496	Şevket ÖZDURAK	-
497	Şevki BOĞAÇ	Deniz Astsubay
498	Şevki MANGULDAR	Sivil
499	Tahsin KÖMÜRCÜ	Piyade Er
500	Teoman TUNÇSU	Deniz Astsubay
501	Teslime ECİR	-
502	Turgut GELÇİN	Sivil
503	Turgut SÖNMEZ	İstihbarat Er
504	Turgut TOKER	Piyade Er
505	Ülfet Sulhi ÜLPEREN	Denizci Er

506	Ünal KORKMAZ	Tankçı Er
507	Vakkas SAVAŞAN	Paraşütçü Komando
508	Vefa DOĞAÇ	Binbaşı
509	Veli DOĞAN	Astsubay
510	Veli İKİZ	Sivil
511	Veli YARDIMCI	Tankçı Er
512	Veysel GÜRASLAN	Piyade Er
513	Veysel ÖKSÜZ	Piyade Er
514	Yakup KURTUL	Piyade Er
515	Yaman KARADAVUT	Ulaş.Çavuş
516	Yunus SERPİN	Komando Er
517	Yusuf AĞ	Piyade Er
518	Yusuf ALTAN	Sivil
519	Yusuf DEMİR	Sivil
520	Yusuf EKŞİ	Sivil
521	Yusuf KISACIK	Piyade Çavuş
522	Yusuf NACAĞCI	Sıhiye Er
523	Yusuf OĞUZ	Jandarma Er
524	Yusuf YEŞİL	Piyade Er
525	Zafer SAĞDIÇ	Piyade Çavuş
526	Ahmet DENGİZ	-
527	Zeynel Abidin BACAĞSIZ	Komando Onbaşı
528	Zeynel Abidin MUTLU	Piyade Onbaşı
529	Zihni EKİNCİ	Topçu Astsubay
530	Ziya ERDOĞAN	Komando Er
531	Ziya İNCE	Piyade Er
532	A.Ziya Çağlayan	-

533	Zübeyir Çatı	Piyade Er
534	Ali Rıza GENÇYİTİN	

EK-B. ÖZGEÇMİŞ

Sanlı Nermin, 1978 yılında Mersin'de doğdu. İlköğretimini Tömük Yeşilyurt İlkokulunda, ortaöğrenim ve liseyi Erdemli Lisesinde tamamladı. Lisans eğitimine 2001 senesinde Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde başladı. Bu bölümden 2005 senesinde Fakülte Birincisi olarak mezun oldu. Bu tarihten itibaren Final ve Sınav Dershanelerinde eğitimci olarak meslek hayatına başladı. 2007-2009 yılları arasında Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde formasyon eğitimini tamamladı ve bu tarihten itibaren Önce Gaziantep Özel Özaslan ve daha sonra Gaziantep Doğa Kolejinde tarih öğretmenliği görevini yaptı. 2013 senesinde Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümünde Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2015'te Kamuya yerleşmeye hak kazanarak Gaziantep Yavuz Sultan Selim Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde tarih öğretmenliği görevine başladı. 2016-2018 yılları arasında Gaziantep İnci Konukoğlu Anadolu Lisesinde görev yapan SANLI bu tarihten itibaren Gaziantep Cumhuriyet Anadolu Lisesinde tarih öğretmenliği yapmaktadır ve 2019 senesinden itibaren Erkan SANLI ile evlidir.

RESUME

Sanli Nermin was born in 1978 in Mersin. He completed his primary education in Tömük Yeşilyurt Primary School, secondary and high school in Erdemli High School. She started her undergraduate education in 2001 at Gaziantep University, Faculty of Science and Letters, Department of History. He graduated from this department in 2005 as the top of the Faculty. Since then, he has started his career as a trainer in Final and Examination Courses. In 2007, she moved to Gaziantep University, Institute of Educational Sciences. He completed his education in 2009 and since then he worked as a history teacher at Gaziantep Private Özaslan and then at Gaziantep Doğa College. In 2013, he started his postgraduate education in Gaziantep University, Institute of Social Sciences, Department of History. In 2015, she became a history teacher at Yavuz Sultan Selim Vocational and Technical Anatolian High School. SANLI, who worked at Gaziantep İnci Konukoğlu Anatolian High School between 2016-2018, has been working as a history teacher at Gaziantep Cumhuriyet Anatolian High School since 2019 and since 2019 she is married to Erkan SANLI.